

ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΣΟΛΑΚΗ

νεοελληνική γραμματική

τῆς ε' καί στ' δημοτικοῦ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1980

Δημ. Κ. Γιαννακόπουλος
Πάρεδρος
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβερνήσεως τό δόκιμα βιβλία του Δημοτικού Γυμνασίου και Ανωτάτου Δημοτικού από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

4618f

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1980

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

1984

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1980

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ

1

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

- *Τί υπέροχος ζωγραφικός πίνακας! Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δεν έχω ξαναδεί. Ποιός τό ζωγράφισε;*
- *Είναι έργο τής αδελφής μου. Έχει τελειώσει τή Σχολή Καλών Τεχνών.*
- *Φώτισέ το μ' εκείνη τή λάμπα. Θέλω νά τό δώ στίς λεπτομέρειές του. Μήν τό μετακινείς, σε παρακαλώ... "Α! μά αυτό είναι άριστούργημα!*
- *Είναι ένα άληθινό έργο τέχνης. Όλοι αυτό λένε.*

⊙ Τί είναι πρόταση

Δυό άνθρωποι συζητοϋν για ένα πορτραίτο. 'Η συζήτηση γίνεται μέ σύντομα κομμάτια του λόγου· τό καθένα από αυτά άποτελείται από λέξεις βαλμένες πλάι πλάι έτσι, ώστε νά δίνουν ένα άπλό νόημα :

- *Τί υπέροχο πορτραίτο!*
- *Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δεν έχω ξαναδεί.*
- *Ποιός τό ζωγράφισε;*

Τά κομμάτια αυτά του λόγου λέγονται **προτάσεις**.

Πρόταση είναι ένα σύντομο κομμάτι του λόγου μέ άπλό νόημα.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Α

Στόν παραπάνω διάλογο :

1	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει δί-
νει μιά πληροφορία ή κρίνει
κάτι.	→ • <i>Είναί έργο τής άδερφήσ
μου.</i>
→ • <i>Είναί άληθινό έργο τέ-
χνησ.</i>
Οί προτάσεισ αυτές λέγονται προτάσεισ κρίσεισ.		
2	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έπιθυμία.	→ • <i>Φώτισέ το μ' εκείνη ή
λάμπα.</i>
→ • <i>Μήν τό μετακινείσ.</i>
Οί προτάσεισ αυτές λέγονται προτάσεισ έπιθυμιάσ.		
3	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έρώτησει.	→ • <i>Ποίοσ τό ζωγράφισει ;</i>
Οί προτάσεισ αυτές λέγονται έρωτηματικέσ προτάσεισ.		
4	'Υπάρχουν προτάσεισ μέ τίς
όποίεσ έκείνοσ πού μιλάει έκ-
φράζει θαυμασμό.	→ • <i>Τί ύπέροχοσ ζωγραφικόσ
πίνακασ !</i>
Οί προτάσεισ αυτές λέγονται έπιφωνηματικέσ προτάσεισ.		

B

Στόν παραπάνω διάλογο οί προτάσεις :

- 1 • *Τέτοιο πορτραίτο τοῦ Σο-
λωμοῦ δέν ἔχω ξαναδεῖ*
• **Μήν τό μετακινεῖς**

ἔχουν ἄρνηση (δέν, μήν)
καί γι' αὐτό λέγονται **ἀρ-
νητικές προτάσεις**

- 2 • *Εἶναι ἔργο τῆς ἀδερφῆς μου*
• *Εἶναι ἀληθινό ἔργο τέχνης*

δέν ἔχουν ἄρνηση καί γι'
αὐτό λέγονται **καταφατικές
προτάσεις.**

Ἐπομένως :

1. Ὄταν μιά πρόταση ἔχει ἄρνηση λέγεται **ἀρνητική πρόταση.**
2. Ὄταν μιά πρόταση δέν ἔχει ἄρνηση λέγεται **καταφατική πρόταση.**

Ἄσκήσεις

▲ 1 Νά βρεῖς τό εἶδος τῶν προτάσεων πού ἀκολουθοῦν:

- α. Τό φεγγάρι κοίταζε τόν κῆπο. Τόν κοίταζε ὥρα πολλή.
— Τί ὄμορφος πού εἶναι! μουρμούρισε γεμάτο θαυμα-
σμό.
- β. Ὁ Θεός ρωτοῦσε, οἱ ἄγγελοι ἀπαντοῦσαν.
— Ἄνοιξτε τή σελίδα τῆς προόδου. Πῶς πάνε οἱ ἄν-
θρωποι;
— Πολύ καλά, ἀποκρίθηκε ὁ μέγας Ἄγγελος. Ξαναπῆ-
γαν στό φεγγάρι καί φωτογράρισαν καί τήν Ἄφροδίτη.
Ὁ Θεός κούνησε τό κεφάλι του.
— Ἀπό ἀγάπη, ἀπό ὁμόνοια, ἀπό συμπόνια πῶς πᾶνε;
Οἱ ἄγγελοι κόμπιασαν.

Ἄγγελική Βαρελά

- γ. Τό γατάκι μας δέν εἶναι τέλεια εὐτυχισμένο! Κάτι
τοῦ λείπει.

- ε Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

- στ Ὄταν γαληνέμουν οἱ θάλασσοι, θά φύγουν τὰ καράβια
 δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

Ἄσκήσεις

▲ 1 Νά χωρίσεις τίς κύριες ἀπό τίς δευτερεύουσες προτάσεις :

- Ὄταν φτάσαμε στήν ἐκκλησιά, δέ βλέπαμε πιά τή θάλασσα. Μιά βαριά καταχνιά τήν εἶχε σκεπάσει. Τήν ἀκούγαμε μόνο νά μουγκρίζει ἀπό κάτω.
- Ἐγραψε στή μητέρα μου ὅτι θά ἔρχοταν γιά τό Πάσχα.
- Κάναμε Πάσχα μαζί, ὅπως τό ἔχε πει ἡ μητέρα.
- Δέν ξέρω πόσες ὥρες μείναμε ἐκεῖ.

Αἰμιλία Πετράκη

2 Νά βάλεις τίς προτάσεις πού λείπουν, ὥστε οἱ φράσεις νά δίνουν νόημα :

α/ νά ἀνοιχτῶ στό πέλαγος

β/ ὅτι θά γυρίσει

γ/ ὅπως τά περίμενε

δ/ Φαντάζεσαι πόσο ὅταν ὅτι

ε/ Ἦρθα, ἐπειδή

στ/ Τόν ἐπισκεπτόμουν τακτικά, ἄν καί

Οί προτάσεις	Ἀποτελοῦνται ἀπό
•α Ὁ Πέτρος παρακολουθεῖ προσεκτικά	Ὁ + Πέτρος παρακολουθεῖ + προσεκτικά
•β Ὁ συμμαθητής μου ὁ Πέτρος εἶναι προσεκτικός	Ὁ συμμαθητής μου + ὁ Πέτρος εἶναι + προσεκτικός
•γ Ἡ Ἑλένη τραγουδάει μελωδικά	Ἡ + Ἑλένη τραγουδάει + μελωδικά
•δ Ἡ φίλη μου ἡ Ἑλένη τραγουδάει ὁμορφα	Ἡ φίλη μου + ἡ Ἑλένη τραγουδάει + ὁμορφα

Στά παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι μέσα στήν ἴδια πρόταση μερικές λέξεις δένονται μεταξύ τους περισσότερο ἀπό ὅ,τι μέ ἄλλες λέξεις. Ἔτσι ἀποτελοῦν ιδιαίτερες ὁμάδες οἱ ὁποῖες ὀνομάζονται **σύνολα λέξεων**.

Α.— ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Ὄνοματικό σύνολο καί ρηματικό σύνολο (Ὑποκείμενο καί Κατηγορημα)

Ἡ πρόταση → ↓	Ἀποτελεῖται ἀπό	
	Ὄνοματικό σύνολο	Ρηματικό σύνολο
α. Ὁ Μιαούλης ἦταν ναύαρχος	Ὁ Μιαούλης	ἦταν ναύαρχος
β. Οἱ ἀγῶνες δέν τελείωσαν	Οἱ ἀγῶνες	δέν τελείωσαν
γ. Ὁ ἥλιος εἶναι λαμπρός	Ὁ ἥλιος	εἶναι λαμπρός

Στά παραπάνω παραδείγματα κάθε πρόταση ἀποτελεῖται ἀπό δύο σύνολα :

1. Από τό ονοματικό σύνολο : *Ὁ Μιαούλης, οἱ ἀγῶνες, ὁ ἥλιος*
2. Από τό ρηματικό σύνολο : *ἦταν ναύαρχος, δέν τελείωσαν, εἶναι λαμπρός*

Τό ονοματικό σύνολο πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος στήν πρόταση λέγεται ὑποκείμενο .	→ <i>Ὁ Μιαούλης Οἱ ἀγῶνες Ὁ ἥλιος</i>
Τό ρηματικό σύνολο φανερώνει ἐκεῖνο πού λέμε στήν πρόταση γιά τό ὑποκείμενο καί λέγεται κατηγοῖο .	→ <i>ἦταν ναύαρχος δέν τελείωσαν εἶναι λαμπρός</i>

Τό ὑποκείμενο καί τό κατηγοῖο εἶναι οἱ **κύριοι ὄροι** μιᾶς πρότασης.

Ἡ πρόταση πού ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τό ὑποκείμενο καί τό κατηγοῖο λέγεται **ἀπλή πρόταση**.

Τό κατηγοῖο
μπορεῖ νά ἀπο-
τελεῖται

- μόνο ἀπό ἕνα ρῆμα : μονολεκτικό κατηγοῖο : *τελείωσαν*
- ἀπό τό ρῆμα εἶμαι καί ἀπό ἕνα ὄνομα : περιφραστικό κατηγοῖο : *ἦταν ναύαρχος, εἶναι λαμπρός*.

Στό περιφραστικό κατηγοῖο :

1. Τό ὄνομα λέγεται κατηγορούμενο καί ἀποδίδει στό ὑποκείμενο μιᾶ ιδιότητα.

→	<i>ναύαρχος</i>
→	<i>λαμπρός</i>
2. Τό ρῆμα **εἶμαι** λέγεται **συνδετικό**, γιατί συνδέει τό ὑποκείμενο μέ τό κατηγορούμενο.

→	<i>ἦταν</i>
→	<i>εἶναι</i>

▲ 1α/ Νά χωρίσεις τά ονοματικά καί τά ρηματικά σύνολα :

- Τό ἀρνάκι τρόμαξε πολύ.
- Μιά πεταλούδα πέταξε μακριά.
- Ὁ αἰτός δέν ξαναγύρισε.
- Τό φεγγάρι ἦταν ὀλοστρόγγυλο.

β/ Σέ κάθε πρόταση νά βρεῖς τό ὑποκείμενο, τό κατηγο-
ρημα καί τό κατηγορούμενο, ἂν ὑπάρχει.

▲ 2 Νά συμπληρώσεις τήν κάθε πρόταση μέ τό σύνολο πού
τῆς λείπει :

- Τό ἀεροπλάνο →
- Ὁ ἀστροναύτης →
- Ὁ πλοίαρχος →
- Ὁ γιατρός →
- βυθίστηκε.
- ἔφυγε.
- εἶναι βαθύ.
- δέν ἀκούεται.

• Παράδειγμα : Τό ἀεροπλάνο ἀπογειώθηκε ὀμαλά.

B.— ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α Ὁ Μιλτιάδης καί ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν στρατηγοί
- β Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά θά ξαναγίνω

Ὄταν μιά πρόταση ἔχει περισσότερα ἀπό ἓνα ὑποκείμενα (π. α)
ἢ κατηγορούμενα (π. β) λέγεται **σύνθετη πρόταση**.

Γ.— ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α *Ὁ ἥλιος λάμπει*
- β *Τὰ παιδιά παίζουν*
- α₁ *Ὁ ἥλιος λάμπει στά βουνά καί στούς κάμπους*
- β₁ *Τὰ παιδιά παίζουν ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά*
- Οἱ προτάσεις α καί β λέγονται ἀπλές προτάσεις, γιατί ἔχουν μόνο τούς κύριους ὅρους.
- Οἱ προτάσεις α₁ καί β₁ ἔγιναν ἀφοῦ προσθέσαμε στούς κύριους ὅρους τῶν ἀπλῶν προτάσεων κάποιους προσδιορισμούς, δηλαδή κάποια συμπληρώματα :
 - *Ὁ ἥλιος λάμπει* + *στά βουνά καί στούς κάμπους*
 - *Τὰ παιδιά παίζουν* + *ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά*
- Μιά πρόταση μέ προσδιορισμούς ὀνομάζεται **ἐπαυξημένη πρόταση**.

Δ.— ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α *Πήγαινε* (ἐνν. ἐσύ)
- β *Χρόνια πολλά* (ἐνν. νά ζήσεις)
- γ *Τά βουνά εἶναι δασωμένα, οἱ κάμποι δέν εἶναι* (ἐνν. δασωμένοι)
- Ἡ πρόταση ἀπό τήν ὁποία παραλείπονται κύριοι ὅροι λέγεται **ἐλλειπτική πρόταση** (π. α, β, γ).

Ἀσκήσεις

- ▲ 1 **Νά βρεῖς τίς σύνθετες, τίς ἐπαυξημένες καί τίς ἐλλειπτικές προτάσεις :**
 - Ὁ λύκος καί ἡ ἀλεπού ἔγιναν φίλοι.
 - Σαρανταπέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες γιοφύρι ἐθεμέλιωναν στής Ἄρτας τό ποτάμι.
 - Τόν κλαίει ἡ νύχτα κι ἡ αὐγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι.

- Ὁ φίλος μου ἦταν τίμιος καί εἰλικρινής.
- Πότε θά φύγετε; — Αὔριο.
- Ὁ Κώστας κι ὁ Πέτρος εἶναι φίλοι; — Εἶναι.
- Τό ἀεροπλάνο κατέβηκε χαμηλά.
- Τό ἀεροπλάνο χάθηκε μέσα στά σύννεφα.
- Ὁ Ὀρφέας ἦταν γλυκός τραγουδιστής.
- Ὁ Ὀλυμπος, τό ψηλό βουνό, στεκόταν περήφανο ἀντίκρουμας.

▲ 2 Μέ τίς ἀπλές προτάσεις πού σοῦ δίνονται νά σχηματίσεις ἐπαυξημένες ἢ σύνθετες προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα :

- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι. (ἀπλή)
- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι ὠραῖο. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει. (ἀπλή)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης τή νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό πόλη σέ πόλη. (ἐπαυξημένη)
- Ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν θεός. (ἀπλή)
- Ὁ Ἀπόλλωνας καί ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν θεοί. (σύνθετη)
- Τά παιδιά ἐπαιζαν →
- Ὁ κήπος ἦταν πελώριος →
- Τά πουλιά φτερούγιζαν →
- Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε →
- Ἡ ὥρα πέρασε →

ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΗΜΙΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΠΡΟΤΑΣΗ

Πέτρωσε εὐθύς τό χαμόγελο στά χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τό πρόσωπό του. Γύρισε καί μέ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπό τό κεφάλι του.

Ἄ. Καρκαβίτσας

Ἐ. λόγος χωρίζεται σέ περίόδους, ἡμιπερίόδους καί προτάσεις.

- ⊙ **Περίοδος** λέγεται λόγος ὁλοκληρωμένος πού ἀρχίζει καί τελειώνει μέ τελεία.

Ἡ περίοδος ἀποτελεῖται ἀπό μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

- ⊙ **Ἡμιπερίοδος** λέγεται μέρος μιᾶς περιόδου πού ἔχει δικό του νόημα καί πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ τελεία καί ἄνω τελεία ἢ ἀνάμεσα σέ δύο ἄνω τελείες.

Ἡ ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπό μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

Ἡ διαίρεση τοῦ κειμένου μας

<i>{ Πέτρωσε εὐθύς τό χαμόγελο στά χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τό πρόσωπό του.</i>	→ 1η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	} 1η περίοδος
	→ 2η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	
<i>{ Γύρισε καί μέ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπό τό κεφάλι του.</i>	→ 1η πρόταση	} 2η περίοδος
	→ 2η πρόταση	
	→ 3η πρόταση	

Ὅπως βλέπουμε στόν πίνακα τό κείμενό μας διαιρεῖται σέ δύο περίόδους :

ἡ πρώτη περίοδος ἀποτελεῖται ἀπό δύο ἡμιπερίόδους· ἡ κάθε ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπό μία πρόταση.

ἡ δεύτερη περίοδος ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς προτάσεις.

Άσκηση

- ▲ Νά χωρίσεις τό παρακάτω κείμενο σέ περιόδους, ήμιπερίο-
δους καί προτάσεις :

Μερικοί λοτόμοι ἔσκιζαν ἕνα πεῦκο· καί τό ἔσκιζαν εὐ-
κολα μέ σφήνες πού ἔφτιασαν ἀπό τό ξύλο του. Καί εἶπε
τό πεῦκο· «δέν παραπονιέμαι τόσο μέ τό πελέκι πού μ’
ἔκοψε, ὅσο μέ τίς σφήνες πού γεννήθηκαν ἀπό μένα».

Αἰσώπου μῦθοι, μετάφρ. Θρ. Σταύρου

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα

Ἡ γρήγορη ανάπτυξη τῶν πόλεων καί τῶν βιομηχανιῶν φορτώνει ὅλο καί περισσότερο τόν ἀέρα μέ καυσαέρια πού εἶναι δηλητήρια. Ἀντίθετα, τό πράσινο πού ἀνανεώνει τόν ἀέρα, ὄχι μόνο δέν αὐξάνεται, ἀλλά πολλές φορές καταστρέφεται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους ἀπερίσκεπτα. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε αὐτό νά μή συνεχιστεῖ, θά βρεθοῦν μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα.

Οἱ φθόγγοι

• Ὁ λόγος, ὅπως μάθαμε, γίνε­ται ἀπό προτάσεις →

1. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι,
2. ὥστε αὐτό νά μή συνεχιστεῖ,
3. θά βρεθοῦν μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα.

→ εἶναι τρεῖς προτάσεις

• Οἱ προτάσεις γίνονται ἀπό λέξεις

ἄνθρωποι, νά, μεγάλο → εἶναι λέξεις

• Οι λέξεις γίνονται από φωνές. Αυτό το καταλαβαίνουμε όταν προφέρουμε τις λέξεις· βγάζουμε τότε φωνές :

* Για τη λέξη *αν* βγάζουμε δύο φωνές → *α, ν*

* Για τη λέξη *μεγάλο* βγάζουμε έξι φωνές → *μ, ε, γ, α, λ, ο*

Τις φωνές από τις οποίες γίνονται οι λέξεις τις ονομάζουμε **φθόγγους**.

• Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους →

**α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ,
ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ,
τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ**

Τά γράμματα

• Τους φθόγγους τους παριστάνουμε με γραπτά σημάδια. Τά γραπτά αυτά σημάδια τά λέμε **γράμματα**.

• Τους φθόγγους που προφέρουμε, όταν λέμε τη λέξη *μεγάλο*, τους παριστάνουμε με τά γράμματα *μ, ε, γ, α, λ, ο*.

⊙ Τά γράμματα της ελληνικής γλώσσας είναι 24 :

Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία	Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία
α	Α	ἄλφα	ν	Ν	νί
β	Β	βῆτα	ξ	Ξ	ξί
γ	Γ	γάμμα	ο	Ο	ὄμικρο
δ	Δ	δέλτα	π	Π	πί
ε	Ε	ἔψιλο	ρ	Ρ	ρό
ζ	Ζ	ζῆτα	σ	Σ	σίγμα
η	Η	ἦτα	τ	Τ	ταῦ
θ	Θ	θῆτα	υ	Υ	ὕψιλο
ι	Ι	ιῶτα	φ	Φ	φί
κ	Κ	κάπα	χ	Χ	χί
λ	Λ	λάμδα	ψ	Ψ	ψί
μ	Μ	μί	ω	Ω	ὠμέγα

Όλα μαζί κάνουν τό **άλφάβητο τής έλληνικής γλώσσας** καί γράφονται μέ μιά καθιερωμένη σειρά πού λέγεται **άλφάβητική σειρά**: είναι ή σειρά πού δείχνει ό πίνακας.

Άσκησης

- Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.
Είχαν κλείσει ένα σωρό τζιτζίκια στό κουτί τών μολυβιών.
- ▲ 1. α) Πόσες προτάσεις έχει αυτό τό κείμενο;
β) Κάθε πρόταση από πόσες λέξεις έγινε;
γ) Από ποιούς φθόγγους έγινε ή λέξη *τζιτζίκια*; Μέ ποιά γράμματα αποδίδουμε τόν κάθε φθόγγο της;
- ▲ 2. Σχημάτισε τρεις προτάσεις· ή καθεμιά τους φρόντισε νά έχει τρεις τουλάχιστον λέξεις τοῦ κειμένου.
- Παράδειγμα: Χτές βράδυ τό παιδί μου κοιμήθηκε στίς όχτώ.

6

ΦΩΝΗΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

Έκείνο τό χειμωνιάτικο βράδυ έκανε πολύ δυνατό κρύο. Ό παγωμένος άέρας φυσούσε άσταμάτητα καί τό έλάφι είχε χάσει τό κέφι του.

- ⊙ Έη λέξη *έλάφι* σχηματίζεται από τούς φθόγγους *ε, λ, α, φ, ι*
- * Από αυτούς οί φθόγγοι *ε, α, ι* μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή → *έ - λά - φι, ά - έ - ρας*

Οί φθόγγοι πού μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή ονομάζονται **φωνήεντα**.

- * Οί φθόγγοι λ, φ δέν μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή και πηγαίνουν μαζί μέ φωνήεντα → λ, φ, ε - λά - φι

Οί φθόγγοι πού δέν μπορούν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή λέγονται **σύμφωνα**.

- Οί φθόγγοι λοιπόν χωρίζονται σέ **φωνήεντα** και **σύμφωνα**. Σέ φωνήεντα και σύμφωνα χωρίζονται και τά γράμματα πού, όπως μάθαμε, παριστάνουν τούς φθόγγους.
- * Τά φωνήεντα είναι έφτά (7) : α, ε, η, ι, ο, υ, ω
- * Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά (17) : β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ
- Ἐπίσης, ἄπό τά φωνήεντα
 - * δύο ὀνομάζονται **βραχύχρονα**, τά → ο, ε
 - * δύο ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, τά → η, ω
 - * τρία ὀνομάζονται **δίχρονα**, τά → α, ι, υ

Ἄρχικά και τελικά γράμματα

Τό πρῶτο γράμμα μιᾶς λέξης τό λέμε **ἀρχικό**· τό τελευταῖο τό λέμε **τελικό**.

Στή λέξη *δυνατό* ἀρχικό εἶναι τό δ, τελικό τό ο.

▲ Ὁρθογραφία.

Ἄντί γιά τό σ στό τέλος τῶν λέξεων γράφουμε ς : *σεμνός*.

Τελικά σύμφωνα

Τελικά σύμφωνα εἶναι τό ς και τό ν.

Πολλές ξένες λέξεις και μερικά ἐπιφωνήματα τελειώνουν και σέ ἄλλα σύμφωνα : Ἄνιστάιν, Ἐμμανουήλ, Μωάμεθ, σοφέρ, ἄχ! οὐφ!

Διπλά γράμματα Τό ξ και τό ψ
τά ονομάζουμε
διπλά γράμματα,
γιατί τό καθένα
παριστάνει δυό
φθόγγους:

ξένος, ἄξιος	ξ=κ+σ
ψωμί, ἄψητο	ψ=π+σ

▲ Ὁρθογραφία.

Τό κσ δέ γράφεται μέ ξ στίς λέξεις τίς σύνθετες
μέ τό ἐκ : ἐκστρατεύω.

Ἀσκήσεις

▲ Ἀπό τή γειτονιά μᾶς ἔδωσαν ἓνα γατάκι. Ἕνα χαριτωμένο
ἄσπρο γατάκι, θηλυκό — ἀλλά μέ πολύ μακριά ... μουστάκια —
ἐξυπνότατο καί ζωηρότατο. Μᾶς τρέλανε ὄλους τό διαβολάκι!

Γρ. Ξενόπουλος, Ἀπό τίς Ἀθηναϊκές ἐπιστολές

* Νά ἀναγνωρίσεις :

α) τά φωνήεντα καί τά σύμφωνα

β) τά βραχύχρονα, τά μακρόχρονα καί τά δίχρονα φωνή-
εντα

γ) τά ἀρχικά καί τά τελικά γράμματα κάθε λέξης.

ΔΙΨΗΦΑ

*Στή στιγμή ἄνοιξε ἡ πόρτα καί τό πουλί μπῆκε
στό σπίτι καί πέταξε στόν ὄμο τῆς Ἐλενίτσας,
πού ξαφνιάστηκε μέ τόν ἀπρόσμενο ἐπισκέπτη.*

* Στή λέξη ἄνοιξε τά γράμματα **ο** καί **ι** παριστάνουν τά δυό
μαζί τό φθόγγο (**ι**).

* Στή λέξη μπῆκε τά γράμματα **μ** καί **π** παριστάνουν τά δυό
μαζί τό φθόγγο **μπ**.

- Δυό γράμματα μαζί πού παριστάνουν ένα φθόγγο αποτε-
λοῦν ένα δίψηφο. Τά δίψηφα διακρίνονται σέ :
 - τό ου γιά τό φθόγγο ου *πουλί*
 - * Α. Δίψηφα φωνή- τό αι γιά τό φθόγγο ε *αἶθουσα*
εντα, πού εἶναι : τό ει γιά τό φθόγγο (ι) *τρέχει*
τό οι γιά τό φθόγγο (ι) *οἱ κάτοικοι*
τό υι γιά τό φθόγγο (ι) *υἰοθετῶ*
 - τό μπ : *μπαμπάς, μπαρμποῦνι*
 - * Β. Δίψηφα σύμφω- τό ντ : *ντόνω, φίλντισι*
να, πού εἶναι : τό γκ : *γκέμι, γκρεμίζω*
τό τσ : *ἔτσι*
τό τζ : *τζιτζίκι*
 - * Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα : *ροῦχο, αἶμα.*
 - * Τό αι καί τό οι στό τέλος τῆς λέξης εἶναι βραχύχρονα : *εἶμαι, τοῖχοι.*

Ρινικά συμπλέγματα (μπ, ντ, γκ, γγ)

- *Λάμπει ὁ ἥλιος στά βουνά, στούς κάμπους τό φεγγάρι.*
- *Κάλλιο πέντε καί στό χέρι, παρά δέκα καί καρτέρι.*
- *Ἀπό ρόδο βγαίνει ἀγκάθι καί ἀπό ἀγκάθι βγαίνει ρόδο.*
- * Ἡ λέξη *λάμπει* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **μπ** ἕνα **μ** : *λάμ-μπει.*
- * Ἡ λέξη *πέντε* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **ντ** ἕνα **ν** : *πέν-ντε.*
- * Ἡ λέξη *ἀγκάθι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **γκ** ἕνα **ν** : *ἀν-γκάθι.*
- * Ἡ λέξη *φεγγάρι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό **γγ** ἕνα **ν** : *φεν-γγάρι.*
- Στά παραδείγματα αὐτά δηλαδή βλέπουμε ὅτι τά *μπ, ντ, γκ, γγ* ἔχουν ρινική προφορά. Γι' αὐτό ὀνομάζονται **ρινικά συμπλέγματα.**

- ▲ • Κι οί άτσαλένιες πόρτες τρίξαν
τρίξιμο σάν νά βογγήξαν.....
 - Άμπέλι μου πλατύφυλλο καί κοντοκλαδεμένο...
 - Έχει άσημένιον άργαλειό καί φιλντισένιο χτένι
κι ένα κορμί άγγελικό πού κάθεται καί ύφαινει
 - Γράμματα πάνε κι έρχονται στών μπέηδων τά σπίτια
- * 1. Νά ύπογραμμίσεις :
- α) τά δίψηφα φωνήεντα
 - β) τά δίψηφα σύμφωνα
 - γ) τά ρινικά συμπλέγματα.
- * 2. Σχημάτισε τρείς φράσεις πού ή καθεμιά τους νά έχει μιά τουλάχιστον λέξη μέ δίψηφο φωνήεν, μιά μέ δίψηφο σύμφωνο καί μιά μέ ρινικό σύμπλεγμα.

Σύμφωνα

Πίνακας τών συμφώνων

(Δείχνει πώς διαιροϋνται τά σύμφωνα)

1. Άνάλογα μέ τό μέ- ρος όπου σχηματί- ζονται στό στόμα	2. Άνάλογα μέ τό πόσο διαρκοϋν			
	Στιγμιαία		Έξακολουθητικά	
	3. Άνάλογα μέ τή φωνή πού έχουν			
	Άηχα	Άχηρά	Άηχα	Άχηρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β (μ)
Όδοντικά	τ	ντ	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ
Γλωσσικά (ύγρά)				(ν) λ, ρ
Ρινικά				μ, ν

- 'Από τόν πίνακα βλέπουμε ότι τά σύμφωνα διαιροῦνται :

* 1. 'Ανάλογα μέ τό μέρος ὅπου σχηματίζονται στό στόμα σέ :

→

χειλικά : σχηματίζονται στό χεῖλη.
ὀδοντικά : σχηματίζονται στό δόντια.
διπλοδοντικά ἤ συριστικά : σχηματίζονται στό δόντια καί ἀφήνουν ἕνα σφύριγμα.
λαρυγγικά : σχηματίζονται στό λάρυγγα.
γλωσσικά : σχηματίζονται στή γλώσσα.
ρινικά : σχηματίζονται στή μύτη.

* 2. 'Ανάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν σέ :

→

στιγμιαῖα : προφέρονται μιά στιγμή.
ἐξακολουθητικά : προφέρονται μέ φωνή πού διαρκεῖ.

* 3. 'Ανάλογα μέ τή φωνή πού ἔχουν σέ :

→

ἄηχα : βγάζουν ἀδύνατο ἦχο
ἤχηρά : βγάζουν δυνατό ἦχο

⊙ Προφορά τοῦ σ

Τό σ ἐμπρός ἀπό ἤχηρό, ἐκτός ἀπό τό λ, προφέρεται σάν ζ :

→

*σβούρα, σγουρός
 Σμύρνη, Ἰσραηλίτης
 ἀλλά προσλαμβάνω,
 Σλάβος*

⊙ Προφορά τοῦ γ καί τῶν δύο γγ

Τό γ ἐμπρός ἀπό τό χ προφέρεται συχνά ν :
 Τά δύο γγ προφέρονται σέ μερικές λέξεις νγ :

→

*Ἀγχιάλος, ἀγχόνη
 συγγραφέας, συγγνώμη*

⊙ "Όμοια σύμφωνα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δυό ὅμοια σύμφωνα πλάι πλάι. Τά σύμφωνα αὐτά προφέρονται σάν ἕνα καί εἶναι τά ἀκόλουθα :

ββ Σάββατο **κκ** κόκκινος
λλ πολλά **μμ** γραμμή
νν ἐννιά **ππ** παππούς
ρρ θάρρος **σσ** γλώσσα
ττ Ἀττική

Άσκήσεις

- Μεσουρανίς ή δλόφεγγη ή Σελήνη
λαμποκοπᾶ κι αστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τό φῶς της μέσ στον ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄστρα σβήνει.

Ι. Γρυπάρης

- * 1. Στίς λέξεις : *δλόφεγγη, λαμποκοπᾶ, φῶς, αἰθέρα, πέρα, μεσουρανίς* ποιά σύμφωνα εἶναι ἠχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά στιγμαῖα καί ποιά ἔξακολουθητικά;
- * 2. Πῶς προφέρεται τῆ λέξη *σβήνει* καί γιατί;

9

Οἱ δίφθογγοι

- *Τά πουλιά κεληδοῦσαν στίς ρεματιές.*
- *Ὁ αἰτός πέταξε ψηλά.*
- *Βόηθα με νά σε βοηθῶ ν' ἀνεβοῦμε τόν γκρεμό.*
- *Τό ρόιδι ἀνοίξε στή μέση.*
- *Τό γυαλί ἔγινε κομμάτια.*
- *Ποιός θά τό ἔλεγε ὅτι τό θέατρο θά ἄδειαζε στή στιγμή.*

- * Στίς
λέξεις

κεληδοῦσαν

αἰτός

βόηθα

ρόιδι

ὅταν προφέ-
ρουμε τά φω-
νήεντα :

αη

αι

οη

οι

ἀκούονται στό
χρόνο τῆς μιᾶς
συλλαβῆς δύο
φθόγγοι

- Δύο φωνήεντα πού προφέρονται ἔτσι, ὥστε νά ἀκούονται δύο φθόγγοι στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἀποτελοῦν **δίφθογγοι**.

* Στίς λέξεις

πουλιά
γυαλί
ἄδειαζε
ποιός, ποιοί

ὅταν προφέ-
ρουμε τά

ι
υ
ει
οι

μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν (ἤ τό δίψηφο) ἀκούεται στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἕνας φθόγγος **ἀνάμεικτος** καί ἀπό τά δύο φωνήεντα.

- Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τοῦς συνδυασμούς τοῦ **ι, υ, ει, οι**, μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν τοῦς ὀνομάζουμε **καταχρηστικούς διφθόγγους**.

⊙

Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ**

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μικροῦ Χωριοῦ δουλεύουν ἀπό τήν ἀγῆ ἴσαμε τό βράδυ. Αὐτοί δέν ξέρουν τί εἶναι κούραση. Τήν εὐτυχία τή βρίσκουν στήν ἐργασία.

* Στίς λέξεις

ἀγῆ
αὐτοί
δουλεύουν
εὐτυχία

τά φωνήεντα

α,υ
α,υ
ε,υ
ε,υ

σηματίζουν τοῦς συνδυασμούς **αυ, ευ** οἱ ὅποιοι ἄλλοτε προφέρονται **αβ, εβ** καί ἄλλοτε **αφ, εφ**.

- αβ, εβ** προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ἢ ἡχηρό σύμφωνο :
- αφ, εφ** προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνο :

→ ἀναπαύω, αὐριο
δουλεύω, εὐλογία
→ ναύτης, εὐχαριστῶ

Ἄσκήσεις

- Τό μαγεύουνε καί βγαίνει τό θαλασσίνο τριφύλλι.
Κι ὅποιος τό ἔβρει δέν πεθαίνει.
(...)

Μιά φορά στά χίλια χρόνια
κεληδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια

Ο. Ἐλύτης

- * Σημείωσε : α) τοὺς διφθόγγους, β) τοὺς καταχρηστικούς διφθόγγους, γ) τοὺς συνδυασμούς (αυ, ευ).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

10

⊙ Οἱ λέξεις

- * Τίς λέξεις τίς γράφουμε χωριστά τή μία ἀπό τήν ἄλλη.

⊙ Ὄρθογραφία

- * Γράφονται μέ μιά λέξη :

- **Τά ἀριθμητικά** ἀπό τό δεκατρία (13) ὡς τό δεκαεννέα (19).
- **Μερικές ἀντωνυμίες** : καθένας, καθετί, ὁποιοσδήποτε κτλ.
- **Μερικά ἄκλιτα** : ἀπαρχής, ἀπεναντίας κτλ.
- **Ἡ πρόθεση σέ** μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου :
στοῦ σπιτιοῦ μου τήν αὐλή, στόν οὐρανό της.

Τίς λέξεις πού γράφονται δύο ἢ καί τρεῖς μαζί, ἐνωμένες σέ μιά λέξη, θά τίς βρῖσκεis στό Ἐπίμετρο, Πίν. 1.

Ἀσκήσεις

- * Σχημάτισε πέντε φράσεις χρησιμοποιοῦντας στήν καθεμιά μιά τουλάχιστον ἀπό τίς λέξεις τοῦ κύκλου.

διαμῆς
ἐξάλλου, ἐξαιτίας
ἐπιτέλους, ἐπικεφαλῆς,
καληνύχτα, ὄλωσ-
δίολου, ὁπωσδήποτε
προπάντων, ὥστόσο
ὑπόψη

⊙ Οί συλλαβές

- *Τ' ἀηδόνια δέ μέ ἄφησαν νά κλείσω μάτι.*
- *Ὁ οὐρανός σέ λίγο μαύρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.*
- *Αὔριο, αὔριο, αὔριο τό Πάσχα τοῦ Θεοῦ.*
- *Ἐλεύθερα ἐκεῖ τά πουλιά κελαηδοῦσαν ἀσταμάτητα μέρα καί νύχτα.*

Ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Κάθε λέξη χωρίζεται σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπ' αὐτά ὀνομάζεται **συλλαβή**.

Μιά συλλαβή μπορεῖ νά ἔχει :

- ἓνα μόνο φωνῆεν →

ἐ - κεῖ
θε - οὔ
- ἓνα μόνο δίφθογγο →

ἄη - δό - νια
αῦ - ρι - ο
- ἓνα μόνο συνδυασμό αυ, ευ

ἢ μπορεῖ νά ἔχει ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ :

- ἓνα φωνῆεν →

μέ - ρα, ἄ - κρη
ἐ - κεῖ, κλεί - νο
κε - λαη - δοῦ - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα
- ἓνα δίφθογγο
- ἓνα συνδυασμό αυ, ευ

- * Μιά λέξη ὀνομάζεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν :

- **μονοσύλλαβη**, ἂν ἔχει μιά συλλαβή
- **δισύλλαβη**, ἂν ἔχει δύο συλλαβές
- **τρισύλλαβη**, ἂν ἔχει τρεῖς συλλαβές →

τά
μά - τι
ἄ - φη - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα
ἄ - στα - μά - τη - τα
- **πολυσύλλαβη**, ἂν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές

Ἐ - λεύ - θε - ρα

ἀρχική

προπαραλήγουσα

λήγουσα

παραλήγουσα

- Ἡ τελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **λήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ προτελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **παραλήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα συλλαβή λέγεται **προπαραλήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ συλλαβή μέ τὴν ὁποία ἀρχίζει μιά λέξη λέγεται **ἀρχική** : ἔ - λεύ - θε - ρα

⊙ Συλλαβισμός

- Ξέρω μιά λεύκα πού πίνει νερό στὸν Κηφισό. Στὴν καρδιά της τὸν Ἀπρίλη τραγουδεῖ ἓνα ἀηδόνη.
- Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρυ κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε : — "Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὡραία πού εἶναι ἡ ζωή!
- Οἱ ἄνθρωποι, εἶπε ἡ ἄλεπού, ἔχουν τουφέκια καὶ κνηγοῦν. Εἶναι πολὺ ἐνοχλητικό. Πρέπει κανεῖς νά προσέχει συνεχῶς.
- Ποτέ ἐχθρικό πόδι δέν πάτησε τό κάστρο τῆς Ὠριᾶς, εἶπε ἡ γιαγιά. Ἦταν παλικάρια ἐκεῖνοι πού τό προστάτευαν.

Συλλαβισμό ὀνομάζουμε τό χωρίσμα μιᾶς λέξης στίς συλλαβές της : πί - νει.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα τό συλλαβίζουμε μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν·

ἔ - να, κυ - νη - γοῦν, ξέ - ρω, πό - τε

- 2. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό δεύτερο φωνήεν, έφόσον από αὐτά τά σύμφωνα άρχίζει λέξη έλληνική :

Α - πρί - λης (πρῶτος), έ - στε - κε (στάση)

Άλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρώτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ένῶ τό δεύτερο μέ τό άκόλουθο :

κυπαρίσ - σι

καρ - διά

- 3. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό άκόλουθο φωνήεν, έφόσον καί από τά τρία αὐτά σύμφωνα ή τουλάχιστον από τά δύο πρώτα άρχίζει λέξη έλληνική :

κά - στρο (στροφή)

έ - χθρικό (χθές)

Άλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρώτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ένῶ τά δύο άλλα μέ τό άκόλουθο :

άν - θρωπος

- 4. Οί σύνθετες λέξεις άκολουθοῦν τούς ίδιους κανόνες μέ τίς άπλές :

έ - νο - χλη - τι - κός, προ - σέ - χω, συ - νε - χῶς,

συλ - λο - γι - σμέ - νος

- 5. Τά δίψηφα φωνήεντα, οί δίφθογγοι, οί καταχρηστικοί δίφθογγοι καί οί συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** στό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ένα φωνήεν :

τρα - γου - δεΐ, άη - δό - νι, του - φέ - κια, λεύ - κα

- 6. Τά δίψηφα σύμφωνα καί τά ρινικά συμπλέγματα δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό :

μπα - μπάς, μα - ντέ - μι, έ - τσι, τζί - τζί - κας,

ά - μπέ - λι, πέ - ντε, ά - γκα - λιά

⊙ Χρόνος τῶν συλλαβῶν

Τίς συλλαβές τίς χωρίζουμε σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες.

- **Βραχύχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει **βραχύχρονο φωνῆεν**:
νε - ρό λó - γος
τέ - λος à - λε - πού
 - **Μακρόχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αυ, ευ :
ζώ - νη ἐ - κεῖ - ρος
μαῦ - ρος πεῦ - κο
- * **Προσοχή!** Τά δίψηφα **αι** καί **οι** στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα : εἶ-μαι, κῆ-ποι. (βλ. σ. 22).

Ἄσκήσεις

- Ὁ Ξέρξης καμώθηκε πῶς ἤθελε ν' ἀκούσει τήν ἀλήθεια. Κι ὁ Δημάρατος τοῦ εἶπε:
— Μάθε, βασιλιά, πῶς ἡ φτώχεια εἶναι παντοτινή πιστή φίλη τῶν Ἑλλήνων. Μά πρέπει νά λογαριάζεις πάντα καί τήν ἀρετή.

Γ. Μηλιάδης, Ἱστορίες ἀπό τόν Ἡρόδοτο

- * 1. Νά γράφεις σέ χωριστές στήλες :
 - α) τίς δισύλλαβες καί τίς πολυσύλλαβες λέξεις
 - β) τίς λέξεις πού τονίζονται στή λήγουσα καί στήν παραλήγουσα.
- * 2. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις :
Ξέρξης, ἀλήθεια, λογαριάζεις, Ἑλλήνων
- * 3. Νά σημειώσεις τίς μακρόχρονες καί τίς βραχύχρονες συλλαβές ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κειμένου ὡς τήν πρώτη τελεία.

Οί τόνοι

*Δέν είναι χωρίς λόγο ή Ἐλβετία πατρίδα τοῦ ρολοιοῦ.
Πρὶν γίνει τό ρολοὶ της εἶδος ἐξαγωγικό, ὑπῆρξε ἡ ζωὴ της.
Ἄπό πότε νά μετῶ τὶς ὥρες της; Μᾶς ἔδειξαν στή Βέρνη ἕνα
τεράστιο πύργο-ρολόι, ὀλόκληρη σκηνογραφία μέ τόν κόκορα
πού ἀνοίγει τὰ φτερά του καί σημαίνει ἐγερτήριο, μέ ἀνθρωπάκια
πού χτυποῦν στό τύμπανο τὶς ὥρες, σωστή παράσταση πού γίνε-
ται χωρίς διακοπὴ καί δίχως ἀνωμαλία ἐπὶ 419 χρόνια.*

Π. Παλαιολόγος

- Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δυό ἢ περισσό-
τερες συλλαβές ὑπάρχει μιὰ συλλαβὴ
πού προφέρεται πιό δυνατά ἀπό τὶς
ἄλλες, δηλαδή τ ο ν ἰ ζ ε τ α ι

εἶναι πατρίδα διακοπὴ

- Πάνω ἀπὸ τό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς
πού τονίζεται βάζουμε ἕνα σημάδι πού
λέγεται τ ό ν ο ς

πότε, ποτέ χωρίς, ὑπῆρξε

- Τόνο βάζουμε καί στίς περισσότερες
μονοσύλλαβες λέξεις

Δέν, πρὶν μέ, πού

- Καμιὰ λέξη δέν τονίζεται πιό πάνω ἀπὸ
τὴν προπαραλήγουσα

μετῶ, μετροῦσε μέτρησε, καταμέτρησε

- Σέ μιὰ λέξη πού κλίνεται ὁ τόνος δέ
μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβὴ

ἔδειξαν, δείξαμε ρολόι, ρολοιοῦ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο: ἡ ὀξεῖα (´) καί ἡ περισπωμένη (~)

μᾶς, ἀνοίγει

Γενικοί κανόνες

Οί ακόλουθοι κανόνες καθορίζουν αν μιά λέξη θα πάρει όξεία ή περισπωμένη :

<p>1. ποδήλατο
ήρθαμε
γείτονας
έξωθυρα</p>	]	• 'Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
<p>2. λόγος, έχω
καλό, έλα</p>	]	• 'Η βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
<p>3. άπλώνω
θήκη
άνοιγει
μαύρη</p>	]	• 'Η παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία, αν ή λήγουσα είναι μακρόχρονη.
<p>4. κήπος,
άγαπήστε,
σώσε,
ναυτες,
τοιχοι,
κοιμούνται</p>	]	• 'Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, αν ή λήγουσα είναι βραχύχρονη. • Έξαιρούνται οί λέξεις : <i>ώστε, ούτε, μήτε, είτε, εΐθε.</i>
<p>5. ποτήρια
καινούριος
κούνιες
ήλιος</p>	]	• 'Ο καταχρηστικός δίφθογγος, όταν είναι στό τέλος τής λέξης, λογαριάζεται στον τονισμό για δύο συλλαβές.
<p>6. σχολείο
ρουχο
παίξε
τοιχος</p>	]	• Τά δίψηφα φωνήεντα είναι μακρόχρονα. • Τό αι καί τό οι στό τέλος τής λέξης είναι βραχύχρονα : <i>είσαι, κήποι.</i>
<p>7. μαύρος
πεύκο</p>	]	• Οί συνδυασμοί αυ καί ευ είναι μακρόχρονοι.

⊙ Ὁ τόνος στά ὀνόματα καί στίς ἀντωνυμίες

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

	ὁ δικαστής	οἱ γιατροί
	τό δικαστή	τούς γιατρούς
	ὁ παππούς	ὁ μαρμαράς
1	ἡ ἀλεπού	ἡ γιαγιά
	ὁ συνεχής	ὁ βαθύς
	ἡ καλή	ἐγώ

Τά ὀνόματα καί οἱ ἀντωνυμίες ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὄξεϊα.

● Παίρνουν περισπωμένη:

α/.	Ἡ μακρόχρονη γενική	→	τοῦ καλοῦ	τραγουδιστή
			τοῦ μικροῦ	ψαῖα
			τῆς βαθιάς	σιωπῆς
			τῆς Ἀργυρῶς	τῆς ἀλεπούς
			τῶν ἀρνιῶν	σοῦ εἶπα

β/.	Οἱ ἀντωνυμίες	→	ἐμεῖς	ἐσεῖς
			ἐμᾶς	ἐσῶς
			μᾶς	σᾶς

γ/.	Οἱ πληθυντικοί σέ - εἶς	→	συγγενεῖς	τρεῖς
			συγγραφεῖς	συνεχεῖς

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

	ὁ αἰώνας	ἡ γλώσσα
	τοῦ αἰώνα	τῆς γλώσσας
2.	τόν αἰώνα	τή γλώσσα
	αἰώνα	γλώσσα
	ἡ πεῖνα	ἡ μούσα

• Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἶναι μακρόχρονο.

	τό σῶμα	μήλα
	ῥαῖα	δῶρα
3.	ἐκεῖνα	φροῦτα
	πλοῖα	σχολεῖα

• Τό α στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

4. καλοκαίρι λουλούδι
ποτήρι αλεύρι

• Τό ι στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι **μακρόχρονο**.

5. δράκος Νίκος μύθος
πλάνο κινό σύκο
πράγμα κλίμα κύμα
Σπαρτιάτες μανάδες

• Τά α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι **βραχύχρονα** καί παίρνουν, ὅταν τονίζονται, **ῶξεῖα**.

⊙ Ὁ τόνος στά ρήματα

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

1. καλῶ καλεῖς
καλοῦν ἀκοῦς
καῖς τρωῖς

• Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**.

- Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο**: ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. γελοῦσα γελοῦσαν
πῆγα εἶδαν

Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**.

3. πῆδα ῥῶτα
κοῖτα τραγοῦδα

Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**.

4. θυμᾶμαι γελᾶμε
θυμᾶσαι γελᾶτε
θυμᾶται γελᾶνε
ἐλᾶτε ἄ φᾶμε

Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ **-ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ **-ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε** παίρνουν **περισπωμένη**.

- Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλή-

γουςας είναι βραχύχρονο : *πάρε, βάλ-
τε, θυμάστε.*

5. *λύγε* *πίνε*
λύστε

Τά **ι, υ** στην παραλήγουσα είναι
βραχύχρονα και παίρνουν **όξεια**.

• Μιά λέξη από τον τόνο πού παίρνει ονομάζεται :

α/ **όξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στή λήγουσα : *τά μικρά άρνιά, τό
καλό παιδί.*

β/ **παροξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στήν παραλήγουσα : *λόγος,
φύγε, μούσα.*

γ/ **προπαροξύτονη**, όταν παίρνει όξεια στήν προπαραλήγουσα :
ένωση, έστιατόριο, γυμναστήριο.

δ/ **περισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στή λήγουσα : *άγαπώ,
έδω.*

ε/ **προπερισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στήν παραλήγουσα:
άγαπούσα, έκείνος.

• Άτονες λέξεις

Τά άρθρα **ό, ή, οί** και τό επίρρημα **ώς**
δέν παίρνουν τόνο. Είναι **άτονες λέξεις**.

Άσκήσεις

- * 1. Δικαιολόγησε τον τόνο στις λέξεις : γενναίοι, ήρθαν, πεζούλι, ύψωσε, είναι, μάς, κελαηδούν, λατρεύει.
- * 2. Τόνισε τις λέξεις : παγωνω, μητε, ειχα, ειχατε, πηραμε, λυπαστι, λυπαστε, μηνες, δραμα, κλιμα, σωπα, γλωσσα, τον άγωνα, κυμα, τον παπα, του παπα, τό σπουδαστη, του σπουδαστη, σωμα, εργαστηρι, άλωνι, ευγενεις, εικοσι, τρεις, μουρα, μυθοι, κηποι, έσεις, της γιαγιας, τραγουδουσα, γελας,δινε, δωστε, θειος, Κωστης.
- * 3. Σημείωσε τους τόνους :

- Σ' όλους τους τοπους κι αν γυρνω
μονον έτουτον αγαπω

O. Έλύτης

12

Έγκλιτικές λέξεις

- Στο στάβλο απόψε ήρθε τό φεγγάρι...
Εκοίταζεν απ' τό παράθυρό του,
είδε τήν αγελάδα, τό μοσκάρι,
τό βόδι πού μασούσε τό σανό του.

Z. Παπαντωνίου

Στό κείμενο οί μονοσύλλαβες λέξεις **του, του** προφέρονται μαζί μέ τήν προηγούμενη λέξη· γι' αυτό ό τόνος τους ή χάνεται (τό σανό του) ή άνεβαίνει στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης (τό παράθυρό του).

- Οί μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους ή τόν άνεβάζουν στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης λέγονται **έγκλιτικές λέξεις**.

- Οί πιά συχνές έγκλιτικές λέξεις είναι οί μονοσύλλαβοι τύποι τής προσωπικής άντωνυμίας :

μου, μέ, μᾶς, σου, σέ, σᾶς
του, τόν, τούς, τήν, τό κτλ.

- Πότε άνεβαίνει καί πότε χάνεται ό τόνος

Ό τόνος του έγκλιτικοῦ :

α/ Άνεβαίνει (ώς όξεία) στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης, όταν ή λέξη αυτή είναι προπαροξύτονη .	<i>τό παράθυρό μου τό έργοστάσιό τους ό άνθρωπός σας</i>
--	--

β/ Χάνεται όταν ή προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ή στήν παρλήγουσα :	<i>Σῶσε με, οί φίλοι μου, ό αϊτός του</i>
---	---

Άσκησης

- Άνοιξε τό κουτί της καί ἔφυγαν ὅλοι οἱ θησαυροί του.
 - Τῆς χάρισε ὅλα τά βιβλία του.
 - Τόν ἀγαπήσαμε ὅλοι στό σπίτι μας· ἔγινε πιά ὁ ἀνθρώπος μας.
 - Τά βήματά του τόν ἔφεραν στήν προκουμαία.
- * 1. Ὑπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις καί ἐξήγησε γιατί χάνουν τόν τόνο τους.
- * 2. Βάλε τόνο στίς λέξεις :
- Ἄνοιξε το παραθυρο και το δωματιο του γεμισε πουλια.
 - Καιει μεσα στα σθηθια μας ὁ καημος μας για τη λευτερια.
 - Πες μου θυμασαι, ἀγαπη μου, ἐκεινη την παιδουλα που εἶχε στα μαλλακια της νιοθεριστη μυρτουλα:

Δ. Σολωμός

13

Τά πνεύματα

Οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν παίρνουν ἕνα σημάδι πού λέγεται πνεῦμα	<i>ἀνοίγω, ἀπό Ἑλλάδα, ἀγνός</i>
---	----------------------------------

Τά πνεύματα εἶναι δύο, ἡ ψιλή (´) καί ἡ δασεία (´´) .	<i>ἔχω ἀπλός</i>
---	------------------

- Οἱ λέξεις πού παίρνουν δασεία.
Παίρνουν δασεία :
- 1. οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό **υ**: → *ὕπηρεσία, ὑγεία*
- 2. οἱ ἄτομες λέξεις : → *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς*
- 3. Τά ἀριθμητικά : → *ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἔντεκα, ἑκατό καί ὅσα γίνονται ἀπό αὐτά: ἑφτακόσια.*

38

4. οί αναφορικές άντωνυμίες : → *όποιος, όσος* κτλ.
5. λέξεις πού έχουν πρώτο συνθετικό
τά άχώριστα μόρια **όμο-** και **ήμι-** : → *όμόγλωσσος, ήμισφαίριο*
6. μερικές άκόμη λέξεις : → *άγιος, έλικας, ήλικία, ί-
κανός, όδηγός, ώρα* κτλ.

Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό 'Επίμετρο, Πίνακα 2

⊙ 'Η θέση τοῦ τόνου καί τοῦ πνεύματος

Τόνο καί πνεῦμα βάζουμε :

1. Πάνω άπό τά φωνήεντα :	<i>έσύ</i>	<i>τραγουδῶ</i>
2. 'Εμπρός κι επάνω άπό τά κεφα- λαία φωνήεντα, όταν βρίσκον- ται στην άρχή τής λέξης :	<i>'Ολυμπος</i>	<i>'Αλιάκμονας</i>
3. Πάνω άπό τό πρώτο φωνήεν στούς διφθόγγους :	<i>αίτός</i>	<i>νεράιδα</i>
4. Πάνω άπό τό δεύτερο φωνήεν : • στά δίψηφα φωνήεντα • στούς καταχρηστικούς δι- φθόγγους • στούς συνδυασμούς αυ, ευ	<i>οὐρανός</i> <i>βουλιάζω</i> <i>αὔριο</i>	<i>εἴλωτας</i> <i>μοιάζω</i> <i>εὐρετήριο</i>
• "Όταν μιά συλλαβή έχει πνεῦμα καί τόνο, τότε βάζουμε πρώτα τό πνεῦμα καί μετά τήν ὄξεία ή περισπωμένη μπαίνει πάνω άπό τό πνεῦμα :	<i>έχω</i> <i>εἶμαι</i>	<i>ώρα</i> <i>αἶμα</i>
• "Όταν ή λέξη γράφεται μέ κεφα- λαία ὁ τόνος καί τό πνεῦμα πα- ραλείπονται :	<i>ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΙΡΗΝΗ</i> <i>ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ</i> <i>ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ</i>	

Άσκησης

- * 1. Βάλε τόνο και πνεῦμα :
 - Αν δώσεις ένα ψαρι σ' έναν άνθρωπο, θα φάει μια φορά. Αν του μαθείς να ψαρεύει, θα τρεφεται σ' όλη του τη ζωή.
 - Απλώσε τις χερουκλες του και αρπαξε δυο απο τους συντροφους μου.
- * 2. Σχημάτισε πέντε φράσεις : σέ καθεμιά βάλε και δύο τουλάχιστον δασυνόμενες λέξεις.
 - Παράδειγμα: Ἡ Ἑλένη ἦταν ἡ πιό ἱκανή ἀπ' ὄλες μας.

14

ΆΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα, ἐκτός ἀπό τούς τόνους και τά πνεύματα, εἶναι :

1. Ἡ ἀπόστροφος (`)

■ Ἄποστροφο (`) σημειώνουμε στή θέση ἑνός φωνήεντος πού χάθηκε και πού βρισκόταν στήν ἀρχή ἢ στό τέλος μιᾶς λέξης (βλ. σ. 51).

- Θ' ἀργήσω λίγο τό βράδυ
- Μοῦ ἔφερε τοῦ κόσμου τά δῶρα
- Φέρ' το αἶριο

2. Ἡ ὑποδιαστολή (,)

■ Ἐποδιαστολή (,) σημειώνουμε :

α/ στήν ἀναφορική ἀντωνυμία ὅ,τι γιά νά τήν ξεχωρίσουμε ἀπό τό σύνδεσμο ὅτι.

β/ στούς δεκαδικούς ἀριθμούς.

- Ἄκουγες ὅ,τι ἤθελες (= αὐτό πού ἤθελες).
- Ἐλεγε ὅτι πῆγε ἀμέσως (= πῶς πῆγε).
- 18,3 - 105,18

3. Τά διαλυτικά (··)

■ Διαλυτικά (··) σημειώνουμε πάνω από τό <i>ϊ</i> και τό <i>ϋ</i> , όταν (τό <i>ι</i> και τό <i>υ</i>) τά προφέρουμε χωριστά από τό προηγούμενο φωνήεν	<ul style="list-style-type: none">• <i>πλαινός</i> (<i>παίζω</i>)• <i>θεικός</i> (<i>έκεῖνος</i>)• <i>κοροΐδεύω</i> (<i>οΐκος</i>)• <i>καταπραϋντικός</i> (<i>αΰριο</i>)• <i>μυϊκός</i> (<i>υΐοθετώ</i>)• <i>εργατοϋπάλληλος</i> (<i>οϋρανός</i>)
■ Τά διαλυτικά είναι περιττά : α/ όταν τό προηγούμενο φωνήεν έχει πνεύμα ή τόνο. β/ όταν δέν έχουμε δίψηφο φωνήεν	<ul style="list-style-type: none">• <i>αΐτός, άπνος, δρύνιος, κοροΐδεμα</i>• <i>πρωί, Μουσης, διυλιστήριο</i>

4. Τό ένωτικό (-)

■ Ένωτικό (-) σημειώνουμε : α/ γιά νά χωρίσουμε στό τέλος τής σειράς μιά λέξη πού δέ χωρεί όλόκληρη. β/ ύστερα από τίς λέξεις :	<ul style="list-style-type: none">• <i>Είμαι μιά έρημος πού πόδι άνθρωπινο δέν τήν πάτησε ποτέ.</i>• <i>Άγια-, Άι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα- παπα-</i>• <i>Άγια-Μαρίνα, τής κυρα-Ρήνης κτλ.</i>
---	--

Άσκήσεις

* 1. Βάλε τά όρθογραφικά σημεία πού λείπουν :

- Ο δρόμος τής Άγια Τριάδας ηταν ο πιό φαρδύς στό

Αιβαλί, στρωμένος πέρα γιά πέρα μέ πέτρα. Σ ὄλο τό μάκρος του βρισκόταν μονάχα ενα δέντρο.

* 2. Ἐπί ποίεσ λέξεσ λείπουν ὀρθογραφικά σημεῖα;

ἐγωιστής, πλαινός, πλάι, πρωινός, καταπραῦνω, Ἄι Δημήτρης, κυρα Μαρία, εὐρωπαϊκός, βούιξε, Νικολαΐδης, ἰστιοπλοία, ὅτι κι ἄν μοῦ πείσ τό δέχομαι, θεῖος, θεικός, Πομπηία, νεράιδα.

15

ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ

- Ἦταν ἡ δεῦτερη νύχτα στοῦσ οὐρανοῦσ ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές στίσ ψυχές πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα βασίλευε τώρα γαλήνη οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίσ καμηῆλεσ τουσ οἱ βοσκοῖ γύρισαν στά μαντριά τουσ.
- Ἦταν ἡ δεῦτερη νύχτα. Στοῦσ οὐρανοῦσ, ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο, εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι. Δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγγελικές. Στίσ ψυχές, πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν στίσ καμηῆλεσ τουσ. Οἱ βοσκοῖ γύρισαν στά μαντριά τουσ.

Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη

κείμε. 1

κείμε. 2

Βλέπεις τό ἴδιο κείμενο γραμμένο δυό φορές. Τήν πρώτη φορά (κείμε. 1) δύσκολα τό διαβάζεις καί δύσκολα τό καταλαβαίνεις· δέ συμβαίνει ὁμως τό ἴδιο καί τή δεῦτερη φορά. Εἶναι φανερό ὅτι τή δεῦτερη φορά σέ βοηθοῦν νά καταλάβεις τό κείμενο μερικά σημάδια πού βρίσκονται ἀνάμεσα στίσ λέξεσ· αὐτά σοῦ λένε ποῦ πρέπει νά σταματήσεις καί πόσο κάθε φορά. Τά σημάδια αὐτά τά ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆσ στιξῆσ**.

- Τά σημεία τῆς στίξης εἶναι :

1. ἡ τελεία (.)	7. ἡ παρένθεση ()
2. ἡ ἄνω τελεία (°)	8. τὰ ἀποσιωπητικά (. . .)
3. τό κόμμα (,)	9. ἡ παύλα (-)
4. τό ἐρωτηματικό (;)	10. ἡ διπλή παύλα (- -)
5. τό θαυμαστικό (!)	11. τὰ εἰσαγωγικά (« »)
6. ἡ διπλή τελεία (:)	

1. Τελεία (.)

- *Ὁ γιός τοῦ μωλωνᾶ περπατοῦσε ὀλομόναχος στό δάσος.*
- *Τότε τό φεγγάρι σκόνταψε στίς ἰτιές κι ἔπεσε στό πυκνό χορτάρι. Μεγάλο σούσουρο ἔγινε στά φύλλα.*

Γ. Ρίτσος

- ▲ **Τελεία (.)** βάζουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ὀλόκληρο νόημα. Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἡ φωνή μας.
- * **Ὁρθογραφία.** Ὑστερα ἀπό τελεία γράφεται κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα τῆς πρώτης λέξης.

2. Ἄνω τελεία (°)

- α| *Δέν ἦταν θάλασσα ἐκείνη· ἦταν θυμός καί σείσμα, κατάρα καί χολή.*
 β| *Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.*

- ▲ **Ἡ ἄνω τελεία (°)** χρησιμεύει, γιά νά χωρίσει μέσα στή φράση δύο μέρη ἀπό τά ὁποῖα τό δεύτερο ἐπεξηγεῖ τό πρῶτο (π. α) ἢ ἔρχεται σέ ἀντίθεση μαζί του (π. β).
- Μέ τήν ἄνω τελεία σταματοῦμε περισσότερο ἀπό ὅ,τι μέ τό κόμμα καί λιγότερο ἀπό ὅ,τι μέ τήν τελεία.
- * **Ὁρθογραφία.** Μετά τήν ἄνω τελεία ἀρχίζουμε μέ μικρό γράμμα.

3. Τό κόμμα (,)

- α| *Φάγαμε ψωμί, κρέας, πορτοκάλια.*
 β| *Πέτα, ροβόλα, κράζε με.*

- γ / Σοῦ εἶπα, ἀγαπητέ μου, ὅτι πρέπει νά δουλέψεις σκληρά.
 δ / Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.
 ε / Ἦμουν παιδί, ὅταν ἄκουσα πρώτη φορά αὐτή τήν ἱστορία.
 στ / Ἡ νεράιδα λυπόταν, γιατί ἦταν ἄσκημη.
 ζ / Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει.
 η / Μιλοῦσε τόσο σιγά, ὥστε μόλις τόν ἄκουγα.
 θ / Τόν ἐβλεπα σάν ἐχθρό μου, ἄν καί ἦταν συγγενής μου.
 ι / Φοροῦσε ἓνα χοντρό* ἐπανωφόρι, γιά νά μὴν κρυώνει.
 ια / Ὅσο νύχτωνε, τόσο ἔλαμπε ἡ φωτιά.

▲ **Τό κόμμα (,)** τό σημειώνουμε, γιά νά δείξουμε μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς. Εἶναι τό πιό συνηθισμένο ἀπό τά ἄλλα σημεῖα τῆς στίξης.

- Χωρίζουμε μέ κόμμα:
 1. λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στό ἴδιο μέρος τοῦ λόγου (π. α)
 2. προτάσεις ἀσύνδετες, (π. β)
 3. τήν κλητική, (π. γ, δ)
 4. προτάσεις μεταξύ τους (π. ε - ια)
- Δέ χωρίζουμε μέ κόμμα τίς **εἰδικές προτάσεις**, τίς **διστακτικές προτάσεις** καί τίς προτάσεις πού ἀρχίζουν μέ τό **νά** :
 - Ἦλεγε πός δέν ἄκουσε τίποτε.
 - Φοβάται μήπως κρυώσει τό παιδί.
 - Ἦρθα νά σέ βρῶ.
 (βλ. Μάθημα 53, σύνδεση προτάσεων, Γ')

4. Τό ἐρωτηματικό (;)

- α / Ἄπό ποῦ ἔρχεσαι; Ἦμαθες τίποτε γιά τοὺς φίλους μας;
 β / Γιατί τρέχεις; Ποῦ θέλεις νά πᾶς;
 γ / Τί ἔπαθε τό παλικάρι; ρώτησε ὁ πατέρας.

▲ **Τό ἐρωτηματικό (;)** τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης.

- * **Όρθογραφία.** Ύστερα από ερωτηματικό αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα (π. α,β). Αρχίζουμε όμως με μικρό, όταν συνεχίζεται ή φράση (π. γ).

5. Τό θαυμαστικό (!)

α| *Τι όμορφο διήγημα! Τό άκοῦς καί τό χαίρεσαι.*

β| *Άχ! καί νά γύριζαν πίσω τά χρόνια τῆς νιότης μου.*

- ▲ **Τό θαυμαστικό (!)** τό σημειώνουμε μετά από έπιφώνημα (π. β) καί μετά από κάθε φράση πού εκφράζει θαυμασμό (π. α), χαρά, λύπη κτλ.

- * **Όρθογραφία.** Ύστερα από θαυμαστικό αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα (π. α). Αρχίζουμε όμως με μικρό, όταν ή φράση συνεχίζεται (π. β).

6. Ή διπλή τελεία (:)

α| *Ό Κολοκοτρώνης έλεγε : «Τό άν σπάρθηκε πολλές φορές, αλλά δέ φύτρωσε».*

β| *Ή παροιμία λέει : Στάλα τη στάλα τό νερό τρυπάει τό λιθάρι.*

γ| *Οί μεγαλύτερες πόλεις μας είναι : ή Αθήνα, ή Θεσσαλονίκη καί ό Πειραιάς.*

δ| *Μιά νύχτα είδα ένα όνειρο : ήμουν σκυμμένος άπάνω σ' ένα σωρό χαρτιά κι έγγραφα, έγγραφα, έγγραφα... (Καζαντζάκης)*

ε| *Δέν ήξερε αυτός από οικονομίες. Καί τό αποτέλεσμα : σπατάλησε όλόκληρη τήν περιουσία του.*

- ▲ **Διπλή τελεία (:)** σημειώνουμε :

1. μπροστά από λόγια πού αναφέρονται κατά λέξη (π. α)
2. μπροστά από παροιμίες καί γνωμικά (π. β)
3. όταν κάνουμε άπαρίθμηση (π. γ)
4. όταν θέλουμε νά έπεξηγήσουμε κάτι (π. δ)
5. όταν δείχνουμε ένα έπακόλουθο (π. ε)

7. Ἡ παρένθεση ()

- α) Τό αὐτοκίνητο (ἦταν καί σαράβαλο) ἀγκομαχοῦσε στόν ἀνήφορο.
β) Ἐμίσεινες καί μ' ἄφησες ἓνα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό)

▲ Ἡ παρένθεση () κλείνει :

1. μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λόγια μας (π. α)
2. μιὰ παραπομπή (π. β)

8. Τά ἀποσιωπητικά (...)

- α| Τή θυμοῦμαι τήν ἡμέρα ἐκείνη...
β| Ἀποφεύγω νά τόν συναντήσω, γιατί...

▲ Μέ τά ἀποσιωπητικά (...) δείχνουμε ὅτι ἀποσιωποῦμε κάτι ἀπό συγκίνηση (π. α) ἢ γιατί δέ θέλουμε νά τό ποῦμε (π. β).

9. Ἡ παύλα (—)

- Ποῦ πᾶς;
— Στή Ζάκυνθο.
— Μέ παίρνεις κι ἐμένα;

▲ Παύλα (—) σημειώνουμε στό διάλογο, γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο.

10. Ἡ διπλή παύλα (— —)

- Ὁ πατέρας μου—μύρο τό κύμα πού τόν τύλιξε—δέν εἶχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

▲ Στίς δύο παύλες (— —) κλείνουμε λέξεις ἢ φράσεις, ὅπως καί στὴν παρένθεση.

11. Τά εἰσαγωγικά (« »)

- α| Ὁ Μακρυγιάννης λέει : «Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι κάνουν μεγάλα λάθη».

β| Ἡ Ἀφρόδω τά πρόβατα τά ἔλεγε «πράτα», τό ξανά «μάτα».

γ| «Τά ψηλά βουνά» εἶναι ἀπό τά ἀγαπημένα βιβλία τῶν παιδιῶν.

▲ Σέ εισαγωγικά (« ») κλείνουμε :

1. τά λόγια ἄλλου προσώπου πού ἀναφέρονται κατά λέξη (π. α).
2. λέξεις πού δέν ἀνήκουν στή συνηθισμένη γλώσσα (π. β).
3. τίτλους βιβλίων (π. γ), ἑφημερίδων, ὀνόματα πλοίων κτλ.

Ἄσκήσεις

- * 1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης :

α/ Ποιός εἶσαι

β/ Ἄ ζωὴ τρελὴ πού εἶσαι Ἄ ζωὴ

γ/ Εἶδα φουρτοῦνες χιονιές ἀγριοκαίρια
(Α. Καρκαβίτσας)

δ/ Καί στὸν Πλάστη κινώντας μέ σέβας
τά λευκά της τά χέρια θά πεῖ
Κοίτα μέσα στά σπλάχνα μου Πλάστη

ε/ Τά τραγούδια μου τά ἕλεγε ὅλα
τοῦτο μόνο δέ θέλει τὸ πεῖς

στ/ Τί λές πᾶμε τοῦ κάνω
Μωρέ πού νά πᾶμε
Γιά τὸ Γιούσουρι
Καί ποιός θά βουτήξει
Ἐγὼ βουτῶ γι' αὐτὸ ρωτᾶς

ζ/ Ἐκεῖνος ἦταν καὶ κουρασμένος δέν ἤθελε νά μιλήσει

η/ Ὅταν τὸ πρωτάκουσα ἤμουν παιδί στά σπάργανα

- * 2. Νά δικαιολογήσεις στὸ κείμενο τά σημεῖα τῆς στίξης :
Βραδιάζει. Τί λαμπρὴ φωτιά εἶναι αὐτὴ πού φάνηκε στὸ
βουνό!

Πρῶτος ὁ Φάνης τὴν εἶδε. Πρῶτος αὐτὸς βλέπει τίς
ὁμορφιές τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ καὶ τίς δείχνει στ' ἄλλα
παιδιά: τὸν ἥλιο πού βασιλεύει, τά σύννεφα πού τρέ-

χουν στον οὐρανό, τό ἄστρο πού καθρεφτίζεται στό ρυάκι.

«Κοιτᾶτε, εἶπε, μιά φωτιά ἐκεῖ ἀπάνω!»

Ζ. Παπαντωνίου, Τά Ψηλά Βουνά.

16

ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

Παραδείγματα

α/ Δέν πρέπει νά μεταχειρίζομαστε βία σέ καμιά περίπτωση.	→	Σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη πού μέ βιά μετράει τή γῆ.
β/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προ- στάτης τῶν θαλασσιῶν.	→	Ἅγιε Νικόλα βόηθα με.
γ) Αὐτά εἶναι γνωστά σέ ὄλους.	→	Σ' ὄλον τόν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλον τόν κόσμο μέρα.
δ/ Δέν εἶναι κατάσταση αὐτή.	→	Ἄπ' ὄλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ἕνα ἔναι πού σοῦ μοιάζει.
ε/ Στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου βρι- σκόταν ἡ κατοικία τῶν θεῶν.	→	Ποιός ἔλατος κρατεῖ νερό καί ποιά κορυφή τό χιόνι.
στ/ Βάλε νά πιῶ νά δροσιστῶ.	→	Κόν' τό νερό στή μάνα του, βάλ' το στό περιβόλι.
ζ/ Ξαφνικά φωτίστηκαν τά πέλα- γα καί οἱ ἀκρογιαλιές.	→	Κι ἀπό τό πέλαο πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει, κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνά- στημα σηκώνει.
η/ Τό νέο κτιριακό συγκρότημα ἔχει τρεῖς πτέρυγες .	→	Θέλω, μά δέν ἔχω φτερά .

• Μερικές λέξεις δέ λέγονται καί δέ γράφονται πάντοτε μέ τόν ἴδιο τύπο, ἀλλά παρουσιάζουν ἀλλαγές ἕνας ἢ περισσότεροι φθόγγοι

τους αλλάζουν (π. α, β, η) ή χάνονται (π. γ-ζ), δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**. Τά πάθη αυτά τά ονομάζουμε **πάθη τῶν φθόγγων**.

Τά πάθη τῶν φθόγγων διακρίνονται σέ **πάθη τῶν φωνηέντων** (π. α - στ) καί σέ **πάθη τῶν συμφώνων** (π. ζ, η).

ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Τά πιό συνηθισμένα πάθη τῶν φωνηέντων εἶναι ἡ **συνίζηση**, ἡ **συναίρεση**, ἡ **ἐκθλιψη**, ἡ **ἀφαίρεση**, ἡ **συγκοπή**, ἡ **ἀποκοπή**.

A. - Συνίζηση

Λέμε ἢ γράφουμε :

ἀλλά λέμε ἢ γράφουμε καί :

• <i>Στά χαμένα περίμεναν. Βοήθεια δέ φαινόταν ἀπό πουθενά.</i> • <i>Ἦταν νέος ἀκόμη μπροστά του εἶχε ὀλόκληρη ζωή.</i>	→	• <i>Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια καί σέ γέλασε φριχτά.</i> • <i>Ξεντύθη ὁ νιός, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μπήκε.</i>

- Τή λέξη **βοήθεια** τήν προφέρουμε συνήθως σέ τέσσερις συλλαβές
Κάποτε ὁμως τήν προφέρουμε καί σέ τρεῖς συλλαβές βο - ή - θει - α
βο - ή - θεια
- Τή λέξη **νέος** τήν προφέρουμε συνήθως σέ δύο συλλαβές
Κάποτε ὁμως τήν προφέρουμε καί σέ μιά συλλαβή νέ - ος
νιός

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά προφέρονται μαζί σέ μιά συλλαβή δύο φωνήεντα πού βρίσκονται πλάι πλάι, λέγεται **συνίζηση**.

<ul style="list-style-type: none"> • Ἡ συνίζηση γίνεται σέ πολλές λέξεις, ὅταν ὕστερα ἀπό τό φθόγγο (ι) (η,υ,ει,οι) ἢ τό φθόγγο ε (αι) ἀκολουθεῖ φω- νῆεν : 	<p>δύο <u>δυό</u></p> <p>ζήτησε ἄδεια Ἡ τσάντα ἦταν <u>ἄδεια</u></p> <p>→ <u>ἄδεια</u></p> <p>ἐννέα <u>ἐννιά</u></p> <p>παλαιός <u>παλιός</u></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Τό ε (ε ἢ αι), ὅταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ἀκόλουθο φω- νῆεν, γίνεται ι (γιῶτα). 	<p>γενεά <u>γενιά</u></p> <p>→ <u>παλιός</u> <u>παλιός</u></p>

B. - Συναίρεση

Λέμε ἢ γράφουμε

ἀλλά λέμε καί γράφουμε

α/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν.	→ α ₁ / Μόνο ὁ Νικόλαος ὁ ψαράς δέν εἶχε γυρίσει ἐκεῖνο τό βράδυ στό νησί.
β/ Ἀπό τή δύσκολη στιγμή ἔ- βγαλε τόν Ἰουστινιανό ἢ γυναικα του ἢ Θεοδώρα.	→ β ₁ / Τό αὐτοκίνητό μας ὄλοι στό σπίτι τό λέγαμε «Θοδώρα».

- Στή λέξη Ἅγιος Νικόλαος (π. α) τά δύο γειτονικά φωνήεντα α καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό α (π. α₁) : Νικόλαος
Νικόλας
- Στή λέξη Θεοδώρα (π. β) τά δύο γειτονικά φωνήεν- τα ε καί ο ἐνώθηκαν σέ ἕνα, στό ο (π. β₁) : Θεοδώρα
Θοδώρα.

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά ἐνώνονται μέσα στήν ἴδια λέξη δύο γειτονικά φωνήεντα σέ ἕνα, λέγεται **συναί- ρεση**.

Ἀσκήσεις

- * 1. Οἱ λέξεις λέ(γ)ετε, λέ(γ)εις, ἀκού(γ)ετε, πρω-

το άκουσε, δεκαέξι, παραέφαγες πώς λέγονται με συναίρεση;

- * 2. Νά βρείς ένα στίχο και μιά παροιμία πού νά έχουν μιά τουλάχιστον συνηρημένη λέξη.
 - Παράδειγμα: Κρυφά τό λένε τά πουλιά, κρυφά τό λέν τ' άηδόνια.

Γ. - Έκθλιψη

- **Τ'** άδέρφια σχίζουν τά βουνά και δέντρα ξεριζώνουν.
- Βαρκούλα, πού **θ'** άράζουμε; Βαρκούλα, πού θά πάμε;
- Πέφτου**μ'** έμεις, τό έργο μας γιά τήν πατρίδα μένει.

Οί λέξεις **τά, θά, πέφτουμε** έχασαν τό τελικό τους φωνήεν, γιατί βρέθηκαν μπροστά από τίς λέξεις **άδέρφια, άράζουμε, έμεις**, πού αρχίζουν από φωνήεν. Τό φαινόμενο αυτό λέγεται **έκθλιψη**.

© Έκθλιψη μπορεί νά πάθει μιά λέξη πού τελειώνει sé φωνήεν, όταν βρεθεί μπροστά από λέξη πού αρχίζει από φωνήεν :	Του άντρειω-	τ' άντρειωμένου
	→ μέ έδιωξε γιά αυτό	μ' έδιωξε γι' αυτό

- Στή θέση του φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **άόστροφο (')**.
- Τό **καί**, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται **κι** :

καί όμως	κι όμως
καί άλλος	κι άλλος

Άσκήσεις

- * 1. Από τά παραδείγματα πού ακολουθούν μπορείς νά δεις ποιές λέξεις παθαίνουν συνηθώς έκθλιψη : τ' άρματα, τ' ουρανού, θ' άξιωθώ, ν' άποδείξετε, μ' έδιωξε, σ' άφησε, τ'

ὁμολόγησε, γι' ἄλλη φορά.

Τό παλικάρι πού 'πесе μ' ὀρθή τήν κεφαλή του
δέν τό σκεπάζει ἡ γῆς ὀγρή, σκουλήκι δέν τ' ἀγγίζει.

Δ. - Ἀφαίρεση

- Κάθε λέξη κι ἀπό ἴνα χελιδόνι
- Νά ἴναι τάχα πλεύμενο, νά ἴναι καράβι;
- Οἱ λέξεις ἴνα, εἴναι ἔχασαν τό ἀρχικό τους φωνῆεν ἢ τό δίψηφο, γιατί βρέθηκαν μετὰ ἀπό τίς λέξεις ἀπό, νά πού τελειώνουν σέ φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀφαίρεση**.

⊙ Ἀφαίρεση μπορεῖ νά πάθει μιὰ λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, ὅταν βρεθεῖ μετὰ ἀπό λέξη πού τελειώνει σέ φωνῆεν :	μοῦ ἔδωσε	μοῦ ἔδωσε
	→ πού εἶχες	πού ἔχες
	τά ἔφερε	τά ἔφερε

- Στή θέση τοῦ φωνῆεντος πού χάνεται σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.
- Ἀφαίρεση, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, παθαίνουν συνήθως τύποι τοῦ ρήματος.

Ἀσκήσεις

* α/ Νά κάμεις ἀφαίρεση :

1. Σάν νά εἶχαν ποτέ τελειωμό τά βάσανα κι οἱ καημοί τοῦ κόσμου.
 2. Πήγαινε στή δουλειά σου· ἐγώ θά ἔχω τό νοῦ μου στά παιδιά.
 3. Ὁ πατέρας τήν Πρωτοχρονιά μοῦ ἔφερε ἕναν Ἀι-Βασίλη.
 4. Ποῦ εἶσαι καί σέ γυρεύω;
 5. Τά παιδιά πού ἔπαιζαν ξένοιαστα βουβάθηκαν στή στιγμή.
- β/ Νά πεις ὕστερα ἀπό ποιές λέξεις ἔκανες τήν ἀφαίρεση.

Ε. - Συγκοπή

- Παπάδες **πάρτε** τὰ **ἱερά**, κὶ ἐσεῖς **κεριά** σβηστεῖτε.
- Τὰ **στάρια** μέστωσαν **πιά**. Ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ **θερισμοῦ**.

⊙ Οἱ λέξεις **πάρτε** καὶ **στάρια** ἦταν **πάρετε** καὶ **σιτάρια**. Ἐχασαν ὁμως τὰ φωνήεντα **ε** καὶ **ι**, πού βρισκονταν ἀνάμεσα σέ σύμφωνα·

Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

- Συγκοπή μπορεί νά πάθει ἕνα φωνῆεν πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ δυό σύμφωνα μέσα στήν ἴδια λέξη :

*κορυφή - κορφή
κόψετε - κόψτε*

ΣΤ. - Ἀποκοπή

- Κάτω ἀπ' τήν **κληματαριά**
ῶρες ἐκεῖ ρέμβασα.
- **Κόψ'** τό **νερό** στή **μάνα** του,
βάλ' το στό περιβόλι.

⊙ Οἱ λέξεις **ἀπό**, **κόψε** καὶ **βάλε** ἔχασαν τό τελικό τους φωνῆεν μπροστά ἀπό λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο. Τό φαινόμενο αὐτό ὀνομάζεται **ἀποκοπή**.

- Ἀποκοπή μπορεί νά πάθει τό τελικό φωνῆεν μιᾶς λέξης, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπό τό ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης λέξης :

→ *λύσε το λύσ' το
στεῖλε το στεῖλ' το*

- Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἀποκοπή σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.

* Τό ἐπίρρημα μέσα :

- α/ "Όταν παθαίνει ἀποκοπή
γράφεται χωρίς ἀπόστρο- φο καί μέ τελικό ς. → μέσα στή θάλασσα μέσ στή θάλασσα
- β/ "Όταν παθαίνει ἐκθλιψη
γράφεται μέ ἀπόστροφο. → μέσα ἀπό τό σπίτι μέσ' ἀπό τό σπίτι

Ἀσκήσεις γιά τά πάθη τῶν φωνηέντων

* I α/ Ὑπογράμμισε τά πάθη τῶν φωνηέντων :

- Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τά μάτια τῆς ψυχῆς μου
(Δ. Σολωμός)
- Ἄστραψε φῶς καί γνώρισεν ὁ νιός τόν ἑαυτό του
(Δ. Σολωμός)
- Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωή στή νιότη
(Α. Βαλαωρίτης)
- Εἶμαι γριά καί ξέρω· μόνο ἂν πάθεις,
μπορεῖ καί τί ἔναι ἡ χαρά νά μάθεις. (I. Γρυπάρης)
- Τό ἔνα χέρι μου κρατεῖ
μέλισσα θεόρατη
τ' ἄλλο στόν ἀέρα πιάνει
πεταλούδα πού δαγκάνει (Ο. Ἐλύτης)
- Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι ὄρη τοῦ Μοριά
ποῦ ἔναι τά παρμένα κάστρα ποῦ ἔναι τά χωριά ;
Μές στόν ἀέρα κοίτα μισοφέγγαρο. (Ο. Ἐλύτης)
- Κόψτε κλαδιά καί στρῶστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
(Δημοτικό)

β/ Αἰτιολόγησε τήν κάθε περίπτωση.

- Ὅπως βλέπεις καί ἀπό τά παραδείγματα τά πάθη τῶν φωνηέντων παρουσιάζονται κυρίως στή λογοτεχνική γλώσσα.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Α.- Τό τελικό ν

Τό τραγούδι τόν νίκησε.

Ἄκουσε τότε ὁ Ὀρφέας τό θεό Πλούτωνα, πού ἔλεγε μέ βαριά φωνή :

— «Μέ τό τραγούδι σου μέ νίκησες. Ἐκεῖνο πού ἄλλος ποτέ δέν τόλμησε νά ζητήσει, ἐσύ τό ἀπόλαυσες μέ τόν πόνο σου. Πήγαινε! Ἡ Εὐρυνδίκη θά σ' ἀκολουθήσει στή γῆ. Πρόσεχε ὁμως, ὅ,τι καί ἂν γίνει, ὅ,τι καί ἂν ἀκούσεις, μὴ γυρίσεις νά τή δεῖς, γιατί τήν ἔχασες γιά πάντα».

Ἔτσι εἶπε, καί ὁ Ὀρφέας πῆρε πάλι τό δρόμο γιά τόν ἐπάνω κόσμο. Περπατοῦσε ἀνήσυχος καί βιαστικός. Πίσω του τίποτε δέν ἄκουγε καί ὁμως τοῦ φάνηκε πῶς κάποιος τόν ἀκολουθοῦσε.

Α. Δέλτα, Μῦθοι καί θρύλοι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

τόν πόνο ἀλλά καί τό θεό
τήν ἔχασε ἀλλά καί νά τή δεῖ

- Θ Μερικές λέξεις ἄλλοτε διατηροῦν τό τελικό ν καί ἄλλοτε τό χάνουν. Οἱ λέξεις αὐτές εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/	τό ἄρθρο	τόν	τόν ἐπάνω κόσμο	ἀλλά καί	τό δρόμο
β/	τό ἄρθρο	τήν	τήν Κυριακή	»	» τή Δευτέρα
γ/	τό ἄοριστο ἄρθρο	ἕναν	μιά φορά κι ἕναν καιρό	»	» εἶδε ἕνα γέρο
δ/	τό ἀριθμητικό	ἕναν	φώναζε ἕναν ἀπό κάθε πόλη	»	» εἶδε ἕνα μόνο γέρο
ε/	ἡ προσωπική ἀντωνυμία	τήν	τήν ντρόπιασε	»	» τή δώρισε
στ/	τό ἄκλιτο	δέν	δέν ἤθελε	»	» δέ ζήτησε
ζ/	τό ἄκλιτο	μήν	μήν τρέχεις	»	» μή φοβάσαι

⊙

Διατηροῦν τό τελικό ν :

1 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν :

→ [τόν ἀέρα, τήν ἀγάπη
δέν εἶδα, μὴν ἔρχεσαι

2 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο στιγμιαῖο :

κ π τ

γκ μπ ντ

τζ

τσ

→ [ἕναν κόσμο, τόν πόνο
τήν τέχνη, τόν γκρεμό
δέν μπόρεσε, τήν ντροπή
τόν τσαλαπετεινό, τόν τζιτζικα

3 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό διπλό ξ, ψ :

→ [τόν ξεναγό, ἕναν ξένο
τήν ψυχή, δέν ψήθηκε

⊙

Χάνουν τό τελικό ν

• "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἐξακολουθητικό :

→ [τό δρόμο, τή βρύση,
ἕνα στεναγμό, μὴ χάνεσαι

Ἀσκήσεις

* 1 Νά βρεῖς λέξεις πού διατηροῦν ἢ χάνουν τό τελικό ν καί νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση :

- ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια.
- Μιά φορά κι ἕναν καιρό ἦταν ἕνας γέρος ψαράς.
- "Όλη τή νύχτα τήν εἶχαν ξεχάσει στό ὑπόγειο· τό πρῶι τή θυμήθηκαν.
- Μή ρωτᾶς καλύτερα. . Τό φόβο δέν τόν ἔνωσε ποτέ. .

Μή σταματᾶς· δούλευε ὅλο τὸ χρόνο ὅσο μπορείς. Δέ σέ φοβοῦμαι ὅσο καί νά μέ ἀπειλεῖς.

- Ἡ Παναγιά στό πέλαγο κρατοῦσε στήν ποδιά της τή Σίκινο τήν Ἀμοργό καί τ' ἄλλα τά παιδιά της.
- * 2 Νά διαγράψεις τὸ τελικό ν ὅπου δέν πρέπει νά ὑπάρχει :
- τόν χαρακτήρα, τόν Κώστα, τόν ζήτησα τόν Γιῶργο, τόν ψωμά
 - τήν ὥρα, τήν στιγμή, τήν μπάλα, τήν ξένη
 - δέν ἀκούω, δέν μπορῶ, δέν θέλει, δέν σώθηκε
 - μὴν πᾶς, μὴν λές, μὴν ψάχνεις, μὴν γράφεις
 - Βρῆκα ἕναν γέρο καί μιά γριά, ἔχω ἕναν θησαυρό. Τόν ἔχω ἕναν καί μονάκριβο τόν γιό μου.

B.- Συμφωνικά συμπλέγματα

ἔφτασε	τοῦ Πλούτωνα
ἄστραψαν	θλιβερά
στό θρόνο	τό τραγοῦδι

- ⊙ Κάθε συνδυασμός ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα πού βρίσκονται τὸ ἕνα πλάι στό ἄλλο μέσα στή λέξη ὀνομάζεται **συμφωνικό σύμπλεγμα**.

- Τά συμφωνικά συμπλέγματα πολλές φορές παρουσιάζουν διαφορὰ μέσα στίς ἴδιες ἢ σέ συγγενικές λέξεις. Ἔτσι λέμε :

→

ράφτης	καί	ραπτική
δαχτυλίδι	καί	δακτυλογράφος
κολυμπῶ	καί	κολυμβητήριο

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

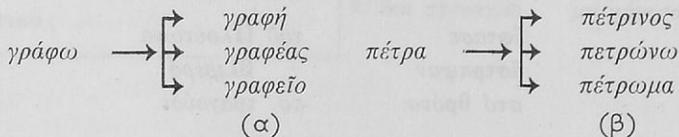
ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παραγωγικό

19

Γενικά

⊙ 1 Παραγωγή

- Ἀπό τή λέξη *γράφω* ἔγιναν οἱ λέξεις *γραφή*, *γραφέας*, *γραφεϊο* (π.α)
- Ἀπό τή λέξη *πέτρα* ἔγιναν οἱ λέξεις *πέτρινος*, *πετρώνω*, *πέτρωμα* (π. β)

- ⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή μιά λέξη νά γίνεται (παράγεται) ἀπό ἄλλη λέξη, λέγεται **παραγωγή**.

- Ἡ λέξη, ἀπὸ τὴν ὁποία παράγεται μιὰ ἄλλη λέξη, λέγεται **πρωτότυπη**. → $\gamma\rho\acute{\alpha}\phi\omega$ (π. α)
- Ἡ λέξη, ἣ ὁποία παράγεται ἀπὸ τὴν πρωτότυπη, λέγεται **παράγωγη**. → $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\eta}$ $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\epsilon}\alpha\varsigma$ $\gamma\rho\alpha\phi\epsilon\acute{\iota}\omicron$ (π. α)
- Ἡ κατάληξη πού προσθέτουμε στὸ θέμα μιᾶς πρωτότυπης λέξης, γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ παράγωγη λέξη, λέγεται **παραγωγικὴ κατάληξη**.

Ἔτσι οἱ λέξεις $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\eta}$ $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\epsilon}\alpha\varsigma$ $\gamma\rho\alpha\phi\epsilon\acute{\iota}\omicron$ ἔγιναν ἀπὸ τὸ θέμα $\gamma\rho\alpha\phi-$ τῆς

πρωτότυπης λέξης $\gamma\rho\acute{\alpha}\phi\omega$, καὶ ἀπὸ τίς παραγωγικὲς καταλήξεις **-η**, **-εας**, **-εῖο**.

Δηλαδή ἔγιναν ἔτσι: $\gamma\rho\alpha\phi-$ + **-η** = **γραφῆ**.

$\gamma\rho\alpha\phi-$ + **-εας** = **γραφέας**

$\gamma\rho\alpha\phi-$ + **-εῖο** = **γραφεῖο**

Ὁμοια ἀπὸ τὴ λέξη *ἄλλος* ἔγινε *ἄλλοῦ* (ἄλλ-οῦ) καὶ ἀπὸ τὴ λέξη *ἔδω* ἔγινε *ἔδωθε* (ἔδω-θε).

Ἀσκήσεις

* 1 Νὰ βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις :

καλοσύνη, πολίτης, βασιλεύω, ἀνεμίζω, βαλτός

* 2 α/ Νὰ βρεῖς ἀπὸ μιὰ παράγωγη :

δροσιά, ἔθνος, πατέρας, πατῶ, πέλαγος

β/ Μέ τὴν κάθε παράγωγη σχημάτισε καὶ μιὰ φράση :

• Παράδειγμα: δροσιά → δροσίζω

Ἡ θαλασσινὴ αὔρα μᾶς δρόσιζε ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ.

⊙ 2 Σύνθεση

Παραδείγματα					
	Στήλη α'		Στήλη β'		Στήλη γ'
α/	σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ
β/	ἀνοίγω	+	κλείνω	=	ἀνοιγοκλείνω
γ/	πέτρα	+	πόλεμος	=	πετροπόλεμος

- Ἀπό τίς λέξεις *σιγά* καί *τραγουδῶ* ἔγινε ἡ λέξη *σιγοτραγουδῶ*
- Ἀπό τίς λέξεις *ἀνοίγω* καί *κλείνω* ἔγινε ἡ λέξη *ἀνοιγοκλείνω*
- Ἀπό τίς λέξεις *πέτρα* καί *πόλεμος* ἔγινε ἡ λέξη *πετροπόλεμος*

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά γίνεται μιά λέξη ἀπό δύο ἄλλες λέξεις, λέγεται **σύνθεση**.

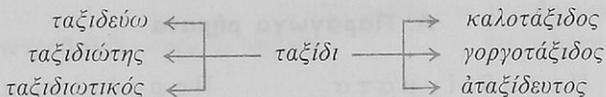
- Ἡ λέξη πού γίνεται ἀπό τή σύνθεση δύο ἄλλων λέξεων λέγεται **σύνθετη λέξη** : \longrightarrow *σιγοτραγουδῶ*
- Ἀπό τίς δύο λέξεις πού ἐνώνονται, γιά νά γίνει ἡ σύνθετη λέξη, ἐκείνη πού ἔχει τήν πρώτη θέση λέγεται **πρῶτο συνθετικό** (α' συνθετικό) : \longrightarrow *σιγά*
- ἐκείνη πού ἔχει τή δεύτερη θέση λέγεται **δεύτερο συνθετικό** (β' συνθετικό) : \longrightarrow *τραγουδῶ*
- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε στή στήλη α' τά πρῶτα συνθετικά, στή στήλη β' τά δεύτερα συνθετικά καί στή στήλη γ' τίς σύνθετες λέξεις.
- Ἡ λέξη πού δέν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή** : *σιγά, τραγουδῶ, πόλεμος*.

Ἔσκηση

* Νά βρεῖς τό πρῶτο καί τό δεύτερο συνθετικό :

συχοπερνῶ, ἄργοπεθαίνω, αὐγολέμονο, κοντορεβιθούλης

⊙ 3 Οικογένειες τῶν λέξεων

- Οί λέξεις *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός* ἔγιναν ἀπό τή λέξη *ταξίδι* μέ π α ρ α γ γ ή.
- Οί λέξεις *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ἀπό τή λέξη *ταξίδι* μέ σ ύ ν θ ε σ η.
- Ἐπομένως οί λέξεις: *ταξιδεύω*, *ταξιδιώτης*, *ταξιδιωτικός*, *καλοτάξιδος*, *γοργοτάξιδος*, *ἀταξίδευτος* ἔγιναν ὅλες ἀπό τήν ἴδια ἀπλή λέξη *ταξίδι*. Γι' αὐτό λέμε ὅτι οί λέξεις αὐτές ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια λέξεων**.
- Οί λέξεις πού ἀνήκουν στήν ἴδια οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.
- Ἔτσι ἀπό τή λέξη *κορυφή* σχηματίζεται ἡ οἰκογένεια τῶν λέξεων: *κορυφή*, *κορυφαῖος*, *κορύφωμα*, *κορφή*, *κορφάδα*, *κορφογραμμή*, *κατακόρυφος*, *κορφοβούνι* κτλ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων: δῶρο, κῆπος, κλῆρος.
- * 2 Σχημάτισε σύνθετα ἀπό τίς λέξεις:
άλατι - πιπέρι, φύλλο - μετρῶ, βαριά - ἀκούω, πρῶτος - ἔτος
- * 3 Σχημάτισε παράγωγα καί σύνθετα ἀπό τή λέξη θάλασσα.

Α. Παράγωγα ρήματα

Παραδείγματα

'Από τό ὄνομα παράγεται τό ρῆμα	
δόξα	→ δοξάζω
ἀρχή	→ ἀρχίζω
γείτονας	→ γειτονεύω
στεφάνι	→ στεφανώνω
ἔμορφος	→ ἔμορφαίνω

πίν. α'

Παραδείγματα

'Από τήν ἄκλιτη λέξη παράγεται τό ρῆμα	
συχνά	→ συχνάζω
παράμερα	→ παραμερίζω
κοντά	→ κοντεύω
σιμά	→ σιμώνω

πίν. β'

- ⊙ Ρήματα παράγονται ἀπό ὀνόματα (πίν. α') καί ἀπό ἄκλιτα (πίν. β').
- ⊙ Ρήματα ἀπό ρήματα σπάνια παράγονται : φέγγω → φεγγίζω, μασῶ → μασουλῶ.

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Στούς πίνακες α' καί β' διακρίνονται ἀπό τά χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν ρημάτων μέ τή βοήθειά τους σχημάτισε κι ἐσύ ρήματα ἀπό τίς λέξεις :

θεμέλιο, ἄλωνι, καληνύχτα, ἀγκαλιά, φυτό, χαμηλά.

- β/ Μέ καθένα ἀπό τά ρήματα πού σχημάτισες γράψε μιά πρόταση.

Παράδειγμα : φυτό – φυτεύω

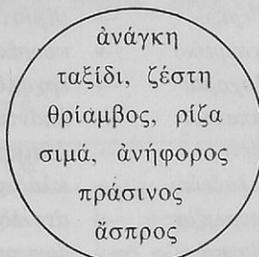
Ἡ Σοφία ἔχει φυτέψει στόν κήπο της λογιῆς λογιῆς λουλούδια.

* 2 Σύμφωνα με τό πέτρα - πετροβολῶ
 θά ποῦμε → | → σπίθα →
 (πετροβολῶ = ρίχνω πέτρες) | → ἀκτίνα →
 | → μόσκος →

* 3 Σύμφωνα με τό φόρος - φορολογῶ
 θά ποῦμε → | → κορφή →
 (φορολογῶ = μαζεύω τούς φόρους) | → στάχυ →
 | → βλαστός →

* 4 Συμπλήρωσε τίς φράσεις με παράγωγα τῶν λέξεων τοῦ κύκλου :

- Σ' ἐκείνη τή μάχη οἱ σύμμαχοι ...
- Τόν ... νά μᾶς ἀκολουθήσει.
- Χτές ... ὀλόκληρο τό σπίτι μας.
- Τό δέντρο ... βαθιά στή γῆ.
- ... πρὸς τό βουνό ὀλόκληρη ἢ συντροφιά.
- ... νά σοῦ μιλήσω· δέ θέλω νά μᾶς ἀκούσουν ἄλλοι.
- Ἀνάψαμε φωτιά καί ...
- ... σ' ὅλον τόν κόσμο, μά δέ βρῆκε γιατρειά.

Β.- Παράγωγα ουσιαστικά

Ουσιαστικά παράγονται από ρήματα, από άλλα ουσιαστικά και από επίθετα.

α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α			
'Από τό ρήμα παράγεται τό ↓ ουσιαστικό ↓		'Από τό ρήμα παράγεται τό ↓ ουσιαστικό ↓	
προμηθεύω	→ προμηθευτής	γελῶ	→ γέλιο
θερίζω	→ θεριστής	κοστίζω	→ κόστος
κουρεύω	→ κουρέας	φορολογῶ	→ φορολογία
ἔρχομαι	→ ἔρχομός	μιλῶ	→ μιλιά
ἀπαντῶ	→ ἀπάντηση	δουλεύω	→ δουλειά
δένω	→ δέσιμο	φυτεύω	→ φυτεία
κλαδεύω	→ κλάδεμα	ὠφελῶ	→ ὠφέλεια
στολίζω	→ στολίδι	ἀνεμίζω	→ ἀνεμιστήρας
βογκῶ	→ βογκητό	κλαδεύω	→ κλαδεντήρι
κολυμπῶ	→ κολύμπι	πιέζω	→ πιεστήριο

⊙ Πολλά ουσιαστικά παράγονται από ρήματα.

Ἀ σ κ ῆ σ ε ι ς

* 1 Στά παραδείγματα τοῦ πίν. α' διακρίνονται ἀπό τά χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν, τά ὅποια παράγονται ἀπό ρήματα: μέ τή βοήθεια αὐτῶν τῶν καταλήξεων σχημάτισε κι ἐσύ οὐσιαστικά ἀπό τά ρήματα :

πεταλώνω, χτίζω, σηκώνω, εἰσπράττω, τρίζω, κεντῶ, στρώνω, παραμιλῶ, ζυγίζω, βαθμολογῶ, λατρεύω, καλλιεργῶ, κινῶ, σκαλίζω.

- * 2 Πώς λέμε εκείνον που :
μαθαίνει, σπουδάζει, φοιτά, συγγράφει, βάφει, συμβουλεύει ;
- * 3 Πώς λέμε τον τόπο όπου κάποιος :
εκπαιδεύει ή εκπαιδεύεται, γυμνάζει ή γυμνάζεται, ύφαινει, σχεδιάζει, σιδερώνει, δικάζει, γράφει, κουρεύει;

β/ Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά

Τά ουσιαστικά που παράγονται από άλλα ουσιαστικά είναι :
Υποκοριστικά, μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, έθνικά, επαγγελματικά.

1. Υποκοριστικά

Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α			
Άπό τό ουσιαστικό	παράγεται τό ουσιαστικό	Άπό τό ουσιαστικό	παράγεται τό ουσιαστικό
↓	↓	↓	↓
γατί	→ γατάκι	άδερφή	→ άδερφούλα
Γιώργος	→ Γιωργάκης	άγγελος	→ άγγελούδι
άνθρωπος	→ άνθρωπάκος	σακί	→ σακούλι
Έλένη	→ Έλενίτσα	βοσκός	→ βοσκόπουλο
άδερφός	→ άδερφούλης	θάλαμος	→ θαλαμίσκος

- ⊙ Τά ουσιαστικά του πίνακα παράγονται από άλλα ουσιαστικά και φανερώνουν ότι κάτι είναι μικρό. Γι' αυτό λέγονται **υποκοριστικά**.

Ά σ κ ή σ ε ι ς

- * 1 α/ Σχημάτισε τά υποκοριστικά των ουσιαστικών : σκύλος, τραπέζι, μαθητής, Δημήτρης, παππούς, ελιά, μητέ-

- ⊙ Τά παραπάνω παράγωγα ουσιαστικά φανερώνουν **τόπο**, και γι' αυτό λέγονται **τοπικά**.

Άσκησης

- * Σχημάτισε τοπικά από τά ουσιαστικά : δασάρχης, κρεοπώλης, τηλεγράφος, εστιάτορας, γαλατάς, στρατηγός.

4. Περιεκτικά

Παράδειγματα

Άπό τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό

ὄρνιθα —————> *ὄρνιθώνας*
ἄμμος (ἄμμουδα) —————> *ἄμμουδιά*

- Τό ουσιαστικό *ὄρνιθώνας* φανερώνει ὅτι πολλές *ὄρνιθες* βρίσκονται στό ἴδιο μέρος.
 - Τό ουσιαστικό *ἄμμουδιά* φανερώνει ὅτι πολὺς *ἄμμος* βρίσκεται στό ἴδιο μέρος.
- ⊙ Τά ουσιαστικά πού φανερώνουν ὅτι πολλά ὁμοια βρίσκονται στό ἴδιο μέρος λέγονται **περιεκτικά**.

Άσκησης

- * 1 Πῶς λέγεται ὁ τόπος πού περιέχει :
καλάμια, ἀμυγδαλιές, πορτοκαλιές, περιστέρια, πεῦκα.
- * 2 α/ Σχημάτισε περιεκτικά ἀπό τά ουσιαστικά :
ἀμπέλι, ἐλιά (ἐλαία), ποτάμι, στρατός, ἄχυρο.
- β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα ἀπό αὐτά μία φράση :
- Παράδειγμα : ἀμπέλι — ἀμπελώνας :
Τά κλήματα τοῦ ἀμπελώνα μας εἶναι φορτωμένα καρπῶ.

5. Ἐθνικά

Παράδειγματα			
Ἐπίσημο ὄνομα	παράγεται τό ὄνομα	Ἐπίσημο ὄνομα	παράγεται τό ὄνομα
↓	↓	↓	↓
Ἀνατολή	→ Ἀνατολίτης	Σύρος	→ Συριανός
Μοριάς	→ Μοραΐτης	Τρίκαλα	→ Τρικαλινός
Σπάρτη	→ Σπαρτιάτης	Θεσσαλονίκη	→ Θεσσαλονικιός
Ἡπειρος	→ Ἡπειρώτης	Κύπρος	→ Κύπριος
Βόλος	→ Βολιώτης	Ἀθήνα	→ Ἀθηναῖος
Ἀφρική	→ Ἀφρικανός	Κίνα	→ Κινέζος

- ⊙ Τὰ παράγωγα ὄνομα ὀνομαστικά τοῦ πιν. φανερώνουν τόν ἄνθρωπο πού κατάγεται ἀπό κάποιο τόπο, καί γι' αὐτό λέγονται ἔθνικά.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε ἔθνικά ἀπό τὰ ὄνομαστικά: Πόλη, Ψαρά, Βυζάντιο, Μάνη, Σούλι, Ρούμελη, Ἀμερική, Κόρινθος, Κέρκυρα, Θήβα, Μυτιλήνη. Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ἔθνικῶν τοῦ πιν.
- * 2 Τό θηλυκό τοῦ Πολίτης εἶναι Πολίτισσα· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Μεσολογγίτης, Σπαρτιάτης, Μοραΐτης, Βολιώτης;
- * 3 Τό θηλυκό τοῦ Ἀθηναῖος εἶναι Ἀθηναία· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Ὑδραῖος, Εὐρωπαϊός;
- * 4 Τό θηλυκό τοῦ Τρικαλινός εἶναι Τρικαλινή· ποιά εἶναι τὰ θηλυκά τῶν: Ἀλεξαντρινός, Πατρινός, Ζακυνθινός, Λαρισινός;
- * 5 Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κατάγεται ἀπό: τή Μάλτα, τό Μιλάνο, τή Χαλκιδική, τή Μύκονο, τή

Ρόδο, την Καλαμάτα, τις Σέρρες, τη Χίο, την Τρίπολη,
τη Λευκάδα, τη Σαντορίνη :

6. Έπαγγελματικά

Παραδείγματα

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό

↓

γάλα

→

γαλατάς

περιβόλι

→

περιβολάρης

βιβλιοθήκη

→

βιβλιοθηκάριος

- ⊙ Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώνουν ἐπάγγελμα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπαγγελματικά**.

Άσκήσεις

- * Σχημάτισε ἐπαγγελματικά ἀπό τά ούσιαστικά :
πάπλωμα, βάρκα, βαρέλι, ψωμί, ἀποθήκη.

7. Διάφορα

Παραδείγματα

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό πού φανερώνει

↓ (α)

παλικάρι

→

↓ (β)

παλικαριά

→

ιδιότητα

ἀμύγδαλο

→

ἀμυγδαλιά

→

δέντρο

πεπόνι

→

πεπονιά

→

φυτό

ἀνήφορος

→

ἀνηφοριά

→

τόπο

Όμηρος

→

όμηριστής

→

τό μελετητή

τοῦ Όμήρου

- ⊙ Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα ἔχουν διάφορες σημασίες, ὅπως βλέπεις στή στήλη (γ) ἔτσι δέν εἶναι δυνατόν νά μπόῦν σέ μιὰ ὀρισμένη ὁμάδα.

Στίς ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν θά δεῖς καί ἄλλες τέτοιες περιπτώσεις.

Άσκησης

- * 1 Ἐκ τῆς οὐσιαστικῆς λέξεως **χριστιανός** παράγεται τὸ οὐσιαστικὸν **χριστιανισμός** πού φανερώνει τὸν ὅπαδόν τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Νά βρεῖς τὰ παράγωγα τῶν οὐσιαστικῶν : **μουαμεθανός, βραχμάνας, Ἰουδαῖος** καί νά πεῖς τί φανερώνουν.
- * 2 Ὁ φιλόλογος πού μελετᾷ τὸν Ὅμηρον λέγεται **ὀμηριστής**. Πῶς λέγεται ὁ φιλόλογος πού μελετᾷ τὴν Ἑλληνικὴν **φιλολογία** ἢ τὴν Λατινικὴν **φιλολογία** ἢ τὴν Ἑβραϊκὴν **φιλολογία** ;
- * 3 Ἐκεῖνος πού ἔχει ἓνα **κτῆμα** λέγεται **κτηματίας**. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού ἀσκεῖ ἓνα **ἐπάγγελμα** ἢ ἔχει ἓνα **εἰσόδημα** ἢ ἓνα **τραῦμα** ; Καί πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κάνει ἓνα **ἔγκλημα** ἢ ἓνα **πραξικόπημα** ἢ ἓνα **κίνημα** ;

γ/ Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα

Παράδειγμα

Ἐπίθετο	παράγεται τὸ οὐσιαστικόν	πού φανερώνει
ἔξυπνος	→ ἐξυπνάδα	→ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐξυπνοῦ
σάπιος	→ σαπίλα	→ τὴν ιδιότητα τοῦ σάπιου
ἀγράμματος	→ ἀγραμματοσύνη	→ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγράμματος
γενναῖος	→ γενναϊότητα	→ τὴν ιδιότητα τοῦ γενναίου
ταχύς	→ ταχύτητα	→ τὴν ιδιότητα τοῦ γρήγορου

- ⊙ Τὰ οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι ἀφρημένα καί φανερώνουν **ιδιότητα** σχετικὴν μετὰ τὸ ἐπίθετον ἀπὸ τὸ ὁποῖον παράγονται.

Άσκησης

- * 1 Σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα : καλός, μαῦρος,

ἄσπρος, νέος, βαρὺς, ἅγιος, ἄγριος.

- * 2 Κατὰ τὸ **φοβερός** — **φοβέρα** σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα: πικρός, γλυκός, ἄμυρός, τρελός, ξερός, λοξός.

Γ. - Παράγωγα ἐπίθετα

α/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα

Παράδειγματα			
Ἐπίθετο	Ρήμα	Ἐπίθετο	Ρήμα
πειθαρχῶ	→	πειθαρχικός	γράφω
δροσιζῶ	→	δροσιστικός	ἀγαπῶ
λάμπω	→	λαμπερός	καμαρώνω
κινῶ	→	κινητήριος	κατοικῶ

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ρηματικά ἐπίθετα**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις ρηματικά ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: σηκώνω, κινῶ, μισῶ, ἐνοχλῶ, προβιβάζω, ἀνοίγω, σβήνω, στρώνω, ξεχωρίζω.
- * 2 Μερικά ρηματικά ἐπίθετα ἔχουν παραγωγική κατάληξη **-τέος** καὶ δείχνουν ἐκεῖνον πού πρέπει νά γίνει: **διαιρῶ - διαιρετέος** = ἐκεῖνος πού πρέπει νά διαιρεθεῖ. Νά σχηματίσεις τέτοια ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ρήματα: ἀφαιρῶ, προσθέτω, πληρώνω, μειώνω, πολλαπλασιάζω καὶ νά πεῖς τί δείχνει τὸ καθένα.

β/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά

Παραδείγματα			
Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό ἐπίθετο	Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό ἐπίθετο
↓	↓	↓	↓
πεισμα	→ πεισματάρης	ἥλιος	→ ἡλιακός
σπαθί	→ σπαθάτος	γέρος	→ γέρικος
ἀσήμι	→ ἀσημένιος	ἄνοιξη	→ ἀνοιξιάτικος
ξύλο	→ ξύλινος	ἄγορι	→ ἀγορίστικος
φλόγα	→ φλογερός	βουνό	→ βουνίσιος
στάχτη	→ σταχτής	οὐρανός	→ οὐράνιος
μετάξι	→ μεταξωτός	ἄντρας	→ ἀντρείος
ἁμαρτία	→ ἁμαρτωλός	Ἀριστοτέλης	→ ἀριστοτέλειος
σιωπή	→ σιωπηλός	μέση	→ μεσαῖος

⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι πολλά ἐπίθετα παράγονται ἀπό οὐσιαστικά.

Ἀσκήσεις

* Νά σχηματίσεις ἐπίθετα ἀπό τά οὐσιαστικά: ζήλια, σφρίγος, πρωταπριλιά, σελήνη, ἔθνος, κάμπος, Ζάππας, γυναίκα, Πυθαγόρας, ἄκρη, θάλασσα, βροχή, ἀγκάθι, κυπαρίσσι.

Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις πού σημειώνονται μέ χτυπητά γράμματα στόν πίν.

γ/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό ἐπίθετα

Παραδείγματα			
Ἀπό τό ἐπίθετο παράγεται τό ἐπίθετο			
↓		↓	
πράσινος	→	πρασινωπός	
παχύς	→	παχουλός	
ἄσπρος	→	ἀσπριδερός	
μικρός	→	μικρούλης	
ψηλός	→	ψηλούτσικος	

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από επίθετα.
- ⊙ Πολλά από τά επίθετα πού παράγονται από επίθετα είναι ύποκοριστικά.

Άσκηση

- * Νά σχηματίσεις επίθετα από τά επίθετα :
κόκκινος, φτωχός, βαθύς, μαύρος, καλός, κουτός, άγριος.

δ/ Έπίθετα παράγωγα από έπιρρήματα

Παραδείγματα

'Από τό έπιρρημα παράγεται τό επίθετο

σήμερα

σημερινός

αύριο

αύριανός

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ότι επίθετα παράγονται από έπιρρήματα.

Άσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις επίθετα από τά έπιρρήματα :
μακριά, άπόψε, χτές, φέτος, κοντά, άλλοτε.
- * 2 'Από ποιά έπιρρήματα παράγονται τά επίθετα :
άντικρινός, πλαϊνός, περσινός, τωρινός, παντοτινός;

Δ.- Παράγωγα έπιρρήματα

Παραδείγματα

'Από τή λέξη παράγεται τό έπιρρημα-

α/ καλός

(έπίθετο)

→ *καλ ά*

β/ άμεσος

(έπίθετο)

→ *άμέσ ως*

γ/ άλλος

(άντωνυμία)

→ *άλλ οϋ*

δ/ έδϗ

(έπιρρημα)

→ *εδϗ θε*

- ⊙ Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπό ἐπίθετα (π. α,β), ἀπό ἀντωνυμίες (π. γ) καί ἀπό ἄλλα ἐπιρρήματα (π. δ).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις ἐπιρρήματα ἀπό τίς λέξεις : ὠραίος, χαρούμενος, καλύτερος, εὐχάριστος, αὐτός, βαθύς, ὑποφερτός.
- * 2 α/ Ἐπίθετα ἀπό τίς λέξεις παράγονται τά ἐπιρρήματα : τελευταῖα, εὐγενικά, βαριά, ἐκεῖθε, ὁλοῦθε.
β/ Μέ τήν καθεμίᾳ σχηματίσε καί μία φράση.
• Παράδειγμα : Προσπάθησε ἀλλά τερμάτισε τελευταῖος.

21

ΣΥΝΘΕΣΗ

Α.- Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια

Τά ἀχώριστα μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἢ δισύλλαβες λέξεις πού δέν τίς λέμε καί δέν τίς γράφουμε ποτέ μόνες τους· τίς βρίσκουμε μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά στίς σύνθετες λέξεις.

Παράδειγματα					
Τό ἀχώριστο μόριο (α' συνθετικό)		μέ τή λέξη (β' συνθετικό)		σχηματίζουν τή σύνθετη λέξη	
α/	ἄ-	+	κακός	→	ἄ - κακος = ἄκακος
β/	ἀν-	+	ἄξιος	→	ἀν - ἄξιος = ἀνάξιος
γ/	ξε-	+	μακραίνω	→	ξε - μακραίνω = ξεμακραίνω
δ/	ξε-	+	γράφω	→	ξε - γράφω = ξεγράφω
ε/	ἀνα-	+	πηδῶ	→	ἀνα - πηδῶ = ἀναπηδῶ

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι :
1. Τά ἀχώριστα μόρια ἐνώνονται μέ λέξεις καί σχηματίζουν σύνθετες λέξεις.
 2. Τά ἀχώριστα μόρια χρησιμεύουν μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά.
Τά ἀχώριστα μόρια θά τά βρεῖς στό 'Επίμετρο, πίν. 4.
- ⊙ Τά πιά συνηθισμένα ἀχώριστα μόρια εἶναι τό στερητικό **ἀ-**, τό **ξε-** καί τό **ἀνα-**.
- Τό **ἀ-** (ἐμπρός ἀπό φωνῆεν **ἀν-**) σημαίνει στέρηση (π. α,β).
 - Τό **ξε-** σημαίνει πολύ (π. γ) ἢ στέρηση (π. δ).
 - Τό **ἀνα-** σημαίνει συνήθως ἐπάνω (π. ε)

Ἀσκῆσεις

- * 1 Ἄν ἀναλύσεις προσεκτικά τίς παρακάτω σύνθετες λέξεις, θά διαπιστώσεις ὅτι ἡ γλώσσα μας ἔχει καί ἄλλα ἀχώριστα μόρια :

ἀμφιθέατρο, ἀρχιεπίσκοπος, διακηρύττω, διχοτόμος, δυσεύρετος, εἰσοδος, ἐκφράζω, ἐξαγριώνω, ἐνήλικος, ἐπιβλέπω, ἔφιππος, εὐάερος, ἡμικύκλιο, ὁμόθρησκος, περικυκλώνω, σύνδεσμος, συγκρατῶ, συλλυποῦμαι, συμμαζεύω, σύρριζα, συστήνω, συνεπαίρνω, τηλέφωνα, ὑποδιευθυντής, ὑπαξιωματικός, ὑφυπουργός.

Μπορεῖς νά δεῖς τόν πίνακα 4, στό ἐπίμετρο

- * 2 Συμπλήρωσε τό κενό· ἔχεις τό ἀχώριστο μόριο καί μιὰ λέξη μέσα σέ παρένθεση :
- Αὐτό τό παιδί ἦταν ἓνα **ἀ...** (κακός) ἀρνάκι.
 - Δέν ἔγραφε σωστά καμιὰ λέξη· ἦταν **ἀ...** (ὀρθογραφία).
 - Δέν τό περιμέναμε τέτοιο καλό· μᾶς ἦταν **ἀν...** (ἐλπίζω).
 - Ξε... (μακριά) ἀκουγόταν μιὰ ἀπαλή μουσική.
 - Ὁ παππούς ἀνα... (θυμοῦμαι) τά παλιά καί δάκρυσε πάλι.
- * 3 Νά ἀποδώσεις τίς ἀκόλουθες ἐκφράσεις μέ σύνθετες λέξεις· ἔχεις τό ἀχώριστο μόριο.

Πῶς λέγεται :

- αυτός πού κινεΐται ἀδιάκοπα : ἀει-
 - ὁ πρῶτος ἐργάτης : ἀρχι-
 - ἡ πρώτη τοῦ μήνα : ἀρχι-
 - αὐτός πού πιστεύει δύσκολα : δυσ-
 - τό μέσα μέρος μιᾶς χώρας : ἐνδο-
 - αὐτός πού εἶναι πάνω στόν ἵππο : ἐφ-
 - αὐτός πού ἔχει τήν ἴδια θρησκεία : ὁμο-
 - ἡ συσκευή μέ τήν ὁποία μιλοῦμε μακριά : τηλε-
 - λυποῦμαι μαζί μέ κάποιον ἄλλο : συλ-
 - πηγαίνω πρὸς τά πίσω : ὑπο-
- (Βλ. τόν πίνακα 4 στό ἐπίμετρο).

B.- Σύνθεση λέξεων

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

Ἐπίθετο λέξη (α' συνθετικό)	καί ἀπό τή λέξη (β' συνθετικό)	γίνεται ἡ λέξη (τό σύνθετο)	πού σημαίνει
↓	↓	↓	↓
α μαχαίρια	+ πιρούνια	→ μαχαιροπίρουνα	μαχαίρια καί πιρούνια
β ἀνοίγω	+ κλείνω	→ ἀνοιγοκλείνω	ἀνοίγω καί κλείνω
γ φτωχή	+ γειτονιά	→ φτωχογειτονιά	φτωχή γειτονιά
δ σκληρός	+ καρδιά	→ σκληρόκαρδος	ἐκεῖνον πού ἔχει σκληρή καρδιά
ε καντήλα	+ ἀνάβω	→ καντηλανάφτης	ἐκεῖνον πού ἀνάβει τά καντήλια

Οἱ σύνθετες λέξεις :

1. μπορεῖ νά σημαίνουν ὅ,τι καί τά δύο συνθετικά τους, ὅταν ἐνώνεται μέ τό σύνδεσμο **καί** (π. α, β)
2. μπορεῖ νά ἐκφράζουν μιᾶ νέα σημασία πού συγγενεῖ καί μέ τά δύο συνθετικά (π. γ - ε).

Άσκησης

- * 1 Ποιές από τις λέξεις πού ακολουθοῦν σημαίνουν ὅ,τι καί τά συνθετικά τους καί ποιές ἔχουν μιά νέα σημασία; κοντόχοντρος, νοτιοανατολικός, πηγαينوέρχομαι, ζερβόδεξα, σιγοπερπατῶ, γλυκόφωνος, ἀγριολούλουδο, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος, καλότυχος, ἀστραπόβροντα.
- * 2 Πῶς λέγεται μέ μιά λέξη :
- αὐτός πού ἔχει ξανθά μαλλιά
 - αὐτός πού ἔχει σκληρή καρδιά
 - αὐτός πού δένει βιβλία
 - αὐτός πού ἔχει μαῦρα φρύδια
 - τό πουλί πού τρώει τίς μέλισσες
 - ἄνεμος καί βροχή μαζί
 - ἡ φωλιά τοῦ ἀετοῦ
 - τό πικρό ἀμύγδαλο
 - θυμοῦμαι ξανά
 - τό πουλί τῆς νύχτας

Γ. Ἡ μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδεδεικτό φωνῆεν

α' συνθετικό		β συνθετικό		σύνθετο	
	↓		↓	↓	
α/	τρέμω	+	σβήνω	→	τρεμ ο σβήνω
β/	πόρτες	+	παράθυρα	→	πορτ ο παράθυρα
γ/	πικρή	+	δάφνη	→	πικρ ο δάφνη
δ/	ἄγριος	+	ἄνθρωπος	→	ἀγριάνθρωπος
ε/	ὄλος	+	ὀρθός	→	ὀλόρθος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι, γιά νά γίνει τό σύνθετο, ἐνώνονται τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καί τό δεύτερο συνθετικό: ἀνάμεσα τους μπαίνει συνήθως τό φωνῆεν **ο** πού ὀνομάζεται τότε **συνδεδεικτό φωνῆεν** (π. α-γ).

⊙ Τό συνδετικό φωνῆεν ο κάποτε χάνεται (π. δ, ε).

Ἀσκήσεις

- * 1 Ποιά ἀπό τά σύνθετα ἔχουν συνδετικό φωνῆεν καί ποιά δέν ἔχουν;
 - πρωτότυπος, σημαιοφόρος, χειρόγραφο, ρυζόγαλο, πλατύφυλλο, κρυφακούω, σπιτονοικοκύρης.
- * 2. Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις πέντε σύνθετα· ἀπό αὐτά τά τρία νά ἔχουν τό συνδετικό φωνῆεν ο· τά ἄλλα δύο νά εἶναι χωρίς συνδετικό φωνῆεν.
 - Παράδειγμα : Τό νυχτοπούλι φώναξε τρεῖς φορές.

Δ.- Τό πρώτο συνθετικό

⊙ Τό πρώτο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

1α **Ὄνομα**
πού δέν παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του.

→

νύχτα	νυχτοπούλι
στενός	στενόμακρος

1β **Ὄνομα**
πού παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του

→

γῆ	γεωγραφία
γῆ	γαιοκτήμονας
καλός	καλλιτέχνης

2α **Ἀριθμητικό**
πού παρουσιάζει ἀλλαγές

→

ἓνα	μονοπάτι
δύο	δίδραχμο
δύο	δισέγγονο

2β **Ἀριθμητικό**
πού στή θέση τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος ο ἔχει τό φωνῆεν α

→

πέντε	πεντάδραχμο
ἕξι	ἕξαδάχτυλος
ὄχτώ	ὄχτάστιχο

3α	Ρήμα μέ τό ἐνεστωτικό του θέμα	→ [μισῶ μπαίνω	μισάνθρωπος μπαينوβγαίνω
3β	Ρήμα μέ τό ἀοριστικό του θέμα	→ [φεύγω χάνω	ἔφυγα φυγόδικος ἔχασα χασομέρης
4α	Ἐπίρρημα μέ τό συνδετικό φωνῆεν ο	→ [συχνά κρυφά	συχνορωτῶ κρυφομιλῶ
4β	Ἐπίρρημα χωρίς τό συνδετικό φωνῆεν ο. Τέτοια εἶναι τά ἐπιρρήματα σέ ω. Αὐτά διατηροῦν τό ω. Ἐ- ξαιρεῖται τό χάμω .	→ [πάνω χάμω	πανωφόρι χαμόκλαδο
5α	Πρόθεση ὀλόκληρη	→ [κατά ἀντί	κατασταλάζω ἀντιαεροπορικός
5β	Πρόθεση πού ἔχει πάθει ἐκθλιψη	→ [ἀπό ἀντί	ἀπάνεμος ἀντάξιος ἀνθυπολοχαγός

Ἀσκήσεις

- * 1 Ἀνάλυσε τά παρακάτω σύνθετα καί πές ἂν διατηρεῖται πάντα ἢ ὄχι τό υ τῶν ἐπιθέτων σέ -υς, ὅταν αὐτά γίνονται πρῶτα συνθετικά :
- πολὺγλωσσος, βαθύπλουτος, Μακρυάμμος, μακρολαίμης
- * 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀκόλουθα ζεύγη :
- γῆ - μετρῶ, πατέρας - παράδοση, χέρι - δύναμη, μέγας - βδομάδα

- * 3 Ἀπό ποιά ἀριθμητικά ἔγιναν τὰ πρῶτα συνθετικά στά παρακάτω σύνθετα :
 - Διγενής, δισύλλαβος, τριφύλλι, τετράδραχμο, δεκαοκτάχρονος
- * 4 α/ Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - ἀνοιγοκλείνω, ἀλλαξοπιστῶ, φυγομαχῶ, φυγόπονος
 β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό πρῶτο συνθετικό τους;
- * 5 Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - πισωδρομῶ, κατωσάγονο, ἐξωκλήσι, χαμόδεντρο

Ε.- Τό δεύτερο συνθετικό

Θ Τό δεύτερο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

- 1 **Οὐσιαστικό**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται

}	οὐσιαστικό :	μάστορας	→	πρωτομάστορας
}	ἐπίθετο :	καρπός	→	ἄκαρπος
}	ἐπίρρημα :	κεφάλι	→	κατακέφαλα
- 2 **Ἐπίθετο**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται ἐπίθετο :

}	ἄξιος	→	ἀνάξιος
}	γαλανός	→	καταγάλανος
- 3 **Ῥῆμα**, ὁπότε τό σύνθετο γίνεται

}	Ῥῆμα :	στέκομαι	→	ἀντιστέκομαι
}	Οὐσιαστικό :	παίζω	→	ὀργανοπαίχτης
}	Ἐπίθετο :	ἀκούω	→	ὑπάκουος
- 4 **Μετοχή** : γυρισμένος → κοσμογυρισμένος, φοβούμενος → θεοφοβούμενος
- 5 **Ἐπίρρημα** : πέρσι → πρόπερσι, γύρω → περίγυρα

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Νά ἀναγνωρίσεις τὰ παρακάτω σύνθετα καί νά τὰ ἀναλύσεις στά συνθετικά τους : ἐξώπορτα, περιγιάλι, στενοκαρδος, ἀπόμερος, χεροπόδαρα.

β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό δεύτερο συνθετικό;

* 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀκόλουθα ζεύγη :

- ἀ - δεξιός, γλυκός - πικρός, πολὺς - ὄρφος, ἐπί - ὄνομα, στρατός - ἄρχω.

Βοηθητικό στοιχείο :

Οἱ παρακάτω λέξεις, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά, ἀλλάζουν τό **ο** σέ **ω**.

- ὀδύνη → ἀνώδυνος
- ὄνομα → συνώνυμος
- ὄλεθρος → πανώλεθρία
- ὄροφή → μονώροφος
- ὀμαλός → ἀνωμαλία
- ὄρυχεῖο → χρυσωρυχεῖο

ΣΤ.— Τονισμός τῶν συνθέτων

α' συνθετικό	β' συνθετικό	σύνθετο
α / ἄρχοντας	+ χωριάτης	→ ἀρχοντοχωριάτης
β / κρυφά	+ μιλῶ	→ κρυφομιλῶ
γ / παρά	+ κλαδί	→ παρακλάδι
δ / ἄγρια	+ πάπια	→ ἀγριόπαπια

- Τά σύνθετα ἢ διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό β' συνθετικό (π. α,β) ἢ τόν μετακινοῦν (π. γ,δ).

Παρασύνθετα

- ⊙ Τίς λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετα τίς ὀνομάζουμε **παρασύνθετα** ἢ **παρασύνθετες** λέξεις.

→

καλωσορίζω	καλωσόρισμα
χασομέρης	χασομερῶ
σιδηρόδρομος	σιδηροδρομικός

- Παρασύνθετα γίνονται καί ἀπό λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί.

→

Στερεά Ἑλλάδα	Στερεοελλαδίτης
Ἐρυθρός Σταυρός	Ἐρυθροσταυρίτης

- * 1 Ποιά από τὰ σύνθετα πού ἀκολουθοῦν διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό δεῦτερο συνθετικό καί ποιά τόν μετακινοῦν;
 - ἐπικίνδυνος, μεταφυσικός, σειсмоγράφος, ματόκλαδο, ἀφύσικος, πρωτοβρόχι, κορφοβούνι, μεσότοιχος, ἀλληλοθαυμασμός.
- * 2 Πῶς λέμε :
 - αὐτόν πού σβήνει τή φωτιά
 - αὐτόν πού ρίχνει τό δίσκο
 - αὐτόν πού γνωρίζει τά πάντα
 - τή συσκευή πού προφυλάγει ἀπό τόν κεραυνό
 - κατεβαίνω μέ τό ἀεροπλάνο στή γῆ

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

22

Κυριολεξία καί μεταφορά

1. *Ἡ ἀλεπού τίναξε πέρα δῶθε τή θυσανωτή οὐρά της καί χάθηκε στό δάσος.*
2. *Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού (=πονηρός).*

- Τήν πρώτη φορά (π. 1) ἡ λέξη *ἀλεπού* χρησιμοποιήθηκε μέ τήν ἀρχική (τήν πραγματική) της σημασία· αὐτό λέγεται **κυριολεξία**.

Τή δεύτερη φορά (π. 2) ἡ λέξη *ἀλεπού* χρησιμοποιήθηκε, γιά νά φανερώσει ἕναν ἄνθρωπο πονηρό. Δηλαδή τή δεύτερη φορά ἡ ἀρχική σημασία τῆς λέξης *ἀλεπού* μεταφέρθηκε, ἔλλαξε καί φανέρωσε ἕνα πρόσωπο πού ἔχει κάποια ὁμοιότητα —τήν πονηριά— μέ τήν ἀλεπού· αὐτό λέγεται **μεταφορά**.

*Άλλες μεταφορές :

Σκληρή πέτρα — Σκληρή καρδιά

Μασῶ τήν τροφή του — Μασῶ τά λόγια του

Άσκῆσεις

* Σέ ποιὰ ἀπό τά παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν ἔχουμε κυριολεξία καί σέ ποιὰ μεταφορά;

α/ Φυτρώνει ἐκεῖ πού δέν τόν σπέρνουν.

β/ *Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρά τό μέτωπο τοῦ κλέφτη.

γ/ *Ἐκεῖνο τό φθινόπωρο δέν τά σπείραμε τά χωράφια μας.

δ/ Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι.

ε/ Τά λόγια του ἦταν πικρά καί μᾶς φαρμάκωσαν.

στ/ *Ἦταν ἓνας χαρούμενος ἄνθρωπος· ὄλο γελοῦσε.

Ὁμώνυμα

α/ Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι γλυκό.

β/ Τό κλῆμα τῆς αὐλῆς μας εἶναι φορτωμένο σταφύλια.

Ὁμώνυμα λέγονται οἱ λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια προφορά ἀλλά διαφορετική σημασία :

κλίμα (π. α) — κλῆμα (π. β)

σῆκω — σύκο

λύρα — λίρα

πῆρα — πείρα

κλείνω — κλίνω

(ὁ) τοῖχος — (τό) τεῖχος

Άσκηση

* Μέ τά παραπάνω ὁμώνυμα νά σχηματίσεις φράσεις.

• Παράδειγμα :

Πήρα τὸ δρόμο πού ἐβγαζε στήν κορυφή τοῦ λόφου.

Ἦταν μεγάλος στά χρόνια· εἶχε πιά **πεῖρα** ἀπό τή ζωή.

Παρώνυμα

α| Ἔυπογράμμισα πέντε δισύλλαβες λέξεις τοῦ βιβλίου μου.

β| Ὁ Διευθυντής τοῦ Σχολείου μας ὑπόγραψε τὰ ἐνδεικτικά.

Οἱ λέξεις **ὑπογράμμισα** καί **ὑπόγραψε** μοιάζουν μεταξύ τους στήν προφορά, ἀλλά διαφέρουν στή σημασία. Οἱ λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **παρώνυμα**.

Ἄλλα παρώνυμα :

· ἀθέρας — αἰθέρας ἄμυδαλιά — ἄμυδαλή

Ἄσκησις

* Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τὰ ἀκόλουθα παρώνυμα :

· κοινωνικός - κοινοτικός μετάλλιο - μεταλλεῖο

· κάμαρα - καμάρα γέρνω - γερνώ

· νόμος - νομός θόλος - θολός

· γέρος - γερός σφάγιο - σφαγεῖο

· Παράδειγμα :

Ἦταν ἕνας **γερός** καί τίμιος ἄντρας.

Εἶχε φτάσει τὰ ὀγδόντα του· ἦταν πιά **γέρος**.

Συνώνυμα

α| Ἡ δουλειά μου μέ ἀναγκάζει νά γυρίζω ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Ἡ **κατοικία** μου ὅμως βρίσκεται στήν Ἀθήνα· ἐκεῖ εἶναι ἡ οἰκογένειά μου.

β| Κατοικεῖ στή Θεσσαλονίκη· ἐκεῖ βρίσκεται τὸ σπίτι του· ἡ **θερινή διαμονή** του ὅμως εἶναι στή Μύκονο, ὅπου περνᾷ τήν ἀδειά του.

γ| Ἡ νομαρχία τῆς Ἀττικῆς ἔχει τήν **ἔδρα** της στήν Ἀθήνα.

Οί λέξεις *κατοικία*, *διαμονή*, *ἔδρα* ἔχουν τήν ἴδια περίπτου σημασία καί λέγονται **συνώνυμες λέξεις** ἢ **συνώνυμα**.

Οί συνώνυμες λέξεις φανερώνουν τό ἴδιο νόημα ἀλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Ἔτσι :

- Ἡ λέξη *κατοικία* (π. α) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει κανεῖς μόνιμα.
- Ἡ λέξη *διαμονή* (π. β) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει κανεῖς προσωρινά.
- Ἡ *ἔδρα* (π. γ) σημαίνει τόν τόπο ὅπου μένει (ἔδρευει) μιᾶ δημόσια ἀρχή, μιᾶ Ἑταιρεία, ἕνας ὑπάλληλος κτλ.

Γι' αὐτό ἀπό τίς συνώνυμες λέξεις, ὅταν μιλοῦμε ἢ ὅταν γράφουμε, πρέπει νά βρισκοῦμε κάθε φορά ἐκείνη πού ταιριάζει στή φράση μας.

Ἀσκήσεις

- * 1 Ποιά εἶναι τά συνώνυμα τῶν λέξεων :
 - ἐργασία, θόρυβος, συνομιλία, χρήματα, ἀπλώνω.
- * 2 Νά δείξεις μέ μικρές φράσεις τή χρήση καθεμιᾶς ἀπό τίς ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις :
 - Ὁμάδα, ὄμιλος, μελίσσι, ἔταιρεία, σύλλογος
 - Ἔδρα, θρανίο, κάθισμα, θρόνος, ἐδάλιο
 - ἐπαινῶ, ἐγκρίνω, ἐγκωμιάζω, ἐπιδοκιμάζω
- * 3 Νά βάλεις τό συνώνυμο πού ταιριάζει :

α / πλησιάζω	Ἡ νύχτα πέρασε... νά ξεμερώσει.
κοντεύω	...στό παράθυρο νά δεῖ πιό καλά.
προσεγγίζω	Τό πλοῖο ... στήν ἀποβάθρα.
σιμώνω	..., σέ παρακαλῶ· θέλω νά σοῦ μιλήσω.
β / ραντίζω	• ...τά δέντρα τοῦ περιβολιοῦ μέ θειάφι.
ποτίζω	• Ἡ Ἑλένη...τό βασιλικό της κάθε μέρα.
καταβρέχω	• Τό καλοκαίρι ... τούς δρόμους τῆς γειτονιᾶς μας, γιά νά μή σηκώνεται σκόνη.

Ταυτόσημα

Ταυτόσημες λέξεις ή **ταυτόσημα** λέγονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία.

- ἀχλάδι ἀπίδι
- πετεινός κόκορας
- στέγη σκεπή
- ὄρνιθα κότα

Ἀντίθετα

«Χριστός ἀνέστη!» Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὄλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμασεῖτε...
φιληθεῖτε γλυκὰ χεῖλη μέ χεῖλη,
πέστε «Χριστός ἀνέστη», ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δ. Σολωμός

- Οι λέξεις **ἐχθροί** — **φίλοι** ἔχουν ἀντίθετη σημασία καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **ἀντίθετες λέξεις** ἢ **ἀντίθετα**.
- Ποιές ἄλλες ἀντίθετες λέξεις ὑπάρχουν στὸ κείμενο;

Ἀσκήσεις

1. Νά βρεῖς τίς ἀντίθετες ἀπὸ τίς παρακάτω λέξεις :
ἀρετὴ → ἀνεύθυνος → μορφωμένος →
ἀγάπη → χαρούμενος → αἰσιόδοξος →
προσγειώνομαι → διακόπτω → πλειοψηφία →
2. Νά βάλεις στὴ θέση τῆς παύλας τὴν ἀντίθετη τῆς ὑπογραμμισμένης λέξης :
 - Εἶναι καλύτερη μιά **δυσάρεστη** ἀλήθεια παρά μιά ———— κολακεία.
 - Τρίτη **ἐγεννήθη** ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτη θά ————
 - ———— βαθύ καὶ πίσω ρέμα
 - Κοντὰ στὰ **ξερά** καίονται καὶ τὰ ————
 - Ὅταν **ἐσύ** —, — **γύριζα**.
 - Ἡ **σκλαβιά** εἶναι τὸ πιο μεγάλο **κακό**. Ἡ ———— εἶναι τὸ πιο μεγάλο ————.
 - Μὴν πᾶς ν' ———— μιά φωτιά ὅπου ποτέ δέ **σβήνει**.
 - Ἀπὸ **ρόδο** βγαίνει ———— κι ἀπὸ — βγαίνει **ρόδο**.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

23

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ ἀσέβεια τῆς Νιόβης

Μέ σταθερό βῆμα ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἀνέβηκε μερικά σκαλιό καί γύρισε πρός τίς γυναῖκες πού τήν κοίταζαν μέ ἀπορία.

—«*Αρχόντισσες Θηβαῖες!*», εἶπε καί ἡ φωνή της δυνατή καί γεμάτη ἀντήχησε ὡς μέσα στό ναό. «*Τί προσφέρνετε τά μύρα σέ τοῦτο τό βωμό; Ποιά εἶναι ἡ Λητώ νά τῆς σκορπάτε τέτοιες τιμές; Θνητή δέν ἦταν σάν ἐσᾶς, ὅταν κυνηγημένη ἀπό τήν ἔχθρα τῆς Ἥρας τριγυρνοῦσε στή γῆ; Ἐγώ εἶμαι ἀπό θεοῦ γενιά! Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τό Δία καί τόν ἄντρα μου τόν γέννησε ἡ Ἀντιόπη.*

Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυό παιδιά ἔχει ἐκεῖνη κι ἐγώ δεκατέσσερα, ὅμοια μέ τόν Ἀπόλλωνα στή δύναμη, μέ τήν Ἀρτέμιδα τήν κυνηγήτρα τῶν ἄγριων θηρίων στή χάρη».

Φόβος ἔπιασε τίς γυναῖκες! Ποπό! φώναζαν καί τρέμοντας σκορπίστηκαν ἀπό τό ναό.

Α. Δέλτα Μῦθοι καί θρόλοι

Α.— Πόσα και ποιά είναι τὰ μέρη τοῦ λόγου

1 . Ἡ λέξις πατέρα φανερώνει πρόσωπο. • Ἡ λέξις θηρίων φανερώνει ζῶο • Ἡ λέξις σκαλιά φανερώνει πράγμα. Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα λέγονται οὐσιαστικά.	→ • Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τὴν Δία → • Δεκατέσσερα παιδιά ὅμοια μετὴν Ἄρτέμιδα τὴν κυνηγῆτρα τῶν ἄγριων θηρίων → • Ἄνέβηκε μερικά σκαλιά
2 . Ἡ λέξις μεγάλη δείχνει τί λογῆς εἶναι ἡ Λητώ. Οἱ λέξεις πού δείχνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά λέγονται ἐπίθετα.	→ • Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ,
3 . Οἱ λέξεις ὁ, ἡ, τὰ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά ἢ τὰ ἐπίθετα καὶ λέγονται ἄρθρα.	→ • Ὁ Τάνταλος, ἡ Λητώ → • τὰ μύρα
4 . Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐκείνη μπαίνουν ἀντὶ γιὰ τὰ ὀνόματα Νιόβη, Λητώ καὶ γι' αὐτὸ λέγονται ἀντωνυμίες.	→ • Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυὸ παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγώ δεκατέσσερα.
5 . Οἱ λέξεις πῆγε, ἀνέβηκε φανερώνουν τί ἔκανε ἓνα πρόσωπο, ἢ Νιόβη, καὶ λέγονται ρήματα.	→ • Ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἄνέβηκε μερικά σκαλιά.
6 . Ἡ λέξις κυνηγημένη φανερώνει σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται ἡ Λητώ καὶ λέγεται μετοχή.	→ • κυνηγημένη ἀπὸ τὴν ἔχθρα τῆς Ἥρας τριγυρνοῦσε στή γῆ.

- 7 . Οί λέξεις **ἴσια**, **μέσα** πηγαίνουν στά ρήματα **πῆγε**, **ἀντήχησε**, φανερώνουν τρόπο, τόπο καί λέγονται **ἐπιρρήματα**.
- • Ἡ Νιόβη πῆγε **ἴσια** στό βωμό.
→ • Ἡ φωνήτης ἀντήχησε ὡς **μέσα**.
- 8 . Οί λέξεις **μέ**, **σέ** μπαίνουν μπροστά ἀπό ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες καί λέγονται **προθέσεις**.
- • ὅμοια **μέ** τόν Ἀπόλλωνα
→ • **σέ** τοῦτο τό βωμό
- 9 . Οί λέξεις **καί**, **ὅταν** συνδέουν ἄλλες λέξεις ἢ προτάσεις καί γι' αὐτό λέγονται **σύνδεσμοι**.
- • φώναζαν **καί** σκόρπισαν
→ • Θνητή δέν ἦταν σάν κι ἐσᾶς, **ὅταν** κυνηγημένη . . .
- 10 . Ἡ λέξη **ποπό!** φανερώνει ἐδῶ φόβο καί λέγεται **ἐπιφώνημα**.
- • **ποπό!** φώναζαν . . .

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι ὑπάρχουν στό κείμενο δέκα εἶδη λέξεων, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**. Σ' αὐτά ἀνήκουν ὅλες οἱ λέξεις τῆς γλώσσας μας.

- Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι :
→	ἄρθρο	οὐσιαστικό
	ἐπίθετο	ἀντωνυμία
	ρήμα	μετοχή
	ἐπίρρημα	πρόθεση
	σύνδεσμος	ἐπιφώνημα

- * Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί **ὀνόματα**.

Β.- Κλιτά καί ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου

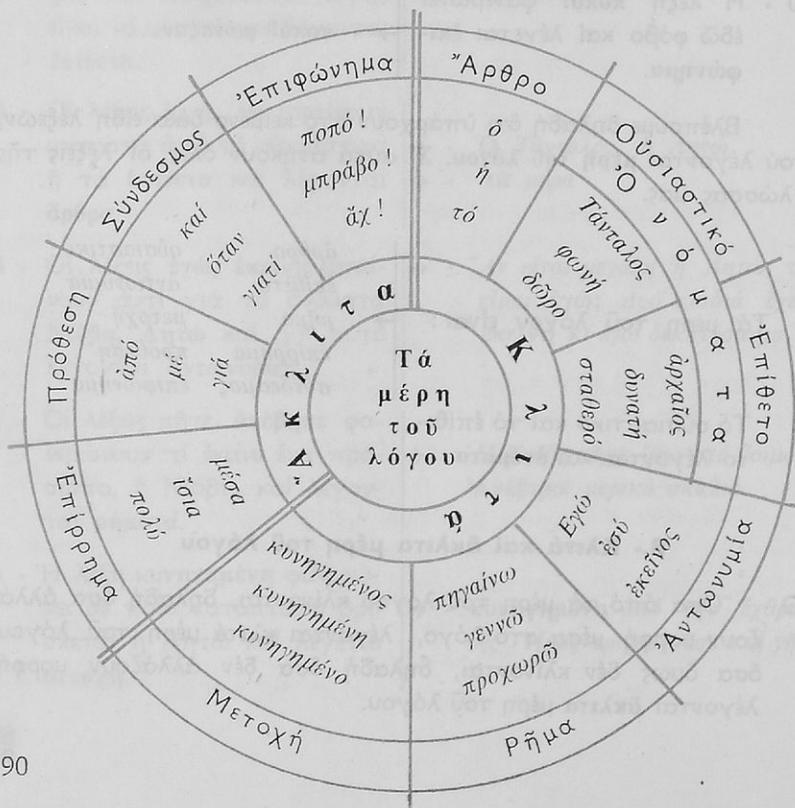
- ⊙ Ὅσα ἀπό τά μέρη τοῦ λόγου κλίνονται, δηλαδή ὅσα ἀλλάζουν μορφή μέσα στό λόγο, λέγονται **κλιτά** μέρη τοῦ λόγου· ὅσα ὁμως δέν κλίνονται, δηλαδή ὅσα δέν ἀλλάζουν μορφή, λέγονται **ἄκλιτα** μέρη τοῦ λόγου.

- Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἄρθρο	→	ἡ (φωνή), τῆς ("Ἡρας)
οὐσιαστικό	→	(τό) δῶρο, (τοῦ) δώρου
ἐπίθετο	→	(ἡ) δυνατή, (τῆς) δυνατῆς
ἀντωνυμία	→	ἐγώ, ἐμένα
ρῆμα	→	πηγαίνετε, πῆγε
μετοχή	→	κνηγνημένη, κνηγνημένος

- Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἐπίρρημα	→	μέσα (στό ναό), μέσα (στούς ναούς)
πρόθεση	→	μέ (σταθερό βῆμα), μέ (σταθερά βήματα)
σύνδεσμος	→	(δυνατή) καί (γεμάτη), (δυνατές) καί (γεμάτες)
ἐπιφώνημα	→	ποπό! (συμφορά), ποπό! (συμφορές)

Άσκησης

- * 1 Νά βρεῖς στό κείμενο λέξεις πού ἀλλάζουν (εἶναι κλιτές) καί ἄλλες πού δέν ἀλλάζουν (εἶναι ἄκλιτες).
- * 2 Νά γράφεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πληθυντικό καί νά σημειώσεις ποιές λέξεις ἀλλάζουν (κλιτές) καί ποιές δέν ἀλλάζουν (ἄκλιτες) :
 - Γιά πολλή ὥρα ἡ μέλισσα ἔμεινε πάνω σ' ἐκεῖνο τό λουλουδί λές καί κουβέντιαζε μαζί του.
 - Καθόταν ὀλομόναχη καί κοίταζε πέρα μακριά μήπως φανεῖ τό παιδί της.

Γ.— Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

- **Κοιτάζω** ψηλά καί τί νά δῶ... ὁ οὐρανός ἔτοιμος νά ξεσπάσει.
- **Κοιτάξεις** κάθε βράδυ τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ.
- **Κοιτάζει** ὥρα πολλή τόν οὐρανό.
- **Κοιτάσαμε** μέ περιέργεια τόν παράξενο ἐπισκέπτη.
- Ἡ δόξα του ἔφτασε ὡς τοὺς οὐρανοὺς.

⊙
Τύποι

Τό ρῆμα **κοιτάζω** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ $\left\{ \begin{array}{l} \text{κοιτάζω} \\ \text{κοιτάξεις} \\ \text{κοιτάζει} \\ \text{κοιτάσαμε} \end{array} \right.$

Οἱ μορφές αὐτές λέγονται **τύποι** τοῦ ρήματος **κοιτάζω**.

Τό ὄνομα **οὐρανός** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ $\left\{ \begin{array}{l} \text{ὁ οὐρανός} \\ \text{τοῦ οὐρανοῦ} \\ \text{τόν οὐρανό} \\ \text{τούς οὐρανοὺς} \end{array} \right.$

Οἱ μορφές αὐτές λέγονται **τύποι** τοῦ ὀνόματος **οὐρανός**.

Οί μορφές που μπορεί νά πάρει μιά κλιτή λέξη μέσα στο λόγο λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης.

κοιτάζ-	}	-ω	οὐραν-	}	-ος
		-εις			-οῦ
		-ει			-ό
		-αμε			-ούς

⊙
κατάληξη

Τό τελευταῖο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που ἀλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* καταλήξεις εἶναι : **-ω, -εις, -ει** κτλ.

Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* καταλήξεις εἶναι : **-ος, -ου, -ο** κτλ.

⊙
θέμα

Τό πρώτο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που εἶναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* τό θέμα εἶναι : **κοιτάζ-**
Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* τό θέμα εἶναι : **οὐραν-**

⊙
χαρακτήρας

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στίς λέξεις *κοιτάζ-ω, οὐραν-ός, ἰδρύ-ω* χαρακτήρες εἶναι τό ζ, τό ν, τό υ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Τί λέμε **θέμα, κατάληξη** καί **χαρακτήρα** μιᾶς κλιτῆς λέξης;
- * 2 Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρακτήρα τῶν λέξεων :
 - γέρος, ἄσπρος, ἐκεῖνος, μένω.

Δ.- Πτώσεις. Γένος, ἀριθμός καί κλίση

⊙ Πτώσεις

- Ὁ ἥλιος φλόγιζε τή γῆ.
- Οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου φλόγιζαν τή γῆ.
- Κοιτάξαμε τόν ἥλιο πού βασίλευε.
- Ξαφνικά ἔφωγαν τά σκοτάδια καί χίλιοι ἥλιοι φώτισαν τή γῆ.

⊙ Ἡ κλιτή λέξη ἥλιος παρουσιάζει διάφορους τύπους :
Οἱ τύποι αὐτοί λέγονται **πτώσεις**.

ὁ ἥλιος
τοῦ ἡλίου
τόν ἥλιο
οἱ ἥλιοι

Πτώσεις ἔχουν :

1. τό ἄρθρο → ὁ (ἥλιος), τοῦ (ἡλίου) κτλ.
2. τό οὐσιαστικό → (ὁ) ἥλιος, (τοῦ) ἡλίου κτλ.
3. τό ἐπίθετο → (ὁ) καθαρός, (τοῦ) καθαρῶ κτλ.
4. ἡ ἀντωνυμία → ἐκεῖνος, ἐκεῖνου
5. ἡ μετοχή → (ὁ) ἀγαπημένος, (τοῦ) ἀγαπημένου

καί γι' αὐτό λέγονται **πτωτικά**. Τά κλιτά δηλαδή μέρη τοῦ λόγου, ἐκτός ἀπό τό ρῆμα, εἶναι **πτωτικά**.

- Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις : →

ἡ ὀνομαστική
ἡ γενική
ἡ αἰτιατική
ἡ κλητική

▲ Μέ τήν **ὀνομαστική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **ποιός; τί;**

Ποιός ἦρθε; — Ὁ πατέρας.
Τί ἔφατσε; — Τό τρένο.

▲ Μέ τή **γενική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **τίνος;**

Τίνος εἶναι τό καπέλο;
— Τοῦ πατέρα.

▲ Μέ τήν αιτιατική άπαν-
τούμε στήν έρώτηση ποιόν; τί;	<i>Ποιόν είδες; — Τόν πατέρα.
Τί είδες; — Είδα τό τρένο.</i>
▲ Μέ τήν κλητική καλοῦμε
κάποιον.	<i>Δῶσ' μου, πατέρα, τήν εὐχή σου.</i>

Τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καί κλίση.

⊙ Γένος

Τά γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία :

1. Τό ἀρσενικό → α. Ὁ Ὀμηρος, ἐκεῖνος ὁ γοητευτικός καί ἀγαπημένος ποιητής.
 2. Τό θηλυκό → β. Ἡ Σαφφώ, ἐκείνη ἡ γοητευτική καί ἀγαπημένη ποιήτρια.
 3. Τό οὐδέτερο → γ. Τό Πήλιο, ἐκεῖνο τό γοητευτικό καί ἀγαπημένο βουνό.
- Ἀρσενικοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ὁ (παρ. α)
 - Θηλυκοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ἡ (παρ. β)
 - Οὐδέτερου γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο τό (παρ. γ).

⊙ Ἀριθμός

Ἀπό τούς τύπους τῶν πτωτικῶν :

1. ἐκεῖνοι πού φανερώουν τό
ἓνα λέγονται ἐνικοῦ ἀριθμοῦ .	→ α. Ἐκεῖνος ὁ μέγας καί ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης.
2. ἐκεῖνοι πού φανερώουν τά
πολλά λέγονται πληθυντικοῦ
ἀριθμοῦ .	→ β. Ἐκεῖνοι οἱ μέγαλοι καί ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες.
- Τά πτωτικά λοιπόν ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**. Ὅλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τόν ἐνικό ἀριθμό (π. α) καί ξεχωριστούς γιά τόν πληθυντικό (π. β).

⊙ Κλίση

Τά πτωτικά, ανάλογα με τόν τρόπο πού σχηματίζουν τίς πτώσεις τους, τά χωρίζουμε σέ κατηγορίες, οί όποίες λέγονται κλίσεις.

Στά ουσιαστικά έχουμε :

1. τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν	→	ὁ οὐρανός
τοῦ οὐρανοῦ	ὁ δρόμος
τοῦ δρόμου	κτλ.
2. τήν κλίση τῶν θηλυκῶν	→	ἡ φωνή
τῆς φωνῆς	ἡ αὐγή
τῆς αὐγῆς	κτλ.
3. τήν κλίση τῶν οὐδετέρων	→	τό τραγούδι
τοῦ τραγουδιοῦ	τό παιδί
τοῦ παιδιοῦ	κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά γράφεις στόν πληθυντικό τίς παροιμίες :

- Τροχός πού γυρίζει σκουριά δέν πιάνει.
- Ξέρει ἡ πάπια ποῦ εἶν' ἡ λίμνη.
- Ἀκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;
- Τόν ἔμαθα νά κολυμπᾶ, γυρεύει νά μέ πνίξει.

* 2 α/ Ἀπό ποῦ ξεχωρίζουμε τό γένος τῶν ὀνομάτων;

β/ Τί γένους εἶναι :

- ὁ κάμπος, ἡ μέλισσα, τό πουλί, τό ποτάμι, ἡ τρικυμία, ὁ Εἰρηνικός Ὁκεανός.

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

24

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

Ὁ λύκος καί ἡ γριά

Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή. Φτάνοντας σ' ἓνα μέρος ἄκουσε ἓνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει : «πάψε νά κλαῖς εἰδάλλως θά σέ δώσω στό λύκο, καί τώρα μάλιστα». Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια, στεκόταν καί περίμενε πολλή ὥρα. Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι καί νά τοῦ λέει : «μωρό μου, σάν ἔρθει ἐδῶ ὁ λύκος, θά τόν σκοτώσουμε». Σάν τ' ἄκουσε αὐτά ὁ λύκος ἔφυγε λέγοντας : «σ' αὐτή τήν καλύβα, ἄλλα λένε κι ἄλλα κάνουν».

«Μύθοι Αἰσώπου» Μετ. Θεασ. Σταύρου

- Ἐνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή.
 - Ἀκουσε ἓνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει...
 - Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια στεκόταν καί περίμενε.
 - Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι.
- Μπροστά ἀπό τά ὀνόματα μπαίνουν συχνά κάποιες μικρές λέξεις πού λέγονται ἄρθρα :

ἓνας λύκος, μιὰ γριά, ἓνα μέρος
ὁ λύκος, ἡ γριά, τό βράδυ

- Τά ἄρθρα εἶναι $\left\{ \begin{array}{l} \text{τό ἄοριστο : ἓνας, μιὰ, ἓνα} \\ \text{τό ὀριστικό : ὁ, ἡ, τό} \end{array} \right.$

⊙ Τό άόριστο άρθρο

Τό άόριστο άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα) που είναι άγνωστο καί δέν όρίζεται.

- Ένας λύκος → κάποιος λύκος δέν όρίζεται ποιός
- μιá γριά → κάποια γριά δέν όρίζεται ποιά
- Ένα μέρος → κάποιο μέρος δέν όρίζεται ποιό

⊙ Κλίση του άόριστου άρθρου

Ένικός άριθμός			
Πτώσεις	Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Όνομαστική	ένας	μιá	ένα
Γενική	ένός	μιãς	ένός
Αίτιατική	ένα(ν)	μιá	ένα
Κλητική	—	—	—

Τό άόριστο άρθρο δέν έχει πληθυντικό.

- Κρατούσε στό χέρι του ένα **τριαντάφυλλο**.
- Ήρθε κρατώντας **τριαντάφυλλα**.

⊙ Τό όριστικό άρθρο

Τό όριστικό άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο ή ζώο ή πράγμα) γνωστό καί όρισμένο :

- ▲ **Ό** λύκος νομίζοντας πώς ή γριά τό λέει στ' αλήθεια... → Ό λύκος τώρα όρίζεται· είναι αυτός για τόν όποιο μιλήσαμε πριν άπό λίγο.
→ Ή γριά τώρα όρίζεται· είναι αυτή για τήν όποια μιλήσαμε πριν άπό λίγο.
- ▲ Κατά τό βράδυ ακούει πάλι τή γριά... → Τώρα τό βράδυ όρίζεται· είναι τό βράδυ τής ήμέρας κατά τήν όποια έχουν γίνει όλα όσα λέει ό μύθος.

⊙ Κλίση τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου

Ἐνικός ἀριθμός			
Πτώσεις	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομαστική	ὁ	ἡ	τό
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτιατική	τό(ν)	τή(ν)	τό
Κλητική	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομαστική	οἱ	αἱ	τά
Γενική	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτιατική	τούς	τίς	τά
Κλητική	—	—	—

- Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική : *Μαύρισε, κύμα, τόν ἀφρό.*
Ἔλα, Κώστα.
- Τά ἄρθρα παίρνουν δασεία : **ὁ, ἡ, ἕνας, ἕνα**
- Για τὸ ν τῶν ἄρθρων βλ. σ. 55 - 56.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τὸ κενὸ μὲ τὸ ἄρθρο πού ταιριάζει :
...γάτα μπῆκε στὸ ἐργαστήρι... χαλκιᾶ κι ἔπιασε νά
γλείφει ...λίμα πού ἦταν καταγῆς. Κι ὅπως τριβόταν...
γλώσσα της, ἔβγαине πολὺ αἷμα... γάτα εὐχαριστιόταν μὲ
...ιδέα πὼς κάποια οὐσία ἔπαιρνε ἀπὸ... σίδηρο, ὥσπου
ὅλη ...γλώσσα της φαγώθηκε.

(Αἰσώπου Μῦθοι)

* 3 Βάλε τὰ ἄρθρα πού λείπουν :

Τ' ἄκουσε... ἥλιος κι ἔφριξε

... φῶς... κόκκινο ἔριξε.

Πῆσαν νά καίγονται... κορφές

κι ὅλες... πάνω γειτονιές.

(Ο. Ἐλύτης)

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Οἱ σημασίες καί τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν

ἽΟ Θεαγένης νικά στήν Ὀλυμπία

Πλησιάσαμε. Ἐκείνη τή στιγμή ἔμπαιναν στό στάδιο ἀργά καί μέ σοβαρότητα μεγάλη οἱ ἑλλανοδίκες. Φοροῦσαν κόκκινα φορέματα καί στό κεφάλι εἶχαν στεφάνι ἀπό δάφνη. Σέ λίγο ἕνας κήρυκας φωνάζει δυνατά νά παρουσιαστοῦν ὅσοι θά τρέξουν.

Παντοῦ βασιλεύει σιωπή οὔτε μουρμουρητό δέν ἀκούγεται. Νομίζει κανεῖς πώς ὅλο ἐκεῖνο τό πλήθος δέν ἔχει στόμα. Μονάχα οἱ χτύποι τῆς καρδιάς μας ἀπό τή συγκίνηση ἀκούγονται.

ἽΗ σάλπιγγα δίνει τό σύνθημα ν' ἀρχίσει ὁ ἀγώνας. (...)

Σέ λίγο ἀκούγεται ἡ φωνή τοῦ κήρυκα.

— ώΟ Θεαγένης τοῦ Κόραβου νίκησε στό τρέξιμο. Τ' ὄνομα τοῦ φίλου μου ἀντηχεῖ ὡς τὰ σύννεφα. (...)

ἽΗ ἄλλη μέρα ἦταν ὀρισμένη γιά τήν ἵπποδρομία καί τήν ἄρματοδρομία. Πρωί πρωί πήγαμε στόν ἵππόδρομο. Τό ἄλλογό μου, ὁ Αἰῖλος, μέ περίμενε. Μόλις μέ εἶδε, ἄρχισε νά χλιμιντριζει χαρούμενα καί θαρρετά, σά νά μου ἔλεγε :

— Μή φοβᾶσαι· ἐδῶ εἶμαι ἐγώ!

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη, «Στά παλιά χρόνια»

ΟΙ Λέξεις του κειμένου φανερώνουν

α/ Θεαγένης	→ πρόσωπο
β/ κήρυκας	→ πρόσωπο
γ/ ἄλογο	→ ζῶο
δ/ στεφάνι	→ πράγμα
ε/ τρέξιμο	→ πράξη (ἐνέργεια)
στ/ σιωπή	→ κατάσταση
ζ/ σοβαρότητα	→ ιδιότητα

- ⊙ Οί λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα (π. α-δ) ἢ ἐνέργεια, κατάσταση, ιδιότητα (π. ε-ζ) λέγονται **οὐσιαστικά**.

⊙ **Τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν**

Κύρια	1.	Κύρια ὀνόματα λέγονται τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἕνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα.	<i>Θεαγένης</i> <i>Αἴολος</i> <i>Ὀλυμπία</i>
	2.	Κοινά ὀνόματα λέγονται : α / τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ὄλα τά πρόσωπα, ὄλα τά ζῶα ἢ ὄλα τά πράγματα τοῦ ἴδιου εἴδους.	<i>κήρυκας</i> <i>ἄλογο</i> <i>στεφάνι</i>
Κοινά		β / τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.	<i>τρέξιμο</i> <i>σιωπή</i> <i>σοβαρότητα</i>

- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα** (π. α-δ)
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα** (π. ε-ζ).
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα μαζί, δηλαδή ἕνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

{ *πλήθος*
ἀγέλη
ἐλαιόνας

▲ Ὀρθογραφία.

Ἔχουν **κεφαλαῖο** τὸ πρῶτο γράμμα :

1. Τά κύρια ὀνόματα: Γιώργος, Μαρία, Βενιζέλος, Ἑλλάδα, Κατερίνη.
2. Τά ἔθνικα: Ἕλληνας, Γάλλος, Σουλιώτης.
3. Τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καί τῶν ἑορτῶν: Αὐγουστος, Τετάρτη, Χριστούγεννα.
4. Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Παναγία καί τὰ συνώνυμά τους.
5. Τά ὀνόματα τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων καί τῶν ἔργων τέχνης: Ἡ Ὀδύσσεια, ὁ Παρθενώνας.
6. Οἱ τιμητικοί τίτλοι: ὁ Ἐξοχότατος

Ἔχουν **μικρό** τὸ πρῶτο γράμμα :

1. Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό κύρια ὀνόματα καί ἀπό ἔθνικα:
"Ομηρος - ὀμηρικός
"Ἕλληνας - ἑλληνικός
Ἀπρίλης - ἀπριλιάτικος
2. Τά ἐπίθετα πού φανερώνουν ὀπαδοὺς θρησκευμάτων: χριστιανός, μωαμεθανός.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τὰ οὐσιαστικά τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο, πράγμα.
- * 2 Νά βρεῖς στὶς παρακάτω φράσεις τὰ οὐσιαστικά πού φανερώνουν: α/ ἐνέργεια, β/ κατάσταση, γ/ ιδιότητα.
 - Λένε πῶς στὸν κόσμο δέ μένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν καλοσύνη.
 - Κουρασμένος καθὼς ἦταν ἔπεσε σ' ἓνα βαθύ ὕπνο.
 - Ἦταν φτωχιά ἢ κυρα-Ἀγγελική· μέ τὸ ράψιμο ἀγωνιζόζοταν νά μεγαλώσει τὰ παιδιὰ της.
 - Σ' ὄλο τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλο τὸν κόσμο ἥλιος.

- Μιλούσαν πάντα με πολύ ένθουσιασμό για την πατρίδα τους.
 - "Ωρα πολλή σταθήκαμε καί χαρήκαμε την όμορφιά του τοπίου.
- * 3 α/ Νά ξεχωρίσεις από τά παρακάτω ουσιαστικά τά συγκεκριμένα, τά άφηρημένα καί τά περιληπτικά :
- ό τροχός, ή γάτα, ή άγάπη, ή ειρήνη, τό μελίσσι, ό στρατώνας, ό λαός, ή έλευθερία.
- β/ Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα από αυτά μιά φράση.
- * 4 Ποιό κύριο όνομα ταιριάζει σέ κάθε φράση;
Ή Σπάρτη		... βρίσκεται στην Κρήτη
Ή Όδύσσεια		... ήταν Άθηναίος
Ή Λαπωνία		... γράφτηκε από τόν "Όμηρο
Ό Περικλής		... είχε για τείχη τά στήθια τών παλικα-
καριών της
Ή Κνωσός		... είναι χώρα του βορρά

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τό πρώτο μήνυμα

Τό 1922 ήμουν 8 χρονών καί όμως όλα τά θυμώμαι τόσο καλά, πού τά φέρνω ακόμη μέσα στά μάτια μου. Περνούσαμε τόσο όμορφα μέσα στό σπίτι μας, μέ τόν πατέρα μου, μέ τούς θείους, μέ τή γιαγιά μου καί τόν καλό μου παππού καί μέ όλους τούς συγγενείς καί τούς γείτονες μέσα σέ τόσα καλά καί αγαθά του Άιβαλιού. Έκείνα τά πολλά θαλασσινά, τά άξέχαστα σταφύλια πού κατέβαζαν οί καμηλές καί γονάτιζαν μπροστά στην πόρτα μας. Εύλογία Θεού περνούσαμε. Ξαφνικά, εκεί πού καθόμαστε μιά μέρα, έρχεται μιά γειτόνισσα καί λέει στή μητέρα μου : « Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, άκουσα ότι θά γίνει πόλεμος, καί όχι πόλεμος αλλά σφαγή».

*Έλλη Παπαδημητρίου, Ό Κοινός λόγος,
Άνθολόγιο για τά παιδιά του Δημοτικού*

Α.— Γενικά

- Όπως βλέπουμε στο κείμενο, από τὰ ουσιαστικά ἄλλα εἶναι ἄρσενικά, ἄλλα θηλυκά καί ἄλλα οὐδέτερα, δηλαδή οὔτε ἄρσενικά οὔτε θηλυκά.

1. Ἄρσενικά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν ἄρσενικά ὄντα.	ὁ πατέρας, ὁ παππούς ὁ πετεινός, ὁ λύκος
2. Θηλυκά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὄντα.	ἡ μητέρα, ἡ γιαγιά ἡ κότα, ἡ λύκαινα
Ἄρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους εἶναι συνήθως καί τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων.	ὁ ἥλιος, ὁ βράχος ἡ πόρτα, ἡ θάλασσα
3. Οὐδέτερου γένους εἶναι συχνά ὀνόματα πραγμάτων καί, κάποτε, ὀνόματα ἔμψυχων ὄντων.	τό σταφύλι, τό σπίτι τό ἀγόρι, τό κορίτσι

- Τό γένος τό ξεχωρίζουμε

Ἀπό τό ἄρθρο	}	ὁ, ἕνας (γιά τό ἄρσενικό) : ὁ ποιητής, ἕνας φτωχός ψαράς
		ἡ, μιὰ (γιά τό θηλυκό) : ἡ γῆ, μιὰ ὁμορφῆ ἱστορία
		τό, ἕνα (γιά τό οὐδέτερο) : τό παιδί, ἕνα παράξενο ὄνειρο

Β.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

α/ Τά περισσότερα ουσιαστικά ἔχουν ἕνα μόνο τύπο καί ἕνα μόνο γένος.	ὁ παππούς, ἡ γιαγιά τό σπίτι, ἡ πόρτα
β/ Πολλά ουσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα γιά τό ἄρσενικό καί ἕνα γιά τό θηλυκό.	γείτονας - γειτόνισσα θεῖος - θεία

- Τά ὀνόματα τῶν ζῶων ἔχουν συνήθως κοινό τύπο γιά τό ἄρσενικό καί τό θηλυκό. Γι' αὐτό λέγονται **ἐπίκοινα**. ὁ αἰτός, ἡ καμήλα
ἡ ἀλεπού, τό ζαρκάδι

Στά ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν θέλουμε νά δηλώσουμε τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τά ἐπίθετα **ἄρσενικός** ἢ **θηλυκός**:
ὁ θηλυκός αἰτός, ἡ ἄρσενική καμήλα, τό ἄρσενικό ζαρκάδι.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν:
μάγος, βασιλιάς, ψεύτης, διευθυντής, γέροντας, ἐπιμελη-
τής, ποιητής, δράκος, φοιτητής, πελάτης, δάσκαλος, ἐργά-
της, ἐγγονός, ὑπναράς, γυμναστής.
- **Βοηθητικό στοιχεῖο.** Σέ πολλά οὐσιαστικά τό θηλυκό σχηματίζεται μέ τίς καταλήξεις: **-ισσα, -τρια, -τρα, -αινα, -ίνα, -ού, -α, -η.**
- * 2 Γράψε τά θηλυκά τους:
ἐλάφι, σκύλος, περιστέρι, τράγος, πρόβατο, γάτος, ἄλογο,
πετεινός, ὁ γιός, ὁ γαμπρός.
- **Βοηθητικό στοιχεῖο.** Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν ἄλλη λέξη γιά τό ἄρσενικό καί ἄλλη γιά τό θηλυκό: σέ ἄλλα πάλι τό ἄρσενικό ξεχωρίζει ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη: κριάρι - προβατίνα, λαγός - λαγίνα.
- * 3 Νά ἀπαντήσεις ἀκολουθώντας τό παράδειγμα. Πῶς λέ-
γεται:
τό μικρό τοῦ λύκου → λυκόπουλο
τό μικρό τοῦ γουρουνιοῦ →
τό μικρό τοῦ ἀετοῦ →
τό μικρό τῆς ἀλεπούς →

Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν

- α/ Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη στάθηκε πικρή γιὰ κάθε παλικάρι.
 β/ Οἱ ἡμέρες ἐκεῖνες στάθηκαν πικρές γιὰ ὅλα τὰ παλικάρια.
 γ/ Ἦταν καλῆς καρδιάς ἄνθρωπος· ἀγαποῦσε ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη.
 δ/ Τὰ νιάτα του τὰ πέρασε στὴν ξενιτιά.
 ε/ Τὸ ὄξυγόνο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ ζωὴ μας.
 στ/ Γύρισε τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.
 ζ/ Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν σκληροί.
 η/ Ὁ Παλαμᾶς τραγοῦδησε τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς.
 θ/ Χριστοῦγεννα καὶ Φῶτα τὰ παιδιά ἔλεγαν τὰ κάλαντα.
 ι/ Ἄντρες τὰ ὀρίζουν τὰ Σφακιά κι ἄντρες τὰ κυβερνοῦνε.

- Τὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο ἀριθμούς, ἡμέρα, ἡμέρες, τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό (π. α,β): → παλικάρι, παλικάρια

Μερικά οὐσιαστικά ὅμως δὲν ἔχουν τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο ἀριθμούς. Ἔτσι :

A. — Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό :

1. Πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα ὀνόματα (π. γ,δ) :	οἰκουμένη, κουβεντολόι ξενιτιά, ἰατρική
2. Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν (π. ε) :	ὄξυγόνο, ἀλουμίνιο σίδηρος, χαλκός
3. Κύρια ὀνόματα (π. στ-η) :	Λαμπρή, Σπάρτη Παλαμᾶς, Ἑλλάδα

B. — Συνηθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό :

1. Κύρια ὀνόματα (π. θ, ι) :	Σπέτσες, Χριστοῦγεννά Φῶτα, Σφακιά
2. Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα	τὰ βαφτίσια, τὰ γεράματα τὰ κάλαντα

Σημείωση

- * Κάποτε μερικά κύρια ὀνόματα ἑνικοῦ ἀριθμοῦ σχηματίζουν καί πληθυντικό ἀριθμό :
 - *Οἱ κλέφτες τ' ἀπαντήσανε, οἱ Κολοκοτρωναῖοι. (Δημοτικό)*
 - *Καί τό τραγοῦδι τό ζυπνᾶνε οἱ Ὅμηροι. (Παλαμάς)*

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά γράφεις στόν ἑνικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Οἱ Σπαρτιάτες θυσιάζονταν γιά τή Σπάρτη.
 - Οἱ χριστιανοί γιορτάζουν μέ ξεχωριστή μεγαλοπρέπεια τά Χριστούγεννα καί τό Πάσχα.
 - Οἱ Ἕλληνες συμβουλευόνταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.
 - Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς μιλοῦν ἀγγλικά.
- * 2 Νά γράφεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Δουλεῦει σ' ἓνα ἐργοστάσιο πού παράγει ἠλεκτρική ἐνέργεια.
 - Τό ὄπλα του ἦταν καμωμένο ἀπό χαλκό.
 - Εἶχε χάσει τίς αἰσθήσεις του· τόν συνέφεραν μέ ὀξυγόνο.
 - Εἶναι ἓνα μεταλλεῖο πού βγάξει μολύβι.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

⊙ Ἴσοσύλλαβα οὐσιαστικά

- α/ Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἀσταμάτητος.
- β/ Ἦταν γενναῖοι καί δέ φοβήθηκαν τίς δυσκολίες τοῦ ἀγῶνα.
- γ/ Οἱ ἀγῶνες ἦταν σκληροί.
- δ/ Ἡ ὥρα πέρασε χωρίς νά τήν καταλάβουν.

- ε| Τήν ἴδια ὥρα ἀκούστηκε μιά ἀπόκοσμη μελωδία.
 στ| **Οἱ ὥρες** περνοῦσαν γρήγορα.
 ζ| "Ἐνα **τραγοῦδι** γέμισε τήν πλάση.
 η| Περίμενε τή στιγμή **τοῦ τραγοῦδιού**.
 θ| **Ξέρω τραγοῦδια**, θάλασσα, μά τόν ἀχό διαλέγω.

- Τά οὐσιαστικά **ἀγώνας, ὥρα, τραγοῦδι** ἔχουν στόν πληθυντικό τόσες συλλαβές ὅσες ἔχουν καί στόν ἐνικό (π. α-θ) :

ἀγώνας,	ἀγῶνες
ὥρα,	ὥρες
τραγοῦδι,	τραγοῦδια

- ⊙ Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν στόν πληθυντικό τόσες συλλαβές ὅσες καί στόν ἐνικό λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

- ⊙ **Ἄνισοσύλλαβα οὐσιαστικά**

- α| **Ἄ** φαρὰς τράβηξε τή βάρκα στή στεριά
 β| Εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλοι **οἱ φαράδες** στόν κάβο
 γ| **Ἄ** λεπού ἐπαιζε μέ τήν οὐρά της
 δ| Περιέργο! Πετεινοί καί **ἀλεπούδες** περπατοῦσαν μαζί
 ε| Τό **κύμα** σηκώθηκε βουνό
 στ| Ἔστριψε τό τιμόνι δεξιά καί ἀπόφυγε τή **μανία τοῦ κύματος**
 ζ| Ἦταν θαλασσόλυκοι· δέν τούς τρόμαζαν **τά κύματα**

- Τά οὐσιαστικά **φαράς, ἀλεπού, κύμα** ἔχουν στόν πληθυντικό μιά συλλαβή παραπάνω ἀπό ὅ,τι στόν ἐνικό. Τό οὐσιαστικό **κύμα** ἔχει μιά συλλαβή παραπάνω καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ (π. α-ζ) :

ὁ φαρὰς,	οἱ φαράδες
ἡ ἀλεπού,	οἱ ἀλεπούδες
τό κύμα,	τά κύματα
τὸ κύμα,	τοῦ κύματος

- ⊙ Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν στόν πληθυντικό ἀριθμό μιά συλλαβή παραπάνω ἀπό ὅ,τι στόν ἐνικό λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

Τά οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα ἔχουν μιά συλλαβή παραπάνω καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ.

⊙ **Τό θέμα τῶν ἀνισοσύλλαβων οὐσιαστικῶν**

Τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δυό θέματα : α / ἓνα γιά τόν ἐνικό ἀριθμό καί β / ἓνα γιά τόν πληθυντικό.

α / Τό θέμα τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ :	παρ-άς θ. παρ- ἀλεπ-οὐ θ. ἀλεπ- κύμ-α θ. κυμ-
β / Τό θέμα τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ :	παράδ-ες θ. παράδ- ἀλεποῦδ-ες θ. ἀλεπουδ- κύματ-α θ. κυματ-

⊙ **Οἱ κλίσεις**

Κάθε γένος οὐσιαστικῶν ἔχει ἰδιαιτέρη κλίση. Γι' αὐτό οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρεῖς : ἡ κλίση τῶν ἀρσενικῶν, ἡ κλίση τῶν θηλυκῶν καί ἡ κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἀσκήσεις

- * Νά βρεῖς τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα :
- Ὁ καλός караβοκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
 - Τοῦ τσαγκάρη τά παιδιά περπατοῦν ξυπόλυτα.
 - Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καί τά βουνά λεβέντες.
 - Ὁ λύκος ἔχει τό κακό ὄνομα, κι ἄς τρώει ἡ ἀλεπού τά περισσότερα.
 - Ὅσα ξέρεي ὁ νοικοκύρης, δέν τά ξέρεي ὁ κόσμος ὅλος.

Ἰσοσύλλαβα	Ἀνισοσύλλαβα

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Ἡ δόξα τοῦ Λούη

Ὁ παππούς ἔβαλε καί τό ἄλλο πόδι του στόν καναπέ, ἀκούμπησε στό μαξιλάρι καί συνέχισε τή διήγηση. Θυμήθηκε πάλι τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες πού ὕστερα ἀπό αἰῶνες ξανάγιναν στήν Ἀθήνα τοῦ 1896· τότε πού ὁ Ἑλληνας μαραθωνοδρόμος Λούης ἔμπαινε πρῶτος νικητής στό παναθηναϊκό στάδιο, ἐνῶ ὁ λαός τόν δόξαζε ἀπό τίς κερκίδες γεμίζοντας τόν ἀέρα μέ ἰαχές. Ἦταν καί ὁ παππούς μέσα στό πλῆθος· νέος τότε χάρηκε καί πανηγύρισε τήν ἡμέρα τῆς νίκης. Γι' αὐτό κάθε φορά πού γίνονται ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες θυμᾶται ἐκείνη τή μεγάλη δόξα.

⊙

Τά ἀρσενικά οὐσιαστικά :

α/ τελειώνουν ὅλα στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σέ ς*	→	ὁ ἀγῶνας, ὁ νικητής, ὁ καναπέ ς, ὁ παππούς, ὁ λαός
β/ διαιροῦνται σέ	→	ἰσοσύλλαβα → ὁ ἀγῶνας - οἱ ἀγῶνες
	→	ἀνισοσύλλαβα → ὁ παππούς - οἱ παππούδες

⊙

Δυό ἀρσενικά οὐσιαστικά μέσα στό λόγο

ὁ ἀγῶνας

- ὁ ἀγῶνας τοῦ στάθηκε πικρός
- Δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ ἀγῶνα
- Πίστευε ὅτι μέ τόν ἀγῶνα θά κέρδιζε τή νίκη
- Οἱ μεγάλοι ἀγῶνες χρειάζονται δυνατούς ἀνθρώπους
- Τά ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων κάποτε ἀργοῦν
- Μέ τοὺς ἀγῶνες οἱ λαοὶ γίνονται ἐλεύθεροι

* Τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆ σχηματίζουν οἱ δύο τελευταῖοι φθόγγοι : φύλακ-ας, παππ-οὺς, φύλακ-ες, παπποῦ-ες.

ὁ παππούς

- Ὁ παππούς τινάχτηκε ὄρθιος
- Τό καριοφίλι τοῦ παπποῦ τό φυλάγαμε σάν τά μάτια μας
- Τόν παππού χτές τόν εἶδα λυπημένο
- Πάλι τά περασμένα θυμήθηκες, παππού;
- Οἱ παπποῦδες μᾶς ἄφησαν βαριά κληρονομιά
- Ἐκεῖ φυλάγονται τά κειμήλια τοῦ γένους, τῶν παπποῦδων μας ἡ δόξα.
- Τούς τιμήσαμε καί τούς παπποῦδες καί τούς πατέρες μας

Στά παραδείγματα βλέπουμε δυό ἀρσενικά οὐσιαστικά, ἓνα ἰσοσύλλαβο (ὁ ἀγώνας) καί ἓνα ἀνισοσύλλαβο (ὁ παππούς), νά ἀλλάζουν πτώσεις καί ἀριθμούς, δηλαδή νά κλίνονται, ἀνάλογα μέ τό νόημα τοῦ λόγου. Τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνει καί μέ κάθε ἄλλο οὐσιαστικό.

• Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.

©

1. Ἀρσενικά σέ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ ἀγώνας

ὁ λοχίας

ὁ πίνακας

Ἐνικός ἀριθμός

Ὀνομ.	ὁ ἀγώνας	ὁ λοχίας	ὁ πίνακας
Γεν.	τοῦ ἀγώνα	τοῦ λοχία	τοῦ πίνακα
Αἰτ.	τόν ἀγώνα	τό λοχία	τόν πίνακα
Κλητ.	ἀγώνα	λοχία	πίνακα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀνομ.	οἱ ἀγῶνες	οἱ λοχίες	οἱ πίνακες
Γεν.	τῶν ἀγῶνων	τῶν λοχιῶν	τῶν πινάκων
Αἰτ.	τούς ἀγῶνες	τούς λοχίες	τούς πίνακες
Κλητ.	ἀγῶνες	λοχίες	πίνακες

▲ Κατά τό **ἀγώνας** κλίνονται → [αἰώνας
Μαραθῶνας
Λεωνίδα κ.ᾶ.
παροξύτονα

▲ Κατά τό **λοχίας** κλίνονται → [ἄντρας
ἐπιχειρηματίας
ταμίας κ.ᾶ.
παροξύτονα

▲ Κατά τό **πίνακας** κλίνονται → [φύλακας
Τσάκωνας
Ἀγαμέμνονας κ.ᾶ.
προπαροξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά εἶναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.
- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα.

ἀγώνας - ἀγῶνων
πίνακας - πινάκων
- Δέν ἀκολουθοῦν αὐτό τόν κανόνα τά δι-σύλλαβα σέ **-ας** καί ὅσα τελειώνουν σέ **-ίας**. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα :

ἄντρας - ἀντρῶν
λοχίας - λοχιῶν
ταμίας - ταμιῶν

⊙ 2. Ἄρσενικά σέ -ης ἰσοσύλλαβα

ὁ πολίτης

ὁ νικητής

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολίτης	ὁ νικητής
Γεν.	τοῦ πολίτη	τοῦ νικητῆ
Αἰτ.	τόν πολίτη	τό νικητή
Κλητ.	πολίτη	νικητή

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολῖτες	οἱ νικητές
Γεν.	τῶν πολιτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τούς πολῖτες	τούς νικητές
Κλητ.	πολίτες	νικητές

▲ Κατά τό **πολίτης** κλίνονται → ναύτης
ἐργάτης
Μανιάτης κ.ἄ.
Παροξύτονα

▲ Κατά τό **νικητής** κλίνονται → ἀγοραστής
μαθητής
δανειστής κ.ἄ.
Ὁξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης εἶναι ὀξύτονα καί παροξύτονα. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στή λήγουσα :

• ναύτης — ναυτῶν
• νικητής — νικητῶν

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
 - ὁ κλητήρας, ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ ρήτορας, ὁ κυβερνήτης

Παράδειγμα :

 - Ὁ ρήτορας ἀνέβηκε στό βῆμα συλλογισμένος.
 - Ὁ λόγος τοῦ ρήτορα ἦταν πειστικός, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις : (ἡ πτώση δέ θά ἀλλάξει)
 - Ὁ ἐπιστήμονας δουλεύει σκληρά.
 - Ὁ δικαστής ἀπονέμει δικαιοσύνη.
 - Ὁ πολεμιστής δέ φοβήθηκε.
 - Ὁ ἀρχιτέκτονας κατάστρωσε τά σχέδια.
 - Ὁ τραυματίας ἔγινε καλά.

* 3 Νά μεταφέρεις τά ούσιαστικά στήν ἴδια πτώση τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ :

- οἱ σωλήνες τῶν νιπτήρων, οἱ ξενῶνες τῶν φοιτητῶν, οἱ ἀγῶνες τῶν στρατιωτῶν, οἱ κανόνες τῶν ἀρχόντων, οἱ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν.

⊙ 3. Ἄρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ὁ μαρμαράς

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ μαρμαράς	οἱ μαρμαράδες
Γεν.	τοῦ μαρμαρᾶ	τῶν μαρμαράδων
Αἰτ.	τό μαρμαρά	τούς μαρμαράδες
Κλητ.	μαρμαρά	μαρμαράδες

▲ Κατά τό **μαρμαράς** κλίνονται ὅλα τά ἀνισοσύλλαβα σέ **-ας** : ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα :

→	γαλατάς	ρήγας
	Σκουφάς	πρωτόπαπας
	Καναδάς	κ.ᾶ.

• Τά ἀνισοσύλλαβα σέ **-ας** στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :

→	γαλατάς	- γαλατάδες
	ρήγας	- ρηγάδες
	πρωτόπαπας	- πρωτοπαπάδες

⊙ 4. Ἄρσενικά σέ -ης ἀνισοσύλλαβα

ὁ βαρκάρης

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ὁ βαρκάρης	οἱ βαρκάρηδες
Γεν.	τοῦ βαρκάρη	τῶν βαρκάρηδων
Αἰτ.	τό βαρκάρη	τούς βαρκάρηδες
Κλητ.	βαρκάρη	βαρκάρηδες

- ▲ Κατά τό **βαρκάρης** κλίνονται ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ **-ης** εἴτε εἶναι ὀξύτονα εἴτε εἶναι παροξύτονα εἴτε εἶναι προπαροξύτονα. Ἐξαιροῦνται τὰ ἀρσενικά σέ **-της** μέ διπλό πληθυντικό (βλ. παρακάτω)

καφετζής, Βασίλης,
Κοραής, φούρναρης
μανάβης, Δούναβης
κ.ἄ.

- Τὰ ὀξύτονα στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :
Τὰ παροξύτονα καί τὰ προπαροξύτονα τονίζονται στήν προπαραλήγουσα :

καφετζής-καφετζήδες
μανάβης - μανάβηδες
φούρναρης-φουρνάρηδες

⊙ **5. Ἄρσενικά σέ -της μέ διπλό πληθυντικό**

ὁ θεριστής

	Ἐνικός ἀριθμός		Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομ.	ὁ	θεριστής	οἱ	θεριστές	οἱ	θεριστάδες*
Γεν.	τοῦ	θεριστῆ	τῶν	θεριστῶν	τῶν	θεριστάδων
Αἰτ.	τό	θεριστή	τούς	θεριστές	τούς	θεριστάδες
Κλητ.		θεριστή		θεριστές		θεριστάδες

- ▲ Κατά τό **θεριστής** κλίνονται *πραματευτής, τραγουδιστής, τρυγητής, ἀφέντης, δεσπότης κ.ἄ.*

⊙ **6. Ἄρσενικά ἀνισοσύλλαβα σέ -ες καί σέ -ούς**

ὁ καναπές

ὁ παππούς

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	καναπές	ὁ	παππούς
Γεν.	τοῦ	καναπέ	τοῦ	παπποῦ
Αἰτ.	τόν	καναπέ	τόν	παππού
Κλητ.		καναπέ		παππού

* Τούς δευτέρους τύπους τούς βρίσκουμε κυρίως στή λογοτεχνία.

Πληθυντικός ἀριθμός

οἱ καναπέδες	οἱ παππούδες
τῶν καναπέδων	τῶν παππούδων
τούς καναπέδες	τούς παππούδες
καναπέδες	παππούδες

▲ Κατά τό καναπέ ς κλίνονται	• καφές, μενεζές, μπουφές κτλ.
▲ Κατά τό παπού ς κλίνονται
χωρίς πληθυντικό	• Ἰησοῦς καί νοῦς

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ὁ βοριάς, ὁ ἀμαξάς, ὁ μανάβης, ὁ πανσές
- Παράδειγμα : Χτές ὁ βοριάς μᾶς πάγωσε.
Ἦρθε μέ τοῦ βοριά ἰά κύματα, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
- Ὁ τιμονιέρης ἤξερε τίς θάλασσες. — Εὐχήθηκε χίλια καλά στό νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.
 - Ὁ ἐθελοντής πολέμησε γενναῖα. — Ἦταν ἔργο διάσημου τεχνίτη.
 - Ὁ βαρκάρης πάλευε μέ τά κύματα. — Τόσο πικρό καφέ δέν εἶχε ξαναπιεῖ.
 - Ἔσωσε τό παιδί τοῦ βαρκάρη. - Τράβα τό δίχτυ σου, ψαρά.

○

7. Ἀρσενικά σέ -ος

Κανένας ἀπό τούς παλιούς δέν ἤξερε νά πεῖ πόσα χρόνια μετροῦσε ἐκεῖνος ὁ θεόρατος πλάτανος, πού τίναζε τούς κλώνους του στή μέση τοῦ αὐλόγρου τῆς γειτονιάς ἐκεῖ ὅπου ἔσβηνε ὁ φαρδύς ὁ δρόμος. Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν κι ἔφηναν μέ τούς ἥλιους καί τά φεγγάρια, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔμενε ἐκεῖ ἀγέραστος· εἶχε γίνει τό κέντρο τῆς φτωχογειτονιάς· μάζεψε κάθε

μέρα τούς άπλους ανθρώπους της· τούς ξεκούραζε καί τούς προστάτευε από τόν ήλιο καί από τή βροχή· ήταν ό εδερρέτης τους. "Ετσι περνούσε ό καιρός· μαζί του περνούσαν καί οι άνθρωποι. "Ωσπου μιά μέρα ό γεροπλάτανος λύγισε κάτω από τά χτυπήματα των ξυλοκόπων... "Η γειτονιά βυθίστηκε στή θλίψη· μά πίο πολύ λυπήθηκαν τά παιδιά, γιατί έχασαν έναν πιστό τους φίλο. Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά ούτε μικροί ούτε μεγάλοι· ή χάρη του πλάτανου δέν τούς άγγιζε ξανά..."

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- "Ετσι περνούσε ό καιρός.
- "Η χάρη του πλάτανου δέν τούς άγγιζε ξανά.
- Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά.
- Οι άνθρωποι έρχονταν κι έφευγαν.
- Λύγισε κάτω από τά χτυπήματα των ξυλοκόπων.
- Τίναζε τούς κλώνους του.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορούν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος. "Όλους αυτούς τούς τύπους τούς βρίσκουμε στους παρακάτω πίνακες :

- Τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος είναι όλα ίσοσύλλαβα :

α / όξύτονα	→	• ό καιρός	- οί καιροί
β / παροξύτονα	→	• ό δρόμος	- οί δρόμοι
γ / προπαροξύτονα	→	• ό άνθρωπος	- οί άνθρωποι
		• ό πλάτανος	- οί πλάτανοι

ό καιρός

ό δρόμος

ό άνθρωπος

ό πλάτανος

Ένικός αριθμός

Όνομ.	ό καιρός	ό δρόμος	ό άνθρωπος	ό πλάτανος
Γεν.	του καιρού	του δρόμου	του ανθρώπου	του πλάτανου
Αίτ.	τόν καιρό	τό δρόμο	τόν άνθρωπο	τόν πλάτανο
Κλητ.	καιρέ	δρόμε	άνθρωπε	πλάτανε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ καιροί	οἱ δρόμοι	οἱ ἄνθρωποι	οἱ πλάτανοι
Γεν.	τῶν καιρῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀνθρώπων	τῶν πλατάνων
Αἰτ.	τούς καιρούς	τούς δρόμους	τούς ἀνθρώπους	τούς πλάτανους
Κλητ.	καιροί	δρόμοι	ἄνθρωποι	πλάτανοι

▲ Κατά τό καιρός κλίνονται τά ὀξύτονα :	<i>λογαριασμός, Σολωμός, Δομοκός</i>
▲ Κατά τό δρόμος κλίνονται τά παροξύτονα :	<i>ταχυδρόμος, Κάλβος, Βόλος κτλ.</i>
▲ Κατά τό ἄνθρωπος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα :	<p><i>δήμαρχος
ἔμπορος
κίνδυνος
Ἰούλιος κτλ.</i></p>
▲ Κατά τό πλάτανος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα σέ ὅλες τίς πτώσεις : *	<p><i>αὐλόγυρος, Ἀχλαδόκαμπος
ἀντίλαλος, Μάντζαρος
λαχανόκηπος</i></p>
● Μερικά ὀνόματα, ἰδίως κύρια δισύλλαβα, σχηματίζουν τήν κλητική σέ -ο :	<p><i>Πέτρο, Σπύρο, Χρίστο,
γέρο, διάκο κ. ἄ.</i></p>

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ὁ ἀνθόκηπος, ὁ ἀντίλαλος, ὁ ἔμπορος

Παράδειγμα : **Ὁ ἀνθόκηπος** τοῦ Γίγαντα ἦταν πελώριος.

Σέ μιά ἀπόμερη γωνιά **τοῦ ἀνθόκηπου** στεκόταν ἕνα μικρό κορίτσι.

* Διατηροῦν τόν τόνο κυρίως οἱ σύνθετες καί οἱ πολυσύλλαβες λέξεις, καθώς καί τά κύρια ὀνόματα.

* 2 Νά μεταφέρεις στον πληθυντικό τις φράσεις: (Ἡ πτώση δέ θά ἀλλάξει).

- ὁ λογαριασμός τοῦ ἐργάτη
- ὁ μισθός τοῦ ὑπαλλήλου.
- ὁ κόπος τοῦ ζωγράφου.
- ὁ θόρυβος τοῦ ὁδοστρωτήρα.
- ὁ πρόεδρος τοῦ συλλόγου.
- ὁ ἀρχηγός τοῦ ὁμίλου.

⊙ Γενικές παρατηρήσεις στά ἄρσενικά

1. Ὅλα τά ἄρσενικά σχηματίζουν τή γενική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική τοῦ ἐνικοῦ χωρίς τό τελικό -ς τῆς ὀνομαστικῆς.

(ὁ ἀγῶνας) { τοῦ ἀγῶνα
τόν ἀγῶνα
ἀγῶνα

(ὁ πολίτης) { τοῦ πολίτη
τόν πολίτη
πολίτη

(ὁ καναπές) { τοῦ καναπέ
τόν καναπέ
καναπέ

2. Κάθε ἄρσενικό, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχει στόν ἐνικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες; τή γενική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

(ὁ φύλακας) { τοῦ φύλακα
τό φύλακα
φύλακα

(ὁ βαρκάρης) { τοῦ βαρκάρη
τό βαρκάρη
βαρκάρη

(ὁ μαρμαράς) { τοῦ μαρμαρᾶ
τά μαρμαρά
μαρμαρά

<p>3. "Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στὸν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική.</p>	<p>(ὁ λοχίας)</p> <p>(ὁ νικητής)</p> <p>(ὁ παπούς)</p>	<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td>οἱ</td> <td>λοχίες</td> </tr> <tr> <td>τούς</td> <td>λοχίες</td> </tr> <tr> <td></td> <td>λοχίες</td> </tr> <tr> <td rowspan="3" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td>οἱ</td> <td>νικητές</td> </tr> <tr> <td>τούς</td> <td>νικητές</td> </tr> <tr> <td></td> <td>νικητές</td> </tr> <tr> <td rowspan="3" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td>οἱ</td> <td>παπούδες</td> </tr> <tr> <td>τούς</td> <td>παπούδες</td> </tr> <tr> <td></td> <td>παπούδες</td> </tr> </table>	}	οἱ	λοχίες	τούς	λοχίες		λοχίες	}	οἱ	νικητές	τούς	νικητές		νικητές	}	οἱ	παπούδες	τούς	παπούδες		παπούδες
}	οἱ	λοχίες																					
	τούς	λοχίες																					
		λοχίες																					
}	οἱ	νικητές																					
	τούς	νικητές																					
		νικητές																					
}	οἱ	παπούδες																					
	τούς	παπούδες																					
		παπούδες																					

- "Όλα τὰ ἀρσενικά, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες : οἱ ἀγῶνες, τούς ἀγῶνες, ἀγῶνες.
4. "Όλα τὰ ἀρσενικά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν ἀγῶνων, τῶν πολιτῶν, τῶν καναπέδων,
τῶν μαρμαράδων, τῶν βαρκάρηδων, τῶν καιρῶν.

*** Ἀσκηση ὀρθογραφίας**

α/ Τὰ ἀρσενικά σέ -ας :

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -ονας	<p>• Τὰ κοινὰ προπαροξύτονα : ἄξονας, γείτονας, πνεύμονας κ.ἄ.</p>	καύσωνας, μεσαίονας, θερμοσίφωνας
2. -ωνας	<p>• Τὰ κύρια καὶ ἐθνικά προπαροξύτονα : Ἀπόλλωνας, Πλάτωνας, Ἰάπωνας κ.ἄ.</p>	Ἀγαμέμνονας Φιλήμονας Ἀλιάκμονας
3. -ώνας	<p>• Τὰ παροξύτονα κοινὰ, περιεκτικά, τοπωνύμια : ἀγῶνας, αἰῶνας, ἀμπελώνας, ἐλαιῶνας, Μαραθῶνας κ.ἄ.</p>	ἀλαζόνας, ἡγεμόνας, κανόνας, Μακεδόνας, Στρυμόνας

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
4. -ορας	• αυτοκράτορας, ρήτορας, Νέστορας κ.ά.	
5. -τήρας	• ανεμιστήρας, όδοστρωτή- ρας κ.ά.	

β / Τά άρσενικά σέ -ης :

1. -ητής	• Συνήθως τά ουσιαστικά πού παράγονται από ρήματα σέ -ω̄ : έπιθεωρητής, τηλεγραφη- τής κ.ά.	ιδρυτής, μηνυτής, κριτής (δέν παράγονται από ρήματα σέ -ω̄)
2. -ιστής	• Συνήθως τά ουσιαστικά πού παράγονται από ρήματα σέ -ίζω : θεριστής, λογιστής, πολε- μιστής κ.ά.	δανειστής, ληστής
3. -ίτης	• ουσιαστικά κοινά καί έ- θνικά : όπλίτης, πολίτης, Θασι- της κ.ά.	μαγνήτης, διαβήτης, ιδιοκτήτης κ.ά.
4. -ώτης	• τά έθνικά καί πολλά κοινά : Βολιώτης, Σουλιώτης, νη- σιώτης κ.ά.	αγρότης, δεσπότης, δη- μότης, τοξότης κ.ά.

© Ό τονισμός τών άρσενικών ουσιαστικών

- Τά άρσενικά ουσιαστικά, όταν τονί-
ζονται στή λήγουσα, παίρνουν όξεία : { ό μαρμαράς ό νικητής
τόν παππού τό θεριστή

- Ἡ μακρόχρονη γενική, ὅταν τονίζε-
ται, παίρνει περισπωμένη : $\left\{ \begin{array}{l} \text{τοῦ μαρμαρᾶ τοῦ νικητῆ} \\ \text{τῶν λοχιῶν τῶν νικητῶν} \end{array} \right.$
- Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν
εἶναι μακρόχρονο : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ὁ ἀγῶνας} \\ \text{τό χαρακτήρα} \end{array} \right.$

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

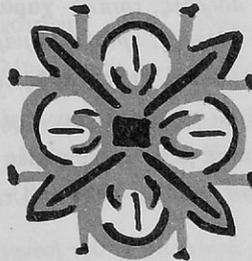
ἐπιστήμ-νας, ἀκτήμ-νας, γνώμ-νας, δαίμ-νας, καύσ-νας,
Κίμ-νας, Σόλ-νας, Ἀλιάκμ-νας, χειμ-νας, κυκλ-νας, κοιτ-
νας, ἀλαζ-νας, πράκτ-ρας, λαμπτ-ρας, ἀνεμιστ-ρας.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

ἀθλ-τής, ποι-τής, ἰδρ-τής, περιηγ-τής, ζυγ-στής, ἀνθρωπ-
στής, λ-στής, μεσ-της, συντοπ-της, Μεσολογγ-της, μαγν-
της, διαβ-της, ἐπαρχι-της, πατρι-της, Ἡπειρ-της, δεσπ-
της, τοξ-της.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί βάλε τόνο :

ὁ καστανας, ὁ παπας, ὁ τραγουδιστης, τοῦ δουλευτη,
τοῦ βουτηχτη, τῶν φοιτητων, ὁ ἀγκωνας, τόν Ποσειδωνα,
τόν κοιτωνα.

Στό ζωολογικό κήπο

Ήταν ή πρώτη φορά πού τά παιδιά, ή Φρόσω καί ό Δημήτρης, έπι-
σκέπτονταν ζωολογικό κήπο. Γι' αυτό καί ή χαρά τους ήταν μεγάλη. "Η-
ξεραν, βέβαια, τά διάφορα ζῶα από τή ζωολογία, από τίς εφημερίδες καί
από τίς κινηματογραφικές ταινίες· αυτό όμως πού αντίκρισαν, μόλις πέ-
ρασαν τήν πόρτα του κήπου, ήταν ένα θέαμα μοναδικό· ζῶα μικρά καί
μεγάλα κάθε χώρας καί κάθε λογής. Έδῶ ένας έλέφαντας, εκεί ένα λιον-
τάρι, πίο κεί μιά ύαινα, παραπέρα ένα πλουμιστό παγόνι —τί άπαίσια,
Θεέ μου, ή φωνή του!— καί πίο πέρα μιά μαϊμού πού διασκεδάζει μέ τήν
άκατάσχετη φλυαρία της τόν κόσμο... Τά παιδιά έμεναν νά κοιτάζουν...
Τέτοιες χαρές σπάνια τίς νιώθουν... Καί τί δέ θά είχαν νά διηγηθοῦν τό
βράδυ στή μητέρα καί στή γαριά.

- Όπως βλέπεις στό κείμενο, τά θηλυκά ουσιαστικά :

α/ τελειώνουν * στήν όνομαστική του έ- νικοῦ σέ :	→	-α	-η	-ω	-ου
		ή χαρά,	ή φωνή,	ή Φρόσω,	ή μαϊμού

β/ διαιροῦνται σέ :	→	ίσοσύλλαβα	→	ή χαρά - οί χαρές
		άνισοσύλλαβα	→	ή άλεπού - οί άλεποδες

⊙
"Ένα θηλυκό
ουσιαστικό
μέσα στό
λόγο

- τρεῖς άδερφές, τριπλή χαρά
- τρεῖς άδερφές, τριπλό καμάρι
- Πάμε μακριά στής χαράς τό νησί
- Θυμάμαι τή χαρά τους καί τή λύπη τους
- Ήταν σέ μένα τρεῖς χαρές στήν πίκρα φυτρωμένες
- Έκεῖνο τό δῶρο ήταν από τίς μεγαλύτερες χαρές μου

* Κατάληξη τής όνομαστικής του ένικοῦ είναι ό τελευταίος φθόγγος : χαρά, άλεπού. Ή κατάληξη τής όνομαστικής του πληθυντικοῦ είναι -ες : χαρές, άλεποδες.

- * 1 α/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό :
- Τά ἄνθη τῆς μηλιᾶς σκορποῦσαν χαμόγελα παντοῦ.
 - Τά ἀγκάθια εἶναι οἱ ἄγρυπνοι φρουροί τῆς τριανταφυλλιᾶς.
 - Οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς πετάχτηκαν ὡς τά σύννεφα.
 - Τό νόμισμα τῆς βασιλόπιτας ἔπεσε σ' ἐμένα.
 - Τό φῶς τῆς καντήλας τρεμόπαιζε μέσα στό σκοτάδι.
 - Ὁρες τώρα γύρευαν τά κουπιά τῆς βάρκας.

β/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι τυπωμένο μέ μαῦρα γράμματα :

- Ἦταν ἄνθρωπος τῆς νύχτας καί ὅλοι τόν φοβόνταν.
- Ἄρπαξε τήν τροφή τῆς κουκουβάγιας καί ἔφυγε.
- Σέ λίγο διαπιστώσαμε ὅτι ἦταν καβούκι χελώνας.
- Ἡ ἀγάπη τῆς προσφυγοπούλας γιά τή χαμένη πατρίδα της δέ λεγόταν.

▲ **Βοηθητικό στοιχείο :** Ἡ γλώσσα ἔχει ἄλλους τρόπους νά ἀναπληρώνει τή γενική πού λείπει.

- Παράδειγμα :
- Τά στολίδια τῆς ἀρχοντοπούλας.
Τά στολίδια πού φοροῦν οἱ ἀρχοντοπούλες.
 - Τά προικιά τῆς νύφης.
Τά προικιά γιά τίς νύφες.

* 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ἡ πλατεία, ἡ καρδιά, ἡ γλώσσα, ἡ εἰλικρίνεια

Παράδειγμα : Ἐκείνη ἡ μικρή πλατεία συγκέντρωνε ὀλόκληρο τό χωριό.

Στήν ἄκρη τῆς πλατείας ὑψωνόταν ὁ πεύκος.

Δεύτερη ομάδα

ή **ἀσπίδα**

ή **σάλπιγγα**

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ ἀσπίδα	ἡ σάλπιγγα
Γεν.	τῆς ἀσπίδας	τῆς σάλπιγγας
Αἰτ.	τήν ἀσπίδα	τή σάλπιγγα
Κλητ.	ἀσπίδα	σάλπιγγα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ἀσπίδες	οἱ σάλπιγγες
Γεν.	τῶν ἀσπίδων	τῶν σαλπίνγων
Αἰτ.	τίς ἀσπίδες	τίς σάλπιγγες
Κλητ.	ἀσπίδες	σάλπιγγες

▲ Κατά τό **ἀσπίδα** κλίνονται :
 α/ εἰκόνα, μητέρα, Σαλαμίνα κ.ἄ.
 β/ Τά τρισύλλαβα καί πολυσύλλαβα παροξύτονα σέ **-ίδα** καί **-άδα** : ἐλπίδα, ἐφημερίδα, ομάδα κ.ἄ.

▲ Κατά τό **σάλπιγγα** κλίνονται :
 α/ διώρυγα, σήραγγα, φάλαγγα κ.ἄ.
 β/ Τά θηλυκά σέ **-ότητα** καί **-ύτητα** : θερμότητα, ταχύτητα κ.ἄ.

• Τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅμως τονίζονται πάντοτε στήν παραλήγουσα : **ἀσπίδων**, **σαλπίνγων**.

Ἄσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ἡ γοργόνα, ἡ σειρήνα, ἡ ἰδιότητα, ἡ διώρυγα
- Παράδειγμα : Ἡ γοργόνα χάθηκε πάλι μέσα στά κύματα.
 Λίγοι ἤξεραν τήν ἱστορία τῆς γοργόνας.

2. Θηλυκά σέ -η

	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
	Ένικός ἀριθμός		
Όνομ.	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
Γεν.	τῆς φωνῆς	τῆς τέχνης	τῆς θύμησης
Αἰτ.	τή φωνή	τήν τέχνη	τή θύμηση
Κλητ.	φωνή	τέχνη	θύμηση

	Πληθυντικός ἀριθμός		
Όνομ.	οἱ φωνές	οἱ τέχνες	οἱ θύμησης
Γεν.	τῶν φωνῶν	τῶν τεχνῶν*	— **
Αἰτ.	τίς φωνές	τίς τέχνες	τίς θύμησης
Κλητ.	φωνές	τέχνες	θύμησης

- ▲ Κατά τό **φωνή** κλίνονται → αὐγή, ζωή, Αφρική κ.ἄ.

- ▲ Κατά τό **τέχνη** κλίνονται → ἀγάπη, φήμη, Ἰθάκη κ.ἄ.

- ▲ Κατά τό **θύμηση** κλίνονται → ἀντάμωση, κούραση, Χρυσόθε-
μη κ.ἄ.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στίς ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα).

Ἀσκηση

- * Νά κλίσεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ἡ ἀγάπη, ἡ δίκη, ἡ γραμμή, ἡ ἀντάμωση.

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική πληθυντικοῦ.

** Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ.

Παράδειγμα : 'Η αγάπη γιά τόν τόπο του τοῦ ἔκαιγε τά σωθικά.

Ζητοῦσε κάθε μέρα σημάδια τῆς ἀγάπης.

⊖

3. Θηλυκά σέ -ω

ἡ Καλυψώ

ἡ Φρόσω

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	Καλυψώ	ἡ	Φρόσω
Γεν.	τῆς	Καλυψῶς	τῆς	Φρόσως
Αἰτ.	τήν	Καλυψώ	τή	Φρόσω
Κλητ.		Καλυψώ		Φρόσω

▲ Κατά τό **Καλυψώ** κλίνονται τά ὀξύτονα σέ -ῶ :

ἡ ἠχώ, ἡ Ἀργυρώ
ἡ Σαπφώ κ.ἄ.

▲ Κατά τό **Φρόσω** κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ω :

ἡ Δέσπω, ἡ Μάρω κ.ἄ.
Εἶναι ὅλα κύρια ὀνόματα προσώπων.

● Τά ὀνόματα σέ -ω δέν ἔχουν πληθυντικό ἀριθμό.

▲ **Ὄρθογραφία.** Τά θηλυκά σέ -ω γράφονται μέ -ω καί, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα : **Καλυψώ.**

Ἀσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

• ἡ Σαπφώ, ἡ Δέσπω, ἡ Μυρτώ

Παράδειγμα : 'Η Σαπφώ καταγόταν ἀπό τή Λέσβο.

Τά ποιήματα τῆς Σαπφῶς ἔχουν μιά μελωδία.

B.— ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Ἐνισοσύλλαβα θηλυκά οὐσιαστικά ὑπάρχουν λίγα. Εἶναι κυρίως αὐτά πού τελειώνουν σέ -οῦ.

ἢ ἀλεπού

	Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ἡ ἀλεπού	οἱ ἀλεποῦδες
Γεν.	τῆς ἀλεποῦς	τῶν ἀλεποῦδων
Αἰτ.	τήν ἀλεπού	τίς ἀλεποῦδες
Κλητ.	ἀλεπού	ἀλεποῦδες

- ▲ Κατά τό **ἀλεπού** κλίνονται : *μαῖμού, γλωσσού, ὑπναροῦ* κ.ἄ.
- ▲ Τά θηλυκά σέ -οῦ παίρνουν ὀξεία : *ἀλεπού.*

○ Ἐνισοσύλλαβα εἶναι καί μερικά θηλυκά σέ -α :

ἢ *γιαγιά* → *γιαγιάδες — γιαγιάδων κτλ.*

ἢ *κυρά* → *κυράδες — κυράδων κτλ.*

ἢ *μαμά* → *μαμάδες — μαμάδων κτλ.*

ἢ *μάνα* → *οἱ μανάδες (ἀλλά καί μάνες) — τῶν μανάδων κτλ.*

Ἐσκηση

* Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

• ἢ ἀλεπού, ἢ μαῖμού

• Παράδειγμα : Ἐ ἀλεπού βγήκε γιά κυνήγι.

Τῆς ἀλεποῦς τά καμώματα τά κατάλαβε
ἔνα γέρικο σκυλί.

Γενικές παρατηρήσεις στα θηλυκά

1. Ἡ γενική τοῦ ἑνικοῦ σχηματίζεται, ἂν προσθέσουμε ἓνα ς στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ :

ἡ χαρά - τῆς χαρᾶς, ἡ φωνή - τῆς φωνῆς, ἡ ἀλεπού - τῆς ἀλεπούς

2. Κάθε θηλυκό ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

ἡ χώρα οἱ χώρες ἡ ἀλεπού οἱ ἀλεπούδες

τή χώρα τίς χώρες τήν ἀλεπού τίς ἀλεπούδες

χώρα χώρες ἀλεπού ἀλεπούδες

Ἔτσι τά θηλυκά ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη **-ες**.

3. Ἔτσι τά θηλυκά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη **-ων** :

τῶν θαλασσῶν, τῶν ἐλπίδων, τῶν σαλπύγγων, τῶν ἀλεπούδων

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α / Τά θηλυκά σέ **-α**

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αία	• ἀυλαία, κεραία, Νίκαια κ.ἄ.	θεά, ἰδέα, νέα, παρέα
2. -αίνα	• δράκαινα, Μαυρομιχάλι- να κ.ἄ.	
3. -ιά	• βραδιά, ξενιτιά, ξαστεριά κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήμα- τα σέ -εῦω · αὐτά γρά- φονται μέ ει : γιατρεία, δουλειά κ.ἄ.

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις	
4. -ία	• Τά παροξύτονα: ἀηδία, ἀμνηστία κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήματα σέ -εύω καί ἀπό ἐπί- θετα σέ -ύς: ἐρμηγεία, λατρεία κ.ἄ. πλατεία, ὀ- ξεία κ.ἄ. ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, ὀμόνοια, καλίρροια, Εὐ- βοια. Λάρισα	
5. -εια	• Τά προπαροξύτονα: ἄδεια, ἀλήθεια, βοήθεια κ.ἄ.		
6. -ίδα	• ἀσπίδα, πατρίδα κ.ἄ.		
7. -ίλα	• καπνίλα, χωματίλα κ.ἄ.		
8. -ισσα	• ἀρχόντισσα, ροδίτισσα κ.ἄ.		
9. -τρια	• ἐργάτρια, μαθήτρια κ.ἄ.		
10. -ότηπα	• θερμότητα, ποιότητα κ.ἄ.		
11. -ύτητα	• ταχύτητα, εὐθύτητα κ.ἄ.		
β/ Τά θηλυκά σέ -η			
1. -η	πηγή, πράξη, σκέψη κ.ἄ.		
2. -οσύνη	καλοσύνη, δικαιοσύνη κ.ἄ.		

γ/ Ὁ τονισμός τῶν θηλυκῶν

<ul style="list-style-type: none"> • Τά θηλυκά οὐσιαστικά ὅταν τονί- ζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα : Ἐξαιροῦνται καί παίρνουν περισπω- μένη τά ὀνόματα : 	<ul style="list-style-type: none"> ἡ χαρά, ἡ τιμή ἡ ἀλεπού, ἡ Μυρτώ
	<ul style="list-style-type: none"> γῆ, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ
<ul style="list-style-type: none"> • Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονί- ζεται παίρνει περισπωμένη : 	<ul style="list-style-type: none"> τῆς χαρᾶς, τῆς τιμῆς τῆς ἀλεπούς, τῆς Μυρτῶς τῶν τιμῶν

- Τό α στή λήγουσα τῶν θηλυκῶν
εἶναι **μακρόχρονο** :

ἡ *μούσα*
ἡ *χώρα*

Ἄσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :
 - περικεφαλ-α, ν-α, λύκ-να, ἐλ-ά, γειτον-ά, βραδ-ά, παντρ-ά, ἡγεμον-α, τυρανν-α, ἐρμην-α, θητ-α, δασ-α, ἄδ-α, εἰλικρίν-α, συγγέν-α, διχόν-α, ἔνν-α, ἄγν-α, γειτον-α, Σαμιώτ-α, ἀνατριχ-λα, μεγαλ-σ-νη, χριστιαν-σ-νη, βαρ-τα, διευθύντρ-α.
- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόνο :
 - ἡ δουλεια, τῆς δουλειας, ἡ Σμαρω, τῆς Σμαρωσ, τῶν καρδιων, ἡ γλωσσα, τήν ὥρα, τῆς χωρας.
- * 3 Νά γράφεις στήν ἴδια πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ὀνόματα :
 - τῆς ρίζας, ἡ φλόγα, ἡ φλέβα, τῆς ὠφέλειας, ἡ θύελλα, τῆς ἐργασίας, ἡ λαμπάδα, τήν ἐλπίδα, τῆς μητέρας, τή στήλη, ἡ τέχνη.
- * 4 Νά γράφεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά στή γενική, ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις :

τά λουλούδια	- ἡ μητέρα,	ἡ περιφέρεια	- ὁ κύκλος
τό βιβλίο	- ἡ φοιτήτρια,	ὁ ποταμός	- ἡ βοή
τό χρῶμα	- ἡ σημαία,	τά ἀποτελέσματα	- οἱ ἐξετάσεις
γιορτή	- Λητώ,	ἡ μέλισσα	- ἡ κυνέλη

Παράδειγμα : τά λουλούδια τῆς μητέρας.
- * 5 Νά βάλεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :
 - Ἡ νεράιδα βγήκε μέσα ἀπό τή λίμνη.
 - Ἡ κόρη ἀνοιξε τά μάτια της καί ζήτησε τή μητέρα της.
 - Στήν πεδιάδα ἤχουσε πρόσχαρα ἡ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ.

- Ἡ φωνή τῆς Σειρήνας ἔφτασε καί στά δικά του τ' αὐτιά.
- Ἦταν μιά ἀπόκοσμη μουσική.
- Πῆρε ὁ θεός τή λύρα του καί ἄρχισε νά τραγουδεῖ.
- Φοβᾶσαι τήν ἦττα καί ἀποφεύγεις τόν ἀγόνα;
- Ἡ φωνή του ἦταν σάν τή βροντή τή μακρινή πού φοβερίζει τόν ὄδοιπόρο.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

*Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καί πῆρε τό φεγγάρι.
ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια·
τά σύννεφα τούς ἔστρωσε στρώματα γιά νά κάτσουν,
τούς ἔβαλε προσκέφαλα τίς ράχες ν' ἀκουμπήσουν,
τούς ἔβαλε καί τράπεζα στούς κάμπους τά λουλούδια.
τούς ἔβαλε φαί νά φᾶν τό μύσκο καί τά ἄνθη.
Κρασί τούς ἔδωσε νά πιοῦν θάλασσες καί ποτάμια·
κι ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ Αὐγερινός δέν ἦρθε·
κι αὐτοῦ πρός τό ξημέρωμα Αὐγερινός ἐφάνη·
φέρνει τόν ὕπνο ζωντανό στά νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει καί στούς συμπέθερους τό φῶς γιά νά τούς φέξει.*

(Δημοτικό)

- Ὅπως βλέπουμε στό κείμενο τά οὐδέτερα διαιροῦνται σέ :

α / ἰ σ ο σ ὺ λ λ α β α

τό σύννεφο - τοῦ σύννεφου

β / ἀ ν ι σ ο σ ὺ λ λ α β α

τό στρῶμα - τοῦ στρώματος - τά στρώματα

- Τά ἰσοσύλλαβα τε-
λειώνουν σέ

→ -ο -ι -ος
τό σύννεφο, τό φεγγάρι, τό ἄνθος

- Τά ἀνισοσύλλαβα
τελειώνουν σέ

→ -μα -σιμο -ας -ως
τό στρῶμα, τό γράψιμο, τό κρέας, τό φῶς

**Ένα
ουδέτερο
ουσιαστικό
μέσα στο
λόγο**

- Διψάσαμε τό μεσημέρι
μά τό νερό γλυφό.
- Άνεβαίνοντας βρήκαμε τή μάνα του νερού.
- Σκύψαμε στή βρυσούλα νά πιούμε νερό.
- Τά νερά κατέβαιναν όρμητικά από τό βράχο.
- Φτάσαμε στίς πηγές τών γάργαρων νερών.
- Όλου του κόσμου τά νερά, θάλασσα, έσύ τά πίνεις.

- Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορεί νά πάρει ένα ουδέτερο ουσιαστικό μέσα στο λόγο.
Οί παρακάτω πίνακες φανερώνουν όλους τούς τύπους πού μπορούν νά πάρουν μέσα στο λόγο τά ουδέτερα ουσιαστικά.

A— ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ*

⊙

1. Ουδέτερα σέ -ο

	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
	Όξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα	

Ένικός άριθμός

Όνομ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Γεν.	του νερού	του βιβλίου	του σύννεφου	του θεάτρου
Αίτ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Κλητ.	νερό	βιβλίο	σύννεφο	θέατρο

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Γεν.	των νερών	των βιβλίων	των σύννεφων	των θεάτρων
Αίτ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Κλητ.	νερά	βιβλία	σύννεφα	θέατρα

* Όσα ουδέτερα έχουν στή γενική του ένικου τίς καταλήξεις -ου και -ους είναι ίσοσύλλαβα : τό νερό - του νερού, τό βάρος - του βάρους.

▲ Κατά τό νερό κλίνονται τά ὀξύ- τονα σέ -ό:	βουνό, φτερό, χωριό κ.ἄ.
▲ Κατά τό βιβλίο κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ο:	γραφεῖο, δέντρο, θηρίο, κ.ἄ.
▲ Κατά τό σύννεφο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγου- σα σέ ὅλες τίς πτώσεις:	λυκόσκυλο, τριαντάφυλλο, Λιτόχωρο κ.ἄ. Εἶναι συνήθως σύνθετα
▲ Κατά τό θέατρο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο στή γε- νική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πλη- θυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:	ἄτομο, μέτωπο, Ἀγραφα κ.ἄ. ↓ ↓ ↓ τοῦ τοῦ τῶν ἀτόμου, μετώπον, Ἀγράφων

⊙

2. Οὐδέτερα σέ -ι

τό παιδί

τό λουλούδι

ὀξύτονα

παροξύτονα

Ἐνικός ἀριθμός

᾽Όνομ.	τό	παιδί	τό	λουλούδι
Γεν.	τοῦ	παιδιοῦ	τοῦ	λουλουδιοῦ
Αἰτ.	τό	παιδί	τό	λουλούδι
Κλητ.		παιδί		λουλούδι

Πληθυντικός ἀριθμός

᾽Όνομ.	τά	παιδιά	τά	λουλούδια
Γεν.	τῶν	παιδιῶν	τῶν	λουλουδιῶν
Αἰτ.	τά	παιδιά	τά	λουλούδια
Κλητ.		παιδιά		λουλούδια

▲ Κατά τό παιδί κλίνονται τά ὀξύτονα σέ -ί:	αὐτί, βιολί, Δαφνί κ.ἄ.
--	-------------------------

▲ Κατά τό λουλούδι κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ι:	<i>καλοκαίρι, βλαστάρι, ἄρνάκι, Μεσολόγγι κ.ἄ.</i>
▲ Τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα:	<i>τοῦ παιδιοῦ - τοῦ λουλουδιοῦ, τῶν παιδιῶν - τῶν λουλουδιῶν</i>
▲ Τά ὑποκοριστικά σέ -άκι καί -ούλι δέν ἔχουν συνήθως γενική.	

○

3. Οὐδέτερα σέ -ος

	τό βάρος	τό ἔδαφος	τό βάρος	τό ἔδαφος
	παροξύτονα	προπαροξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	Ἐνικός	ἄριθμός	Πληθυντικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Γεν.	τοῦ βάρους	τοῦ ἐδάφους	τῶν βαρῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Κλητ.	βάρους	ἐδάφους	βάρη	ἐδάφη

▲ Κατά τό βάρος κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ος	<i>ἄνθος, κράτος, Ἄργος κ.ἄ.</i>
▲ Κατά τό ἔδαφος κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -ος. Αὐτά στή γενική τοῦ ἑνικοῦ	<i>μέγεθος, στέλεχος κ.ἄ.</i>
καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα.	<i>τό μέγεθος - τοῦ μεγέθους - τά μεγέθη</i>
▲ Τά οὐδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα:	<i>τό δάσος - τῶν δασῶν
τό στέλεχος - τῶν στελεχῶν</i>

▲ Ὀρθογραφία.

Τά οὐδέτερα σέ -ος στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -η : τά *βάρη*.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- τό δάσος, τό ὑπουργεῖο, τό ἀηδόνι, τό θέατρο
- Παράδειγμα : **Τό δάσος** ἄρχιζε ἀπό τήν κορυφή τοῦ βουνοῦ.
Στήν ἄκρη **τοῦ δάσους** εἶχε στήσει ὁ μπαρ-
μα - Θωμᾶς τήν καλύβα του.
- * 2 Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα :
- —"Ὅπως καί μέ τό λουλούδι. Ἄν ἀγαπᾶς ἓνα λουλούδι πού βρίσκεται σέ κάποιο ἀστέρι, εἶναι ὁμορφα τή νύχτα νά κοιτᾶς τόν οὐρανό. Ὅλα τ' ἀστέρια λουλουδιζοῦν.
 - Σκύψε νά δεῖς τή ρίζα σου στής θάλασσας τά βάθη.
 - Γιά τήν πρόοδο τοῦ κράτους ὑπεύθυνος εἶναι ὁ κάθε πολίτης.
 - Αὐτοῦ τοῦ μεγέθους δέν ἔχω ἄλλα δείγματα.
- * 3 Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις :
• Τά βέλ- ἔπεφταν βροχή.	• Τά γέν- εἶναι τρία.
• Τόν ἐπνιξε τό πάθ-	• Τόν ἐπνιξαν τά πάθ-
• Τράβηξε τό ξίφ- ἀπό τό	• Πῆρε τό βιολ- καί ἄρχισε
θηκάρι. νά παίξει.
• Βρισκόμασταν στά μέσα
τοῦ καλοκαιρ-	• Ἦρθε καί ἡ ἐβδομάδα τῶν
παθ-
- * 4 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά οὐδέτερα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα.

4. Ουδέτερα σέ - μα

	τό σῶμα	τό πρόβλημα
	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	Ἐνικός	ἀριθμός
Ὄνομ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Γεν.	τοῦ σώματος	τοῦ προβλήματος
Αἰτ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Κλητ.	σῶμα	πρόβλημα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Γεν	τῶν σωμάτων	τῶν προβλημάτων
Αἰτ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Κλητ.	σώματα	προβλήματα

▲ Κατά τό σῶμα κλίνονται τά παροξύτονα καί τά προ-
περισπώμενα σέ -μα :	<i>γράμμα, δέρμα, βῆμα, χρωῶμα κ.ἄ.</i>
▲ Κατά τό πρόβλημα κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -μα :	<i>ζήτημα, μάθημα, ὄνομα, ποίημα κ.ἄ.</i>
● Τά ουδέτερα σέ -μα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:	<i>τῶν σωμάτων - τῶν προβλημάτων</i>
▲ Ὄρθογραφία. Τά ουδέτερα σέ -ημα γράφονται μέ η : <i>μηχάνημα, τηλεγράφημα.</i> Ὅμως: <i>ἴδρυμα, κατάλυμα, μήνυμα κ.ἄ.</i>	

* Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τήν κατάληξη **-ος** εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

5. Ουδέτερα σέ -ισμο

τό δέσιμο

προπαροξύτονα

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων*
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

▲ Κατά τό δέσιμο κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -ισμο (-ξιμο, -ψιμο) :	κλείσιμο, τρέξιμο, γράψιμο κ.ἄ.
▲ Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:	τῶν δεσιμάτων
τῶν γραψιμάτων

6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως (ος)

τό κρέας

τό φῶς

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

▲ Κατά τό κρέας κλίνονται:	τό πέρας καί τό τέρας
▲ Ὁμοια μέ τό φῶς κλίνονται:	τό γεγονός καί τό καθεστῶς
Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ
τονίζονται στήν παραλήγουσα:
τοῦ γεγονότος, τοῦ καθεστῶτος.

* Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι σπάνια.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ το- τῶν κρεάτων, τῶν φώτων κτλ. νίζονται στήν παραλήγουσα:

▲ **Ὄρθογραφία.** Πρόσεξε τά ὀνόματα **φῶς, καθεστῶς, γεγονός**· καθένα ἔχει τή δική του ὀρθογραφία.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

τό βήμα, τό κλείσιμο, τό τέρας, τό γεγονός,

Παράδειγμα : Τό **διάλειμμα** κράτησε πολύ.

Θυμοῦμαι ἤρθες καί μέ βρήκες τήν ὥρα τοῦ **διαλείμματος**.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ὄνομα πού ταιριάζει :

τό ἄναμμα Ἔνα τόσο σημαντικό... δέν μποροῦσε νά περάσει ἀπαρατήρητο.

τό γεγονός Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν ἕνα σωστό...

τό τέρας ... ἦταν τυραννικό καί πίεζε τούς πολίτες.

τό φῶς Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ... ἦταν μιά μόνιμη

τό καθεστῶς παρεξήγηση ἀνάμεσα στίς δύο οἰκογένειες.

τό σβήσιμο Τό... καί τό... τῶν... δέν εἶναι παιχνίδι· μπορεῖ νά κάψει τίς λάμπες.

⊙ Γενικές παρατηρήσεις στά οὐδέτερα

1. Κάθε οὐδέτερο ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

Ὄνομ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Αἰτ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Κλητ.	βάρος	βάρη	πρόβλημα	προβλήματα

2. Τά άνισοσύλλαβα ούδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα :
- τῶν σωμάτων, τῶν δεσιμάτων, τῶν κρεάτων, τῶν φώτων*
3. Ὅλα τά ούδέτερα στή γενική πληθυντικοῦ ἔχουν κατάληξη **-ων**.
- τῶν νερῶν, τῶν τραγοιδιῶν, τῶν ἔδαφῶν, τῶν φώτων*

Ἀσκήσεις

- * 1 Στίς ἀκόλουθες φράσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα ὅπου ταιριάζει (Ἡ πτώση δέν ἀλλάζει) :

• τό ὕψος τοῦ βουνοῦ.	• τά ἄγρια καί τά ἡμερα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου.
• τά μήκη τῶν ποταμῶν.	• τό φάρμακο τοῦ ἔλκουσ.
• τό πλάτος τοῦ ὑφάσματος.	• τό τραγοῦδι τῆς γῆς.
• τό σβήσιμο καί τό ἄναμμα τοῦ φωτός.	• τό τέλος τοῦ ταξιδιοῦ.
• τά κέρδη τοῦ ἐμπορίου.	

- * 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό κατάλληλο οὐσιαστικό :

ὄρη	Τ' ἄκουσε ὁ ἥλιος κι ἔφριξε... τό κόκκινο
κάστρα	ἔριξε
τά χωριά	Ἦταν σπασμένο τό ἕνα τό... του.
τό ἔδαφος	Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι... τοῦ Μοριά
τό φῶς	ποῦ ν' τά παρμένα... ποῦ ν'αι...
τραγοῦδι	.. ἦταν ἀνώμαλο καί δύσβατο.
φετερό	ἕνα... γέμισε τήν πλάση.

- * 3 α/ Νά σχηματίσεις οὐσιαστικά σύμφωνα μέ τό παράδειγμα :

λούζω	—	λούσιμο	διώχνω	—	διώξιμο
κλείνω	—		φράζω	—	
λύνω	—		ψάχνω	—	
δένω	—		κράζω	—	

σκύβω	—	σκύψιμο	γράφω	—	γράμμα
ράβω	—		σκάβω	—	
βάφω	—		κόβω	—	
κόβω	—		ράβω	—	

β/ Πρόσεξε τήν προηγούμενη άσκηση καί πές άπό τί παράγονται τά ουδέτερα σέ **-σιμο, -ξιμο, -ψιμο** ;

*** Άσκηση όρθογραφίας**

α) Τά ουδέτερα σέ **-ο**

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -ο	• <i>άτομο, βουνό</i>	
2. -εϊο	• Τά παροξύτονα πού φανερώνουν τόπο : <i>γραφεϊο, κουρεϊο</i> κ.ά.	
3. -ητό	• <i>κυνηγητό, ποδοβολητό</i> κ.ά.	
4. -ιο	• <i>γέλιο, τετράδιο, έστιατόριο, φυλάκιο</i> κ.ά.	Έξαιρούνται : <i>ισόγειο, ύπόγειο</i>
5. -ριό	• <i>καμπαναριό, νοικοκυριό</i> κ.ά.	<i>μαγειρειό</i>
6. -τήριο	• <i>γυμναστήριο, δικαστήριο</i> κ.ά.	<i>κτίριο, μαρτύριο</i>

β/ Τά ουδέτερα σέ **-ι**

1. -ι	<i>καλοκαίρι, τραγούδι</i> κ.ά.	<i>βράδυ, δάκρυ, όρνυ, δίχτυ, όξύ, στάχυ.</i> • Τό βράδυ, όταν σχηματίζει καταχρηστικό δίφθογγο γράφεται μέ ι : <i>βραδιού, βράδια.</i>
-------	---------------------------------	---

Τελειώ- νουν σέ	Παράδειγματα	Ἐξαιρέσεις
2. -ίδι	<i>βαρίδι, ταξίδι κ.ἄ.</i>	<i>ἀντικλειδί, στρείδι, καρύδι, φρύδι, κρεμμύδι, Παλαμήδι.</i>
3. -όνι	<i>λεμόνι, τιμόνι κ.ἄ.</i>	<i>ἄλώνι, κυδώνι κ.ἄ.</i>
4. -τήρι	<i>κλαδευτήρι, ποτήρι κ.ἄ.</i>	Ἐξαιροῦνται ὅσα ἔχουν δεύ- τερο συνθετικό τῆ λέξη τυ- ρί : <i>κεφαλοτύρι.</i>

γ/ Ὁ τονισμός τῶν οὐδετέρων

• Τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι μακρόχρονο	<i>τό ἄλωνι</i>
• Τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο	<i>τό σῶμα, τά δῶρα</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν το-
νίζεται παίρνει περισπωμένη	<i>τοῦ νεροῦ, τοῦ τραγουδιοῦ
τῶν νερῶν, τῶν τραγουδιῶν</i>

Ἀσκῆσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :

ἱατρ-ο, σωματ-ο, σχέδ-ο, παραμιλ-τό, σιδερωτ-ρ-ο,
πιεστ-ρ-ο, δάκρ-, στάχ-, βραδ-ῶν, ἄλάτ-, θυμάρ-,
τουφεκ-δ-, πρι-ν-, κυδ-ν-, ξυπνητ-ρ-, ἀντικλ-δ-,
στρ-δ-, κτ-ρ-ο, μαρτ-ρ-ο, ἰσόγ-ο, καρ-δ-, φρ-δ-.

- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόν τόνο :
τοῦ καταρτιοῦ, τῶν παιδιῶν, τά σχολεῖα, τό ποτιστήρι, τό
νημα, τά φωτα, τά καθεστῶτα, τό χρωμα.

Ἐκτός ἀπό τὰ οὐσιαστικά :

▲ Μερικά διατηροῦν σέ ὅλες τῖς πτώσεις τήν ἴδια κατάληξη. Αὐτά λέγονται

ἄκλιτα: *Κιλκίς, ρεκόρ κ.ἄ.*

▲ Μερικά συνηθίζονται μόνο σέ μερικές πτώσεις. Αὐτά λέγονται

ἔλλειπτικά: *τό δεῖλι, τό σέλας κ.ἄ.*

▲ Μερικά ἀλλάζουν γένος στόν πληθυντικό ἀριθμό. Ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις. Αὐτά λέγονται

διπλόκλιτα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ἡ νιότη} & - \text{τά νιάτα} \\ \text{ὁ Τάρταρος} & - \text{τά Τάρταρα} \\ \text{ὁ βράχος} & - \text{οἱ βράχοι} - \\ & \text{τά βράχια} \end{array} \right.$

▲ Μερικά σχηματίζουν στόν ἐνικό ἢ στόν πληθυντικό δύο τύπους. Αὐτά λέγονται

διπλόμορφα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ἐλέφαντας} & - \text{ἐλέφας} \\ \text{οἱ γονιοί} & - \text{οἱ γονεῖς} \end{array} \right.$

▲ Μερικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ μιά ἀπό τῖς κλίσεις τῶν ἄλλων οὐσιαστικῶν, ἀλλά σχηματίζονται μέ δικό τους τρόπο. Αὐτά λέγονται

ιδιόκλιτα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ὁ δεκανέας} & - \text{οἱ δεκανεῖς} \\ \text{ἡ σκέψη} & - \text{οἱ σκέψεις} \\ \text{ἡ εἴσοδος} & - \text{οἱ εἰσοδοί(ες)} \\ \text{τό καθῆκον} & - \text{τά καθήκοντα} \end{array} \right.$

○ Ὅλα αὐτά τὰ οὐσιαστικά τὰ ὀνομάζουμε **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Ἀσκήσεις

* 1 Ἐκτός ἀπό τὰ παρακάτω οὐσιαστικά ποιά εἶναι ἄκλιτα, ποιά ἔλλειπτικά, ποιά διπλόκλιτα, ποιά διπλόμορφα καί ποιά ἰδιόκλιτα ;

τό ζηνίθ, ὁ Ἀινστάιν, ἡ κ. Παπαναστασίου, τά ἥπατα, τό ὄφελος, ὁ λαιμός, ὁ λόγος, ὁ γέρος, ὁ καπετάνιος, ὁ φούρναρης, ὁ κουρέας, ἡ τάξη.

- * 2 Νά συμπληρώσεις τή φράση μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει (μπορεί νά αλλάξει ὁ ἀριθμός καί ἡ πτώση) :

ὁ λόγος	Ταξιδεύαμε πρὸς τό Βορρά καί ἤμασταν ὄλο ἀγωνία· θά βλέπαμε τό βόρειο...
τά ἥπατα	... δέν τά ἀγάπησε ποτέ του· ἤθελε μονάχα τήν υἰγεία του.
ὁ δεσμός	Στήν ἀρχή τά εἶχε χαμένα· δέν ἄργησε ὁμῶς νά ἔρθει...
τό σέλας	Μοῦ κόπηκαν... ἀπό τόν τρόμο πού πῆρα.
ὁ πλοῦτος	Ξεσηκώθηκε ὁ λαός καί ἔσπασε... τῆς σκλαβιάς.
τά σύγκαλα	Ἦταν ἐθνική ἐπέτειος καί ἐκφωνήθηκαν... ἐπίσημοι.
ὁ λαιμός	Τά ἔργα εἶναι προτιμότερα ἀπό... Ἐποφύρει κάθε χειμώνα ἀπό... του.

- * 3 Νά σχηματίσεις μία φράση μέ καθένα ἀπό τά οὐσιαστικά :
- νιότη, νιάτα, βράχος, βράχοι, βράχια, ζενίθ, καπετάν Γιώργης, κύρ Παντελής, Ἀι-Δημήτρης.

Ἰδιόκλιτα οὐσιαστικά

α) ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΑΡΣΕΝΙΚΑ

Τελειώνουν σέ → { $\begin{matrix} -έας \\ δεκανέας \end{matrix}$

ὁ δεκανέας

	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ὁ δεκανέας	οἱ δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ δεκανέα	τῶν δεκανέων
Αἰτ.	τό δεκανέα	τούς δεκανεῖς
Κλητ.	δεκανέα	δεκανεῖς

- Κατά τό δεκανέας κλίνονται : *κουρέας, γραμματέας, συγγραφέας* κ.ἄ.

- ▲ Ὄρθογραφία. Οἱ πληθυντικοί σέ -εῖς παίρνουν περισπωμένη : *οἱ δεκανεῖς.*

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
 - Ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μᾶς εἶναι ἄγνωστος.
 - Ἀπό τότε κανένας στή γειτονιά δέν εἶδε πάλι τόν καλό μας κουρέα.
 - Ὁ λόχος ἄλλαξε ὄψη· ἡ προσπάθεια τοῦ δεκανέα ἔφερε καρπούς.
 - Ἡ ὁμιλία τοῦ εἰσαγγελέα κράτησε πολλές ὥρες.
 - Ὁ ἀρχιερέας φόρεσε τά ἄμφιά του καί ἄρχισε νά λειτουργεῖ.
- * 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ὁ γραμματέας, ὁ ἱππέας.
 - Παράδειγμα :
Γραμματέας ἔγινε ὁ Φάνης.
Τά καθήκοντα τοῦ **γραμματέα** ὅλοι τά γνώριζαν.

Τελειώνουν σέ → { -η και -ος
ή σκέψη ή εἴσοδος

● 1. Θηλυκά σέ -η ιδιόκλιτα *

ή σκέψη ή δύναμη

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ή σκέψη	ή δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψης, σκέψεως	τῆς δυνάμης, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

▲ Κατά τό σκέψη κλίνονται τά παροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:	γνώση λύση πράξη
τάξη ψύξη πόλη
Ἄλπεις κ.ἄ.
▲ Κατά τό δύναμη κλίνονται τά προπαροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:	ἀπόφαση ἀφαίρεση
σύνταξη ἄποψη
Ἀκρόπολη κ.ἄ.

- Τά παροξύτονα ιδιόκλιτα θηλυκά σέ -η τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ. Τά προπαροξύτονα ὅμως στόν πληθυντικό καί στή γεν. σέ -εως κατεβάζουν τόν τόνο κατά μία συλλαβή.

* Εἶναι συνήθως ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -ση, -ξη, -ψη, καί μερικά ἀκόμη ἀπό τά ὁποῖα τά πιά συνηθισμένα εἶναι : ή δύναμη, ή πίστη, ή πόλη.

2. Θηλυκά σέ -ος ιδιόκλιτα

ή εισοδος

Ένικός αριθμός Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	ή εισοδος	οί εισοδοι (οί εισοδες)
Γεν.	τῆς εισόδου	τῶν εισόδων
Αιτ.	τήν εισοδο	τίς εισόδους (τίς εισοδες)
Κλητ.	(εἴσοδο)	(εἴσοδοι) (εἴσοδες)

- ▲ Κατά τό **εἴσοδος** κλίνονται τά :
- ὄξύτονα : ἡ θαλαμηγός
 - παροξύτονα : ἡ λεωφόρος
 - προπαροξύτονα : ἡ διαγώνιος

- Τά ὄξύτονα καί τά παροξύτονα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ:

ή θαλαμηγός,
τῆς θαλαμηγοῦ κτλ.
ή λεωφόρος,
τῆς λεωφόρου κτλ.

- Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ους κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ή εἴσοδος
τῆς εισόδου
τῶν εισόδων
τίς εισόδους

▲ Ὀρθογραφία.

Τά ιδιόκλιτα θηλυκά τελειώνουν σέ -η, -ος : ἡ σκέψη, ἡ εἴσοδος

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ἡ τάξη, ἡ κιβωτός
- Παράδειγμα :
Ἡ τάξη μας ἀποφάσισε νά κάνει ἐκδρομή.
Ἡ ἐκδρομή τῆς τάξης μας δέν ἔγινε ἐξαιτίας τοῦ καιροῦ.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού είναι στήν παρένθεση :

- Τό σπίτι του βρίσκεται στήν... (όδός) Κολοκοτρώνη.
- Οί ώρες... (ή είσοδος) καί... (ή έξοδος) ήταν όρισμένες.
- Κάναμε τό γύρο... (ή Πελοπόννησος).
- Έπισκεφτήκαμε τό άρχαίο θέατρο... (ή Έπίδαυρος).
- Σέ πέντε γωνίες άντιστοιχοϋν πέντε... (διχοτόμος).
- Φέρνω... (ή διχοτόμος) καί τών πέντε γωνιών.
- ... (ή άκρόπολη) τών Άρχαίων ήταν κτισμένες πάνω σέ λόφους.
- Δέν ήταν άνθρωπος τών λόγων ήταν άνθρωπος... (ή άπόφαση).
- Είχε φορτώσει... (ή σκέψη) του μέ πλήθος άχρηστες... (ή γνώση).

⊙

γ/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ

Τελειώνουν σέ : $\left\{ \begin{array}{l} -ν \text{ τό καθήκον, τό προϊόν, τό σύμπαν,} \\ \text{τό φωνήεν, τό μηδέν} \\ -υ \text{ τό δόρυ, τό δξύ} \end{array} \right.$

Τά ούδέτερα ιδιόκλιτα είναι άνισοσύλλαβα καί κλίνονται έτσι :

1. *Όσα τελειώνουν σέ -ν (-ον, -αν, -εν)

Ένικός άριθμός

Όνομ.	τό καθήκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Γεν.	τοϋ καθήκοντος	τοϋ προϊόντος	τοϋ σύμπαντος
Αίτ.	τό καθήκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
Κλητ.	καθήκον	προϊόν	σύμπαν

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Γεν.	τῶν καθηκόντων	τῶν προϊόντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
Κλητ.	καθήκοντα	προϊόντα	σύμπαντα

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό φωνήεν	τό μηδεν	τά φωνήεντα	(τά μηδενικά
Γεν.	τοῦ φωνήεντος	τοῦ μηδενός	τῶν φωνήεντων	τῶν μηδενικῶν
Αἰτ.	τό φωνήεν	τό μηδέν	τά φωνήεντα	τά μηδενικά
Κλητ.	φωνήεν	μηδέν	φωνήεντα	μηδενικά)

2. Ὅσα τελειώνουν σέ -υ

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Γεν.	τοῦ ὄξεος	τοῦ δόρατος	τῶν ὄξεων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	τό ὄξύ	τό δόρυ	τά ὄξεα	τά δόρατα
Κλητ.	ὄξύ	δόρυ	ὄξεα	δόρατα

▲ Κατά τό **καθήκον** κλίνονται: παρόν, παρελθόν, ἐνδιαφέρον, συμφέρον, μέλλον, περιβάλλον κ.ἄ.

▲ **Ὄρθογραφία.** Ἡ μακρόχρονη γενική, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: τῶν μηδενικῶν.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα: τό περιβάλλον, τό σύμπαν.

- Παράδειγμα : **Τό περιβάλλον** τῶν μεγάλων πόλεων εἶναι μολυσμένο ἀπό τὰ καυσαέρια.

Εἶναι ἀνάγκη νά προλάβουμε τή μόλυνση **τοῦ περιβάλλοντος**.

- * 2 Νά βάλεις στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα τῆς παρένθεσης :

- Κι ὅταν πιά συντρίφτηκαν... (τό δόρυ), ἔπιασαν τά σπαθιά.
- Ἦταν ἄνθρωπος... (τό καθῆκον) καί ὅλοι τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη.
- Ἡ ἱστορία ἀσχολεῖται μέ τή μελέτη... (τό παρελθόν) τῶν λαῶν.
- Εἶχε πολύ περιορισμένη... (σκέψη)· δέν εἶχε πλατύτερα... (τό ἐνδιαφέρον).
- ... (τό μέλλον) οἱ μέρες μᾶς εἶναι ἄγνωστες.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Στήν ἀρχαία Ἀθήνα

Φτιάσαμε στήν Ἀθήνα καί προχωρήσαμε μέσα στήν πόλη. Δεξιά καί ἀριστερά μας βλέπαμε ὠραῖα ἀγάλματα, ὁμορφους ναούς μαρμαροχτισμένους καί σπίτια χρωματισμένα: τί πλήθος, τί φωνές, τί θόρυβος! Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι ἀνάμεσα σέ τόσο κόσμο.

Ἀφοῦ περάσαμε πολλούς ὠραίους δρόμους καί ὠραῖες πλατεῖες μέ ψηλά πλατάνια, φτάσαμε σ' ἓνα φτωχικό δρομάκι μέ χαμηλά σπίτια. Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της, τή Νικομάχη. Οἱ δύο γυναῖκες, μόλις ἄκουσαν τόν κρότο πού ἔκανε τό βαρῦ ἀμάξι ἐπάνω στόν ἀνόμαλο δρόμο, βγήκαν στή βαριά ἀλόπορτα νά μᾶς καλωσορίσουν...

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη «Στά παλιά χρόνια»

α/ Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της.

β/ Δύσκολα τά δυνατά ἄλογα σέρνουν τό βαρῦ ἀμάξι.

Ὅπως βλέπουμε :

- ἡ λέξη **μικρή** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἐγγονή**
- ἡ λέξη **δυνατά** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἄλογα**
- ἡ λέξη **βαρῦ** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἀμάξι**

⊙

Ὅρισμός

↑

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχουν τά οὐσιαστικά, λέγονται **ἐπίθετα**.

Ἐπομένως τά ἐπίθετα συνοδεύουν καί προσδιορίζουν οὐσιαστικά.

- Ἦταν ὠραῖ ος ὁ δρόμος, ὠραῖ α ἡ πλατεία, ὠραῖ ο τό ἄγαλμα

⊙

Γένος

↑

Τά ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν. Ἔτσι ἔχουν τρία γένη (τό ἄρσενικό, τό θηλυκό καί τό οὐδέτερο) μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό καθένα.

- Μαγευτήκαμε από τή θέα τοῦ ώραίου δρόμου, τῆς ώραίας πλατείας, τοῦ ώραίου ἀγάλματος.
- Εἶδαμε τόν ώραίο δρόμο, τήν ώραία πλατεία, τό ώραίο ἄγαλμα.
- Εἶδαμε τούς ώραίους δρόμους, τίς ώραίες πλατείες, τά ώραία ἀγάλματα.

⊙

**Ἀριθμός
Πτώση**

Τά ἐπίθετα παίρνουν τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν.

- Τά ἐπίθετα, λοιπόν, συμφωνοῦν μέ τά οὐσιαστικά πού προσδιορίζουν στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση :

- Ὁ ἐπιδέξιος ἐργάτης.
- Ἡ ἐπιδέξια ἐργάτρια.
- Τό ἠλεκτροκίνητο ἐργοστάσιο.

⊙

**Τό ἐπίθετο
μέσα στό
λόγο**

- Μοῦ δίνεις, σέ παρακαλῶ, Γιώργο, τό μολύβι μου; Βρίσκεται πάνω στό γραφεῖο.
- Ποιό ἀπ' ὅλα θέλεις; Πάνω στό γραφεῖο βλέπω τρία μολύβια : ἓνα μαῦρο, ἓνα κόκκινο καί ἓνα πράσινο.
- Θέλω τό μαῦρο μολύβι.
- Κατάλαβα.

- ▲ Νά μελετήσεις μέ προσοχή τόν παραπάνω διάλογο καί νά πεῖς ποιό ρόλο ἔπαιξε τό ἐπίθετο.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

⊙ Ἐνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο

⊙

Τό ἀρσενικό

- Ὁ καλός καραβοκέρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Αὐτό ἦταν δυστυχῶς τό τέλος ἐκείνου τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου.
- Ἐκείνον τόν καλό τόν ξένο ὅλοι τόν συμπαθή-
σαμε στό χωριό.

- Πέρνα, **καλέ** μου, ἄνθρωπε, τό σπίτι μας εἶναι ἀνοιχτό γιά κάθε ξένο.
- **Οἱ καλοί** λογαριασμοί κάνουν τούς **καλούς** φίλους.
- Δέ χάνονται τά ἔργα **τῶν καλῶν** νικοῦν τό χρόνο.
- Βοηθάτε με, **καλοί** μου φίλοι· σηκώστε μαζί μου τόν πόνο μου.

⊙

Τό θηλυκό

- Εἶναι **καλή** ἡ δουλειά του καί τοῦ δίνει πολλά.
- Ἔφαγε πρώτα αὐτός· ὕστερα ἔδωσε καί **τῆς καλῆς** του **τῆς** γυναικάς.
- Θυμόταν ἐκεῖνη **τήν καλή** ἐποχή.
- Βγάλε, **καλή** μου γῆ, λίγο χορτάρι, παρακαλοῦσε τό ἀρνάκι.
- Οἱ ἀποψινές εἰδήσεις δέν εἶναι **καλές**.
- Ἦταν ἀποτέλεσμα **καλῶν** ἐνεργειῶν.
- Ἀπό τότε ἔχασα ὅλες τίς **καλές** μου φίλες.
- Δῶστε του, **καλές** μου μανάδες, **τήν ἀγάπη** σας· τοῦ φτάνει.

⊙

Τό οὐδέτερο

- **Τό καλό** τό παλικάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι.
- Ἔτσι πέρασαν γρήγορα οἱ μέρες ἐκείνου **τοῦ καλοῦ** ταξιδιοῦ.
- Τό βόλι βρῆκε τό παλικάρι **τό καλό** στό μεσόφρυδο.
- Πλησίασε, **καλό** μου παιδί.
- Πέρασαν ἰώρα **τά καλά** τά χρόνια.
- Ἦρθε μέ **τήν ἀνοιξη** **τῶν καλῶν** χελιδονιῶν.
- Κρατοῦσε τ' ἄρματα **τά καλά** καί τιμημένα.
- **Τήν εὐχή** μου νά ἔχετε, **καλά** μου ἐγγονάκια, ψιθύρισε ἡ γιαγιά καί τά μάτια της βούρκωσαν.

• Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε τίς μορφές πού μπορεί νά πάρει ἕνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πούμποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἐπίθετα.

Α. — Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο*

α /	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ἵνομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
Γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
Αἰτ.	τόν καλό	τήν καλή	τό καλό
Κλητ.	καλέ	καλή	καλό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵνομ.	οἱ καλοί	οἱ καλές	τά καλά
Γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
Αἰτ.	τούς καλούς	τίς καλές	τά καλά
Κλητ.	καλοί	καλές	καλά

β /	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
-----	-----------	----------	-----------

Ἐνικός ἀριθμός

Ἵνομ.	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
Γεν.	τοῦ ὁμορφου	τῆς ὁμορφης	τοῦ ὁμορφου
Αἰτ.	τόν ὁμορφο	τήν ὁμορφη	τό ὁμορφο
Κλητ.	ὁμορφε	ὁμορφη	ὁμορφο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵνομ.	οἱ ὁμορφοι	οἱ ὁμορφες	τά ὁμορφα
Γεν.	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων
Αἰτ.	τούς ὁμορφους	τίς ὁμορφες	τά ὁμορφα
Κλητ.	ὁμορφοι	ὁμορφες	ὁμορφα

▲ Κατά τό **καλός** κλίνονται : ἀκριβός, ἀραιός, μαῦρος κ.ἄ.

▲ Κατά τό **ὁμορφος** κλίνονται : ἔτοιμος, πράσινος, ὑπάκοος κ.ἄ.

* Σέ -ος, -η, -ο σχηματίζονται τά ἐπίθετα πού πρίν ἀπό τήν κατάληξη -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν :

α / **σύμφωνο** : αὐστηρός, μαῦρος, ξύλινος κ.ἄ.

β / **φωνήεν ἄτονο**, ὄχι ὁμως (ι) : ἀραιός, βέβαιος, ὄγδοος κ.ἄ.

2. Ἐπίθετα σέ -ος -α -ο

α/	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
Γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
Αἰτ.	τόν ὠραῖο	τήν ὠραία	τό ὠραῖο
Κλητ.	ὠραῖε	ὠραία	ὠραῖο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

β/	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
----	------------	-----------	------------

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
Γεν.	τοῦ πλούσιου	τῆς πλούσιας	τοῦ πλούσιου
Αἰτ.	τόν πλούσιο	τήν πλούσια	τό πλούσιο
Κλητ.	πλούσιε	πλούσια	πλούσιο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πλούσιοι	οἱ πλούσιες	τά πλούσια
Γεν.	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων
Αἰτ.	τούς πλούσιους	τίς πλούσιες	τά πλούσια
Κλητ.	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια

▲ Κατά τό **ὠραῖος** κλίνονται ὅσα ἔχουν πρὶν ἀπό τό **-ος** **φωνήεν τονισμένο** :

ἀρχαῖος, ἀστεῖος, νέος κ.ἄ.

▲ Κατά τό **πλούσιος** κλίνονται ὅσα ἔχουν πρὶν ἀπό τό **-ος** **(ι)** (ι, υ, ει, οι) **ἄτονο** :

αἰώνιος, ἀλληλέγγνος, ἐπιτήδειος, ὅμοιος, ἀσημένιος, βουνίσιος κ.ἄ.

3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό*

	γλυκός	γλυκιά	γλυκό
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ γλυκός	ἡ γλυκιά	τό γλυκό
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
Αἴτ.	τό γλυκό	τή γλυκιά	τό γλυκό
Κλητ.	γλυκέ	γλυκιά	γλυκό

	Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκές	τά γλυκά
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἴτ.	τούς γλυκούς	τίς γλυκές	τά γλυκά
Κλητ.	γλυκοί	γλυκές	γλυκά

▲ Ὅμοια κλίνονται : γνωστικός, κακός, ξανθός, φτωχός κ.ἄ.

▲ Ὅρθογραφία. Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ός, -ιά, -ό γράφεται στόν πληθυντικό χωρίς τό ι : γλυκιά - γλυκές.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

4. Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ

	βαθός	βαθιά	βαθύ
	Ἐνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ βαθός	ἡ βαθιά	τό βαθύ
Γεν.	τοῦ βαθιοῦ**	τῆς βαθιᾶς	τοῦ βαθιοῦ**
Αἴτ.	τό βαθύ	τή βαθιά	τό βαθύ
Κλητ.	βαθύ	βαθιά	βαθύ

* Πολλά ἀπό τά ἐπίθετα πού κλίνονται κατά τό γλυκός σχηματίζουν τό θηλυκό καί σέ -η : κακός, κακιά καί κακή, κακό - ξανθός, ξανθιά καί ξανθή, ξανθό.

** Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

σταχτής

σταχτιά

σταχτί

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τό	σταχτί
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ*	τῆς	σταχτιάς	τοῦ	σταχτιοῦ*
Αἰτ.	τό	σταχτή	τή	σταχτιά	τό	σταχτί
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτί

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	σταχτιοί	οἱ	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιούς	τίς	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοί		σταχτιές		σταχτιά

▲ Κατά τό **βαθύς** κλίνονται:

βαρύς, μακρύς, πλατύς κ.ἄ.

▲ Κατά τό **σταχτής** κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρώμα:

θαλασσής, καφετής, χρυσαφής κ.ἄ.

▲ **Ὁρθογραφία.**

Τό **υ** καί τό **η** τῶν καταλήξεων διατηροῦνται μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφονται μέ **ι**: *βαθύς, βαθύ - βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν*· *σταχτής, σταχτή - σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν*.

* Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Γ.- Έπίθετα μέ τό άρσενικό σέ -ης (άνισοσύλλαβα)

⊙

5. Έπίθετα σέ -ης -α -ικο

παροξύτονα

Ένικός άριθμός

Όνομ.	ό	ζηλιάρης	ή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρη	τή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

▲ Κατά τό **ζηλιάρης** κλίνονται : πεισματάρης, γκρινιάρης, μαυρομάτης, φτωχούλης κ.ἄ.

Γενικές παρατηρήσεις στά έπίθετα

1. Τά έπίθετα κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά πού ἔχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
2. Τά έπίθετα μέ άρσενικό σέ -ύς, -ής (βαθύς, σταχτής) άκολουθοῦν δική τους κλίση.
3. Τά έπίθετα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου τονίζονται στήν ὀνομαστική τοῦ άρσενικοῦ.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

α/ Οἱ καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αῖος	• ἀκμαῖος, γενναῖος κ.ἄ.	• νέος
2. -λέος	• ρωμαλέος κ.ἄ.	• κεφαλαῖος
3. -τέος	• διαιρετέος κ.ἄ. (βλ. σ. 71)	
4. -εῖος	• ἀστεῖος, λεῖος κ.ἄ.	• γελοῖος, κρύος
5. -ηρός	• ἀνηρός, ζωηρός κ.ἄ.	• ἄλμυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, ὀχυρός
6. -ικός	• γνωστικός, εὐγενικός κ.ἄ.	• θηλυκός, δανεικός
7. -ιμος	• νόμιμος, χρήσιμος κ.ἄ.	• διάσημος, ἄσημος, ἔτοιμος, ἔρημος, πρόθυμος, περίφημος κ.ἄ.
8. -ινός	• ἀντικρινός, βραδινός κ.ἄ.	• ἐλεεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός
9. -ινος	• μάλλινος, ξύλινος κ.ἄ.	
10. -ιος	• ἄγιος, οὐράνιος κ.ἄ.	• Ἐξαιροῦνται: α/ ὅσα παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα προσώπων: ἀβερύφειος, πυθαγόρειος κ.ἄ. β/ ἄδειος, ἀντρίκειος, βόρειος, γυναικίος, ἐπίγειος, τέλειος, ὅμοιος κ.ἄ.
11. -ίσιος	• βουνίσιος, παλικαρίσιος κ.ἄ.	• γνήσιος, ἡμερήσιος, Ἰθακήσιος (ἔθνικά).
12. -ωπός	• ἀγριωπός, πρασινωπός κ.ἄ.	
13. -ωτός	• θολωτός, φουντωτός κ.ἄ.	

β/ Ό τονισμός τῶν ἐπιθέτων

• Τά ἐπίθετα ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.	ὁ βαθύς, ὁ σταχτής ἡ γλυκιά, ἡ καλή
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη.	τοῦ καλοῦ, τῆς καλῆς τῶν καλῶν, τῆς βαθιάς

* α/ Νά συμβουλευτεῖς τόν παραπάνω πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

- ὄμ-ος, κεφαλ-ος, γελ-ος, ἀφαιρετ-ος, φωτ-νός, θ-ος, μοιρ-ος, δαπαν-ρός, ὕγι-νός, ἄλμ-ρός, βορ-νός, ἀθλητ-κός, δαν-κός, Πελοπονν-σιος, νόστ-μος, βραδ-νός, εὐθ-μος, θηλ-κός, μαρμάρ-νος, μειωτ-κός, ἰσχ-ρός, ἄγρ-ος, τίμ-ος, πυθαγόρ-ος, διψαλ-ος, τέλ-ος, χαρ-πός, κιτριν-πός, μεταξ-τός, πον-ρός, ἐπίγ-ος, βόρ-ος, παιδιακ-σιος, περίφ-μος, ἄσχ-μος, ἄσ-μος, ἀντρίκ-ος, φετ-νός, περυσ-νός, γλαφ-ρός.

* β/ Νά ἐντάξεις τό καθένα ἀπό τά ἐπίθετα αὐτά στόν παραπάνω πίνακα.

Ἄσκησεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ἐπίθετα :

- ὁ τυχαῖος, -α, -ο, ὁ βαρύς, -ιά, -ύ

Παράδειγμα : Τελικά φάνηκε ὅτι ἦταν τυχαῖος ἄνθρωπος.
Ἔτσι εἶχε ἀνακαλύψει δέν ἦταν ἔργο τυχαίου ἐπιστήμονα.

* 2 Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου καί νά τά γράφεις στά τρία γένη.

- Ὑπάρχουν εἰδῶν εἰδῶν ρόδα. Ἄλλα εἶναι μικρά μέ πέταλα κανονικά, ἄλλα εἶναι μεγάλα, πελώρια (...). Ἄλλα εἶναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σάν βελουδένια· ἄλλα

τριανταφυλλιά, πιό σκούρα ή πιό άνοιχτά· άλλα κίτρινα
βαθιά, άλλα κίτρινα πρός τό άσπρο και άλλα κάτασπρα.

(Γρ. Ξενόπουλος)

* 3 α/ Νά βρεΐς τά έπίθετα πού σημαΐνουν τό χρωμα :

- τής θάλασσας, του καφέ, του μενεξέ, τής κανέλας,
του χρυσαφιου.

β/ Νά γράφεις τά τρία γένη τους στην ονομαστική του
ενικου μαζί με ένα ουσιαστικό που να ταιριαζει.

* 4 Νά συμπληρωσεις τό κενό με τό έπίθετο που ταιριαζει :

οικονομικός | Βλέπω μπροστα μου τό... αυτό πανηγυρι.

απόμερος | 'Η αγάπη είναι ή μόνη... ευτυχία.

δλάκερος | ... αμυδαλιά ανθίζει τό Γενάρη.

χαρούμενος | Έζησε στην ξενιτιά δέκα... χρόνια.

αληθινός | Στην... γωνιά του κήπου στεκόταν ένα
αγόρι.

ανυπόμονος | Δέχτηκα τότε μιά βοήθεια και έτσι
δε βούλιαξα οικονομικά.

ικανοποιητικός

* 5 Ποιό έπίθετο ταιριαζει σε ποιό ουσιαστικό;

- (φαρμακερός) βοτάνι (συναρπαστικός) άναπνοή
- (θαυματοργός) βέλος (άχτιδοβόλος) ανάπτυξη
- (υπόκωφος) βουλευτής (πνευματικός) άνατολή
- (υποψήφιος) βοή (τεχνητός) αφήγηση.

* 6 Νά βρεΐς τά αντίθετα έπίθετα :

- έπικαιρο θέμα • κεντρικός δρόμος
- παράνομη πράξη • επικίνδυνο πέραςμα
- υπομονετικό αλλογο • γόνιμη συζήτηση
- ακαλίγωτο αλλογο • φιλόξενη χώρα
- υποανάπτυκτο κράτος • αδιάλλακτος συζητητής
- δημοκρατικό πολίτευμα • ελεύθερο πνευμα.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶναι : α/ τό ἐπίθετο ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τό πολὺ καί β) μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

α/ ὁ πολὺς ἡ πολλή τό πολὺ

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολὺς	ἡ πολλή	τό πολὺ
Γεν.	—	τῆς πολλῆς	—
Αἰτ.	τόν πολὺ	τήν πολλή	τό πολὺ
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολλοί	οἱ πολλές	τά πολλά
Γεν.	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τούς πολλούς	τίς πολλές	τά πολλά
Κλητ.	πολλοί	πολλές	πολλά

Ὁρθογραφία. Οἱ τύποι πού ἔχουν στήν κατάληξη -υ γράφονται μέ ἓνα λ· ὅλοι οἱ ἄλλοι γράφονται μέ δύο λλ.

β/ ὁ συνεχής ἡ συνεχής τό συνεχές

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ συνεχής	ἡ συνεχής	τό συνεχές
Γεν.	(τοῦ συνεχοῦς)*	(τῆς συνεχοῦς)	(τοῦ συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό συνεχῆ	τή συνεχή	τό συνεχές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ συνεχεῖς	οἱ συνεχεῖς	τά συνεχή
Γεν.	τῶν συνεχῶν	τῶν συνεχῶν	(τῶν συνεχῶν)
Αἰτ.	τούς συνεχεῖς	τίς συνεχεῖς	τά συνεχή
Κλητ.	—	—	—

* τοῦ συνεχῆ

- ▲ "Ομοια κλίνονται : *ἐπιεικής, ἐπιμελής, διεθνής, ἐλώδης* κ.ἄ.
- Ἡ γενική δέ χρησιμοποιεῖται συχνά καί ἀναπληρώνεται μέ περίφραση:

ἀντί νά ποῦμε ἐπιεικοῦς ἀνθρώπου λέμε:	{	<i>ἀνθρώπου μέ ἐπιείκεια</i>
		<i>ἀνθρώπου πού δείχνει ἐπιείκεια</i>

- ▲ **Ὁρθογραφία.** Οἱ τύποι σέ **-εις**, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη : **οἱ συνεχεῖς - τοὺς συνεχεῖς.**

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολύς :
- Ὅπου ἀκοῦς... κεράσια, κράτα καί μικρό καλάθι.
 - Ἐγινε μέγας καί...
 - ...μαυρίλα πλάκωσε· μαύρη σάν καλιακούδα.
 - Οἱ ... γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
 - ... κακό γιά τό τίποτε.
 - Ἐχει ... ἐνδιαφέρον καί ... ὄρεξη γιά τίς τέχνες.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.
- Ἦταν μία... (διεθνής) ἐπιστημονική συνάντηση.
 - Ὁ Ἑρρίκος Ντυνάν ἦταν ὁ ἰδρυτής... (Διεθνής) Ἑρυθροῦ Σταυροῦ.
 - Μάθαμε σήμερα... (συμμιγής) ἀριθμούς.
 - Ἡ ἀνεκτικότητα εἶναι γνώρισμα τοῦ... (ἐπιεικής).
 - Ἀρρώστησε ἀπό... (ἐλώδης) πυρετό.

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Τά δυό βουνά

Πλησιάζαμε τά στενά τῆς Πέτρας. Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε σέ ἓνα ἐστιατόριο πού βρισκόταν δεξιά τοῦ δρόμου. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε πῶς ἐκεῖ θά μέναμε γιά ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας καί ὕστερα πάλι θά ξεκινούσαμε γιά τήν Ἐλασσόνα.

Εὐκαιρία, εἶπαμε, νά δοῦμε λίγο τή φύση, καί κατεβήκαμε... Μπροστά μας καμάρωναν τά δυό βουνά, ἀριστερά ὁ Ὀλυμπος μέ τίς χιονισμένες κορφές του καί δεξιά γεμάτα βλάστηση τά Πιέρια. Χαιρόμασταν τό θέαμα καί σιωπούσαμε. Καί τά δυό βουνά ἦταν ὁμορφα καί ψηλά. Ὁ Ὀλυμπος ὅμως ἦταν πιό ψηλός ἀπό τά Πιέρια, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔδειχναν πιό ὁμορφα καί πιό γραφικά. Κοιτάξαμε ὀλοένα: τό βλέμμα μας βυθιζόταν στό τοπίο.

Σέ λίγο ὁ φίλος μου ἔσπασε τή σιωπή. — Ὁ Ὀλυμπος, μουρμούρισε, εἶναι ψηλότερος ἀπό τά Πιέρια: τί λένε καί σένα τά χαρτιά σου, ἀγαπητέ μου καλαμαρά;

— Ἔτσι εἶναι, ἀπάντησα: ὁ Ὀλυμπος εἶναι πολύ ψηλός. Εἶναι τό πιό ψηλό βουνό τῆς Μακεδονίας: τί λέω; Εἶναι τό ψηλότερο ἀπό τά βουνά τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτό καί οἱ θεοί τό διάλεξαν γιά κατοικία τους. Κοίτα ὅμως καί τά Πιέρια, δέ σοῦ φαίνονται πιό ὁμορφα ἀπό τόν Ὀλυμπο; Εἶχαν ἄδικο οἱ μοῦσες πού ἔστησαν ἐκεῖ τό σπιτικό τους;

⊙

Οἱ βαθμοί τοῦ ἐπιθέτου

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλός.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος (πιό ψηλός) ἀπό τά Πιέρια.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιό ψηλό) (βουνό) ἀπό τά βουνά τῆς Ἑλλάδας.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότατο (πολύ ψηλό) βουνό.

Τά βουνά εἶναι ψηλά, δηλαδή ἔχουν ἓνα γνώρισμα, τό ὕψος. Δέν εἶναι ὅμως τό ἴδιο ψηλά, ἀλλά διαφέρουν. Ἔτσι ὁ Ὀλυμπος

είναι ψηλότερος από τὰ Πιέρια καί πιό ψηλός από ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

- ⊙ Τό ὕψος τῶν βουνῶν καί οἱ διαφορές τους ὡς πρὸς τό ὕψος φανερώνονται μέ ξεχωριστοὺς τύπους τοῦ ἐπιθέτου **ψηλός** :

ψηλός
ψηλότερος, πιό ψηλός
τό ψηλότερο (τό πιό ψηλό)
πολύ ψηλός.

Οἱ τύποι αὐτοὶ ὀνομάζονται **βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου**.

- Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς :
 - ὁ θετικός βαθμὸς
 - ὁ συγκριτικός βαθμὸς
 - ὁ ὑπερθετικός βαθμὸς
- Ἀπὸ τοὺς βαθμούς τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται :
 - ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ

α / Ἐπίθετα **θετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα :

*Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ψηλός***

Τό ἐπίθετο **ψηλός** φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους.

β / Ἐπίθετα **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο :

*Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ψηλότερος (πιό ψηλός)***
ἀπὸ τὰ Πιέρια.

Συγκρίνουμε τὰ δύο βουνά καί βρίσκουμε ὅτι τό ἓνα (ὁ Ὀλυμπος) ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τό ἄλλο (τὰ Πιέρια).

γ₁/ Ἐπίθετα **ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὅλα τὰ ὁμοιά του :

*Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιό ψηλό)
ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.*

Συγκρίνουμε τόν Ὀλυμπο μέ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μέ τό καθένα χωριστά, καί βρίσκουμε ὅτι ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ ἀνώτατο βαθμό.

Τὰ ὑπερθετικά αὐτά λέγονται **σχετικά ὑπερθετικά**.

γ₂/ Ἐπερθετικοῦ βαθμοῦ εἶναι καί τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ πολύ μεγάλο βαθμό, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα οὐσιαστικά :

Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότατο (πολύ ψηλό) βουνό.

Τὰ ὑπερθετικά αὐτά λέγονται **ἀπόλυτα ὑπερθετικά**.

Τό **συγκριτικό** καί τό **ὑπερθετικό** ἑνός ἐπιθέτου λέγονται **παραθετικά τοῦ ἐπιθέτου**.

⊙

Ὁ σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

Α.- Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

α| Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **πιό ἐπιβλητικός** ἀπό τὰ Πιέρια.

β| Ὁ Ὀλυμπος εἶναι **ἐπιβλητικότερος** ἀπό τὰ Πιέρια.

γ| Ὁ Ἀξίος εἶναι **πλατύτερος** ἀπό τόν Πηνειό.

Τό συγκριτικό τό σχηματίζουμε :

1. Μέ δύο λέξεις (περιφραστικά) βάζοντας ἐμπρός ἀπό τό θετικό τή λέξη **πιό** (π.α.):

πιό ἐπιβλητικός,
πιό ταχύς
πιό ἐπιεικής

2. Μέ μιά λέξη (μονολεκτικά)
βάζοντας στο θετικό τίς
καταλήξεις:

α/ **-ότερος, -ότερη, -ότερο**, στα
επίθετα σε **-ος**: *ἐπιβλητικός* →
ἐπιβλητικότερος, ἐπιβλητικότε-
ρη, ἐπιβλητικότερο (π. β)

β/ **-ύτερος, -ύτερη, -ύτερο** στα
επίθετα σε **-ύς**: *πλατύς* →
πλατύτερος, πλατύτερη, πλατύ-
τερο (π. γ)

Β.- Σχηματισμός του υπερθετικού

α/ *Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ πιό ὠραῖος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.*

β/ *Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ ὠραιότερος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.*

γ/ *Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὠραιότατος.*

δ/ *Ὁ Παρθενώνας εἶναι πολὺ (πολὺ) ὠραῖος.*

ε/ *Ὁ Ἀξίος εἶναι πλατύτατος.*

Τό υπερθετικό τό σχηματίζουμε :

1. Βάζοντας τό ἄρθρο μπροστά
ἀπό τό συγκριτικό (π. α,β):

πιό ὠραῖος → *ὁ πιό ὠραῖος*
ὠραιότερος → *ὁ ὠραιότερος*

2. Βάζοντας στο θετικό τίς κα-
ταλήξεις :

α/ **-ότατος, -ότατη, -ότατο**, στα
επίθετα σε **-ος**: *ὠραῖος* →
ὠραιότατος, ὠραιότατη, ὠραι-
ότατο (π. γ)

β/ **-ύτατος, -ύτατη, -ύτατο**, στα
επίθετα σε **-ύς**: *πλατύς* →
πλατύτατος, πλατύτατη, πλα-
τύτατο (π.ε)

3. Βάζοντας ἐμπρός ἀπό τό θε-
τικό τίς λέξεις :

→ [*πολύ: ὠραῖος* → *πολύ ὠραῖος*
πολύ πολύ: ὠραῖος →
πολύ πολύ ὠραῖος

● Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

Ἐπίθετο				Ἐπίρρημα
Ἄρσενικό	πληθυντικός οὐδετέρου			
<i>ώραῖος</i> -ος	τά	<i>ώραῖα</i>		<i>ώραῖα</i>
<i>ψηλός</i> -ος	τά	<i>ψηλά</i>		<i>ψηλά</i>
<i>βαρὺς</i> -ύς	τά	<i>βαριά</i>		<i>βαριά</i>

Ἐκτός ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων πού τελειώνουν σέ **-ος** καί σέ **-ύς** παράγονται ἐπιρρήματα σέ **-α** καί σέ **-ιά**.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν μονολεκτικά καί περιφραστικά παραθετικά, ὅπως καί τά ἐπίθετα :

Θετικό	Συγκριτικό		ὑπερθετικό	
	Μονολεκτικό	Περιφραστικό	Μονολεκτικό	Περιφραστικό
<i>ώραῖα</i>	<i>ώραϊότερα</i>	<i>πιό ὡραῖα</i>	<i>ώραϊότατα</i>	<i>πολύ ὡραῖα</i>
<i>ψηλά</i>	<i>ψηλότερα</i>	<i>πιό ψηλά</i>	<i>ψηλότατα</i>	<i>πολύ ψηλά</i>
<i>βαριά</i>	<i>βαρύτερα</i>	<i>πιό βαριά</i>	<i>βαρύτετα</i>	<i>πολύ βαριά</i>

- Τά μονολεκτικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σέ:
 - **-α** τελειώνουν σέ → **-ότερα, -ότατα**
 - **-ιά** τελειώνουν σέ → **-ύτερα, -ύτατα**

- Τά περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σχηματίζουν:
 - τό συγκριτικό: μέ τό **πιό** + θετικό
πιό ὡραῖα
 - τό ὑπερθετικό: μέ τό **πολύ (πολύ)** + θετικό
πολύ (πολύ) ὡραῖα

- Περιφραστικά παραθετικά σχηματίζουν καί πολλά τοπικά ἐπιρρήματα:
 - *κάτω* *πιό κάτω* *πολύ κάτω*
 - *ἐπάνω* *πιό ἐπάνω* *πολύ ἐπάνω*
 - *ἔξω* *πιό ἔξω* *πολύ ἔξω*

Ἄνωμαλα παραθετικά

Ἐπίθετα			Ἐπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ἐπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ἐπερθετικός
α / καλός	καλύτερος	ἄριστος	καλά	καλύτερα	ἄριστα
β / κακός	χειρότερος	—	κακά (ὡς)	χειρότερα	—
γ / πολύς	περισσότερος (πίστερος)	—	πολύ	περισσότερο (πίστερο)	(πάρα πολύ)
δ / λίγος	λιγότερος	ελάχιστος	λίγο	λιγότερο	(πολύ λίγο) ελάχιστα
ε / μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος	—	—	—
στ / μικρός	μικρότερος	ελάχιστος	—	—	—

- Μερικά ἐπίθετα καί ἐπιρρήματα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά τους ἀπό διαφορετικό θέμα ἢ μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα (π.α-στ). Τά παραθετικά αὐτά λέγονται **ἄνωμαλα**.

Ἐλλειπτικά παραθετικά

Ἐπίθετα			Ἐπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ἐπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ἐπερθετικός
α / (ἄνω)	ἄνωτερος	ἄνωτατος	(ἄνω)	ἄνωτερα	ἄνωτατα
β / (κάτω)	κατώτερος	κατώτατος	(κάτω)	κατώτερα	κατώτατα
γ /	μεταγενέστερος	—		μεταγενέστερα	—

- Μερικά παραθετικά ἐπιθέτων καί ἐπιρρημάτων εἶναι **ἐλλειπτικά**, δηλαδή δέν ἔχουν θετικό βαθμό ἢ, ἐκτός ἀπό τό θετικό, δέν ἔχουν καί ἕναν ἀκόμη ἀπό τοὺς δύο ἄλλους βαθμούς (π. α-γ). Πολλά ἀπό αὐτά σχηματίστηκαν ἀπό ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαίες.

*

Άσκηση ὀρθογραφίας τῶν παραθετικῶν

* Γράφονται μέ **ο**
οἱ καταλήξεις :

→ -ότερος	σοφός	σοφότερος	σοφότατος
→ -ότατος	τίμιος	τιμιότερος	τιμιότατος
	δίκαιος	δικαιότερος	δικαιοτάτος
→ -ότερα	σοφά	σοφότερα	σοφότατα
→ -ότατα	τίμια	τιμιότερα	τιμιότατα
	δίκαια	δικαιότερα	δικαιοτάτα

* Γράφον-
ται μέ **ω**

ὅσα παραθετικά
προέρχονται ἀ-
πό τοπικά ἐπιρ-
ρήματα σέ **-ω**

ἄνω	ἀνώτερος	ἀνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος
κάτω	κατώτερα	κατώτατα

* Γράφονται μέ **υ**
οἱ καταλήξεις

→ -ύτερος	πλατύς	πλατύτερος	πλατύτατος
→ -ύτατος	βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
→ -ύτερα*	πλατιά	πλατύτερα	πλατύτατα
→ -ύτατα	βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα

* Νά συμπληρώσεις τά κενά :

- Εἶναι καθηγητής σέ Ἄν-τατο Ἐκπαιδευτικό Ἴδρυμα.
- Ὁ πατέρας μου εἶναι μεγαλ-τερος ἀπό τό δικό σου.
- Ὁ δάσκαλός μας φαινόταν ὅτι ἦταν ὁ αἰστηρ-τερος τοῦ

* Τό *νωρίτερα* γράφεται μέ **ι**.

- κόσμου· είναι γιατί έκρυβε τήν αγάπη πού μᾶς εἶχε.
- Τό πρόβλημα ἦταν δυσκολ-τατο· κι ὁμως εἶχε τή λύση του.
 - Ἐνῆκει κι αὐτός στό κατ-τερο προσωπικό τοῦ νοσοκομείου.
 - Ἦταν ὁ ἀρχαι-τερος ἀπό ὄλους μας στήν ὑπηρεσία.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων :
 - καλός, κακός, πολύς, λίγος, κομπός, δροσερός
- * 2 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων :
 - καλά, πολύ, λίγο, ψυχρά
- * 3 Νά σχηματίσεις φράσεις ὅπως στό παράδειγμα :
 - Φάνης - ἐργατικός - Πέτρος
Ἐπίσης Φάνης εἶναι ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός) ἀπό τόν Πέτρο.
 - Οὐράνοξύστης - ψηλός - πολυκατοικία
 - κερί - μαλακός - ξύλο
 - Κύπρος - μεγάλη - Κρήτη
 - Ζάκυνθος - μικρός - Κέρκυρα
- * 4 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού δίνονται σέ παρένθεση :
 - Ὁ φίλος μου εἶναι ... (πιστός) ἀπό τό δικό σου.
 - Ἡ αγάπη εἶναι τό... (εὐγενικός) συναίσθημα.
 - Ἡ μητέρα μου εἶναι ἡ... (στοργικός) μητέρα τοῦ κόσμου.
 - Ὁ Πέτρος εἶναι ὁ... (ἐξυπνος) μέσα στήν τάξη.
 - Τό λιοντάρι εἶναι τό... (δυνατός) ἀπό ὄλα τά ζῶα.
- * 5 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἐπίθετα πού δέ σχηματίζουν παραθετικά :
 - ἀκριβός, ξύλινος, νέος, ἀσημένιος, καθαρός, βυσσινής,

πήλινος, οὐράνιος, σμυρναίικος, λευκός, χτεσινός, μισός, θνητός.

Βοηθητικά στοιχεία :

Δέ σχηματίζουν παραθετικά επίθετα πού σημαίνουν :

- ὕλη (μάλλινος), καταγωγή (προγονικός), τόπο ἢ χρόνο (θαλασσινός, κυριακάτικος), κατάσταση πού δέν ἀλλάζει (ἀθάνατος).

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Οἱ μικροί κατασκευαστές

Ἡ χαρούμενη συντροφιά ἔφτασε ἐπιτέλους στή Λέσβο. Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές τῆς Ἑκτῆς τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἦταν ὅλοι τους κεράτοι ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο καί λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὅλοι μαζί στό γαλάζιο αὐτό νησί τοῦ Αἰγαίου. Δυό μῆνες τήν ὀργάνωναν αὐτή τήν ἐκδρομή· ἔτσι εἶχαν πάρει μαζί τους ἄρκετά τρόφιμα καί δεκατέσσερις σκηνές : δώδεκα ἀτομικές, μία γιά ἀποθήκη καί μία γιά ἀναρρωτήριο. Ἡ τελευταία ἦταν ἡ πιό μεγάλη· εἶχε διπλή πόρτα, διπλό παράθυρο, καί ἦταν διπλάσια καί τριπλάσια ἴσως ἀπό τή σκηνή τῆς ἀποθήκης. Ἦταν μιά ἐδρῦχωρη καί ἄνετη σκηνή.

Ἔτσι τά παιδιά τά εἶχαν ὅλα καί δέν τούς ἔμενε παρά νά διαλέξουν ἕναν τόπο κοντά σέ πόσιμο νερό καί ἐκεῖ νά ἐγκατασταθοῦν. Αὐτό καί θά ἔκαναν τώρα.

α

β

<ul style="list-style-type: none">• Δεκατέσσερις σκηνές• Ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο μαθητή• Διπλή πόρτα• Ἡ μιά σκηνή εἶναι διπλάσια ἀπό τήν ἄλλη	<ul style="list-style-type: none">• Μιά δωδεκάδα μαθητές• Καμιά δεκαριά μέρες
Ἀριθμητικά ἐπίθετα	Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

Οί λέξεις δώδεκα, πρώτος, δωδέκατος, διπλή, διπλάσια, δωδεκά-
 दा, δεκαριά δηλώνουν αριθμούς και λέγονται **ἀριθμητικά**. Τά ἀ-
 ριθμητικά φανερώνουν: **ποσό**: δώδεκα σκηνές· **σειρά**: ἀπό τόν πρῶ-
 το ὡς τό δωδέκατο μαθητή, κτλ.

Τά ἀριθμητικά εἶναι ἢ **ἀριθμητικά ἐπίθετα** (α) ἢ **ἀριθμητικά οὐσιαστικά** (β).

A.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τά ἀριθμητικά ἐπίθετα ἀνάλογα μέ τή σημασία τους χωρίζον-
 ται σέ ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά
 καί ἀναλογικά.

Θ α Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά φανερώνουν
 ὀρισμένο πλήθος ἀπό πρόσωπα,
 ζῶα ἢ πράγματα:

δώδεκα μαθητές,
 δύο λιοντάρια,
 μία σκηνή

▲ Κλίση

Ἔνας

Ἐνικός ἀριθμός		
Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
ἕνας	μία, μιά	ἕνα
ένος	μιᾶς	ένός
ἕνα(ν)	μία, μιά	ἕνα

τρία, τέσσερα

Πληθυντικός ἀριθμός			
Ἀρσενικό καί θηλυκό	Οὐδέτερο	Ἀρσενικό καί θηλυκό	Οὐδέτερο
τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα
τριῶν	τριῶν	τεσσάρων	τεσσάρων
τρεῖς	τρία	τέσσερις	τέσσερα

- ▲ Όμοια κλίνονται κι εκείνα που είναι σύνθετα με τὰ παραπάνω ἀριθμητικά : δεκατρεῖς, δεκατέσσερις, εἴκοσι ἕνας κτλ.
- ▲ Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά **δύο-δύο** καί ἀπό τό **πέντε** ὡς τό **ἐκατό** δέν κλίνονται.
- ▲ Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό **διακόσια** καί πάνω σχηματίζουν μόνο πληθυντικό καί κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα που ἔχουν ἴδιες καταλήξεις :

πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια
• διακόσιοι	• διακόσιες	• διακόσια
διακόσιων	διακόσιων	διακόσιων
διακόσιους	διακόσιες	διακόσια

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Λατινικοί ἀριθμοί	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	I	ἕνας, μία -μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	II	δύο, δυό	δεύτερος
3	γ'	III	τρεῖς, τρία	τρίτος
4	δ'	IV	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	V	πέντε	πέμπτος
6	ς'	VI	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	VII	ἐφτά (ἐπτά)	ἕβδομος
8	η'	VIII	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ'	IX	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	X	δέκα	δέκατος

- Ὁλόκληρο τόν πίνακα θά τόν βρεῖς στό Ἐπίμετρο, (Πιν. 7)

⊙ β Τακτικά αριθμητικά

Τά τακτικά αριθμητικά φανερώνουν τή σειρά, τήν τάξη (= τακτικά):	πρώτος μήνας, δεύτερος μήνας πρώτη τάξη, έκτη τάξη πρώτο βραβείο, δεύτερο βραβείο
Τά περισσότερα τελειώνουν σε -(τος), -(τη), -(το):	πρώτος, δεύτερος, τρίτος κτλ.

⊙ γ Πολλαπλασιαστικά αριθμητικά

Τά πολλαπλασιαστικά αριθμητικά φανερώνουν από πόσα άπλά μέρη είναι σχηματισμένο κάτι:	διπλός κόμπος διπλή πόρτα τριπλό σχοινί
Τελειώνουν σε -πλός -πλή, -πλό:	άπλός, διπλός, τριπλός κτλ.

⊙ δ Αναλογικά αριθμητικά

Τά αναλογικά αριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές ένα ποσό είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο:	Οί 10 δραχμές είναι διπλάσιες από τίς 5. Η μία σκηνή είναι τριπλάσια από τήν άλλη.
Τελειώνουν σε -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:	διπλάσιος, τριπλάσιος... δεκαπλάσιος, εκατονταπλάσιος, πολλαπλάσιος κτλ.

▲ Κλίση Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά καί τά αναλογικά επίθετα κλίνονται όπως τά ομοιοκατάληκτα επίθετα.

→ [πρώτος - πρώτου
διπλάσια - διπλάσιος
δεκαπλό - δεκαπλού

B.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

<p>Τά αριθμητικά ουσιαστικά είναι άφρημένα περιληπτικά ουσιαστικά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ήταν μιά δωδεκάδα μαθητές. • Λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὅλοι μαζί. 			
<p>Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά μέ τίς καταλήξεις :</p>	<table style="border: none;"> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding: 0 10px;"> <p>-άδα</p> <p>-αριά</p> </td> <td style="padding: 0 10px;"> <p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p> </td> </tr> </table>	{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p>
{	<p>-άδα</p> <p>-αριά</p>	<p>δύο-δνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</p> <p>δέκα-δεκαριά... εἴκοσι-εἰκοσαριά κτλ.</p>		

- Τά αριθμητικά ουσιαστικά σέ **-άδα** φανερώνουν ἕνα σύνολο ἀπό πολλές μονάδες.
- Τά αριθμητικά ουσιαστικά σέ **-αριά** φανερώνουν τό περίπου : **δεκαριά** = δέκα περίπου.
- ▲ Τά αριθμητικά ουσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά ουσιαστικά σέ -αδα : ἡ μονάδα, τῆς μονάδας κτλ.
- ▲ Συγκεντρωτικό πίνακα τῶν ἀριθμητικῶν μπορεῖς νά δεῖς στό Ἔπίμετρο, πιν. 7.

Ἐπιμέτρηση ὀρθογραφίας ἀριθμητικῶν

1. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὠς τό 19 γράφονται μέ μιά λέξη:	<p><i>δεκατρία ... δεκαεννέα</i>
(βλ. Ἔπίμετρο πιν. 1)</p>
2. Ἀπό τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	<i>εἴκοσι ἕνα</i> κτλ. (βλ. Ἔπίμετρο, πιν. 7)
3. Τά τακτικά ἀριθμητικά ἀπό τό 13 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	<p><i>δέκατος τρίτος,</i>
<i>δέκατος τέταρτος</i> κτλ.
(βλ. Ἔπίμετρο, πιν. 7)</p>

4. Γράφονται με δύο **νν** τό **έννέα** και όσα (γίνονται από αυτό και) έχουν μέσα όλόκληρη τή λέξη **έννέα - έννια**: *έννιακόσιοι, έννεαπλάσιος κτλ. ένῶ έννεήντα, έναιος, έννεηκοστός κτλ.*
5. Τά αριθμητικά sé **-άντα, -ήντα** παίρνουν όξεία: *τριάντα, σαράντα, πενήντα, έξήντα κτλ.*
6. Παίρνουν δασεία τά αριθμητικά: **ένα, έξι, έφτά, έντεκα, εκατό, άπλός** και όσα γίνονται από αυτά: *έκτος, εκατοστός κτλ.*
7. Τά σύνθετα πού έχουν δεύτερο συνθετικό τή λέξη **μισός** γράφονται στή λήγουσα μέ **ι**. Δέν ακολουθοϋν τόν κανόνα και γράφονται μέ **η** όσα έχουν πρώτο συνθετικό τό άρσ. **ένας** και τό θηλ. **μία**: *ένάμισι μήλο, δυόμισι κιλά. τεσσερισήμισι ώρες, έφτάμισι τόνοι, -ένάμιση τόνο, μιάμιση ώρα*

Άσκήσεις

- * 1 Γράψε τά άπόλυτα και τά τακτικά αριθμητικά από τό ένα ώς τό είκοσι, όπως στό παράδειγμα :

Έλληνικά σημεία	άραβικά	άπόλυτα αριθμητικά	τακτικά αριθμητικά
α'	1	ένας, μία (μιά) ένα	πρώτος, -η, -ο

Συμβουλευσου και τόν πίνακα 7 πού βρίσκεται στό 'Επίμετρο.

- * 2 Ποιά αριθμητικά έπίθετα άντιστοιχοϋν στα περιληπτικά οϋσιαστικά **τετράδα** και **δεκάδα**;
- * 3 Σχημάτισε φράσεις μέ τά αριθμητικά :

- πέμπτος, τετραπλός, τριπλάσιος, τριάδα

Παράδειγμα : 'Ο Μάης είναι ο πέμπτος μήνας του χρόνου.

- * 4 Νά κλίνεις τό αριθμητικό επίθετο **τρεις** στά τρία του γένη μέσα σέ φράσεις.

Παράδειγμα :

Οί **τρεις** κυνηγοί δέν είδαν τό κρυμμένο έλάφι.

'Ο σκύλος άκολουθοϋσε τά βήματα **των τριων** κυνηγων.

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

*Ένα κασίκι πού ήταν επάνω σέ μιά στέγη, βλέποντας ένα λύκο νά περνά από κάτω **τόν** έβριζε καί **τόν** περιγελοϋσε. Κι ο λύκος είπε : «Έ καημένη μου, **δέ μέ βρίζεις έσύ**, ή θέση πού είσαι **μέ βρίζεις**».*

Αίσώπων Μύθοι, μετ. Θρ. Σταύρου

Στό κείμενο παρατηροϋμε ότι :

1. 'Η λέξη **τόν** μπήκε αντί για τό όνομα **λύκος** — **τόν έβριζε** = έβριζε τό λύκο.
2. 'Η λέξη **έσύ** μπήκε αντί για τό όνομα **κασίκι** — **δέ μέ βρίζεις έσύ** = έσύ τό κασίκι.

Οί λέξεις πού μπαίνουν αντί για όνόματα λέγονται **άντωνυμίες**.

- Οί άντωνυμίες είναι όχτώ ειδών :

προσωπικές	κτητικές	αϋτοπαθείς	όριστικές
δεικτικές	άναφορικές	έρωτηματικές	άόριστες

1.- Προσωπικές άντωνυμίες

(Τά μάτια τής γιαγιᾶς)

Μιλοῦνε τ' ἀδέρφια γιά τό δῶρο τής νύφης, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τής γιαγιᾶς, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ· κοντεύει πρωτοχρονιά.

ἽΟ μικρός πετιέται μέ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιά τή γιαγιά ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. Ἐγώ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τής πήρατε δῶρο τής γιαγιᾶς δόντια. Φέτος... πέστε στό μεγάλο τό γιατρό καί ρωτήστε, δέν μποροῦν τάχα αὐτοί, πού κάνουν δόντια, νά κάμουν καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαγιά μου; Ἄχ! ὀλοένα σβήνουν τά μάτια της. Σέ λίγο, σᾶς τό λέω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπει. Ἐμένα ὄχι φέτος, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἄν τά μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καί ἄν οἱ γιατροί δέν μποροῦν νά τά κάμουν, ὁ Θεός μπορεῖ· νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά δεῖ ἐμένα, πώς ἔχω τά χρυσά μαλλιά καί τά μάτια τής μητέρας μας, νά παρηγορηθεῖ.

Τ' ἀδέρφια δέν εἶπαν τίποτα.

Α. Παπαδοπούλου, Ἡ γιαγιά

Οἱ λέξεις ἐγώ, σᾶς, τής εἶναι ἄντωνυμίες καί φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, δηλαδή φανερώνουν :

α/ Ἐκεῖνον πού μιλεῖ:	{	Γιά τή γιαγιά ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	πρῶτο πρόσωπο
β/ Ἐκεῖνον πρὸς τόν ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος:	{	Γιά τή γιαγιά ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	δεύτερο πρόσωπο
γ/ Ἐκεῖνον γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος:	{	Πέρσι τής πήρατε
δῶρο τής γιαγιᾶς	→	τρίτο πρόσωπο

Οἱ ἄντωνυμίες πού φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου λέγονται **π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς ἄ ν τ ω ν υ μ ῖ ε ς**.

- Οἱ προσωπικές ἄντωνυμίες εἶναι :

α/ Ἡ ἄντωνυμία ἐγώ	γιά τό πρῶτο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
β/ Ἡ ἄντωνυμία ἐσύ	γιά τό δεύτερο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
γ/ Ἡ ἄντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό	γιά τό τρίτο πρόσωπο : αὐτός τρέχει, αὐτή κοιμάται, αὐτό παίζει.

Οί προσωπικές άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
Ένικός ἀριθμός	Όνομ.	ἐγώ	ἐσύ	αὐτός (τος)	αὐτή (τη)	αὐτό (το)
	Γεν.	ἐμένα (μου)	ἐσένα (σου)	αὐτοῦ (του)	αὐτῆς (τῆς)	αὐτοῦ (του)
	Αἴτ.	ἐμένα (μέ)	ἐσένα (σέ)	αὐτόν (τόν)	αὐτή (ν) τή (ν)	αὐτό (τό)
	Κλητ.	—	ἐσύ	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός	Όνομ.	ἐμεῖς	ἐσεῖς	αὐτοί (τοι)	αὐτές (τες)	αὐτά (τα)
	Γεν.	ἐμᾶς (μᾶς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)
	Αἴτ.	ἐμᾶς (μᾶς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτούς (τούς)	αὐτές (τίς τές) *	αὐτά (τά)
	Κλητ.	—	ἐσεῖς	—	—	—

* Τό τίς μπαίνει πρῖν ἀπό τό ρῆμα, τό τέξ ὕστερα ἀπό αὐτό : Ἐν τίς συναντήσεις, ρώτα τέξ.

- Οί προσωπικές αντωνυμίες έχουν συνήθως διπλούς τύπους :
τούς **δυνατούς** και τούς **αδύνατους**.

Οί δυνατοί τύποι έχουν δυό ή τρείς
συλλαβές :

→ *ἐσᾶς φώναζαν*
ἐμένα ἀγαποῦσαν

Οί αδύνατοι τύποι έχουν μία συλλαβή :

→ *σᾶς φώναζαν*
μέ ἀγαποῦσαν

- Δέν πρέπει νά συγχέουμε τά ἄρθρα μέ
τούς αδύνατους τύπους τῶν προσωπι-
κῶν αντωνυμιῶν.

Τά ἄρθρα συνοδεύουν ὀνόματα

→ *τόν ὀρειβάτη, τή ζωή,*
τό μῆλο

Οί αντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα

→ *Τῆς μίλησα. Πές του*
κάτι.

Ἑρωτήσεις

Τί λέμε αντωνυμίες; πόσα εἶδη ἔχουμε; Ποιές αντωνυμίες λέμε
προσωπικές; Πῶς ξεχωρίζουμε τούς δυνατούς ἀπό τούς
αδύνατους τύπους; Πῶς ξεχωρίζουμε τά ἄρθρα ἀπό τούς
αδύνατους τύπους;

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς προσωπικές αντωνυμίες τοῦ
κειμένου.
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τά οὐσιαστικά μέ τούς αδύνατους
τύπους τῆς προσωπικῆς αντωνυμίας, ὅπως στό παρά-
δειγμα :
 - Εἶδα τό Γιῶργο → Τόν εἶδα.
 - Ἄκουσα τή βροντή → • Ἄκούσατε τίς εἰδήσεις →
 - Μίλησα τῆς ἀδερφῆς → • Πάρε τό μολύβι →
 - Μελέτησα τό μάθημα → • Ἐλυσε τά προβλήματα →
 - Χαιρέτισε τίς φίλες →

* 3 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

- Φεύγεις κι ...;
- Ναί, φεύγω κι ...
- ... πάντως θά μείνουμε λίγο ακόμη.
- *Αν εἶναι γιά λίγο, τότε νά... περιμένω.
- *Όχι, ὄχι, ... πήγαινε... θά ἔρθουμε ἀργότερα.

©

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

"Όταν μεγαλώσει...

Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι μας, γιατί μοῦ μοιάζει: εἴμαστε καί οἱ δύο φυλακισμένοι: τό καναρίνι στό κλουβί του, ἐγώ στό δωμάτιό μου. Εἶναι γά μὴν τό ἀγαπᾶς ὕστερα; Εἶναι κοινός ὁ δικός μας ὁ πόνος. "Ὡρες ὦρες μοῦ ῥχεται ν' ἀνοίξω τό κλουβί καί νά τό ἐλευθερώσω. Καί θά τό ἔκανα. ἂν δέ σκεφτόμουν τήν Ἑλένη, τή μικρή τήν ἀδερφή μου, πού δέ θέλει νά τό ἀποχωριστεῖ. Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου· εἶναι καί δικό της τό καναρίνι. Προχτές μάλιστα μοῦ τό εἶπε καθαρά :

— Δέν μπορεῖς, Πέτρο, νά τό κάνεις τό καναρίνι ὅ,τι θέλεις.

"Ἐχει δίκαιο. Δέν ἀπελπίζομαι ὅμως: ὅταν θά μεγαλώσει, ἐλπίζω νά συμφωνήσουμε...

● Οἱ λέξεις τοῦ κειμένου **μας, δικό μου, δικό της** εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι. "Ἐτσι :

• Ἡ ἀντωνυμία **μας** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου.

Τό ἀγαπῶ τό καναρίνι μας.

• Ἡ ἀντωνυμία **δικό μου** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στόν Πέτρο.

Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου (= τοῦ Πέτρου).

• Ἡ ἀντωνυμία **δικό της** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν Ἑλένη.

εἶναι καί δικό της (= τῆς Ἑλένης) τό καναρίνι.

⊙

Οί άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι λέγονται κτητικές άντωνυμίες.

● Κτητικές άντωνυμίες είναι :

1. Οί γενικές τών αδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας, όταν ακολουθοῦν ένα ουσιαστικό :

μου, σου	Ἡ βιβλιοθήκη μου
του, της, του	Τό παιδί της
μας, σας, τους	Ὁ φίλος μας

2. Τό επίθετο δικός, δική, δικό μέ τίς γενικές τών αδύνατων τύπων τής προσωπικής άντωνυμίας :

Γιά έναν κτήτορα

Γιά πολλούς κτήτορες

α' πρόσ : δικός μου, δική μου, δικό μου β' πρόσ : δικός σου, δική σου, δικό σου γ' πρόσ : δικός του, δική του, δικό του (της) (της) (της)	δικός μας, δική μας, δικό μας δικός σας, δική σας, δικό σας δικός τους, δική τους, δικό τους
--	--

- Ἦταν δικός μου ὁ σκύλος ὄχι δικός σου.
- Τόν θεωροῦσε δικό του ἄνθρωπο.

- Ἦταν δικός μας ὁ σκύλος ὄχι δικός σας.
- Τόν θεωροῦσαν δικό τους ἄνθρωπο.

- Ἡ κτητική άντωνυμία ἔχει τρία πρόσωπα.
- Τό επίθετο δικός, -η, -ό κλίνεται ὅπως τό επίθετο καλός, -ή, -ό.

▲ Προσοχή!

Ἡ κτητική άντωνυμία μπαίνει ὕστερα ἀπό ουσιαστικό, ἐνῶ ἡ προσωπική συνοδεύει ρῆμα :

- τό κλουβί του → κτητική
- τοῦ εἶπε → προσωπική

Ἐρωτήσεις

Ποιές ἀντωνυμίες λέμε κτητικές; Ποιές εἶναι; Πῶς ξεχωρίζουμε τίς προσωπικές ἀντωνυμίες ἀπό τίς κτητικές;

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς κτητικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ὑπογραμμίσεις μέ κόκκινο μολύβι τίς κτητικές ἀντωνυμίες καί μέ πράσινο τίς προσωπικές :
- Στερνή μου γνώση νά σέ εἶχα πρῶτα.
 - Τούς εἶχαμε ἀπαθήσει στό δικό τους ἔδαφος.
 - Μᾶς χάρισε ὀλόκληρη τήν περιουσία του.
 - Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου.
 - Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
 - Ὅταν κοιμάται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
 - Ἦλιε μου καί τρισήλιε μου
ἕνα σου λόγο στείλε μου.
 - Οἱ ἄνθρωποι μ' ἀρνήθηκαν
κανεῖς δέ μέ σιμώνει.
Μόνο μοῦ κάνει συντροφιά
τῆς νύχτας τό τριζόνι :
— Ἐννοια σου λέει ἐννοια σου
κι ἐγώ εἶμαι ἄδ' κοντά σου
γιά συντροφιά στήν ἐγνοια σου
καί γιά παρηγοριά σου.

Ο. Ἐλύτης

3. Αυτόπαθεῖς ἀντωνυμίες

Ἦταν ἐγωιστής;

Οἱ φίλοι μου λένε ὅτι εἶμαι ἐγωιστής καί ὅτι ἐνδιαφέρομαι ὑπερβολικά γιά τόν ἑαυτό μου. Προχτές μάλιστα ὁ Φάνης μοῦ τό εἶπε καθαρά :

— Ἄκουσε, Πέτρο, νομιζῶ ὅτι τό ἔχεις παρακάνει μέ τό νά φροντίζεις τόν ἑαυτό σου καί νά ἀγνοεῖς ὅλους τούς ἄλλους. Καί δέν εἶσαι ὁ μόνος· τό ἴδιο κάνει καί ὁ Παῦλος· κοιτάζει πάντοτε τήν ἐδκόλια του, κι ὅταν ἀκόμη εἶναι νά στενοχωρησεῖ τούς ἄλλους· κι αὐτό γιατί σκέφτεται μόνο τόν ἑαυτό του. Ἔτσι ὅμως χάνετε κάθε μέρα τίς συμπάθειες τῶν φίλων σας. Καιρός, φίλε μου, νά ἀλλάξετε τακτική.

Τά λόγια αὐτά τοῦ Φάνη μέ ἔβαλαν σέ σκέψεις. Ἴσως ἔχει δίκιο. Ἐξάλλου εἶναι ὁ καλύτερος φίλος μου.

- Οἱ λέξεις τόν ἑαυτό μου, τόν ἑαυτό σου, τόν ἑαυτό του εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερόνουν πῶς τό ἴδιο πρόσωπο πού ἐνεργεῖ (κάνει κάτι), τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια. Ἔτσι :

1. Οἱ ἀντωνυμίες

τόν ἑαυτό μου

τόν ἑαυτό σου

στis
φράσεις

φροντίζω ὑπερβολικά τόν ἑαυτό μου

κοιτάζεις κάθε φορά τόν ἑαυτό σου

φανερόνουν ὅτι ὁ Πέτρος ὁ ἴδιος ἐνεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ἐνέργεια.

2. ἡ ἀντωνυμία

τόν ἑαυτό του

στή φράση

σκέφτεται μόνο τόν ἑαυτό του

φανερόννει ὅτι ὁ Παῦλος ὁ ἴδιος ἐνεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ἐνέργεια.

⊙

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερόνουν πῶς τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ἐνέργεια λέγονται **αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες**.

Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο
Ένικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μου	τοῦ ἑαυτοῦ σου	τοῦ ἑαυτοῦ του (της)
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μου	τόν ἑαυτό σου	τόν ἑαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μας ἢ τῶν ἑαυτῶν μας	τοῦ ἑαυτοῦ σας ἢ τῶν ἑαυτῶν σας	τοῦ ἑαυτοῦ τους ἢ τῶν ἑαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μας ἢ τούς ἑαυτούς μας	τόν ἑαυτό σας ἢ τούς ἑαυτούς σας	τόν ἑαυτό τους ἢ τούς ἑαυτούς τους

- Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται ὅπως τό επίθετο **καλός**, **-ή, -ό**.

Άσκηση

* Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη αυτοπαθή άντωνυμία :

- Δέν αναγνώριζα τόν...
- "Όλο τόν κόσμο ρῶτα, τόν... πρῶτα.
- Πάνω ἀπό τό καθετί ἔβαζε τόν...
- Ήταν ἐγωιστές· κοίταζαν μόνο τούς...
- Δέ βλέπω τόν... στόν καθρέφτη.
- Ἀπ' τόν καθρέφτη μέ κοιτάζει ὁ...

4. Ὅριστικές άντωνυμίες

Φωτιά καί δόξα

Τό βομβαρδισμό ἐκεῖνον τοῦ 1940 δέ θά τόν ξεχάσουν ποτέ οἱ ἄνδρες τοῦ Τρίτου Συντάγματος Πεζικοῦ. Λίγο πρῖν μοῦθε στήν Κορυτσά, τά ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πέντε φορές τήν ἴδια τήν ἡμέρα, ἔριξαν ἐπάνω μας μέ

πρωτοφανή λύσσα φωτιά και άτσάλι. Οί επιδρομείς νόμισαν ότι θά σπάσουν τό ήθικῶ τοῦ πεζικοῦ μας, πού αγωνιζόταν μόνο του, χωρίς αεροπορία και χωρίς πυροβολικό. Γελάστηκαν ὅμως· οί λόγχεις τοῦ Τρίτου Συντάγματος δέ λύγισαν, αντίθετα μάλιστα σέ λίγο δοξάστηκαν στους δρόμους τῆς Κορυτσᾶς.

- Οί λέξεις **τήν ἴδια μόνο του** εἶναι ἀντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα τοῦ ἴδιου εἴδους.

Ἔτσι :

1. ἡ ἀντωνυμία **τήν ἴδια** στή φράση **πέντε φορές τήν ἴδια τήν**

ἡμέρα ξεχωρίζει τήν ἡμέρα ἀπό τίς ἄλλες ἡμέρες·

2. ἡ ἀντωνυμία **μόνο του** στή φράση **Τό πεζικό αγωνιζόταν μό-**

νο του ξεχωρίζει τό πεζικό ἀπό τά ἄλλα ὄπλα, δηλαδή ἀπό τήν αεροπορία και τό πυροβολικό.

- ⊙ Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα τοῦ ἴδιου εἴδους τίς λέμε ὀριστικές.

- ⊙ Ὅριστικές ἀντωνυμίες εἶναι :

α/ Τό επίθετο **ὁ ἴδιος,** ἡ ἴδια, τό ἴδιο,

ὅταν συνοδεύεται ἀπό τό ἄρθρο :

- **Ἦρθε ὁ ἴδιος ὁ στρατηγός** (ὁ στρατηγός, ὄχι κανένας ἄλλος).

β/ Τό επίθετο **μόνος,** μόνη,

ὅταν δέν ἔχει ἄρθρο και συνοδεύεται ἀπό τή γενική τῶν ἀδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν :

- **Φροντίζω τό σπίτι μόνη μου** (μόνη, ὄχι μαζί μέ ἄλλη).

⊙	μόνος, -η, -ο μου	μόνοι, -ες, -α μας
	μόνος, -η, -ο σου	μόνοι, -ες, -α σας
	μόνος, -η, -ο του, της, του	μόνοι, -ες, -α, τους

- Κλίνονται όπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.

Ἄσκηση

- * Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη ὀριστική ἀντωνυμία :
- Τό πρόβλημα τό ἔλυσε... ,χωρίς νά τή βοηθήσει κανένας.
 - Τελευταία ἦρθε καί... ὁ Ξέρξης γιά νά τούς δώσει θάρρος.
 - Δέν μπορούσα νά τοῦ τό ἀρνηθῶ· ἐξάλλου ἦρθε... καί μοῦ τό ζήτησε.
 - ... δέν μπορούσαν νά κάνουν τίποτε· ἔτσι ζήτησαν τή βοήθεια τῶν φίλων τους.
 - ...λένε ὅτι δέν τίς ἐνδιαφέρει αὐτή ἡ ὑπόθεση· εἶναι ὅμως ἔτσι;
 - Ἄν θέλεις νά κερδίσεις τή ζωή, πάλεψε...

⊙

5. Δεικτικές ἀντωνυμίες

(Μπά! τοῦτο εἶναι τό γιούσουρι;)

Ἄκουα τούς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...). Ἐκεῖνοι μιά φορά ἔβαλαν τὰ στήθη τους ἐμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου! Πήδηξαν μέ ἀναμμένο δαυλί στίς μπαρουταποθήκες του! Εἶδαν τό θάνατο χίλιες φορές καί δέν μπόρεσαν νά ξεριζώσουν ἕνα δεντρί! Δέν μπορούσα νά τό χωνέψω.

— Δέ μοῦ λές, πατέρα, κάνω κάποτε τοῦ γέροντά μου· τί εἶναι αὐτό τό γιούσουρι;

— Εὐλο, παιδί μου, σάν καί τ' ἄλλα· θαλασσόξυλο. Ἄν θέλεις νά τό μάθεις, σύρε νά ἰδεῖς τήν πίπα μου.

Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! τοῦτο εἶναι τό γιούσουρι; τό κόβουν λοιπόν;

— Τό κόβουν λέει; Ἄφου τό ἔχεις στά χέρια σου! Ἔκοψα πῆχες, ὅταν ἤμουν σφουγγαράς.

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας, Τό γιούσουρι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

α| Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! **τοῦτο** εἶναι τό γιούσουρι, τό κόβουν λοιπόν;

β| Ἄκουα τούς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...) Ἐκείνοι μιά φορά ἔβαλαν τά στήθη τους ἔμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου!

Οἱ λέξεις **τοῦτο** καί **ἐκείνοι**, πού βλέπουμε στίς παραπάνω φράσεις, εἶναι ἀντωνυμίες τίς ὁποῖες μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **τοῦτο** (π. α) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει μιά πίπα ἀπό γιούσουρι.
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ἐκείνοι** (π. β) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει τούς ἄντρες πού πολέμησαν τούς Τούρκους καί πού μιλοῦν μέ σεβασμό γιά τό γιούσουρι.

⊙ Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν δείχνουμε τίς ὀνομάζουμε **δεικτικές ἀντωνυμίες**.

- Δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ αὐτός, αὐτή, αὐτό,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται κοντά μας.

- Αὐτό τό βιβλίο εἶναι δικό μου.

β/ (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται πολύ κοντά μας :

- Ἐτοῦτος ὁ δρόμος βγάζει στό σπίτι μας.

γ/ **ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο,**

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται μακριά μας:

• Ἐκεῖνο τό φίλο δέ τόν ζέχασα ποτέ

δ/ **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο,**

γιά νά δείχνουμε ποιότητα.

• Τέτοιος ἦταν σέ ὄλη του τή ζωή.

ε/ **τόσος, τόση, τόσο,**

γιά νά δείχνουμε ποσότητα.

• Τόσος καιρός πέρασε ἀπό τότε πού νά θυμᾶμαι;

⊙ Οἱ δεικτικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

Ἄσκηση

* 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 Νά κλίνεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες μαζί μέ τά οὐσιαστικά τους :

• Αὐτή ἡ μέθοδος

• ἐκεῖνη ἡ ἐποχή

• Τέτοια ἀγάπη

• τέτοιος κόσμος

• Τόσος θόρυβος

• ἐκεῖνος ὁ μόχθος

* 3 Ποιά δεικτική ἀντωνυμία θά βάλεις;

• ...τή νύχτα κανένας δέν κοιμήθηκε.

• Ὅλες ... οἱ σκέψεις τόν ἔκαναν δυστυχισμένο.

• Πρέπει νά ἔχουμε τό νοῦ μας ... τό μέρος εἶναι ἐπικίνδυνο.

• Ἦταν ... τό πλῆθος, ὥστε δέν μπορέσαμε νά περάσουμε.

• ... φίλο πρώτη φορά βρήκα.

6. Αναφορικές αντωνυμίες

Δέν κατάλαβε τίποτε...

Ξέρξη, επειδή μέ ρωτᾶς, θά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ Δημάρατος. Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά θά πολεμήσουν μέ πολύ πείσμα καί δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι. Ὅποιος κι ἄν εἶσαι, ὅτι καί νά κάμεις, δέ θά σέ φοβηθοῦν οὔτε καί θά σέ ἀναγνωρίσουν γιά ἀφέντη τους· ἔχουν αὐτοῖ δικό τους ἀφέντη τό νόμο· σ' αὐτόν πειθαρχοῦν καί γι' αὐτόν εἶναι ἔτοιμοι νά πεθάνουν ὡς τόν ἕνα. Καί τώρα, γιά νά δεῖς ὅτι δέ σοῦ λέω ψέματα, ρίξε στή μάχη ὅσους θέλεις καί θά τό δεῖς μέ τά ἴδια σου τά μάτια.

Ὁ Ξέρξης γέλασε σαρκαστικά· σημάδι ὅτι δέν κατάλαβε τίποτε...

Οἱ λέξεις **πού**, **ὅση** εἶναι αντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση πηγαίνει, δηλαδή ἀναφέρεται, σέ μιά λέξη. Ἔτσι :

- Μέ τήν αντωνυμία **πού** ἢ πρόταση «**πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά**» ἀναφέρεται στή λέξη **ἄνθρωποι** : «*Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά*».
- Μέ τήν αντωνυμία **ὅση** ἢ πρόταση «**ὅση καί ἄν εἶναι**» ἀναφέρεται στή λέξη **δύναμη** : «*δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἄν εἶναι*».

⊙

Τίς αντωνυμίες αὐτές μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιά λέξη τίς ὀνομάζουμε **ἀναφορικές αντωνυμίες**.

⊙

Ἀναφορικές αντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

- α/ Τό ἄκλιτο **πού** → • *Μιλοῦσε σάν σοφός πού τά ξέρει ὅλα.*
 • *Ἡ μητέρα κοίταζε τήν Ἑλένη, πού ἔφευγε θυμωμένη.*
 • *Οἱ ἐλπίδες εἶναι φυτά, πού φυτρώνουν χωρίς νά τά σπείρει κανένας.*

β/ ό όποιος, ή όποιά,
τό όποίο →

Τή μεταχειριζόμαστε άντί γιά τό πού, ό-
ταν δημιουργείται άσάφεια. Ή φράση π.χ.

- Τό χωριό πού μεγάλωσε τό αγάπησε πο-
λύ.

δέν είναι σαφής, γιατί μπορεί νά σημαίνει :

1. ότι κάποιος αγάπησε πολύ τό χωριό
στό όποίο μεγάλωσε.
2. ότι κάποιος αγάπησε πολύ ένα χωριό
τό όποίο ήταν μικρό και ύστερα έγινε
μεγάλο.

Σ' αυτές τίς περιπτώσεις άποφεύγουμε τήν
άσάφεια, άν άντί γιά τό πού μεταχειρι-
στούμε τήν άντωνυμία **ό όποιος, ή όποιά,
τό όποίο**.

γ/ όποιος, όποιά, όποιο → "Όποιος τό βρεί, νά τό πάρει γιά δικό του.

δ/ όσος, όση, όσο → Θά πιείς νερό, **όσο** ζητά ή καρδιά σου.
(Σικελιανός)

ε/ τό άκλιτο **ό,τι** → "Ετρωγε **ό,τι** έβρισκε.

- Οί άντωνυμίες **όποιος, -α, -ο, όσος, -η, -ο** και **ό,τι** ένώνονται
μέ τό άκλιτο **-δήποτε** : *όποιοσδήποτε, όσοδήποτε, ότιδήποτε*.

▲ Όρθογραφία.

• Τό αναφορικό ό,τι γράφεται μέ ύποδια-
στολή.	• "Εκανε ό,τι ήθελε
(= αυτό πού ήθελε)
• Ή αναφορική άντωνυμία πού παίρνει
όξεία και ίσοδυναμεί μέ τήν άντωνυ-
μία ό όποιος, -α, -ο .	• "Εκείνοι πού ήρθαν
(= οί όποιοι ήρθαν)
• Όλες οί αναφορικές άντωνυμίες παίρ-
νουν δασεία.	όποιος, όσος κτλ.

- Οί αναφορικές άντωνυμίες κλίνονται όπως τά επίθετα πού έχουν
τίς ίδιες καταλήξεις.

Άσκησης

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τις αναφορικές αντωνυμίες του κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τις αντωνυμίες :
 - όποιος, όποια, όποιο, όσος, όση, όσο
- * 3 Νά βάλεις στή θέση τής αναφορικῆς αντωνυμίας πού τόν κατάλληλο τύπο τής αναφορικῆς αντωνυμίας **ό όποιος, -α, -ο**, όπως στό παράδειγμα :
 - ό ναύαρχος πού κυβερνοῦσε τό πλοίο... | ό ναύαρχος ό όποιος κυβερνοῦσε τό πλοίο...
 - ή διευθύντρια πού έδωσε τήν έντολή...
 - τό κορίτσι πού ήρθε...
 - οί εργάτες πού έφυγαν...
 - ή εργάτρια πού είδα...
 - Τά πράγματα πού θαυμάζω...
 - Τό παιδί πού τοῦ έφεραν ένα παιχνίδι...
 - 'Η κοπέλα πού τής χάρισαν ένα βραχιόλι...
 - οί νότες πού άκουσα...

Θ

7. Έρωτηματικές αντωνυμίες

Ό Κανένας...

Οί άλλοι Κύκλωπες, πού κατοικοῦσαν όλόγυρα στίς κορυφές τῶν βουνῶν, άκουσαν τίς φωνές του κι έτρεξαν νά δοῦν τί τρέχει. Ἦρθαν ἀπ' έξω από τή σπηλιά καί τόν ρώτησαν :

— Τί έπαθες, Πολύφημε, καί σήκωσες τόν κόσμο στό ποδάρι μέ τίς φωνές σου; Μήπως κλέφτες σοῦ άρπάζουν τά πρόβατα; Ποιός σε πείραξε;

— Άχ! φώναζε ό Πολύφημος, ό Κανένας, ό Κανένας μέ σκοτώνει.

— Τότε, λοιπόν, είπαν εκείνοι, τί φωνάζεις, αφού κανένας δέ σέ πειράζει;
Κονιδάρη - Καλαρά, 'Οδύσσεια.

- Οί λέξεις **τί, ποιός** είναι άντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε όταν ρωτούμε :
 - **Τί έπαθες, Πολύφημε;**
 - **Ποιός σέ πείραξε;**

○ Τίς άντωνυμίες αυτές πού τίς μεταχειριζόμαστε όταν ρωτούμε τίς ονομάζουμε έρωτηματικές άντωνυμίες.

Έρωτηματικές άντωνυμίες είναι :

α/ τό άκλιτο τί →	Τί θέλεις; Τί άνθρωπος είναι αυτός; Τί ώρα είναι;
β/ ποιός, ποιά, ποιά →	Ποιός τό ειπε; Ποιοί ήρθαν; Ποιά γνώμη έχεις; Ποιά τραγούδι σ' άρέσει;
γ/ πόσος, πόση, πόσο →	Πόσοι έφυγαν; Πόση ώρα έχασες; Πόσα πήρες;

Οί έρωτηματικές άντωνυμίες κλίνονται όπως τά επίθετα πού έχουν ίδιες καταλήξεις.

▲ Όρθογραφία

Δέν πρέπει νά συγχέουμε τό έρωτηματικό ποιό μέ τό επίρρημα πιό . Τό πρώτο συνοδεύει ουσιαστικά· τό δεύτερο συνοδεύει επίθετα καί επίρρηματα :	ποιό πλοίο; ποιό σπίτι; <i>Είναι πιό ώραϊος.</i> <i>*Έρχεται πιό άργά.</i>
---	---

Άσκησης

- * 1 Νά αναγνωρίσεις τίς έρωτηματικές άντωνυμίες του κειμένου.
- * 2 α/ Ποιά έρωτηματική άντωνυμία θά βάλεις;
... σου τά ειπε αυτά; Τόν ξέρω;

- . Για ... λαό μιλάς, για... ιστορία και για... έθνος;
 - επιπολαιότητες είναι αυτές;
 - κάνεις; ... κάνετε έσείς εδώ; ... και ... είστε;
 - είναι αυτό τό βιβλίο;
 - αιώνων πίκρα είχε μαζέψει αυτός ό λαός;
 - είναι αυτή ή γυναίκα; Πώς τή λένε και... θέλει στόν τόπο μας;
 - παιδί είναι; ... είναι οί γονείς του;
- β/ Σημείωσε ότι αντί για τή γενική του **ποιός** μεταχειριζόμαστε κάποτε τίς γενικές **τίνας** για τόν ένικό και **τίνων** για τόν πληθυντικό.

⊙

8. Άόριστες άντωνυμίες

Τό γιασεμί

Μιά λαϊκή παροιμία λέει : « Άλλος έχει τ' όνομα κι άλλος τή χάρη». Αυτό ίσχύει και για τά λουλούδια. Πολλά άπ' αυτά διαφημίζονται, τ' όνομά τους άκούεται παντού. Άλλα μένουν για πάντα άσημα και κανένας δέν κάνει λόγο γ' αυτά. Μόνο λίγοι ανακαλύπτουν τήν άξία τους και τά προσέχουν όσο τους άξίζει.

Έτσι και τό γιασεμί. Μένει στό περιθώριο, σέ κάποια γωνιά του κήπου. Δέν έχει διάθεση νά φωνάζει. Ξέρει πώς ειν' ένα λουλούδι άπ' τά πιό όμορφα κι άπ' τά πιό εύωδιαστά, μά δέν τό διαλαλεί. Του φτάνει ότι τό ίδιο ξέρει καλά τήν άξία του.

Χ. Σακελλαρίου, Μύθοι και Περίεργα από τόν κόσμο τών φυτών

- . Οί λέξεις **κανένας**, **άλλα** είναι άντωνυμίες και φανερώνουν άόριστα ή πρώτη πρόσωπο και ή δεύτερη πράγμα,

Έτσι :

- . 'Η άντωνυμία **κανένας** στή φράση κανένας δέν κάνει λόγο γι'

αυτά φανερώνει άόριστα, δηλαδή χωρίς νά όνομάζει, τόν κάθε άνθρωπο.

- Ἡ ἀντωνυμία **ἄλλα** στή φράση * Ἄλλα μένουν γιά πάντα ἄσημα φανερώνει ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζει, κάποια γιασεμιά.

⊙ Αὐτές τίς ἀντωνυμίες πού φανερώνουν ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζουν, ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα τίς ὀνομάζουμε ἀόριστες ἀντωνυμίες.

Ἐπίσης ἀντωνυμίες εἶναι :

1. **ἓνας μιά (μία), ἓνα.** | Εἶναι ἴδια μέ τό ἀριθμητικό καί μέ τό ἀόριστο ἄρθρο.

• *Ἐνας μάλιστα ἔλεγε ὅτι γύρισε ὅλο τόν κόσμο.*

2. **κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα.** | Κλίνεται ὅπως ἢ ἓνας, μιά, ἓνα.

• *Κανένα δέ φοβήθηκα ἀπό τούς ἀντρειωμένους.*
• **Ἐλα καμιά μέρα νά συζητήσουμε τό πρόβλημά σου.*

3. **κάθε: καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.**

α/ **κάθε.** | Εἶναι ἀκλιτη καί συνηθίζεται σάν ἐπίθετο.

• *(᾽Ο) κάθε ἄνθρωπος. (᾽Η) κάθε μέρα. (Τό) κάθε χωριό.*
(Τοῦ) κάθε χωριοῦ.

β/ **καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.** | Κλίνεται ὅπως τό ἓνας

• *Καθένας ἔλεγε τή γνώμη του. Καθεμιά νά κοιτάζει τό σπίτι της.*
• **Ἐρχόταν τό καθένα μέ τή σειρά του.*

4. **κάποιος, κάποια, κάποιο.** Κλίνεται όπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.
- *Μοῦ τό εἶπε κάποιος. Κάποια μέρα τοῦ Ἀπρίλη. Κρύβει κάποιο μυστικό.*
5. **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.** Κλίνεται όπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
- *Μαζεύτηκε κάμποσος κόσμος. Πέρασαν κάμποσες μέρες. Εἶχε μαζί του κάμποσα χρήματα.*
6. **μερικοί, μερικές, μερικά.** Κλίνεται όπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
- *Μέ πρόσεχαν μόνο μερικοί. Ἀκούστηκαν μερικές φωνές. Πῆρε μερικά πράγματα κι ἔφυγε.*
7. **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.** Κλίνεται όπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
- *Σκόρπισαν ἄλλος ἐδῶ κι ἄλλος ἐκεῖ. Πῆγα μιά ἄλλη φορά. Ἄλλο ἔλεγε κι ἄλλο ἐννοοῦσε.*
8. **κάτι, κατιτί.** Εἶναι ἄκλιτες.
- *Κάτι εἶπε, ἀλλά δέν τό ἄκουσα. Μαζεύτηκαν κάτι ἄνθρωποι ἄγνωστοι σ' ἐμένα καί μοῦ ἔδωσαν κατιτί.*
9. **καθετί.** Εἶναι ἄκλιτη οὐδέτερου γένους.
- *Μελετᾶ τό καθετί. Καθετί τόν ἐνδιαφέρει.*

10.	τίποτε (τίποτα).	ἄκλιτη.
	• Ακουσες τίποτε (=κάτι); Δέν ξέρω τίποτε.	

11.	ὁ δεῖνα, ἡ δεῖνα, τό δεῖνα. ὁ τάδε, ἡ τάδε, τό τάδε.	Εἶναι ἄκλιτες.
	• Δέν εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀκούω ὅσα λέει ὁ δεῖνα καί ἡ τάδε.	

Ἄσκήσεις

* 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀόριστες ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 Ποιά ἀόριστη ἀντωνυμία θά βάλεις;

κάποιος	... λύκοι λιμπίζονταν ... κοπάδι πρόβατα.
ένας	Νά μπορέσω νά ζήσω κι ἐγώ... χρόνια σάν ἄνθρωπος.
κάμποσος	Εἶναι ... μέσα;
μερικοί	Μήν ἀκοῦς τί σοῦ λέει ὁ ... καί ὁ ...
ὁ καθένας	Ἦρθε ὁ Γιώργος· κουβαλοῦσε καί... βιβλία
δεῖνα	— Ποιός σοῦ τά εἶπε αὐτά;
κάθε	— ... Εἶναι ἀνάγκη νά τόν μάθεις;
κανεῖς	Γνωρίζω... μυστικά πού δέν τά ξέρουν ἄλλοι.
ὁ τάδε	Νά ρθεῖ ὁ ... μέ τή σειρά του.
κάτι	Ὁ πατέρας μου ... Χριστούγεννα γύριζε ἀπό τά ξένα.

ΓΕΝΙΚΑ

‘Ο κύρ Τάσος

‘Ο υδραυλικός τής γειτονιάς μας, ό κύρ Τάσος, είναι ένας μεσόκοπος άντρας ξερακιανός μέ υπόξανθα μαλλιά καί ροζιασμένα χέρια. Πρώτη δουλειά του, όταν φτάσει στό σπίτι μας, είναι νά εξετάσει μέ περίσκεψη, όπως ό γιατρός, τή χαλασμένη βρύση. “Υστερα, αφού κάνει τή... διάγνωση, ανοίγει τό βαλιτσάκι του, βγάξει απ’ εκεί τά εργαλεία καί αρχίζει τήν εργασία : βιδώνει καί ξεβιδώνει, σφίγγει καί ξεσφίγγει, ώσπου τελικά ή βρύση μας διορθώνεται από τό επιδέξιο χέρι του. Τότε ό κύρ Τάσος πλένεται καί χτενίζεται· ύστερα κάθεται, πίνει τόν καφέ του καί ξεκουράζεται λιγάκι, γιατί τόν περιμένουν καί άλλες βρύσες.

A

⊙

Τί είναι ρήμα

- Οί λέξεις **βιδώνει, ξεβιδώνει, χτενίζεται** φανερώ-
νουν ότι ό υδραυλικός κάνει κάτι, **ένεργεί**.
- ‘Η λέξη **διορθώνεται** στή φράση **ή βρύση διορ-
θώνεται από τό... επιδέξιο χέρι του** φανερώνει ό-
τι ή βρύση **παθαίνει** κάτι, δηλαδή δέχεται
μιά ενέργεια από τόν υδραυλικό.

- Οί λέξεις

**κάθεται
καί
ξεκουράζεται**

στή φράση **κάθεται
καί ξεκουράζεται**

φανερώνουν ότι ό υδραυλικός **βρίσκεται** σέ
μιά κατάσταση.

⊙

Οί λέξεις αυτές πού φανερώνουν ότι κάποιος* ενεργεί ή παθαίνει κάτι από έναν άλλο ή βρίσκεται σέ μιά κατά-
σταση λέγονται **ρήματα.**

* Αυτό πού ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σέ μιά κατάσταση μπορεί νά είναι ένα πρόσωπο, ένα ζώο ή ένα πράγμα.

Μέ τα ρήματα σχηματίζουμε προτάσεις, δηλαδή φράσεις που έχουν ένα νόημα. Πρόταση χωρίς ρήμα δεν υπάρχει.

B

- ⊙ α / *Ἡ ὕδραυλικὸς διορθώνει τὴ βρύση.*
Ἵποκείμενο β / *Ἡ βρύση διορθώθηκε.*
γ / *Ὁ σκύλος κοιμάται.*

Ὅπως παρατηροῦμε (π. α,β,γ), σὲ κάθε πρόταση γίνεται λόγος γιὰ κάποιον ἢ γιὰ κάτι :

- Στὸ α' παράδειγμα γίνεται λόγος γιὰ τὸν **ὕδραυλικό** (πρόσωπο)· ὁ ὕδραυλικὸς ἐνεργεῖ.
- Στὸ β' παράδειγμα γίνεται λόγος γιὰ **τὴ βρύση** (πράγμα)· ἡ βρύση δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια.
- Στὸ γ' παράδειγμα γίνεται λόγος γιὰ **τὸ σκύλο** (ζῶο)· ὁ σκύλος βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

⊙ Ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος στὴν πρόταση λέγεται Ἵποκείμενο.

- Τὸ ὑποκείμενο μπορεῖ νὰ εἶναι πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶγμα.
- Τὸ ὑποκείμενο τὸ βρίσκουμε ἂν ἀπαντήσουμε στὴν ἐρώτηση **ποιός; ποιά; ποιό;**
 - **Ποιός** διορθώνει τὴ βρύση; — *Ἡ ὕδραυλικός* (= Ἵποκείμενο).
- Τὸ ὑποκείμενο μπαίνει σὲ πτώση ὀνομαστική: ὁ ὕδραυλικός, ἡ βρύση, ὁ σκύλος (π. α-γ).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νὰ χρησιμοποιοῦσεις ρήματα γιὰ νὰ δείξεις τί ἐργασίες κάνει :
 - ὁ γιατρός, ὁ ζωγράφος, ὁ δάσκαλος, ἡ μητέρα.
- * 2 Νὰ βρεῖς τὰ ὑποκείμενα τοῦ κειμένου :
 - Τὸ σύννεφο κατέβηκε χαμηλά, τόσο χαμηλά πού ἄγγιξε τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας.

Ἡ βροχή—χοντρές, χοντρές σταγόνες—ἀργοκυλούσε πάνω στὰ τζάμια. Τά λούκια τραγουδοῦσαν.

— Πάει ὁ περίπατος στό δάσος, εἶπε ἀναστενάζοντας ὁ Γιαννάκης καί κοίταξε ἀπελπισμένος τόν οὐρανό.

Μ. Κλιῶφα

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

1. Οἱ διαθέσεις

A

1 Ἐνεργητικά ρήματα

- Στήν πρόταση Ὁ ὑδραυλικός ξεβιδώνει τή βρύση τό ρῆμα ξεβιδώνει φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ ὑδραυλικός) ἐνεργεῖ.

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ἐνεργητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ ἐνεργητική διάθεση.

2 Παθητικά ρήματα

- Στήν πρόταση Ἡ βρύση διορθώνεται ἀπό τόν ὑδραυλικό τό ρῆμα διορθώνεται φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ἡ βρύση) δέχεται μιᾶ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τόν ὑδραυλικό).

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μιᾶ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, λέγονται παθητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ παθητική διάθεση.

3 Μέσα ρήματα

- Στήν πρόταση Ὁ κύρ Τάσος πλένεται τό ρῆμα πλένεται φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) κάνει κάτι στόν ἑαυτό του, δηλαδή τό ἴδιο ἐνεργεῖ καί δέχεται τήν ἐνέργεια.

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καί ἡ ἐνέργεια πηγαίνει στό ἴδιο λέγονται μέσα ρήματα ἢ ρήματα μέ μέση διάθεση.

4
Οὐδέτερα
ρήματα

- Στην πρόταση *Ὁ κύρ Τάσος ξεκουράζεται* τὸ ρήμα **ξεκουράζεται** φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται τὴν ἐνέργεια ἄλλου, ἀλλὰ **βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση**.

- ⊙ Τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια, ἀλλὰ βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση λέγονται οὐδέτερα ρήματα ἢ ρήματα μέ οὐδέτερη διάθεση.

B

Τὰ ἐνεργητικά ρήματα τὰ χωρίζουμε σέ **μεταβατικά** καί **ἀμετάβητα**.

1 Μεταβατικά ρήματα

- ⊙ **Μεταβατικά** λέγονται τὰ ρήματα πού φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει σ' ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα :
- *Ἡ μητέρα χτενίζει τὴν Ἑλένη* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο (**ἡ μητέρα**) πηγαίνει στὴν **Ἑλένη**.
- *Ὁ Παῦλος χαϊδεύει τὸ σκύλο* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο (**ὁ Παῦλος**) πηγαίνει στό **σκύλο**.
- *Ἡ Σοφία ἔκοψε τὸ λουλούδι* → Ἡ ἐνέργεια πού ἔκανε τὸ ὑποκείμενο (**ἡ Σοφία**) πῆγε στό **λουλούδι**.

⊙ Ἀντικείμενο

- Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πράγμα στό ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο λέγεται **ἀντικείμενο**.
- Τὸ ἀντικείμενο μπαίνει συνήθως σέ πτώση **αιτιατική** καί τὸ

βρίσκουμε αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τί; ποιόν; ποιά;**

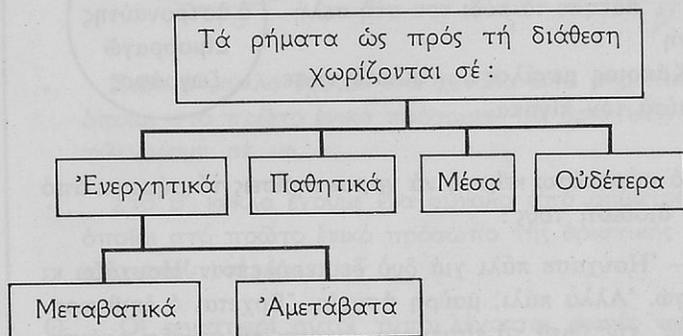
• **Τί έκοψε ή Σοφία;** → **τό λουλούδι** (= Αντικείμενο).

2. Άμετάβατα ρήματα

⊙ **Άμετάβατα** λέγονται τά ρήματα πού ή ενέργειά τους δέν πηγαίνει πουθενά, ούτε σέ πρόσωπο ούτε σέ ζώο ούτε σέ πράγμα :

• *Τό παιδί χαμογέλασε* → 'Η ενέργεια πού έκανε τό υποκείμενο (τό παιδί) δέν πήγε σέ κάτι έξω από αυτό.

Τά άμετάβατα ρήματα δέν έχουν αντικείμενο.

Άσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις τέσσερις προτάσεις μέ υποκείμενο και αντικείμενο, χρησιμοποιώντας στην καθεμιά ένα από τά ρήματα :

• κλαδεύω, προστατεύω, μαγνητοφωνώ, ανιχνεύω

Παράδειγμα : 'Ο Γιώργος μαγνητοφώνησε ένα καινούριο τραγούδι.

* 2 Στις παρακάτω φράσεις ξεχώρισε τά ενεργητικά, τά παθητικά, τά μέσα και τά ουδέτερα ρήματα :

- Ἡ θάλασσα ποτέ δέν ἠσυχάζει.
- Λυποῦμαι, πού δέ βρίσκουμε λύση.
- Διψάσαμε τό μεσημέρι · μά τό νερό γλυφό.
- Ἡ δασική ὑπηρεσία φροντίζει τό δάσος.
- Ξεντύθηκε, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μπήκε.
- Τά βουνά φωτίστηκαν ἀπό τόν ἥλιο.

* 3 Νά συμπληρώσεις τίς προτάσεις παίρνοντας τό ρῆμα ἢ τό ὑποκείμενο, πού λείπει, ἀπό τόν κύκλο :

- Τό σπίτι ... πουλιά.
- Ἡ πληγή ... ἀσταμάτητα.
- ... σαλεύει, ὅταν γίνεται ...
- ... πάτησε τό πόδι του στή σελή-
νη
- Κάποιος μεγάλος ... φιλοτέχνησε
αὐτό τόν πίνακα.

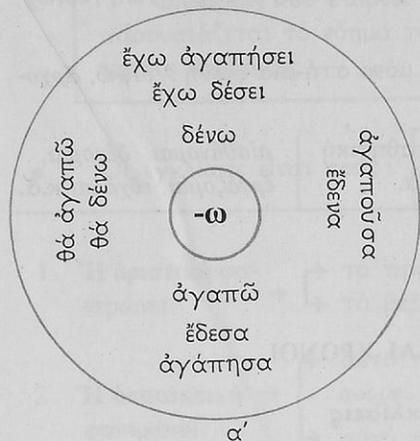
σεισμός
γεμίζω, γῆ
ὁ ἀστροναύτης
αἱμορραγῶ
ζωγράφος

* 4 Στό παρακάτω κείμενο νά χαρακτηρίσεις τά ρήματα ἀπό τή διάθεσή τους :

- — Ἦσυχασε πάλι γιά δύο δευτερόλεπτα. Ἦσυχάζω κι ἐγώ. Ἄλλά πάλι, μαύρη ἠσυχία. Ἔρχεται ὁ ἐπιθεωρη-
τής, τῆς ζητᾷ τό εἰσιτήριο, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα,
βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα,
ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι, δίνει τό εἰσιτήριο, κλείνει
τό μικρό τσαντάκι, ἀνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα
τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Τῆς ἐπι-
στρέφει ὁ ἐπιθεωρητής τό εἰσιτήριο. Ἀνοίγει τή μεγάλη
τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη
τσάντα, ἀνοίγει τό μικρό τσαντάκι...

Δ. Ψαθάς

2. Οι φωνές

- Στόν α' κύκλο έχουμε ένα σύνολο από ρηματικούς τύπους οι οποίοι στό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ ένεστῶτα τελειώνουν σέ **-ω**.
 - Στό β' κύκλο έχουμε ένα σύνολο από ρηματικούς τύπους οι οποίοι στό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ ένεστῶτα τελειώνουν σέ **-μαι**.
- ⊙ Οί ρηματικοί αὐτοί τύποι λέγονται **φωνές τοῦ ρήματος**. Οί φωνές τοῦ ρήματος είναι δύο : **ή ένεργητική φωνή** καί **ή παθητική φωνή**.

1
Ένεργητική
φωνή

⊙ Στήν **ένεργητική φωνή** ανήκουν οί ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-ω** στό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ ένεστῶτα (κύκλος α').

2
Παθητική
φωνή

⊙ Στήν **παθητική φωνή** ανήκουν οί ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-μαι** στό ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ ένεστῶτα (κύκλος β').

- Τά ρήματα έχουν συνήθως και τις δύο φωνές : ενεργητική (δένω), παθητική (δένομαι).
- Μερικά ρήματα σχηματίζονται μόνο στη μία φωνή : διψῶ, ἔρχομαι.
- Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἄπoθeτiκᾶ. αἰσθάνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὔχομαι κ.ἄ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Οἱ ἐγκλίσεις

Στό Ἄρκάδι

Ἦ καλόγερος προχώρησε πρὸς τό ἐσωτερικό τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνοίξε μιά παμπάλαια πόρτα καί μᾶς εἶπε : ἐλάτε ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτό τό χῶρο, θά νιώσετε τί εἶναι τό Ἄρκάδι· θά ἀντικρίσετε κάτι τό μοναδικό· ἐκεῖ ἔχουν διατηρηθεῖ χρόνια τώρα τά ὀστά ἐκείνων πού ἔπεσαν ἀνηφώντας τό θάνατο. Ἐκεῖ θά δεῖτε τή δόξα τῆς φυλῆς μας. Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά, γιατί ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.

- Στήν πρόταση Ἦ καλόγερος προχώρησε πρὸς τό ἐσωτερικό τοῦ μοναστηριοῦ ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τό ρῆμα **προχώρησε** κάτι πού ἔγινε, κάτι πραγματικό.
- Στή φράση Ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτό τό χῶρο, θά νιώσετε... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τό ρῆμα ὅταν **προχωρήσετε** κάτι πού περιμένει νά γίνει.
- Στήν πρόταση Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά... ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τό ρῆμα **προχωρεῖτε** μιά προσταγή.

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι τό ρῆμα παίρνει κάθε φορά διαφορετική μορφή γιά νά φανερώσει πῶς παρουσιάζεται τό νόημά του ἀπό ἐκεῖνον πού μιλάει.

⊙

Οι μορφές που παίρνει τό ρήμα για να φανερώσει πώς παρουσιάζεται τό νόημά του από εκείνον που μιλάει λέγονται **έγκλίσεις**.

- Οι έγκλίσεις είναι τρεις :
 - ή όριστική
 - ή ύποτακτική
 - ή προστακτική

1. **Ή όριστική** φανερώνει → τό πραγματικό: *Ή καλόγερος προχώρησε.*
 τό βέβαιο: *Ή χώρος είναι ιερός.*

2. **Ή ύποτακτική** φανερώνει → αυτό που θέλουμε να γίνει: *Ής προχωρήσουμε.*
 αυτό που περιμένουμε να γίνει: *Ήταν προχωρήσετε, θά δείτε.*

3. **Ή προστακτική** φανερώνει → προσταγή: *Ήρωρηίτε.*
 παράκληση: *Ήώπασε, κυρά Δέσποινα...*
 εύχή: *Ήήγαινε, γιέ μου, στό καλό.*

⊙

**Τό
άπαρέμφατο**

Τό άπαρέμφατο* είναι άκλιτο και χρησιμεύει για να σχηματίζονται μερικοί χρόνοι του ρήματος. Άπαρέμφατο έχει μόνο **ό άόριστος** στην ένεργητική και στην παθητική φωνή.

έχω	}	δέσει	έχω	}	δεθεί
είχα			είχα		
θά έχω			θά έχω		

*Ένεργητική φωνή

Παθητική φωνή

⊙

Ή μετοχή

Ή μετοχή* είναι τύπος του ρήματος που μοιάζει με επίθετο. Μετοχή έχει :

* Λογαριάζονται ως έγκλίσεις τό άπαρέμφατο και ή μετοχή.

καί ἡ ἐνεργητική φωνή : δένοντας, ἀγαπόντας

καί ἡ παθητική φωνή : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ἐργαζόμενος, -η, -ο} \\ \text{δεμένος, -η, -ο} \end{array} \right.$

Ἡ ἐνεργητική μετοχή εἶναι ἄκλιτη, ἡ παθητική κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κατατάξεις τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου στό παρακάτω πλαίσιο :

Ἐγκλίσεις

Ὀριστική	Ὑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή

- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ρῆμα τῆς παρένθεσης.

α/ Στήν ὀριστική :

- Οἱ ἐφημερίδες σήμερα... (κυκλοφορῶ) νωρίς. Χτές ... (ἀργῶ) αὔριο ... (κυκλοφορῶ) πάλι νωρίς.

β/ Στήν ὑποτακτική :

- Εἶναι ἀδύνατο νά ... (φαντάζομαι), φίλε μου, τήν ἔκταση τοῦ κακοῦ.
- Ὁ πατέρας μου ἤθελε νά ... (γίνομαι) γιατρός.

γ/ Στήν προστακτική :

- ... (κοιτάζω), παιδί μου, τούς κάμπους καί τὰ βουνά μας· εἶναι ὁ τόπος μας αὐτά· ... (ἀγαπῶ) τα μέ ὅλη τήν ψυχή σου.

- * 3 Νά μετατρέψεις τίς ὀριστικές τοῦ κειμένου :

α/ Σέ προστακτικές

β/ Σέ ὑποτακτικές μέ τό ρῆμα **θελήσαμε** μπροστά.

- Πήδησαν στή βάρκα, τράβηξαν τήν ἄγκυρα, σήκωσαν τά πανιά, ἔπιασαν τά κουπιά καί ξεκίνησαν κωπηλατώντας μέ ὄλες τίς δυνάμεις τους.

⊙

2. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἐπίσης ἀπό τό ἡμερολόγιο ἐνός στρατιώτη

24 Δεκεμβρίου 1940. Μεσάνυχτα. Οἱ ἄντρες στά χαρακώματα κοιμοῦνται κατάκοποι ἀπό τή μάχη τῆς ἡμέρας. Μιά παράξενη γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ. Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα καί σκεπάζει τά ἀλβανικά βουνά. Μόνος στή σκηνή χαράζω αὐτές τίς γραμμές. Ἡ σκέψη μου τρέχει στά περασμένα : σάν ἀπόψε ἄλλες χρονιές μαζεμένοι ὄλοι κοντά στό τζάκι λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε γιά νά φέρει τήν εἰρήνην στόν κόσμον· τό σπίτι γέμιζε τότε ἀπό καλοσύνη καί ἀγάπη. Πῶς πέρασαν ἀλήθεια ἐκεῖνα τά χρόνια... Τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ γιά εἰρήνην πότε θά τό κάνουν δικό τους οἱ ἄνθρωποι... Ἡ ὥρα ὅμως ἔχει περάσει καί πρέπει νά κοιμηθῶ. Ποιός ξέρει τί θά φέρει ἡ μέρα ἡ ἀδριανή. Πολύ φοβοῦμαι πῶς μέ τήν ἀγῆ θ' ἀρχίσει πάλι τό τουφεκίδι καί τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν ἀπό τήν κακία τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπίσης ἀπό τό κείμενο βλέπουμε ὅτι οἱ χρόνοι φανερώνουν :

1.

2.

3.

Τό παρόν (τώρα)	Τό παρελθόν (πρίν)	Τό μέλλον (ἔπειτα)
<ul style="list-style-type: none"> • Οἱ ἄντρες στά χαρακώματα κοιμοῦνται. • Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα. • Μιά γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε. • Τό σπίτι τότε γέμιζε καλοσύνη. • Πῶς πέρασαν ἐκεῖνα τά χρόνια... 	<ul style="list-style-type: none"> • Τί θά φέρει ἡ ἀδριανή μέρα... • Μέ τήν ἀγῆ θ' ἀρχίσει τό τουφεκίδι. • Τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν.

1. Τά ρήματα τῆς πρώτης στήλης φανερώνουν κάτι πού γίνεται **τώρα**, δηλαδή **στό παρόν**.

2. Τά ρήματα τῆς δεύτερης στήλης φανερώνουν κάτι πού γινόταν ἢ πού ἔγινε **πρίν**, δηλαδή **στό παρελθόν**.
3. Τά ρήματα τῆς τρίτης στήλης φανερώνουν κάτι πού θά γίνει **ἔπειτα**, δηλαδή **στό μέλλον**.

Ἐπομένως τά ρήματα ἔχουν ξεχωριστούς τύπους πού φανερώνουν πότε γίνεται κάτι, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν, στό παρελθόν ἢ στό μέλλον.

⊙ Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι τοῦ ρήματος**.

- Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν : α/ **παροντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρόν, β/ **παρελθοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρελθόν καί γ/ **μελλοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό μέλλον.

⊙ **Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στήν ὀριστική**

A.— Παροντικοί χρόνοι

Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καί ὁ παρακείμενος.

1. Ὁ ἐνεστώτας φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• Ἀκουμπισμένος στό παράθυρο κοιτάζει τή θάλασσα. • Κάθε πρωί πηγαίνει στό ψάρεμα.
2. Ὁ Παρακείμενος φανερώνει ὅτι κάτι ἔχει γίνει στό παρελθόν καί εἶναι τώρα τελειωμένο.	• Ὁ φύλακας ἔχει κλείσει τίς πύλες τοῦ κήπου.

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἄοριστος καί ὁ ὑπερσυντέλικος.

<p>3. ‘Ο Παρατατικός φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά χωρίς διακοπή ή μέ διακοπές (έπανάληψη).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>“Ολοι κοιτάζαμε τόν πύραυλο που ανέβαινε στόν ουρανό.</i> • <i>Κάθε βράδυ γυρίζα στις έννιά.</i>
<p>4. ‘Ο ‘Αόριστος φανερώνει ότι κάτι έγινε στο παρελθόν και παρουσιάζεται σάν νά έγινε σέ μιά στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Σ’ ένα χρόνο ταξίδεψε όλο τόν κόσμο.</i>
<p>5. ‘Ο ‘Υπερσυντέλικος φανερώνει ότι κάτι ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Τά καράβια είχαν άράζει, πριν ξεσπάσει ή μπόρα.</i>

Γ. — Μελλοντικοί χρόνοι

Μελλοντικοί χρόνοι είναι ό εξακολουθητικός μέλλοντας, ό στιγμιαίος μέλλοντας και ό συντελεσμένος μέλλοντας.

<p>6. ‘Ο εξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι που θά γίνεται εξακολουθητικά χωρίς διακοπή ή μέ διακοπές (έπανάληψη).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Αύριο θά δουλεύω όλο τό πρωί.</i> • <i>Κάθε καλοκαίρι θά γυρίζω στην πατρίδα.</i>
<p>7. ‘Ο στιγμιαίος μέλλοντας φανερώνει ότι κάτι θά γίνει στο μέλλον και παρουσιάζεται σάν νά πρόκειται νά γίνει σέ μιά στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Τό καλοκαίρι θά δουλέψει στά καράβια.</i>
<p>8. ‘Ο συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει ότι κάτι θά είναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στο μέλλον σέ μιά όρισμένη στιγμή.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Μέ τή δύση του ήλιου θά έχουμε γυρίσει στο νησί.</i>

Άσκησης

- * 1 Ἀπό τά ρήματα τοῦ κειμένου (σ. 209): ποιά ἀναφέρονται στό παρόν, ποιά στό παρελθόν καί ποιά στό μέλλον ;
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τούς παροντικούς χρόνους τοῦ κειμένου μέ παρελθοντικούς καί μελλοντικούς.
 - Στό βάθος τοῦ ὀρίζοντα τά βουνά χαμηλώνουν καί μικραίνουν· γίνονται ἕνα μέ τή γῆ. Ἀπό ἐκεῖ περνοῦμε κάθε φορά πού πηγαίνομε στό γειτονικό χωριό.
- * 3 Νά γράψεις τρία δικά σου κείμενα· στό πρῶτο τά ρήματα νά ἀναφέρονται στό παρόν, στό δεύτερο νά ἀναφέρονται στό παρελθόν καί στό τρίτο νά ἀναφέρονται στό μέλλον.

⊙

Οἱ τρόποι τοῦ ρήματος

Παράδειγμα	Αὐτό πού σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
α Ἀπό τό πρωί σήμερα διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
β Χτές διάβαζα ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
γ Αὔριο ὅλη τήν ἡμέρα θά διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
δ Κάθε Τετάρτη διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ε Πέρυσι διάβαζα ἱστορία κάθε Δευτέρα.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
στ Θά διαβάζω ἱστορία κάθε Τετάρτη.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ζ Σέ μιά μέρα χτές διάβασα ὀλόκληρη τήν ἱστορία.	στιγμιαία
η Αὔριο θά διαβάσω τήν ἱστορία.	στιγμιαία

Πα ρα δεί γ μα τ α	Αὐτό πού σημαίνει τό ρῆ- μα παρουσιάζεται
θ Τήν ἱστορία τήν ἔχω διαβάσει ἀπό χτές.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο)
ι "Όταν ἦρθε, τήν εἶχα διαβάσει τήν ἱστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο)
ια "Όταν βραδιάσει, θά ἔχω δια- βάσει τήν ἱστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο).

- "Όπως βλέπουμε, αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα παρουσιάζεται μέ τούς ἀκόλουθους τρόπους :

1. **Ἐξακολουθητικά** χωρίς διακοπή (π. α, β, γ) ἢ μέ διακοπές (π. δ, ε, στ).
2. **Στιγμιαῖα**, δηλαδή σάν νά ἔγινε σέ μιά στιγμή (π. ζ, η).
3. Σάν κάτι **τελειωμένο** (συντελεσμένο) (π. θ, ι, ια).

"Έτσι οἱ χρόνοι χωρίζονται :

1. Σέ **ἐξακολουθητικούς** : ἐνεστώτας (π. α,δ), παρατατικός (π. β,ε), ἐξακολουθητικός μέλλοντας (π. γ, στ).
2. Σέ **στιγμιαίους** : ἀόριστος (π. ζ), στιγμιαίος μέλλοντας (π. η).
3. Σέ **συντελεσμένους** : παρακείμενος (π. θ), ὑπερσυντέλικός (π. ι), συντελεσμένος μέλλοντας (π. ια).

Ἄσκησεις

* 1 Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα στήν ὀριστική ὄλων τῶν χρόνων, στό πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ :

• Ἀκούω τό κύμα νά σκάει καί ὄνειρεύομαι ταξίδια.

* 2 Στά παρακάτω παραδείγματα ὑπογράμμισε τούς ἐξακολουθητικούς, τούς στιγμιαίους καί τούς συντελεσμένους χρόνους :

• Πλούτος κυκλοφορεί ζωηρά, πολυτείες ανθίζουν, οι Έλληνες ξαναβρίσκουν την πατροπαράδοτη κλίση τους προς τις ναυτικές τέχνες. (Γ. Θεοδοκάς)

• Σκέφτηκα μερικές φορές να γράψω ένα βιβλίο.

• Οί κάτοικοι της χώρας αυτής λέγονταν «Ρωμαίοι», όμως τό Κράτος δέν ήταν πιά ρωμαϊκό· είχε γίνει έλληνικό.

* 3 Σχημάτισε έξι φράσεις : μία νά φανερώνει διάρκεια, μία έπανάληψη, δύο τό στιγμιαίο καί δύο τό συντελεσμένο.

⊙ Μονολεκτικοί καί περιφραστικοί χρόνοι

Ἐπίσης ἀπό τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ὅσοι σχηματίζονται μέ μιά μόνο λέξη ὀνομάζονται **μονολεκτικοί**· ὅσοι σχηματίζονται μέ δύο ἢ μέ τρεῖς λέξεις ὀνομάζονται **περιφραστικοί**.

Οἱ πίνακες 1 καί 2, πού ἀκολουθοῦν, δείχνουν πῶς σχηματίζονται οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος :

1. Μονολεκτικοί χρόνοι	→ ἐνεστώτας :	<i>δένω</i>	<i>δένομαι</i>
	→ παρατατικός :	<i>ἔδενα</i>	<i>δενόμουν</i>
	→ ἀόριστος :	<i>ἔδεσα</i>	<i>δέθηκα</i>

2. Περιφραστικοί χρόνοι	→ ἐξακολουθητικός μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἐνεστώτα : <i>θά δένω</i> <i>θά δένομαι</i>
	→ στιγμιαῖος μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἀορίστου : <i>θά δέσω</i> <i>θά δεθῶ</i>
	→ παρακειμένος	ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἀορίστου : <i>ἔχω δέσει</i>
→ ἐνεργητικός		ἔχω + μετοχή παρακειμένου : <i>ἔχω δεμένο, -η, -ο</i>
	→ παθητικός	ἔχω + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἀορίστου : <i>ἔχω δεθεῖ</i>
		εἶμαι + μετοχή παρακειμένου : <i>εἶμαι δεμένος, -η, -ο</i>

2. Περιφραστικοί χρόνοι

→ ὑπερσυντέλικος

→ ενεργητικός

→ παθητικός

→ συντελεσμένος μέλλοντας

→ ενεργητικός

→ παθητικός

εἶχα + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἄορίστου : *εἶχα δέσει*

εἶχα + μετοχή παρακειμένου :
εἶχα δεμένο, -η, -ο

εἶχα + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἄορίστου : *εἶχα δεθεῖ*

ἦμουν + μετοχή παρακειμένου :
ἦμουν δεμένος, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἄορίστου : *θά ἔχω δέσει*

θά ἔχω + μετοχή παρακειμένου :
θά ἔχω δεμένο, -η, -ο

θά ἔχω + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἄορίστου : *θά ἔχω δεθεῖ*

θά εἶμαι + μετοχή παρακειμένου :
θά εἶμαι δεμένος, -η, -ο

Θ Τά ρήματα **ἔχω** καί **εἶμαι** λέγονται **βοηθητικά**, ὅταν σχηματίζονται μέ αὐτά οἱ περιφραστικοί χρόνοι.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων **ἀνανεώνω** καί **καταδικάζω** καί στίς δύο φωνές.
- * 2 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν περιφραστικῶν χρόνων τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων **ἀναφέρω** καί **λούζω** καί στίς δύο φωνές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ

Ρήμα: δένω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ είναι	Παροντικοί (τώρα)	Παρελθοντικοί (πρίν)	Μελλοντικοί (έπειτα)
--------------------	----------------------	-------------------------	-------------------------

Μ Ο Ν Ο Λ Ε Κ Τ Ι Κ Ο Ι

Έξακο- λουθη- τικοί	Ένεστώτας (δένω)	Παρατατικός (έδενα)	Έξακολουθητι- κός μέλλοντας (θά δένω)
---------------------------	---------------------	------------------------	---

στιγμι- αίοι		Άοριστος (έδεσα)	Στιγμαίος μέλλοντας (θά δέσω)
-----------------	--	---------------------	-------------------------------------

Π Ε Ρ Ι Φ Ρ Α

συντε- λεσμέ- νοι	Παρακείμε- νος (έχω δέσει)	Ύπερσυντέ- λικος (είχα δέσει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θά έχω δέσει)
-------------------------	----------------------------------	-------------------------------------	--

⊙ Πώς σχηματίζονται ή υποτακτική και ή προστακτική

1. Η υποτακτική έχει τρεις χρόνους:
- ένεστώτα: νά δένω νά δένομαι
 - άοριστο: νά δέσω νά δεθώ
 - παρακείμενο: νά έχω δέσει νά έχω δεθει

Η υποτακτική σχηματίζεται παίρνοντας μπροστά μία από τίς λέξεις: **νά, για νά, όταν** κ.ά.

2. Η προστακτική έχει τρεις χρόνους:
- ένεστώτα: δένε (δένου)
 - άοριστο: δέσε δέσου
 - παρακείμενο, σπάνια: έχε δεμένο

Πρόσωπα του ρήματος

Ένικός

Πληθυντικός

α/	Ἐγώ ἀνάβω τό φῶς.	Ἐμεῖς ἀνάβουμε τό φῶς.
β/	Ἐσύ ἀνάβεις τό φῶς.	Ἐσεῖς ἀνάβετε τό φῶς.
γ/	Αὐτός ἀνάβει τό φῶς.	Αὐτοί ἀνάβουν τό φῶς.

- Οἱ ρηματικοί τύποι **ἀνάβω** καί **ἀνάβουμε** φανερώνουν τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁμιλίας, ὅπως δείχνουν καί οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες τοῦ πρώτου προσώπου (**ἐγώ, ἐμεῖς**) πού τούς συνοδεύουν.
- Ποιά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας φανερώνουν οἱ ρηματικοί τύποι **ἀνάβεις** καί **ἀνάβετε, ἀνάβει** καί **ἀνάβουν**;

Ὁ ρηματικός τύπος πού φανερώνει τό πρόσωπο τῆς ὁμιλίας λέγεται **πρόσωπο τοῦ ρήματος**.

- Ἀπό τά παραπάνω βλέπουμε ὅτι :
 - α/ Τά πρόσωπα τοῦ ρήματος εἶναι τρία, ὅπως καί τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας :
 - τό **πρῶτο** πρόσωπο : (ἐγώ) ἀνάβω → (ἐμεῖς) ἀνάβουμε
 - τό **δεύτερο** πρόσωπο : (ἐσύ) ἀνάβεις → (ἐσεῖς) ἀνάβετε
 - τό **τρίτο** πρόσωπο : (αὐτός) ἀνάβει → (αὐτοί) ἀνάβουν
 - β/ Τά πρόσωπα τοῦ ρήματος φανερόνται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα :

- ἀνάβ-ω → ἐγώ : πρῶτο πρόσωπο
- ἀνάβ-εις → ἐσύ : δεύτερο πρόσωπο
- ἀνάβ-ει → αὐτός : τρίτο πρόσωπο

Ἄσκηση

- * Πῶς θά γίνει τό παρακάτω κείμενο, ἂν τό ὑποκείμενο **ἐμεῖς** τῶν ρημάτων ἀντικατασταθεῖ ἀπό τό **ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐσεῖς, αὐτές**;

- Είναι φανερό ότι για να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά την ενέργεια του ανέμου, πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να την αποθηκεύσουμε, για να τη χρησιμοποιούμε όταν δέ φυσά. Γι' αυτό τό σκοπό σήμερα έρευνούμε για τρόπους οικονομικής αποθηκεύσεως τής ενέργειας του ανέμου.

41

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Οί λέξεις πού χρησιμεύουν για να σχηματιστούν οί περιφραστικοί χρόνοι τών ρημάτων είναι οί ακόλουθες :

1. τό μόριο **θά** για τούς τρεις μέλλοντες : *θά δένω, θά δέσω, θά έχω δέσει.*
2. τά βοηθητικά ρήματα **έχω** καί **είμαι** για τούς συντελεσμένους χρόνους.

Τό βοηθητικό ρήμα **έχω**

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ένεστώτας				Παρατατικός
Όριστική	Όποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Μετοχή	
<i>έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν</i>	<i>έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν</i>	<i>έχε έχετε</i>	<i>έχοντας</i>	<i>είχα είχεις είχε είχαμε είχατε είχαν</i>
Περιφραστικός χρόνος. <i>θά έχω, θά έχεις, θά έχει</i> Μέλλοντας <i>θά έχουμε (έχομε), θά έχετε, θά έχουν</i>				

Τό βοηθητικό ρήμα **εἶμαι**

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ἐνεστώτας			Παρατατικός
Ὀριστική	ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Μετοχή	
<i>εἶμαι</i>	<i>εἶμαι</i>	ὄντας	<i>ἦμουν</i>
<i>εἶσαι</i>	<i>εἶσαι</i>		<i>ἦσουν</i>
<i>εἶναι</i>	<i>εἶναι</i>		<i>ἦταν</i>
<i>εἶμαστε</i>	<i>εἶμαστε</i>		<i>ἦμαστε</i>
<i>εἴστε</i>	<i>εἴστε</i>		<i>ἦσαστε</i>
<i>εἶναι</i>	<i>εἶναι</i>		<i>ἦταν</i>
Περιφραστικός χρόνος. <i>θά εἶμαι, θά εἶσαι, θά εἶναι,</i> <i>Μέλλοντας θά εἶμαστε, θά εἴστε, θά εἶναι</i>			

Ἀσκήσεις

- * 1 • Εἶσαι ἔτοιμος; Ἐχεις τίς ἀποσκευές σου;
Γράψε τά ρήματα καί στά ὑπόλοιπα πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς ἑνικοῦ καί πληθυντικοῦ. Ὁ χρόνος δέ θά ἀλλάξει.
- * 2 Ἐπανάλαβε τήν ἴδια ἄσκηση στόν παρατατικό καί στό μέλλοντα.
- * 3 Γράψε ἕνα κείμενο ἀπό πέντε ὡς ὀχτώ στίχους καί χρησιμοποίησε σ' αὐτό τά ρήματα **ἔχω** καί **εἶμαι**.

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

α'		β'	
Πρώτη συζυγία		Δεύτερη συζυγία	
Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐνεστώτας	Παρατατικός
<i>δέω δένομαι</i>	<i>ἔδενα δενόμουν</i>	<i>ἀγαπῶ ἀγαπιέμαι</i>	<i>ἀγαποῦσα ἀγαπιόμουν</i>
<i>δένεις δένεσαι</i>	<i>ἔδενες δενόσουν</i>	<i>ἀγαπᾷς ἀγαπιέσαι</i>	<i>ἀγαποῦσες ἀγαπιόσουν</i>
κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.	κτλ. κτλ.

Τό ρήμα **δένω** (στήλη α') τονίζεται στήν παραλήγουσα. Τό ρήμα **ἀγαπῶ** (στήλη β') τονίζεται στή λήγουσα. Τό ρήμα **δένω** κλίνεται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό τό ρήμα **ἀγαπῶ**. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τά ἄλλα ρήματα: ὅσα τονίζονται στήν παραλήγουσα κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό ἐκεῖνα πού τονίζονται στή λήγουσα. Ἔτσι τά ρήματα, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί τόν παρατατικό, χωρίζονται σέ δύο ὁμάδες πού λέγονται **συζυγίες**.

1. Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
 - α/ σέ **-ω** ἄτονο στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: *δένω* καί
 - β/ σέ **-ομαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα: *δένομαι*.
2. Στή δεύτερη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν:
 - α/ σέ **-ω** μέ περισπωμένη στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: *ἀγαπῶ* καί
 - β/ σέ **-ιέμαι** ἢ **-οῦμαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα: *ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι*.

Ἄσκηση

* Νά κατατάξεις τά παρακάτω ρήματα στίς συζυγίες τους:

- σηκώνω, καταθέτω, κινῶ, νερόνω, ἀπομονώνομαι, ξεγελιέμαι, κοιμοῦμαι, ξεσπῶ, διαλύω, δέχομαι

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Ἐνεργητική φωνή

Ὀριστική ἐνεστώτα

Φωτοτροπισμός

Φωτοτροπισμό *ὀνομάζουμε* τήν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τό φῶς, εἶπε ὁ πιό μέγας τῆς βραδινῆς συντροφιάς. Καί συνέχισε: Ἔχει μία δύναμη τό φῶς καί ἔλκει τό καθετί. Ἐξάλλου δέν εἶναι δύσκολο νά τό διαπιστώσει κανεῖς· ἀρκεῖ νά παρατηρήσει τήν ἡμέρα τά φυτά καί τό

βράδυ τὰ ζῶα. Πείθεται τότε ὅτι ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς. Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει καὶ τὰ τραβάει κοντά του. Ξέρω ἓνα φυτό πού τὸ λένε ἡλιοτρόπιο· αὐτὸ σταθερὰ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ παρακολουθεῖ τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου. Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα· φτάνει νὰ τὸ προσέξετε καὶ θὰ βεβαιωθείτε.

Στὸ κείμενο διαβάζουμε :

- Ξέρω ἓνα φυτό.
- Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει.
- Φωτοτροπισμὸ ὀνομάζουμε τὴν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ φῶς.
- Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα.
- Ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς.

Στὰ παραδείγματα βλέπουμε τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα μέσα στὸ λόγιο.

Ἄσκήσεις

- * 1 Νὰ συμπληρώσεις τὰ κενά :

Ὅριστικὴ Ἐνεστώτα

Ἐνικός ἀριθμὸς	Πληθυντικός ἀριθμὸς
ἀ' πρ. ἐγὼ λύνω τὸ πρόβλημα	ἔμεῖς λύνουμε τὸ πρόβλημα
β' πρ. ἐσύ λύν- τὸ πρόβλημα	ἐσεῖς λύν- τὸ πρόβλημα
γ' πρ. αὐτὸς λύν- τὸ πρόβλημα	αὐτοὶ λύν- τὸ πρόβλημα

- * 2 Μέσα στὴ φράση πού ἀκολουθεῖ νὰ σχηματίσεις τὸ ρῆμα **κλείνω** στὴν ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα :

- Ἐγὼ κλείνω κάθε βράδυ ἐκείνη τὴν πελώρια πόρτα.

⊙

Ὅριστικὴ Παρατατικοῦ

Φωτοτροπισμὸς

(συνέχεια)

Τὴν ἴδια τάση, ὅπως σᾶς ἔλεγα, τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα. Μιά σεντροφιὰ, φέτος τὸ καλοκαίρι, καθόμαστε γύρω ἀπὸ μιά λάμπα πού τὴν

είχαμε κρεμάσει σ' ένα δέντρο πλάι στη σκηνή μας. Τό θέαμα πού χαρήκαμε δέν περιγράφεται. Ήταν ένα σωστό πανηγύρι. Ή λάμπα λίγο λίγο μάζευε γύρω της, τό ένα ύστερα από τό άλλο, όλα τά έντομα τής περιοχής. Τά έβλεπες νά ξεκινούν από μακριά καί βολίδες νά κατευθύνονται πάνω της. Μερικά μάλιστα έπεφταν στό φώς μέ τόση όρμή, πού στη στιγμή έβρισκαν τό θάνατο. Κοιτάζαμε ώρα πολλή. Τό θέαμα ήταν άνεπανάληπτο· λογής λογής πεταλοϋδες χόρευαν τρελά γύρω από τό φώς. Δέν ξέρω, βέβαια, πώς θά ονομάζατε έσεις αυτό τό φαινόμενο· ή έπιστήμη πάντως τό ονομάζει φωτοτροπισμό.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τήν ίδια τάση, όπως σās **Έλεγα**, τή διαπιστώνετε καί στά ζώα.
- Τά **έβλεπες** νά ξεκινούν από μακριά.
- Ή λάμπα λίγο λίγο τά **μάζευε** γύρω της.
- **Κοιτάζαμε** ώρα πολλή.
- Δέν ξέρω πώς **θά ονομάζατε** έσεις αυτό τό φαινόμενο.
- Λογής λογής πεταλοϋδες **χόρευαν** τρελά.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους τής όριστικής του παρατατικού μέσα στό λόγο.

Άσκησης

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

Όριστική παρατατικού

Ένικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
έγώ έλυνα τό πρόβλημα	έμεις λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λυν- τό πρόβλημα

- * 2 Μέσα στη φράση πού ακολουθεί νά σχηματίσεις τό ρήμα **κλείνω** στην όριστική του παρατατικού :
- Ήγώ **έκλεινα** κάθε βράδυ εκείνη τήν πελώρια πόρτα

Άκολουθούν οί πίνακες μέ τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας.

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Άπαρέμφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται
Αόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δέθηκαμε δέθηκατε δέθηκαν	δέθω δέθεις δέθει δέθουμε δέθειτε δέθουν	δέσου δέθειτε	δέθει			
Παρακείμενος					δεμένος		
Περσπατικοί Χρόνοι						Υποτακτική	Όριστική
							Έξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στηγματικός μέλλοντας : θά δεθώ, θά δεθείς, θά δεθεί κτλ. Παρακείμενος : έχω δεθεί, έχεις δεθεί (ή είμαι δεμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δεθεί, είχες δεθεί (ή ήμουν δεμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δεθεί (ή θά είμαι δεμένος κτλ.)

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -ομε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -ομε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	έκρυβα έκρυβες έκρυβε κρύβαμε κρύβατε έκρυβαν
Αόριστος	έκρυψα έκρυπες έκρυψε κρύψαμε κρύψατε έκρυψαν	κρύψω κρύψεις κρύψει κρύψουμε, -ομε κρύψετε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Περσυστικοί Χρόνοι	Εξακολουθητικός μέλλοντας : θά κρύβω, θά κρύβεις κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψει κτλ. Παρακείμενος : έχω κρύψει, είχες κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά έχω κρύψει (ή θά έχω κρυμμένο κτλ.)	Οριστική				Υποτακτική Παρακείμενος :	νά έχω κρύψει, νά έχεις κρύψει, νά έχει κρύψει, νά έχουμε κρύψει κτλ. (ή νά έχω κρυμμένο κτλ.)

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Ύποπακτική (νά, όταν, μιά νά)	Προσπακτική	Άπαρέμφοστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρεστώτας	κρυβόμεν κρυβόσων κρυβόταν κρυβόμεσθε κρυβόσαστε κρύβονταν
Αόριστος	κρύφτηκα κρύφτηκες κρύφτηκε κρυφτήκαμε κρυφτήκατε κρύφτηκαν	κρυφτώ κρυφτεις κρυφτεί κρυφτοίμε κρυφτείτε κρυφτούν	κρύψου κρυφτείτε	κρυφτεί			
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι							Ύποπακτική Παρακείμενος : νά έχω κρυφτεί, νά έχεις κρυφτεί, νά έχει κρυφτεί, νά έχουμε κρυφτεί (ή νά είμαι κρυμμένος κτλ.)

Ενεργητική φωνή

π λ έ κ ω

228

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Άπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Παρεσυντέλικος	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε πλέκατε πλέκαν
Αόριστος	έπλεξα έπλεξες έπλεξε πλέξαμε πλέξατε έπλεξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξουμε, -ομε πλέξετε πλέξουν	πλέξε πλέξτε	πλέξει			
Περσφαστικοί Χρόνοι	Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκω, θά πλέκεις, θά πλέκει κτλ. Στηνμ. μέλλοντας : θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ. Παρακείμενος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει, (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)					Υποτακτική Παρακείμενος : νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο, νά έχεις πλεγ- μένο κτλ.)	

π λ έ κ ο μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκου) (πλέκεστε)			Παρωτικός	πλεκόμενον πλεκόσθον πλεκόταν πλεκόμασθε πλεκόσατε πλέκονταν
΄Αόριστος	πλέχηκα πλέχηκες πλέχηκε πλεχήκαμε πλεχήκατε πλέχηκαν	πλεχτώ πλεχτείς πλεχτεί πλεχτούμε πλεχτείτε πλεχτούν	πλέζου πλεχτείτε	πλεχτεί			
Παρακείμενος					πλεγμένος		
Παρωτικός						΄Υποτακτική	
Χρόνοι							Παρακείμενος : νά έχω πλεχτεί, νά έχεις πλεχτεί, νά έχει πλεχτεί, νά έχουμε πλεχτεί κτλ. (ή νά είμαι πλεγμένος κτλ.)

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δροσίζω δροσίξεις δροσίξει δροσίζουμε, -ομε δροσίξετε δροσίξουν	δροσίζω δροσίξεις δροσίξει δροσίζουμε, -ομε δροσίξετε δροσίξουν	δρόσιζε δρόσιζετε		δροσίζοντας	Παρεστώτας	δρόσιζα δρόσιξεις δρόσιξει δρόσιζαμε δρόσιζατε δρόσιζαν
Αόριστος	δρόσισα δρόσιξας δρόσιξε δρόσιξαμε δρόσιξατε δρόσιξαν	δρόσισω δρόσιξεις δρόσιξει δρόσισομε, -ομε δρόσισατε δρόσιξουν	δρόσισε δρόσισατε	δρόσισει			
Περφραστικοί χρόνοι	Εξακολ. μέλλοντας : θά δροσίζω, θά δροσίξεις, θά δροσίξει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσίσω, θά δροσίξεις, θά δροσίσει κτλ. Παρακείμενος : έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσισμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δροσίσει, είχα δροσίσει (ή είχα δροσισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσισμένο κτλ.)	Εξακολ. μέλλοντας : θά δροσίζω, θά δροσίξεις, θά δροσίξει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσίσω, θά δροσίξεις, θά δροσίσει κτλ. Παρακείμενος : έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσισμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δροσίσει, είχα δροσίσει (ή είχα δροσισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσισμένο κτλ.)				Υποτακτική	Παρακείμενος : νά έχω δροσίσει, νά έχεις δροσίσει, νά έχω δροσισμένο κτλ. (ή νά έχω δροσισμένο κτλ.)

Παθητική φωνή
δροσίζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίξεστε δροσιζονται	δροσίζομαι δροσίξεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίξεστε δροσιζονται	(δροσίζου) (δροσιζέστε)			Παρεπτατικός	δροσιζόμενον δροσιζόμενον δροσιζόμενον δροσιζόμενατε δροσιζόμενατε δροσιζόμενα
Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσιστήκαμε δροσιστήκατε δροσίστηκαν	δροσιστήω δροσιστήεις δροσιστήει δροσιστήομε δροσιστήετε δροσιστήον	δροσίσου δροσισταίτε	δροσισταί			
Παρεπτατικός					δροσισμένος		
		Οριστική					Υποτακτική
Παρεπτατικοί	Έξακολ. μέλλοντας : θά δροσιζόμαι, θά δροσιζέσαι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσιστώ, θά δροσισταίς, θά δροσισταί κτλ. Παρεπτατικός : έχω δροσιστεί (ή είμαι δροσισμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δροσιστεί (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσισταί (ή θά είμαι δροσισμένος κτλ.)						Παρεπτατικός : νά έχω δροσισταί, νά έχεις δροσισταί σισταί, νά έχει δροσισταί (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

- Κατά τό **δένω** κλίνονται : *λύνω, ντύνω, δυναμώνω, πληρώνω, ίδρύω κ.ά.*
- Κατά τό **κρύβω** κλίνονται : *λείπω, ράβω, βάφω, αστράφτω, δουλεύω, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ά.*
- Κατά τό **πλέκω** κλίνονται : *μπλέκω, ανοίγω, τρέχω, δείχνω, άρπάζω κ.ά.*
- Κατά τό **δροσίζω** κλίνονται : *στολίζω, αθροίζω, δοξάζω, ζώνω κ.ά.*

Άσκήσεις

A

- * 1 Μέ καθένα από τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση για κάθε δεύτερο ένικό και δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τών έγκλίσεων του ένεργητικού και παθητικού ένεστώτα :
 - ντύνω, γράφω
- * 2 α/ Σέ τί μοιάζουν και σε τί διαφέρουν οί καταλήξεις **-ετε** και **-εται** ;
 β/ Νά σχηματίσεις για καθεμιά από τίς παραπάνω καταλήξεις τρεις προτάσεις.
 - Παράδειγμα :
 Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνετε τήν πόλη μας.
 Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνεται ή πόλη μας.
- * 3 Νά μετατρέψεις τό ένεργητικό ρήμα σε παθητικό, άκολουθώντας τό παράδειγμα :
 - Τά έργα σου σε άποκαλύπτουν → Άποκαλύπτεσαι από τά έργα σου.
 - Τόν βασανίζει ή συνείδησή του →
 - Τό κύμα τούς λίκνιζε →

- Σᾶς ἔδιωχναν μικροὶ καὶ μεγάλοι →
- Οἱ πράξεις ἐπιβεβαιώνουν τὰ λόγια →

* 4 Ἀναγνώρισε τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου :

- Λάμνετε, παιδιά, λάμνετε, παλικάρια.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Παιζογελῶντ' ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
- Πές τοῦ Χριστοῦ πῶς χιόνιζε καί τῆ Λαμπρῆ θά βρέχει.
- Κι ὅταν τὰ παίρνει ἡ ἀνοιξη κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια, γερμίζουν κλέφτες τὰ βουνά καί τὰ λαγκάδια σκλάβους.

Ἀσκήσεις

B

* 1 Μέ τό καθένα ἀπό τὰ παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση γιά κάθε δεύτερο ἐνικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἄοριστου :

- μισθώνω, βάφω

* 2 Σέ τί μοιάζουν καί σέ τί διαφέρουν;

α/ Ἡ ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου καί ὁ παθητικός στιγμιαίος μέλλοντας.

β/ Τό γ' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου καί τό παθητικό ἀπαρέμφατο.

γ/ Τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου καί τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου.

δ/ Τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄοριστου καί τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου.

* 3 Συμπλήρωσε τīs φράσεις με ρήματα του πλαινοῦ κύκλου. Οί χρόνοι καί οί ἐγκλίσεις δηλώνονται στίς παρενθέσεις. Ἡ φωνή εἶναι πάντα παθητική.

ἐπουλῶνω
ὀργανῶνω
συγκεντρῶνω
ἀπομακρύνω
καταστρῶνω

- Τό σχέδιο... (ὀριστ. παρακ.) με μεγάλη φροντίδα.
- ... (ὀριστ. ἀορ.) βίαια, γιατί δέν ἤθελε νά ἀφήσει τή θέση του.
- ... (προστ. ἀορ.), ἂν θέλετε νά πετύχετε.
- Ἡ πληγή με τόν καιρό... (ὀριστ. ὑπερσ.).
- Ὅσοι κι ἂν... (ὑποτ. παρακ.), δέ φτάνουν γιά μιὰ τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση.

* 4 α/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο του ἄλλου ἀριθμοῦ :

• Παράδειγμα :

ἄπλωσε τό χέρι σου → ἀπλώστε τά χέρια σας
διόρθωσε τό κείμενο →
ἔνωσε τīs ἄκρες →
κόψε τό ξύλο →
γιάτρεψε τήν πληγή →
δειξε τή δύναμή σου →
ἄθροισε τά νοῦμερα →

β/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς. Ὁ χρόνος, ἡ ἐγκλίση καί ὁ ἀριθμός δέ θά ἀλλάξουν :

• Παράδειγμα :

δέσε - δέστε → δέσου - δεθεῖτε
στεφάνωσε - στεφανῶστε →
δυνάμωσε - δυναμῶστε →
ἄλειψε - ἀλείψτε →
ρίξε - ρίξτε →
κοίταξε - κοιτάξτε →
λογάριασε - λογαριάστε →

* Άσκηση ὀρθογραφίας

Τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στόν ἐνεστώτα

(α)	(β)	(γ)
τελειώνουν σέ:	Παράδειγμάτα	Ἑξαίρεσεις
↓		
1. -ω	• δένω κ.ᾠ.	
2. -άβω	• ράβω κ.ᾠ.	παύω, ἀναπαύω
3. -εύω	• λατρεύω κ.ᾠ.	κλέβω, σέβομαι
4. -αίνω	• πηγαίνω κ.ᾠ.	δένω, μένω, πλένω
5. -έρνω	• φέρνω κ.ᾠ.	παίρνω
6. -ιάζω	• ἀγκαλιάζω κ.ᾠ.	ἀδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι
7. -ίζω	• δροσίζω κ.ᾠ.	πρήζω, ἀναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, ἀθροίζω
8. -λλω	• ἀναβάλλω κ.ᾠ.	θέλω, ὀφείλω
9. -ώνω	• ἀπλώνω κ.ᾠ.	
10. -σσω	• ἀναπτύσσω κ.ᾠ.	ἄρεσω
11. -ττω	• εἰσπράττω κ.ᾠ.	θέτω
12. -ίνω	• δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω	
• -ήνω	• ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω	
• -είνω	• κλείνω, τείνω	
• -ύνω	• λύνω, ντύνω, ὀξύνω κ.ᾠ.	

- * 1 Συμβουλευέσου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά:
α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι, η, υ, ει, οι** ;

• μετεωρ-ζω, σφραγ-ζω, ξεν-άζω, έπιταχ-νω, κλ-νω
τήν πόρτα, κλ-νω τό κεφάλι, άποσβ-νω, προτ-νω,
άναβλ-ζω, σφ-ζω άπό ζωή, συγχ-ζω, άθρ-ζω, δαν-ζω,
μ-άζω, χρ-άζομαι, καθαρ-ζω, ξαναδ-νω, άδ-άζω,
μον-άζω.

β/ Στά παρακάτω ρήματα βάλε τό γράμμα ή τά γράμ-
ματα πού ταιριάζουν :

• ξανασκα-ω, άποπ-ρνω, ξανανι-νω, πηγ-νω, σε-ομαι,
κατακλε-ω, έκπληρ-νω, ύποτα-ω, καταβα-ω, άμφι-
βά-ω, καταστé-ω, γ-ρνω, άπομ-νω, παιδε-ω, δ-νω,
όφεί-ω, θέ-ω, καταθέ-ω, άναπα-ομαι, καταγγέ-ω,
άνατέ-ω, προεδρε-ω, σαλε-ω.

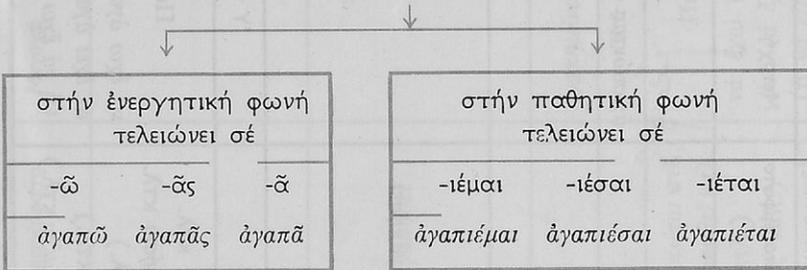
- * 2 Σέ κάθε περίπτωση 1-9 τής β' στήλης πρόσθεσε δύο του-
λάχιστον άκόμη παραδείγματα.

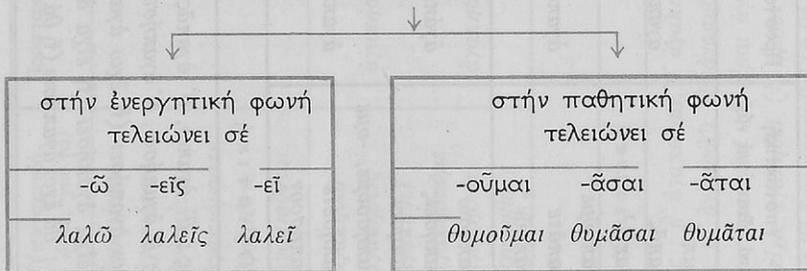
ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας χωρίζονται σέ δύο τάξεις.
 Ὁ χωρισμός γίνεται ἀπό τίς καταλήξεις πού παίρνουν τά τρία ἐνικά πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

1. Ἡ πρώτη τάξη

2. Ἡ δεύτερη τάξη

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

Ένεργητική φωνή

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Ύποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απαιρέμεφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπά ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπάτε ἀγαποῦν ³	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπά ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπάτε ἀγαποῦν ³	ἀγάπα ἀγαπάτε		ἀγαπώντας	Παρεστώτικος	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
Ἄδριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγάπησω ἀγάπησεις ἀγάπησει ἀγαπήσουμε, -ομε ἀγαπήσετε ἀγαπήσουν	ἀγάπησε ἀγαπήστε	ἀγαπήσει			
Περσφραστικοί	Χρόνοι	Όριστική	Ύποτακτική	Απαιρέμεφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
		Έξακολ. μέλλοντας : θ' ἀγαπῶ, θ' ἀγαπᾷς, θ' ἀγαπά κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θ' ἀγαπήσω, θ' ἀγαπήσεις, θ' ἀγαπήσει κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Ύπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)	Όριστική	Απαιρέμεφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
							Παρακείμενος : νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγαπήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει κτλ. (ἢ νά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)

1. καί ἀγαπάει.

2. καί ἀγαπᾶμε.

3. καί ἀγαπᾶν(ε).

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται				Παρεστώτας	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσουν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν¹
‘Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθῶ ἀγαπήθεις ἀγαπήθει ἀγαπήθουμε ἀγαπήθειτε ἀγαπήθουν	ἀγαπήσου ἀγαπήθειτε	ἀγαπήθει			
Παρακείμενος					ἀγαπημένος		
Περίφραστικοί Χρόνοι	‘Εξαικολ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπιέμαι, θ’ ἀγαπιέσαι, θ’ ἀγαπιέται κτλ. Στηγμ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπήθῶ, θ’ ἀγαπήθεις, θ’ ἀγαπήθει κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπηθεῖ (ἢ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπηθεῖ (ἢ ἦμουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω ἀγαπηθεῖ (ἢ θά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)	‘Οριστική			‘Υποτακτική	Παρακείμενος : νά ἔχω ἀγαπηθεῖ, νά ἔχει ἀγαπηθεῖ κτλ. θῆ, νά ἔχει ἀγαπηθεῖ κτλ. (ἢ νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)	

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας

Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		
λαλοῦμε	λαλοῦμε		λαλώντας
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Παθητική φωνή

Ένεστώτας		Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμοῦμαι	θυμόμουν
θυμᾶσαι	θυμᾶσαι	θυμόσουν
θυμᾶται	θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμοῦνται	θυμόνταν ²

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

1. καί θυμᾶμαι.

2. καί θυμοῦνταν.

- Κατά τό **ἀγαπῶ** κλίνονται : κυβερνῶ, τιμῶ, ρωτῶ κ.ἄ.
- Κατά τό **ἀγαπιέμαι** κλίνονται : ἀναρωτιέμαι, στενοχωριέμαι, γελιέμαι κ.ἄ.
- Κατά τό **λαλῶ** κλίνονται : ἀδικῶ, κινῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.
- Κατά τό **θυμοῦμαι** κλίνονται : κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Ἄσκήσεις

- * 1 α/ Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν κανονικά τόν ἄοριστο σέ **-ησα** μέ **η** : ἀγαπῶ — ἀγάπησα, τολμῶ — τόλμησα.

Νά βρεῖς ἄλλα πέντε ρήματα καί νά τά βάλεις μέσα σέ φράσεις.

- β/ Νά βρεῖς μερικά ρήματα πού σχηματίζουν τόν ἄοριστο σέ : **-ασα** : γελῶ — γέλασα καί **-εσα** : καλῶ — κάλεσα.

- * 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ρῆμα πού ταιριάζει :

φωταγωγοῦμαι
ναυπηγῶ

Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν...
Δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, ... σάν λιον-
τάρια.

ἀσπροφορῶ

... δεξιᾶ, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μακριά
καί πέρα.

λαλῶ

... καί ξεφάντωσε καί δούλεψε καί ζῆσε.

ἀγαπῶ

Οἱ Ἀθηναῖοι ... ἓνα μεγάλο στόλο.

ὄρμῶ

Ἦταν μεγάλη γιορτή· ὀλόκληρη ἡ
πόλη...

βαρῶ

... πουλί, παίρνει σπυρί κι ἡ μάνα τό
ζηλεύει.

κοιμοῦμαι

Δέν ... σέ ὅ,τι σέ ρωτῶ.

ἀπαντῶ

Εἶναι νύχτα κι ἡ πλάση ὀλόκληρη ...
ἀκόμη.

δικαιολογοῦμαι

Ἦ Φλέμιγκ ... τόν κόσμῶ. →

εὐεργετῶ	Δέ ... σέ καμιά περίπτωση, μοῦ εἶπε ὁ ξένος.
ἐπικοινωνῶ	... μόνος του σέ ἓνα χαμόσπιτο ὁ κύρ Παντελής.
ζῶ	Βλέπω ὅτι δέν ... μέ κανέναν· αὐτή ὁμῶς ἢ ἀπομόνωση θά σέ βλάψει.

- * 3 Νά γράφεις καί τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τίς φωνές, τούς χρόνους, τίς ἐγκλίσεις.
- Ἐκεῖνο τό καλοκαίρι καθόμαστε στή βεράντα τοῦ ἐξοχικοῦ μας καί ἀναθυμόμαστε τίς γοητευτικές ἱστορίες τοῦ Ἰουλίου Βέρν.
 - Ἄναρωτιόμουν πῶς ἄλλαξα τόσο· δέν ἀναγνώριζα τόν ἑαυτό μου.
 - Κοιμόμουν στίς δέκα τό βράδυ καί ξυπνοῦσα στίς ἕξι τό πρωί. Ἔτσι χαιρόμουν τίς γεμάτες φῶς ἀνατολές τοῦ καλοκαιριοῦ.
 - Ὑποσχόμουν κάθε φορά νά μή φοβηθῶ, ἀλλά δέν τά κατάφερα.
 - Νά προσέξεις τίς ἀλλαγές τῶν προσώπων.

ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ

- α | Μὴν κλαῖς, μὴ λές πῶς τίποτα δέ σοῦ ἔμειν' ἐδῶ πέρα.
 β | Πᾶμε μακριά στής χαρᾶς τό νησί.
 γ | Ἄκοῦς, ἀκοῦς, Τουρκόπουλε, τί λέει τό πουλάκι;
 δ | Τό λέν στά πλάγια οἱ πέρδικες, στήν ποταμιά τ' ἀηδόνια.

Στά παραδείγματα βρίσκουμε τούς ρηματικούς τύπους **κλαῖς**, **λές**, **πᾶμε**, **ἀκοῦς**, **λέν**, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν τίς καταλήξεις πού μάθαμε. Οἱ τύποι αὐτοί ἔγιναν ἀπό συναίρεση. Ἔτσι :

- ο τύπος κλαίς έγινε από τον τύπο κλαίεις.
- ο τύπος λέν έγινε από τον τύπο λέ(γ)ουν.

* Πώς έγιναν οι άλλοι τύποι;

Βλέπουμε δηλαδή ότι

⊙

Μερικά ρήματα συναιρούν συχνά, στις έγκλίσεις του ένεστώτα, τό τελευταίο φωνήεν του θέματος μέ τό φωνήεν τής κατάληξης. Τά ρήματα αυτά λέγονται συνηρημένα .	Ένεστώτας	Όριστική	Όποτακτική (νά, για νά όταν)	Όροστακτική
		ἀκούω* (ἀκούεις)	ἀκούω* (ἀκούεις)	— (ἄκουε)
ἀκοῦς	ἀκοῦς	ἄκου		
ἀκούει* (ἀκούομε)	ἀκούει* (ἀκούομε)	— —		
ἀκοῦμε	ἀκοῦμε	ἄκούετε		
(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	ἀκοῦτε		
ἀκοῦτε	ἀκοῦτε	—		
(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	—		
ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)	—		

Συνηρημένα είναι τά ρήματα : ἀκούω, καίω, κλαίω, φταίω, λέ(γ)ω, τρω(γ)ω, φυλά(γ)ω, πάω.

- Μερικά συνηρημένα ρήματα χάνουν τό γ ανάμεσα σέ φωνήεντα : λέ(γ)ω — λέω. *Άλλα πάλι παίρνουν γ ανάμεσα σέ φωνήεντα : κλαίω — κλαί γ ω.

Άσκήσεις

* 1 Άναγνώρισε τά συνηρημένα ρήματα :

- Φάτε καί πιέτε, βρέ παιδιά, χαρείτε νά χαροῦμε.
- Γοργά ντύσου, γοργά άλλαξε, γοργά νά πᾶς στό γιόμα.
- Βρέχει ό Θεός καί φταΐνε οί μήνες.

* Τό πρώτο καί τό τρίτο ένικό δέ συναιρούνται.

- * 2 ○ Πάνε από χωριό σέ χωριό καί καίνε τά σπίτια τῶν καημένων τῶν χωρικῶν, πού δέν τοὺς φταίνει σέ τίποτε εἶναι ληστές.

Γράψε καί τά ἄλλα πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν πληθυντικό, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση. Νά κάνεις ὅσες ἀλλαγές κρίνεις ἀπαραίτητες.

Παρατηρήσεις στό σχηματισμό τῶν ρημάτων

1. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται καί οἱ τύποι σέ **-μασαν, -σασταν**:
 δενόμαστε - δενόμασαν
 δενόσαστε - δενόσασαν
 ἤμασαν, ἀγαπιόμασαν
 κτλ.
2. Στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τά ρήματα παίρνουν κάποτε, ἰδίως στή λογοτεχνία, μετά τό ν ἕνα ε :
 Ἄλλοι λέγανε πὼς περνᾶνε στρατιωτικά συνεργεῖα καί ρίχνουνε τοὺς ἐτοιμόρροπους τοίχους.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

○ Τά ρήματα τελειώνουν

σέ ↓

1. -ω, -ῶ	δένω ἀγαπῶ			
2. -εις, -ει	δένει δένει			
3. -εῖς, -εῖ	θεωρεῖς θεωρεῖ			
4. -μαι	δένομαι ἀγαπιέμαι	} ὅταν παίρνουν μπροστά	τό	} ἐγώ (δένομαι) ἐσύ (δένεσαι) αὐτός (δένεται)
5. -σαι	δένεσαι ἀγαπιέσαι			
6. -ται	δένεται ἀγαπιέται			
7. -με	δένομε ἀγαποῦμε	} ὅταν παίρνουν μπροστά	τό	} ἐμεῖς (δένομε) ἔσεῖς (δένετε)
8. -τε	δένετε ἀγαπᾶτε			
9. -νται	δένονται ἀγαπιοῦνται			

⊙ 'Ο τόνος στα ρήματα

1. 'Η μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη :	<i>ἀγαπῶ, καλοῦν καῖς</i>
2. Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι μακρόχρονο :	<i>ἀγαπᾶς</i>
3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχύχρονο :	<i>γελοῦσαν</i>
4. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρόχρονο :	<i>κοίτα</i>
5. Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρνουν περισπωμένη :	<i>κοιμᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, ἀγαπᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε</i>
Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο :	<i>πάρε θυμάστε</i>
6. Τά ι, υ στήν παραλήγουσα παίρνουν ὀξεῖα :	<i>πίνε, λύστε</i>

* 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά τονίσεις τά ρήματα :

- φιλω, φταις, καλει, βαστουν, βαστουμε, βαστας, ξεχνουσαν, ἐσύ πηδα, φοβαμαι, λυπασαι, κοιμαται, ἐλατε νά φαμε, πηγαν νά φανε, κοιμαστε, ξυπνηστε, μεθυστε, κρεμαστε, ντυστε, κρινε, σβηστε, παρε, ἀναψτε, νά λυθει, ἦταν.

* 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α / Σήμερα εἶναι ἡ γιορτή τῆς μητέρας. Σηκώνομ- πρώτος ἀπό τό κρεβάτι καί ἐτοιμάζομ- ὕστερα ξυπν- τήν ἀδερφή μου καί πηγαίνομ- μαζί νά κόψομ- μερικά λουλούδια ἀπό τόν κήπο. 'Η μητέρα χαιρετ- μέ τά λουλούδια. Ἄλλο τόσο χαιρόμαστ- κι ἐμεῖς πού τά προσφέρομ-

β / Πηγαίνετ-, σᾶς παρακαλ-, νά φέρετ- μερικά παιχνίδια
 ἀκόμη, γιά νά στολίσουμ- τό χριστουγεννιάτικο δέντρο
 μας. Μοῦ φαίνετ- πῶς κάτι τοῦ λείπει. Ἔσεῖς τί λέτ-;
 δέ νομίζετ- ὅτι εἶν- ἔτσι; Τί συλλογίζεσ-, Γιώργο;

46

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

⊙

1. Αὔξηση

Ἡ τρικυμία

*Εἶχαν περάσει τρεῖς μέρες ἀπό τότε πού ξεκίνησαν ἀπό τήν πατρίδα
 τους, τή Μίλητο, γιά νά πάνε στόν Πειραιά. Στήν ἀρχή τό ταξίδι πήγαινε
 καλά· ὁ ἀγέρας πού φυσοῦσε ἦταν οὐριος καί ὅλα ἔλεγαν πῶς γρήγορα θά
 ἔφταναν στόν προορισμό τους. Τήν τέταρτη ὅμως μέρα ἡ θάλασσα ἀγρίεψε·
 ὁ ἀγέρας δυνάμωσε καί μολυβένια σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο· ὁ οὐρανός
 σκοτείνιασε· τά κύματα δέν ἄργησαν νά σηκωθοῦν· λυσσασμένα ἔπεφταν
 πάνω στό καράβι καί πάσχιζαν νά τό καταπιοῦν : μιά τό ἔριχναν στό βυθό
 καί μιά τό ἀνέβαζαν στόν οὐρανό. Σωστή κόλαση. Οἱ ναῦτες πάλευαν στήν
 πλώρη καί στήν πρύμνη· τήν ἤξεραν αὐτοί τή θάλασσα· μόνο πού δέν τήν
 ὄριζαν. Ὅριζεται τάχα τέτοιο θεριό; Τρεῖς μέρες κράτησε ἡ πάλη μέ τά
 στοιχεῖα τῆς φύσης. Τήν τέταρτη ἡ θάλασσα γαλήνεψε... πέρα στό βάθος
 φάνηκε ἓνα κομμάτι γῆς... Εὐχαρίστησαν τότε τό Θεό...*

Α'

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
<p>α'</p> <p>Φτάνουν στόν προορισμό τους.</p> <p>Σύννεφα κρύβουν τόν ἥλιο.</p>	<p>β'</p> <p>Ἔφταναν στόν προορισμό τους.</p> <p>Σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο.</p>	<p>γ'</p> <p>Ἔφτασαν στόν προορισμό τους.</p> <p>Σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο.</p>

246

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο (στήλη α') παίρνουν πρὶν ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικό καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς (στήλες β' καὶ γ'), ἓνα ἐ-. Αὐτὸ τὸ ἐ λέγεται **αὔξηση**.

• Τά ρήματα	θέλω } → στὸν παρατατικό	παίρνουν αὔξηση η ἀντί ε	ἤθελα ἤξερα ἤπια
	ξέρω } πίνω } → στὸν ἀόριστο		

• Ἡ αὔξηση μένει ὅταν τονίζεται	ἔλεγα	καὶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται	λέγαμε
	ἔλεγε ἔλεγε ἔλεγαν		λέγατε

Β'

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν

Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Ποιὸς ὀρίζει τὴ θάλασσα;	Ποιὸς ὄριξε τὴ θάλασσα;	Ποιὸς ὄρισε τὴ θάλασσα;
Ἡ θάλασσα ἀγριέει.	Ἡ θάλασσα ἀγριεε.	Ἡ θάλασσα ἀγριεε.
Εὐχαριστοῦν τὸ Θεό.	Εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεό.	Εὐχαρίστησαν τὸ Θεό.

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν (στήλη α') δέν παίρνουν αὔξηση (στήλες β' καὶ γ'), ἀλλὰ διατηροῦν τὸ φωνῆεν σέ ὅλους τοὺς χρόνους.

Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα

}	ἔχω	- εἶχα
	ἔρχομαι	- ἤρθα
	εἶμαι	- ἤμουν

- Μερικά σύνθετα ρήματα παίρνουν τὴν αὔξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ.
- Δέν πολυήθελε.
- Ἡξερε καὶ παραήξερε.

▲ Ὁρθογραφία.

Γράφονται μέ **η**: ἦρθα, ἦπια, ἦμου, ἦξερα, ἦθελα.

Γράφονται μέ **ει**: εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὐξηση στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο καί ποιά δέν ἔχουν καί γιατί;
- * 2 Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου παρουσιάζουν ὀρθογραφική ἀνωμαλία στήν αὐξηση;
- * 3 Νά βάλεις σέ χρόνο παρατατικό τά ὑπογραμμισμένα ρήματα, χωρίς νά ἀλλάξεις πρόσωπο καί ἀριθμό:
 - Τρέμουμε γιά τή ζωή του, τή μικροσκοπική του ζωύλα, ζήτημα μιᾶς ... πατησιᾶς. Μιά μέρα, λαίμαργο καθώς εἶναι, ἄρπαξε ἕνα κομμάτι ψωμί... χρωματιστό· -ἡ κόρη μου πού ζωγραφίζει, σκουπίζει μ' αὐτό τά χρώματά της. Ποῦ νά τοῦ τό πάρουμε ἀπό τό στόμα!
 - Στό σπίτι μας αὐτό τόν καιρό δέν ὑπάρχει ἄλλη γάτα ἀπό τήν Πίσσα. Ἀλλά ἡ Πίσσα ζηλεύει τό γατάκι, κι ὅταν τό βλέπει μπροστά της ὀργίζεται.
- * 4 Νά βρεῖς στό κείμενο ἕνα δισύλλαβο καί ἕνα πολυσύλλαβο ρήμα· σχημάτισέ τα στήν ὀριστική τοῦ παρατατικοῦ καί τοῦ ἀορίστου· σύγκρινε τούς τύπους πού ἔχουν αὐξηση μ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν. Διατύπωσε μέ τόν κανόνα τῆς Γραμματικῆς σου τή διαφορά πού παρατηρεῖς.

2. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας

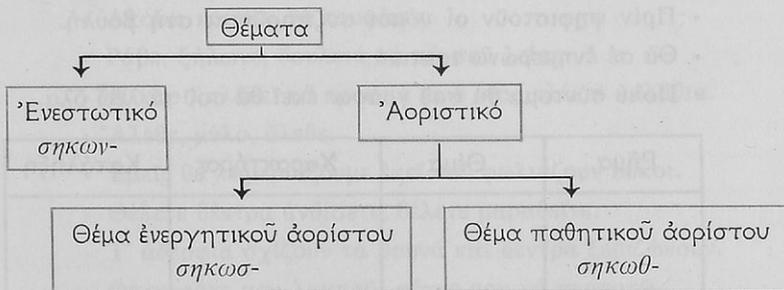
Όριστική

Ένεστώτας	Άοριστος	
	Ένεργητικός	Παθητικός
σηκών-ω σηκών-εις σηκών-ει σηκών-ουμε σηκών-ετε σηκών-ουν	σήκωσ-α σήκωσ-εις σήκωσ-ει σηκώσ-αμε σηκώσ-ατε σήκωσ-αν	σηκώθ-ηκα σηκώθ-ηκες σηκώθ-ηκε σηκωθ-ήκαμε σηκωθ-ήκατε σηκώθ-ηκαν

- Όπως τὰ ὀνόματα, ἔτσι καί τὰ ρήματα ἔχουν :

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρα

- **Θέμα** λέγεται τό πρῶτο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού δέν ἀλλάζει.
 - σηκων-
σηκωσ-, σηκωθ-
- **Κατάληξη** λέγεται τό τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού ἀλλάζει.
 - -ω
-εις, -ει, -ουμε κτλ.
- Τό ρήμα ἔχει δύο θέματα : α/ τό **ἐνεστωτικό** καί β/ τό **ἀοριστικό** (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καί θέμα παθητικοῦ ἀορίστου).

- Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.
 θεμάτος λέγεται **χαρακτή-** θέμα $\left\{ \begin{array}{l} \text{σηκων-} \\ \text{σηκωσ-} \\ \text{σηκωθ-} \end{array} \right. \text{χαρακτήρας} \left\{ \begin{array}{l} \nu \\ \sigma \\ \theta \end{array} \right.$

Τό θέμα καί οἱ χρόνοι

- **Ἐνεστωτικό θέμα**
 1. Ἀπό τό **ἐνεστωτικό** θέμα σχηματίζονται οἱ **ἐξακολουθητικοί χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς καί παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).
 - 2α Ἀπό τό θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι καί οἱ συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).
 - 2β Ἀπό τό θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι καί οἱ συντελεσμένοι χρόνοι** τῆς παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).
- **Ἀοριστικό θέμα**

Ἀσκήσεις

- * 1 Ἀπομόνωσε στίς παρακάτω φράσεις τά ῥήματα καί γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξή τους, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα πού ἀκολουθεῖ :
- Τό φεγγάρι κοιτάζει τόν κόσμο καί σπαίνει.
 - Ἐνα ἀκόμη τράνταγμα καί τό ἀεροπλάνο προσγειώθηκε.
 - Ἀκουστήκαν σοβαρές ἀπόψεις καί ἀπό τίς δύο πλευρές.
 - Δέν μπορούσε νά σκεφτεῖ σωστά.
 - Πρίν ψηφιστοῦν οἱ νόμοι συζητιοῦνται στή βουλή.
 - Θά σέ ἐνημερώνω τακτικά.
 - Πολύ σύντομα θά σοῦ γράψω· ἐκεῖ θά σοῦ τά λέω ὄλα.

Ῥῆμα	Θέμα	Χαρακτήρας	Κατάληξη

* 2 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα :

• διαποτίζω, ἐπιτηρῶ, στεγάζω, διαλέγω

* 3 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἀοριστικό θέμα :

• τινάζω, παραλείπω, ἀπομακρύνω, δηλώνω

(Μπορεῖς νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα τῶν χρόνων καί τῶν θεμάτων Ἐπίμετρο, πίν. 9).

⊙

Α.- Τό ἐνεστωτικό θέμα

Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε τήν κατάληξη -ω, -ομαι, ιέμαι, -οῦμαι ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.	<i>δέν-ω</i>	θ. δεν-
	<i>δέν-ομαι</i>	θ. δεν-
	<i>ἀγαπ-ῶ</i>	θ. ἀγαπ-
	<i>ἀγαπ-ιέμαι</i>	θ. ἀγαπ-
	<i>θυμ-οῦμαι</i>	θ. θυμ-

Ἄσκηση

* 1 Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ νά ὑπογραμμίσεις τοὺς ἐνεστώτες καί νά βρεῖς τό ἐνεστωτικό τους θέμα :

- Ἀκούω κούφια τά τουφέκια.
- Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
- Ἡ κόρη πλέκει τά προικιά κι ὁ νιός πλέκει καλάθια.
- Ἄλεθε, μύλο, ἄλεθε.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Θέλετε δέντρα ἀνθίσετε, θέλετε μαραθεῖτε.
- Τ' ἀδέρφια σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νά περπατῶ.

- Μάρτης έβρεχε. Θεριστής χαιρόταν.
- Νά πού μ' άρέσουν επίτελους αυτά τά βουνά μ' αυτό τό φώς.

* 2 Ποιά άπό τά παραπάνω ρήματα έχουν στόν ένεστώτα χαρακτήρα χειλικό, ποιιά όδοντικό, ποιιά συριστικό, ποιιά λαρυγγικό, ποιιά ύγρό καί ποιιά ρινικό; Μπορείς νά συμβουλευτείς καί τόν πίνακα τών συμφώνων, σ. 23.

©

B.- Τό άοριστικό θέμα

Τό άοριστικό θέμα, όπως είδαμε, διακρίνεται σέ θέμα ένεργητικοῦ άορίστου καί σέ θέμα παθητικοῦ άορίστου.

α/ Τό θέμα τοῦ ένεργητικοῦ άορίστου τό βρίσκουμε, άν άφαιρέσουμε τήν κατάληξη -α καί τήν αύξηση (άν ύπάρχει) άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ ένεργητικοῦ άορίστου.	ε̣-δεσ-α -	θ. δεσ-
	άγάπησ-α	θ. άγαπησ-
	ε̣-φερ-α	θ. φερ-
	παράγγειλ-α	θ. παραγγειλ-

β/ Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ άορίστου τό βρίσκουμε, άν άφαιρέσουμε τήν κατάληξη -ηκα άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικῆς τοῦ παθητικοῦ άορίστου.	δέθ-ηκα	θ. δεθ-
	άγαπήθ-ηκα	θ. άγαπηθ-
	φέρθ-ηκα	θ. φερθ-
	παραγγέλθ-ηκα	θ. παραγγελθ-

Άσκηση

* Στό κείμενο πού ακολουθεῖ νά ύπογραμμίσεις τούς άορίστους καί νά βρεῖς τό άοριστικό τους θέμα :

Άκούστηκε ένα σφύριγμα, ή άτμομηχανή ξεφύσηξε δυνα-

τά, κι οί τεράστιες ρόδες ἄρχισαν νά κυλοῦνε πάνω στίς σιδερένιες ράγες. Ὡρες πολλές, τσάφ-τσούφ, τσάφ-τσούφ, καί τό τρένο ἔφτασε στή μεγάλη πόλη μέ τούς πολλούς ἀνθρώπους καί τά πολλά αὐτοκίνητα. Ὁ γερο-σοφός σάστισε, ζαλιστήκε ἀπό τή φασαρία καί τήν κίνηση, ἀλλά δέν κοντοστάθηκε. Τράβηξε κατευθείαν γιά τό σπίτι τοῦ ξακουσμένου γιατροῦ Ξανανιώνη.

Ζώρξ Σαρρῆ, Τό γαϊτανάκι

Ἐνεργητικός ἄοριστος

Ἐνεργητικός ἄοριστος διακρίνεται σέ σιγματικό ἄοριστο καί σέ ἄσιγμο ἄοριστο.

Ἐνεργητικός ἄοριστος τελειώνει σέ **-σα** : ἔδεσα

ἄσιγμος ἄοριστος τελειώνει σέ **-α** : ἔφερα

1. Ἐνεργητικός ἄοριστος

Ξάφνου ἔτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία καί κοίταξε... Ὁρμησε τρέχοντας στίς σκάλες ὁ Γίγαντας, γιομάτος χαρά, καί τρέχοντας βγήκε στόν κῆπο. Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι κι ἤρθε κοντά στό παιδί. Κι ὅταν τό ἔφτασε, τό πρόσωπό του κοκκίνισε ἀπ' τήν ὄργη κι εἶπε : «Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» Γιατί στίς παλάμες τοῦ ἀγοριοῦ καί στά μικρά του πόδια διακρίνονταν οἱ πληγές ἀπό καρφιά.

«Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» φώναξε ὁ Γίγαντας· «πές μου κι ἐγώ θά πάρω τό μεγάλο μου σπαθί νά τόν κόψω κομμάτια!»

«Κανένας!» ἀποκρίθηκε τό παιδί· «ὅμως αὐτές εἶναι οἱ πληγές τῆς ἀγάπης!»

«Ποιός εἶσαι;» εἶπε ὁ Γίγαντας, κι ἕνας παράξενος φόβος τόν κυρίεψε καί γονάτισε μπρός στό παιδί.

Καί τό παιδί τοῦ χαμογέλασε καί τοῦ εἶπε : «Μ' ἄφησες κάποτε νά παίξω στόν κῆπο σου, ἀπόψε ἐσύ θά ῥθεις μαζί μου στό δικό μου κῆπο, τόν παράδεισο».

Ὁσκαρ Οὐάιλντ, Ὁ σκληρόκαρδος γίγαντας

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Μ' ἄφησης κάποτε νά παίξω στόν κήπο σου.
- Ἔτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία.
- Ἔτρεξε πάνω στό γρασιδί.

Ἀπό τά παραδείγματα βλέπου-	-σα	ἀφήνω	ἄφησα
με ὅτι ὁ ἀόριστος πολλῶν ρη-	→ -ψα	τρίβω	ἔτριψα
μάτων σχηματίζεται σέ :	-ξα	τρέχω	ἔτρεξα

Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται σιγματικός ἀόριστος, γιατί μπροστά ἀπό τήν κατάληξη **-α** ἔχει **σ**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς τούς σιγματικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τούς ἀορίστους τῶν ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ ἀκούω → Ἄκουσα τή βροντή καί τρόμαξα παραλύω →
ἀποκλείω → ἰδρύω →

β/ κρύβω → Ἐκρυψα τό θησαυρό ἀνάβω →
ὑπογράφω → παύω →
παραλείπω → παιδεύω →

γ/ θίγω → Τόν ἔθιξα χωρίς νά τό θέλω ψάχνω →
ξανοίγω → ρίχνω →
καταβρέχω → ξεπλέκω →

δ/ ἀναγνωρίζω → Μόλις τόν εἶδα τόν ἀναγνώρισα
πιέζω →
καταθέτω → κοκκινίζω →
ἀλέθω → ἀρέσω →

ε/ ἀλλάζω → Ἀπό τότε ἄλλαξα σκέψεις καταπλήττω →
βουλιάζω → ἀπαλλάσσω →

στ/ κρυώνω → <i>Κρύωσα γιά τά καλά</i>	άπλώνω →
τεντώνω	ζώνω →
ζ/ πιάνω → <i>Τόν έπιασα σχετικά γρήγορα</i>	ψήνω →
στήνω →	φτάνω →
η/ έγκατασταίνω → <i>Έκει έγκατάστησα τήν οικογένειά μου</i>	
άνασταίνω →	
παρασταίνω →	βλασταίνω →
θ/ σωπαίνω → <i>Σώπασα στή στιγμή</i>	χορταίνω →
ι/ τραγουδῶ → <i>Τραγουδῆσα γλυκά</i>	φιλῶ →
τιμῶ →	έπιθυμῶ →
άργῶ →	κουνῶ →
• κρεμῶ → <i>Κρέμασα τ' άρματά μου στόν πλάτανο</i>	
διψῶ →	
γελῶ →	κερνῶ →
ξεσπῶ →	πεινῶ →
• καλῶ → <i>Τόν κάλεσα σπίτι μου</i>	άφαιρῶ →
παρὰπλανῶ →	μπορῶ →
διαιρῶ →	έπαινῶ →

- **Βοηθητικό στοιχείο :** Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας σχηματίζουν τόν άόριστο σέ **-ησα** : *άγαπῶ – άγάπησα*. Μερικά όμως έξαιροῦνται καί σχηματίζουν τόν άόριστο σέ **-ασα** : *γελῶ – γέλασα καί -εσα* : *καλῶ – κάλεσα*.

2. Ὁ ἄσιγμος άόριστος

Τό όνομά του όμόρφυνε τόν κόσμο

Τούς όλυμπιονίκες στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα τούς στεφάνωναν μέ κλαδιά έλιᾶς. Αὐτή ἦταν ἡ άμοιβή τους. Ἦταν όμως μεγάλη ἡ δόξα τους προπάν-

γ/ ἀνασαίνω → Σταθήκα και ἀνάσανα λίγο. καταλαβαίνω	θερμαίνω → μαραίνω →
δ/ πλαταίνω → Μέ τή μελέτη πλάτυνα τή σκέψη. παχαίνω →	βαραίνω → βαθαίνω →
ε/ καταλαβαίνω → Τότε κατάλαβα τί γινόταν. τυχαίνω	παθαίνω → πηγαίνω →

Ὁ Παθητικός ἀόριστος

Τήν Ἁγία Σοφία τήν ἔχτισε ὁ Ἰουστινιανός· τά σχέδιά της τά κατάστρωσαν ὁ Ἀνθέμιος καί ὁ Ἰσίδωρος. Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό· τά σχέδιά της καταστρώθηκαν ἀπό τόν Ἀνθέμιο καί τόν Ἰσίδωρο. Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Τά δύο κείμενα ἔχουν τό ἴδιο περιεχόμενο καί τά ἴδια ρήματα. Παρουσιάζουν ὅμως τήν ἀκόλουθη διαφορά: τά ρήματα τοῦ πρώτου κειμένου βρίσκονται σέ ἐνεργητικό ἀόριστο, ἐνῶ τά ρήματα τοῦ δευτέρου κειμένου βρίσκονται σέ παθητικό ἀόριστο. Τήν πρώτη φορά ἔχομε ἐνεργητική σύνταξη, τή δεύτερη παθητική.

Ἔτσι διαβάζουμε:

α/ Ὁ Ἰουστινιανός ἔχτισε τήν Ἁγία Σοφία.	• Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό.
β/ Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.	• Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.
↑	↑
Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη

Ἐκτός ἀπό τά παραδείγματα βλέπουμε ὅτι :

- Ἐκτός ἀπό τό σιγματικό ἄοριστο \longrightarrow ἔ- | χτι | -σε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἄοριστος, \longrightarrow | χτί | -στηκε
 ἀφοῦ χάθηκε ἡ αὔξηση ἔ- καί ἀντικα-
 ταστάθηκε ἡ κατάληξη -σε ἀπό τήν
 κατάληξη -στηκε.
- Ἐκτός ἀπό τόν ἄσσιμο ἐνεργητικό ἄοριστο \longrightarrow ἐπιβάρυν | -ε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἄοριστος, \longrightarrow ἐπιβαρύν | -θηκε
 ἀφοῦ ἀντικαταστάθηκε ἡ κατάληξη -ε
 ἀπό τήν κατάληξη -θηκε.

- Οἱ παθητικοί ἄοριστοι λοιπόν σχηματίζονται ἀπό τοῦς ἐνεργητικούς μέ τίς ἀκόλουθες ἀλλαγές :

α/ Χάνεται ἡ αὔξηση, ἂν ὑπάρχει	\rightarrow ἔ χτισα \rightarrow χτίστηκε
β/ Ἀντικατασταίνονται οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄοριστου ἀπό τίς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου :	\rightarrow ἔ δε-σα \rightarrow δέ-θηκε
	\rightarrow ἔ κρυ-ψα \rightarrow κρύφτηκε
	\rightarrow ἔ πλε-ξα \rightarrow πλέχτηκε
	\rightarrow δροσί-σα \rightarrow δροσί-στηκε
	\rightarrow ἔ κριν-α \rightarrow κρί-θηκε

• Ἡ παθητική μετοχή

Ἡ παθητική μετοχή σχηματίζεται, ἂν ἀντικαταστήσουμε τίς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἄοριστου μέ τήν κατάληξη -μένος (μ-μένος, γ-μένος, σ-μένος)	δέθηκε \rightarrow δεμένος
	κρύφτηκε \rightarrow κρυμμένος
	πλέχτηκε \rightarrow πλεγμένος
	δροσίστηκε \rightarrow δροσισμένος

Ἀσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις τοῦς ἄοριστούς καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :

φανερώνω, ἰδρύνω,
τιμῶ, ἀνασταίνω

- Παράδειγμα : λύνω, ἔλυσα, λύθηκα, λυμένος.
- * 2 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πιάνω, ἀκούω,
σβήνω, ἀθροίζω
- Παράδειγμα : δανείζω, δάνεισα, δανείστηκα, δανεισμένος.
- * 3 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- σκάβω, βάφω
ἐγκαταλείπω, κλέβω,
λατρεύω, παύω
- Παράδειγμα : γράφω, ἔγραψα, γράφθηκα, γραμμένος
παιδεύω παιδεύσα παιδευτήκα παιδεμένος
- Τά ρήματα μέ ἀόριστο σέ **-ψα** ἔχουν μετοχή σέ **-μμένος** μέ δύο **μμ**.
- Τά ρήματα ὁμως σέ **-εύω (-αύω)** ἔχουν στή μετοχή ἕνα **μ** : παιδεμένος.
- * 4 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πλέκω, ἀνοίγω,
βρέχω, ἀλλάζω
- Παράδειγμα : διώχνω, ἔδιωξα, διώχθηκα, διωγμένος.
- * 5 Νά σχηματίσεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- στέλνω, παραγγέλλω
δέρνω, ἀπονέμω
μαραίνω, πλένω
- Παράδειγμα : σπέρνω, ἔσπειρα, σπάρθηκα, σπαρμένος.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἀόριστου

1. Τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας διατηροῦν στόν ἀόριστο τό η, τό ι, τό υ, τό ει, τό οι πού ἔχουν στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.	<p>ἀφήνω → ἄφησα
ὀρίζω → ὄρισα
λύνω → ἔλυσα
κλείνω → ἐκλείσα
ἀθροίζω → ἄθροισα</p>
<p>2. Οἱ ἀόριστοι σέ -ωσα γράφονται μέ ω : ἄπλωσα, ἔδωσα κ.ἄ.
Ἐξαιροῦνται τό ἄρμωσα καί τό δέσποσα.</p> <p>• Τό δίω στόν παθητικό ἀόριστο γράφεται μέ ο : δόθηκα - δοσμένος</p>	
<p>3. Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν ἀόριστο σέ -ησα μέ η.
Ἐξαιροῦνται :</p>	<p>→ ἀγαπῶ → ἀγάπησα
→ μεθῶ → μέθυσα, μηνῶ → μήνυσα</p>
4. Τά ρήματα σέ -αίνω τελειώνουν στόν ἀόριστο σέ :	<p>→ -υνα : βαθαίνω — βάθυνα
→ -ηκα : ἀνεβαίνω — ἀνέβηκα
→ -ησα βλασταίνω — βλάστησα</p>
5. Τά ρήματα στόν ἀόριστο γράφονται μέ ἓνα λ :	<p>→ ἀνατέλλω — ἀνάτειλα
σφάλω — ἔσφαλα</p>
6. Πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ελνω, -ερνω σχηματίζουν ἀόριστο σέ -ειλα, -ειρα :	<p>στέλνω — ἔστειλα
γέρνω — ἔγειρα</p>

* Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι**, **η**, **υ**, **ει**, **οι**;

ἔσβ-σα, ἐκλ-να, ἔστ-σα, ἔκρ-να, ἔψ-σα, ἄφ-σα, ἀγκάλ-ασα,

ἔπρ-ξα, γόγγ-σα, χρ-άστηκα, σύγγ-σα, δάκρ-σα, ν-άστηκα, ὄπλ-σα, λέπτ-να, ἀνάστ-σα, ἄμαρτ-σα, βάθ-να, κατέβ-κα, βγ-κα, μέθ-σα, πήδ-σα, σκλήρ-να, σκούρ-να.

β/ Στά παρακάτω ρήματα νά βάλεις τό γράμμα πού ταιριάζει :

ἀπόβα-α, μὴν-σα, στεφάν-σα, κατάγγει-α, προσάρμ-σα, ἔλ-σα, χτύπ-σα, παράδ-σα, μάκρ-να, παράστ-σα, ἔδ-ρα, ἔσπ-ρα, ἀνάγγ-λα, ἀνάτ-λα, ποίκι-α.

Ἡ μετοχή

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή		
	Ἐνεστῶτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
ΜΕΤΟΧΗ	α/ Ὁ Ἀνδρούτσος καί τὰ παλικάρια του μπήκαν στό χάνι τῆς Γραβιάς χορεύοντας καί τραγουδώντας .	-οντας -ώντας	γ/ Κουρασμένος ἀπό τή δουλειά τῆς ἡμέρας κάθισε λίγο νά ἀνασάνει.	-μένος
	β/ Τό αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀγκομαχώντας τόν ἀνήφορο.	-ώντας	δ/ Ἡ παλιά ἀρχόντισσα ἀνέβαινε πρώτη τήν ἀνηφόρα φορτωμένη ἕνα δεμάτι ξύλα.	-μένη
			ε/ Ὁλόκληρο τό παρεκκλήσι ἦταν ζωγραφισμένο ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι κάποιου παλιοῦ ζωγράφου.	-μένο
			στ/ Ἦταν μοναδικές οἱ εἰκόνες τοῦ ζωγραφισμένου τέμπλου.	-μένου

- Οί λέξεις **χορεύοντας, τραγουδώντας, άγκομαχώντας** είναι μετοχές του ένεστώτα τής ένεργητικής φωνής.
 - Οί λέξεις **κουρασμένος, φορτωμένη, ζωγραφισμένο** είναι μετοχές του παρακειμένου τής παθητικής φωνής.

Θ Μετοχή έχουν :

α/ **ό ένεστώτας τής ένεργητικής φωνής (ένεργητική μετοχή)**
(π. α,β) και

β/ **ό παρακειμένος τής παθητικής φωνής (παθητική μετοχή)**
(π. γ-στ).
- **Ή ένεργητική μετοχή** τελειώνει σέ **-οντας** ή **-ώντας** και δέν κλίνεται (π. α,β).
 - **Ή παθητική μετοχή** τελειώνει σέ **-μένος, -μένη, -μένο**, έχει τρία γένη και κλίνεται όπως τά επίθετα (π. γ-στ).
(Γιά τή μετοχή βλ. σ. 207)

• **Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα**

Ή μετοχή του παθητικού ένεστώτα τελειώνει σέ :

Είνα σπάνια και χρησιμοποιείται συνήθως ως επίθετο :

- άμενος, -η, -ο
- όμενος, -η, -ο
- ούμενος, -η, -ο
- ώμενος, -η, -ο

- ↓
- *Τό πήρε μέ **τρεμάμενα** χέρια.*
 - *Ήταν **χαρούμενος** σήμερα τό πρωί.*
 - *Οί **έργαζόμενοι** άντρες.*
 - *Τό **τιμώμενο** πρόσωπο.*

* **Όρθογραφία τής μετοχής**

- ↓

Ή ένεργητική μετοχή τελειώνει σέ :

-οντας, όταν είναι προπαροξύτονη	→	παίζοντας
-ώντας, όταν είναι παροξύτονη	→	άγαπώντας

2. Ἡ παθητική μετοχή τελειώνει σέ :

-μένος μέ ἕνα μ	→ συνήθως	δεμένος — δένω
-μένος μέ δύο μμ	→ στά ρήματα μέ χαρακτηρήρα χειλικό (π, β, φ, φτ, πτ)	γραμμένος — γράφω
-ημένος μέ η	→ στά ρήματα τῆς δευτέρης συζυγίας	τιμημένος — τιμῶ
-σμένος*	→ σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας καί σέ μερικά τῆς δευτέρης	χτισμένος — χτίζω δυστυχησμένος — δυστυχῶ
-όμενος μέ ω	→ ὅταν εἶναι παροξύτονη	τενωμένος — τεντώνω
-όμενος μέ ο	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐνδιαφερόμενος — ἐνδιαφέρομαι
-όμενος μέ ω	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐκτιμώμενος — ἐκτιμῶμαι

Ἀσκήσεις

* 1 Θά βάλεις η, ι, υ, ει, οι;

- ντ-μένος, ἐντειχ-σμένος, συναθρ-σμένος, δαν-σμένος, κλ-μένος, κλ-σμένος, καταψ-φ-σμένος, ἀφ-μένος, καταφοβ-σμένος, ἀπομακρ-σμένος, πρ-σμένος, συγχ-σμένος

* 2 Θά βάλεις ο ἢ ω;

- προστατευ-μενος, ιδ-μένος, ματαιοπον-ντας, ὕμν-ντας, λυτρ-μένος, παγ-μένος, εἰπ-μένος, διαδίδ-ντας, ἐρχ-μενος

* 3 α/ Νά σχηματίσεις τίς ἐνεργητικές καί τίς παθητικές μετοχές, ὅπως στό παράδειγμα :

• σκάβω	— σκάβοντας —	σκαμμένος	• φυτεύω —
ἀποκόβω	—		κρύβω —
βεβαιώνω	—		πλάθω —

* Τό ι, η, υ, ει, οι πού ἔχουν τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικής τοῦ ἑνεστώτα διατηρεῖται, γιατί ἀνήκει στό θέμα :

δροσίζ-ω δροσισμένος, δακρύζ-ω δακρυσμένος

β/ Νά σχηματίσεις μέ τά παραπάνω ρήματα τά πρώτα πρόσωπα τῶν συντελεσμένων χρόνων στήν παθητική φωνή.

- Παράδειγμα : ἔχω σκαφεῖ — εἶμαι σκαμμένος
εἶχα σκαφεῖ — ἦμουν σκαμμένος
θά ἔχω σκαφεῖ — θά εἶμαι σκαμμένος

50

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

⊙ 1. Ἑλλειπτικά καί ἀπρόσωπα ρήματα

Ἡ φουρτούνα

Πέρα βροντᾶ καί ἀστράφτει ἀκόμη ὁ οὐρανός ἀδειάζει τή μανία του πάνω στό καράβι μας. Οἱ ἄνεμοι τοῦ χαμοῦ κουβάριασαν πανιά καί κατάρτια. Σημερώνει. Τό φῶς **μάχεται** τό σκοτάδι καί τό καράβι τή φουρτούνα. **Ἔχουμε** κουραστεῖ ἀπό τή μάχη τῆς νύχτας. Τί μᾶς **μέλλεται** κανένας δέν τό ξέρει. Ὀρκίζομαι πῶς, ἂν σωθῶ, δέν **πρόκειται** νά ξαναμπῶ στή θάλασσα· θά ἀγοράσω ἓνα κομμάτι γῆς καί θά ζῶ.

Ἔχει χαράζει πιά γιά καλά κι ἐμεῖς ἀκόμη παλεύουμε μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Μέ τόν κουβά στά χέρια ἀδειάζω τή θάλασσα ἀπό τά ἀμπάρια. Πρέπει νά σωθῶ· πρέπει νά σωθοῦμε, λέω μέσα μου καί παίρνω κουράγιο. Ἔχουμε ἀγώνα ἀκόμη. Ἐτούτη ἡ θύελλα **εἶναι** πρωτοφανής. Ἐξω φυσᾶ καί βρέχει ἀσταμάτητα.

⊙ Ἑλλειπτικά ρήματα

Στό κείμενο βρίσκουμε πολλά ρήματα πού δέν ἔχουν ὅλους τοὺς τύπους. Τά ρήματα αὐτά τά λέμε **ἔλλειπτικά**.

- ἔχω εἶμαι
- μάχομαι μέλλεται
- πρόκειται κ.ᾶ.

- Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό συνώνυμα ρήματα ἢ περιφράσεις :

- Γιά τό **μάχομαι** λ.χ. στόν ἀόριστο θά ποῦμε **πολέμησα**

⊙ Ἀπρόσωπα ρήματα

Ἀπρόσωπα λέμε τὰ ρήματα πού συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο καί δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα. Τέτοια εἶναι :

1. Τά ρήματα : *πρέπει, πρόκειται, μέλλεται, συμφέρε* κ.ἄ.
2. Ρήματα πού φανερώνουν φυσικό φαινόμενο : *βροντᾶ, ἀστράφτει* (βλ. κείμενο).
3. Μερικά προσωπικά ρήματα σέ μερικές φράσεις : *ἀκούεται, θέλει, ταιριάζει* κ.ἄ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις τὰ ἔλλειπτικά καί τὰ ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Μετάτρεψε τρία ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου σέ προσωπικά, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα :

Ἀ π ρ ὄ σ ω π α	Π ρ ο σ ω π ι κ ᾶ
α/ ἔχει χαράξει γιά καλά	• Ὁ γλύπτης χάραξε τό ὄνομά του στή βάση τοῦ ἀγάλματος.
β/	
γ/	
δ/	

- * 3 Συμπλήρωσε τὰ κενά μέ τὰ ρήματα πού ταιριάζουν:

ξημερώνει	Τό χειμώνα... νωρίς.
ταιριάζει	Δέν τόν... γιά τίποτε· εἶναι σκληρός.
βραδιάζει	Τό καλοκαίρι... νωρίς.
νοιάζει	Δέν... σ' ἓναν καπετάνιο νά σκέφτεται μικρόψυχα.
βρέχει	Ἀπό σᾶς... νά πετύχετε ἢ νά χάσετε.
ἐξαρτᾶται	Ἀπό τό πρωί... Τά νερά πλημμύρισαν τούς δρόμους.

2. Ἄνωμαλα ρήματα

- α | Κάθε μέρα παίρνω τό λεωφορεῖο καί πηγαίνω στήν ἀγορά.
 β | Χτές πῆρα τό λεωφορεῖο καί πῆγα στήν ἀγορά.
 γ | Ἄπό τό παράθυρό μου βλέπω ἕνα χελιδόني.
 δ | Ἄπό τό παράθυρό μου εἶδα ἕνα χελιδόني.
 ε | Δές, σέ παρακαλῶ, μόνος σου αὐτό τό πρόβλημα.
 στ | Τρέχα, ἄν θέλεις νά προλάβεις.

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
παίρνω, πηγαίνω	→ πῆρα, πῆγα
βλέπω	→ εἶδα
τρέχα (προστακτική)	→ δές (προστακτική)

Στά παραδείγματα βλέπουμε :

- Μερικά ρήματα ἀλλάζουν τό **θέμα** τους.

παιρν-	→	πηρ-
πηγαίν-	→	πηγ-
βλεπ-	→	εἰδ-
- Μερικά ρήματα **κλίνονται** μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα ρήματα.

δές
τρέχα

Τά ρήματα πού δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων, ἀλλά παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα ἢ στήν κλίση τά λέμε **ἀνώμαλα ρήματα**.

Τά ἀνώμαλα ρήματα θά τά βρῖσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἄνωμαλων Ρημάτων, σ. 295, καί στόν πίνακα 12, σελ. 300. Στόν πίνακα 12 εἶναι συγκεντρωμένα τά ρήματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἄοριστου.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἀνώμαλα ρήματα.

- Παράγγειλέ μου, μάτια μου, τό πότε θέλεις νά ῥθεις
νά στρώσω ρόδα στά βουνά, τριαντάφυλλα στους κάμπους.
 - Ἄσπιδοφόρος ὁ ἥλιος ἀνέβαινε πολεμώντας.
 - Ὅσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα σοῦ βγαίνει κάνε.
 - Κυκλάμινο, κυκλάμινο, στοῦ βράχου τή σχισμάδα
ποῦ βρίσκεις χρώματα κι ἀνθεῖς, ποῦ μίσχο καί σαλεύεις;
 - Ἐγειραν τά δεντρόφυλλα κι ἀκούμπησαν στό χιόνι,
σέ μελετάει τ' ἄχειλι μου, μέσα ἡ καρδιά μου λιώνει.
 - Τό μήνα πού δέν ἔχει ρ πίνε κρασί μέ τό νερό.
 - Σκαλί, σκαλί κατέβαινε, σκαλί τό μετανιώνει.
- * 2. Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα καί μιὰ φράση.

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

51

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

(Ξέρεις τί είναι ό τσαλαπετεινός;)

Ξεμάκρυνα πολύ άπ' τό ύποστατικό (...). Σέ λίγο έρχεται από άλλο μονοπάτι κι ή Άρτεμη.

— Κι έσύ έδώ, Άρτεμη; Ποϋ γυρίζεις;

Ή Άρτεμη κάθεται νά ξεκουραστεί. Άπλώνει τά πόδια της και κοιτάζει τόν οϋρανό.

— Ξέρεις τί είναι τσαλαπετεινός; λέει σέ λίγο.

— Όχι, δέν ξέρω τί είναι τσαλαπετεινός.

— Βέβαια, έσύ ποϋ νά ξέρεις! κάνει ειρωνικά! Έγώ όμως ξέρω! Καί μοϋ λέει γιά ένα παράξενο ώραϊο πουλί μέ θαυμάσιο λειρί, πού στό κεφάλι και στό στήθος έχει χρώματα καστανά και κίτρινα κι οί φτερούγες του είναι μαϋρες μέ κορδέλες άσπρες. Πετᾷ χαμηλά στίς έρημες πέτρες, τρέχει τρελά, δεξιά ζερβά, πιάνει τά ζουζούνια και τά τινάζει ψηλά, ανοίγοντας ύστερα τό ράμφος του νά τά πάρει μέσα. Είναι πολύ όμορφο πουλί, μά ποτέ δέν τραγουδά.

Ήλία Βενέζη, από τήν Αϊολική Γῆ

Στό κείμενο βλέπουμε ότι :

Ή άκλιτη λέξη	→ στήν πρόταση →	συνοδεύει τό ρήμα	→ και φανερώνει
χαμηλά	πετᾷ χαμηλά	πετᾷ	τόπο
ποτέ	ποτέ δέν τραγουδά	τραγουδά	χρονο
τρελά	τρέχει τρελά	τρέχει	τρόπο
πολύ	Ξεμάκρυνα πολύ	ξεμάκρυνα	ποσό

• Τέτοιες άκλιτες λέξεις πού συνοδεϋουν (προσδιορίζουν) κυρίως τά ρήματα και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ά. λέγονται **επιρρήματα**.

- Τά επιρρήματα κάποτε προσδιορίζουν καί επίθετα ή άλλα επιρρήματα :

- Εἶναι πολύ ὄμορφο πουλί.
- Πετοῦσε πολύ ψηλά.

■ Ἀνάλογα μέ τή σημασία τους τά επιρρήματα χωρίζονται σέ τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά καί ἀρνητικά.

⊙ Τά τοπικά επιρρήματα φανερώνουν τόπο :

ποῦ; [ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, μέσα, ἔξω, πίσω, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, ψηλά κ.ἄ.

⊙ Τά χρονικά επιρρήματα φανερώνουν χρόνο :

πότε; [τώρα, πρῖν, χτές, αὔριο, πέρσι, (ἐ)φέτος, ποτέ, κάποτε, κάπου κάπου κ.ἄ.

⊙ Τά τροπικά επιρρήματα φανερώνουν τρόπο :

πῶς; [ὅπως, ἔτσι, ἀλλιῶς, καθώς, μαζί, ὄμορφα, καλά, κακά, ἥσυχα, σάν* κ.ἄ.

⊙ Τά ποσοτικά επιρρήματα φανερώνουν ποσό :

πόσο; [ὅσο, τόσο, πολύ, περισσότερο, λίγο, ἄρκετά, κάμποσο, καθόλου κ.ἄ.

⊙ Τά βεβαιωτικά επιρρήματα φανερώνουν ἐπιβεβαίωση :

ναί → ναι, μάλιστα, βέβαια, σωστά κ.ἄ.

⊙ Τά ἀρνητικά επιρρήματα φανερώνουν ἀρνηση :

ἔχι → ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια

* Τό σάν φανερώνει παρομοίωση :
 Ὁ παππούς πετάχτηκε ὀρθιος σάν παλικάρι.

* * Ορθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

Τά ἐπιρρήματα

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
-ω -ως	κάτω, ἐδῶ κ.ἄ. ἀμέσως, κακῶς κ.ἄ.	ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)-φέ-τος, τέλος
-ια -ις	ἀνάγια, βαθιά κ.ἄ. μόλις, ὀλονυχτίς κ.ἄ.	Γράφονται μέ η μερικά σύνθετα μέ γενική: ἐ- ξαρχῆς, καταγῆς, ἐπί- σης, ἐπικεφαλῆς κ.ἄ.

Τονισμός τῶν ἐπιρρημάτων

- Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: • ἀλλιῶς, ποῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πεζῆ, καταγῆς.
Ἐξαιροῦνται τά: καθῶς, μή, εἰδεμή, παμνηφεῖ.
- Τό **-α** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **βραχύχρονο**: βαθιά, ὠραῖα.
- Τό **-ας** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **μακρόχρονο**: μεμιᾶς.

Ἄσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς καί νά ἀναγνωρίσεις ὅλα τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ἀπαντήσεις στίς ἐρωτήσεις μέ ἕνα ἐπίρρημα:
 - Ποῦ θά σέ βρῶ; • Πῶς εἶστε;
 - Πότε θά φύγεις; • Πόσο περπάτησες;
 - Ποῦ πηγαίνεις; • Θέλεις νά μείνεις;
 - Πότε ἦρθες; • Ἐχεις ταξιδέψει στό φεγγάρι;
- * 3 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίρρημα πού ταιριάζει:

τόσο	...τό καλοκαίρι μου φάνηκε πώς πέρασε γρήγορα.
δλότελα	Νά ζήσεις, νά γεράσεις... τά ψηλά βουνά.
φέτος	Ήταν... εϋτυχισμένος όσο ποτέ.
σάν	Ήκεί που τρώγαμε, άκούστηκε... ένας πυροβολισμός.
ξαφνικά	Ήταν... άδιάφορος για όλα.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

[Έγκατάλειψη]

Κανένας δημόσιος δρόμος δέ βγάξει σ' εκείνο τό μέρος. Όλοι οί δρόμοι τραβοϋν πίσω από τούς μικρούς λόφους που κλείουν τήν άγωνα γή του τόπου, όπου ο όδοιπόρος δέ θά βρει δέντρο μήτε ένα. Σκίνα μονάχα βρίσκονται, άγκάθια, βοϋβλα καί άμμος. Χέρια ανθρώπων από αιδώνες πολλούς δέν όργωσαν τό χώμα, κι ο άμμος κι ή βροχή καί ο ήλιος έκαμαν τό έργο τους χωρίς τόν ιδρώτα του ανθρώπου. Οί λόφοι προχωροϋν ως χαμηλά στη θάλασσα, τή ζώνουν καί κάνουν ένα φυσικό κόρφο που άφήνει ένα στενό πέρασμα κατά τό πέλαγο.

Ήλία Βενέζη, Γαλήνη

- Στο κείμενο παρατηρούμε :

Ή άκλιτη λέξη →	στη φράση →	μπήκε μπροστά	καί φά- νερώνει μαζί του
↓	↓	↓	↓
από χωρίς	από αιδώνες πολλούς χωρίς τόν ιδρώτα του ανθρώπου	από τό όνομα αιδώνες από τό όνομα τόν ιδρώτα	χρόνο στέρηση
ώς	ώς χαμηλά στη θά- λασσα	από τό επίρρημα χαμηλά	τόπο
κατά	πέρασμα κατά τό πέ- λαγο	από τό όνομα τό πέλαγο	τόπο

- ⊙ Οί άκλιτες λέξεις πού μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και φανερώνουν μαζί τους τόπο, χρόνο, στέρηση, αίτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται **προθέσεις**.

• Οί προθέσεις είναι :	μέ, σέ, γιά, ώς, πρόσ,
μετά, παρά, αντί(ς), από, κατά
δίχως, χωρίς, ίσαμε
• Μερικές προθέσεις χρησιμεύουν
ώς πρώτα συνθετικά :	πρός + φέρω → προσφέρω
από + θήκη → αποθήκη
• 'Η πρόθεση από παθαίνει συχνά άποκοπή :	απ' τόν ουρανó
• 'Η πρόθεση σέ ένώνεται σέ μιά λέξη μέ
τό άρθρο πού άρχίζει από τ :	στόν κήπο
στή θάλασσα
στό χωράφι
• Μερικές προθέσεις παθαίνουν
συχνά έκθλιψη :	σ' εκείνο τό μέρος
γι' αυτό
μ' εκείνον

Άσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς προθέσεις : μετά, κατά, ώς, παρά.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν πρόθεση πού ταιριάζει :

κατά	... κρεμεζιά τριανταφυλλιά ήταν άκουμπισμένη.
σέ	... αύριο έχουμε καιρό.
αντί	Διψούν οί κάμποι... νερό και τά βουνά... χιόνια.
γιά	... νά μελετάς, έσύ παίζεις.
από	... τίς δύο ήρθε και ό πατέρας.
μέ	... μακριά τόν χαιρετά κι... κοντά του λέει.
ώς	Μικρό πουλί τριανταφυλλί δεμένο... κλωστήτσα. ... σγουρά φτεράκια του στόν ήλιο πεταρίζει.

Είδη	Σύνδεσμοί
3. Άντιθετικοί	μά, παρά, αλλά, όμως, ωστόσο, ενώ, αν και, μολονότι, μόνο
4. Άποτελεσματικοί	λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, πού
5. Έπεξηγηματικός	δηλαδή
6. Ειδικοί	πώς, πού, ότι
7. Χρονικοί	όταν, σάν, ενώ, καθώς, αφού, άφóτου, πρίν (νά), μόλις, προτού, ώσπου, ώστόσο, όσο πού, όποτε
8. Αίτιολογικοί	γιατί, επειδή, άφóυ
9. Υποθετικοί	άν, σάν, άμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά
11. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως
12. Συγκριτικός	παρά

▲ Όρθογραφία.

- Τό **καί** μπροστά άπό φωνήεν γίνεται **κι** : *καί έπειτα – κι έπειτα*
Αυτό συμβαίνει συνήθως στή λογοτεχνία.
- Τό **πώς** μέ όξεία είναι ειδικός σύνδεσμος : *Νόμισε πώς (= ότι) έφτασε.*
- Τό **πώς** μέ περισπωμένη είναι τροπικό επίρρημα : *Ρωτοϋσε πώς ήρθε. Πώς ήρθες;*
- Τό **ότι** χωρίς ύποδιαστολή είναι ειδικός σύνδεσμος : *Έλεγε ότι άκουσε τό παραμύθι της νεράιδας.*
- Τό **ό,τι** μέ ύποδιαστολή είναι αναφορική άντωνυμία : *Ρωτοϋσε ό,τι ήθελε (= όποιο πράγμα...).*
- Η αναφορική άντωνυμία **πού** παίρνει όξεία : *Οί μαθητές πού (=οί όποιοί) συγκεντρώθηκαν...*
- Ο ειδικός σύνδεσμος **πού** παίρνει όξεία : *Ήξερα πού (=ότι) δέ θά έρχόσουν*
- Τό έρωτηματικό **πού** παίρνει περισπωμένη : *Πού ήσουν; Ρωτοϋσε πού ήμουν.*

συνδέουν **ὅμοιες προτάσεις**, δηλαδή κύριες μέ κύριες (π. α,β,γ)
ἢ δευτερεύουσες μέ δευτερεύουσες (π. δ₁, δ₂).

Ἡ σύνδεση αὐτή ὀνομάζεται **παρατακτική σύνδεση**.

Γ

⊙ Ὑποτακτική σύνδεση

α/ Ὁ καπετάνιος εἶπε **ὅτι** τόν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.

β/ Ὅλοι στό νησί τόν ἀγαποῦσαν τόν κύρ Ἀντώνη, **γιατί** ἦταν καλόκαρδος.

γ/ Ὁ γιατρός ἀνοίξε τό βιβλίο **νά** γράψει.

δ/ Φοβήθηκα μήπως **δέν** ἔρθεις.

ε/ Ἄν **δέ** χιονίσει, θά φύγω αὔριο.

στ/ Ὅταν καλοσυνέψει ὁ καιρός, **θ'** ἀνοίξουμε πανιά.

ζ/ Τόσο πονεμένο ἦταν τό τραγούδι του, **ὥστε** τά δέντρα μαράθηκαν.

η/ Ἀέν πῆγα στό σπίτι του ποτέ, **ἄν** **καί** μέ κάλεσε πολλές φορές,

1

2

γιά νά μέ φιλοξενήσει.

3

θ/ Ἄκουσε **ὄσα** θά σοῦ πῶ. Πήγαινε **ὅπου** θέλεις.

1

2

3

4

- Οἱ δευτερεύουσες ἀπό τίς προτάσεις αὐτές ἀρχίζουν μέ συνδέσμοις :

* εἰδικούς καί ὀνομάζονται **εἰδικές προτάσεις** (π. α),

* αἰτιολογικούς καί ὀνομάζονται **αἰτιολογικές προτάσεις** (π. β),

* τελικούς καί ὀνομάζονται **τελικές προτάσεις** (π. γ),

* διστακτικούς καί ὀνομάζονται **διστακτικές προτάσεις** (π. δ),

* Κύρια πρόταση = _____

Δευτερεύουσα πρόταση = _____

- * υποθετικούς και ονομάζονται **υποθετικές προτάσεις** (π. ε),
- * χρονικούς και ονομάζονται **χρονικές προτάσεις** (π. στ),
- * άποτελεσματικούς και ονομάζονται **άποτελεσματικές προτάσεις** (π. ζ),
- * έναντιωματικούς και ονομάζονται **έναντιωματικές προτάσεις** (π. η₂).

Οί σύνδεσμοι αὐτοί ονομάζονται ὑποτακτικοί σύνδεσμοι καί συνδέουν τίς δευτερεύουσες προτάσεις μέ τίς κύριες (π. α-ζ) ἢ τίς δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους (π. η₂ - η₃).

Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ σύνδεση ονομάζεται **ὑποτακτική σύνδεση**.

- * Πολλές ἀπό τίς δευτερεύουσες προτάσεις ἀρχίζουν μέ ἀναφορικές λέξεις καί λέγονται **ἀναφορικές προτάσεις** (π. θ₂, θ₄).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσαι τούς συνδέσμους καί νά βρεῖς ποιές λέξεις ἢ ποιές προτάσεις συνδέουν :
 - Κάθισε ἢ φύγε.
 - Ἄκου καί μή μιλάς.
 - Τόν περίμενα, ἀλλά δέ φάνηκε.
 - Ἐξακολουθοῦσε νά τούς ἐπισκέπτεται, ἐνῶ ἐκεῖνοι δέν τόν ἤθελαν.
 - Εἶμ' Ἕλληνας, ὥστε κι ἐγώ γιά λευτεριά διψῶ.
 - Ἀκούστηκε πῶς θά γίνεῖ πόλεμος.
 - Τά ὑπόλοιπα θά τά πάρεις, ὅταν ἐπιστρέψω.
 - Ὁ Μπίλης, τό σκυλάκι τῆς κυρίας Μαίρης, ἦταν τρομαγμένος, ἐπειδή πρώτη φορά ἐρχόταν σπίτι μας.
 - Ἄν εἶστε ἐχτροί μου, φύγετε.
 - Φώναξε δυνατά γιά νά ἀκουστεῖ σέ ὄλο τό χωριό.
 - Φοβόταν μήπως δέν πῆγαιναν.
 - Κάλιο ἴλαμπε τό δάχτυλο παρά τό δαχτυλίδι.

• Ἐκεῖνος ἐπέμενε, δηλαδή δέν ἔπρεπε νά ὑπολογίζουμε σ' αὐτόν.

* 2 Νά σχηματίσεις φράσεις, γιά νά δείξεις τίς διαφορές πού ἔχουν οἱ λέξεις : πού - ποῦ, πῶς - πῶς, ὅτι - ὅ,τι.

ΜΟΡΙΑ

Τό περιστέρι καί τό μυρμήγκι

Καθώς τό περιστέρι ἔσκυβε στό ρυάκι νά πιεῖ νερό, βλέπει ἕνα μυρμήγκι στήν ὄχθη· σέ λίγο γλίστρησε στό νερό· θά πνιγόταν. . .

— **Θά** τό σώσω, σκέφτηκε. Ἔκοψε μέ τό ράμφος του ἕνα κλωνί, τό ἔριξε μέσ στό νερό καί τοῦ εἶπε :

— Νά, σκαρφάλωσε στό κλωνάρακι νά βγεῖς στήν ὄχθη.

Τήν ἴδια ὥρα ἕνας χωρικός πού περνοῦσε σήκωσε τό μαστοῦνι του νά σκοτώσει τό περιστέρι. Τό μυρμήγκι τοῦ τσίμπησε τή γυμνή φτέρνα κι αὐτός ἐνοχλημένος κι ἐκπληκτος ἔλεγε :

— Μά τήν ἀλήθεια, ἄσχημα τήν ἔπαθα! **Γιά** νά δῶ τί μέ τσίμπησε! κι ἄρρησε νά ζῦνει τή φτέρνα του. Τότε τό περιστέρι βρῆκε καιρό καί πέταξε μακριά. Τό εἶχε σώσει κι ἄς ἦταν τόσο μικρό. . .

Ο. Μαυροπούλου

Ἀναδηγήση μύθου τοῦ Λαφονταίν

- Οἱ ἄκλιτες λέξεις **θά**, **γιά** λέγονται **μόρια**. Τά μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἄκλιτες λέξεις πού τίς χρησιμοποιοῦμε συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες.

Ὁ πίνακας πού ἀκολουθεῖ περιέχει τά μόρια καί τίς σημασίες τους.

Τό μόριο	Φανερώνεται	Ὀνομάζεται	Παραδείγματα
	↓	↓	
• Ἄς	προτροπή ἢ συγκατάθεση	προτρεπτικό	Ἄς ξεκινήσουμε. Ἄς εἶναι. . .
• Γιά	προτροπή	προτρεπτικό	Γιά ἔλα μιά στιγμῆ.

Τό μόριο	Φα νερ ώ νει	Όνομάζεται	Πα ρα δεί γμα τα
	↓		↓
• <i>Θά</i>	αυτό που θά γίνει	μελλοντικό	<i>Θά σέ περιμένω.</i>
• <i>Θά</i>	αυτό που θά μπο- ρουσε νά γίνει	δυνητικό	<i>"Αν ήθελες, θά έρχό- σουν.</i>
• <i>Θά</i>	αυτό που είναι πι- θανό	πιθανολογικό	<i>Θά ζύπνησε τώρα.</i>
• <i>Μά</i>	έπιβεβαίωση, όρκο	όρκωτικό	<i>Μά τήν άλήθεια.</i>
• <i>Νά</i>	θέληση	βουλητικό	<i>Νά φύγεις (= Θέλω νά φύγεις).</i>
• <i>Νά</i>	ότι δείχνουμε κάτι	δεικτικό	<i>Νά ό φίλος μου.</i>

Ά σ κ ή σεις

- * 1 Νά ύπογραμμίσεις τά μόρια του̃ κειμένου καί νά πείς τί σημαίνει τό καθένα.
- * 2 Χρησιμοποιώντας μόρια νά σχηματίσεις πέντε φράσεις.

Ε Π Ι Φ Ω Ν Η Μ Α Τ Α

Ώ! τί δμορφα άκρογιάλια!

Άχ! χτύπησα στό πόδι μου!

Μπράβο σου! είσαι ύπέροχο παιδί!

Οί άκλιτες λέξεις **ώ, άχ, μπράβο** φανερώνουν **θαυμασμό, πόνο, έπαινο**, δηλαδή φανερώνουν δυνατά συναισθήματα.

Οί λέξεις αυτές λέγονται **έπιφωνήματα**.

Τά ἐπιφωνήματα εἶναι ἄκλιτα καί φανερώνουν :

- Ἐβεβαιότητα : *χιμ!*
- Ἀπορία : *ἄ! ὄ! μπά!*
- Ἀρνηση : *ἄ μπά!*
- Ἐπαινο : *μπράβο! Εὖγε!*
- Εὐχή : *μακάρι! εἶθε! ἄμποτε*
- Θαυμασμό : *ἄ! ὄ! ποπό! μπά!*
- Κάλεσμα : *ἔ! ὦ!*
- Παρακίνηση : *ἄντε! ἄμε! ἄλτ! μάρς! στόπ!*
- Περίπτειγμα : *ἔ! οὐ!*
- Πόνο, λύπη : *ἄχ! ὦ! ὄχ! ὄχον! ἀλί! ἀλίμονο!*
- Στενοχώρια, ἀηδία : *ἔ! οὐ! οὐφ! πά πά πά!*
- Χαρά : *χά, χά, χά!*

Ἐκτός ἀπό τά ἐπιφωνήματα ὑπάρχουν καί μερικές ἐκφράσεις πού χρησιμεύουν γιά ἐπιφωνήματα :

- *Σέ καλό σου! Χριστός καί Παναγιά!*

▲ Ὀρθογραφία.

Ὅστερα ἀπό τά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό :

- *Μπράβο! τοῦ φώναξε ὁ πατέρας.*

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε προτάσεις μέ ἐπιφωνήματα πού φανερώνουν θαυμασμό, ἔπαινο, εὐχή, χαρά, παρακίνηση.
- * 2 Νά βρεῖς πέντε ἐπιφωνήματα ἀπό τό βιβλίο σου.

Ἀσκηση γιά ἐπανάληψη

Ξέρω μιά λεύκα μέ κορμί σάν γυναίκειο, πού ζεῖ καί τό τελευταῖο της φύλλο — μιά λεύκα τρελή. Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρυ κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε :

—“Ως πότε συλλογισμένο; ‘Ωραία πού είν’ ή ζωή! “Ως πότε άκίνητο σάν ‘Αγιορείτης στόν όρθρο; (...)

— Οί ρίζες σου δέν είναι βαθιές, τρελή μου λεύκα, είπε τό κυπαρίσσι, πρόσεξε, πρόσεξε.

—“Ωραία πού είν’ ή ζωή! Οί ρίζες μου άς μήν είναι βαθιές, μά όποια στιγμή κι άν πεθάνω, θά μπορώ νά πώ : έξησα.

—Έζησες, τρελή μου λεύκα, τής άπάντησε τό κυπαρίσσι, άλίμονο! μόνο έδω μέσα, σ’ αύτή τή ρεματιά.

- * 1 Νά βρεΐς τρεΐς προτάσεις, νά τίς όνομάσεις καί νά πείς πώς συνδέονται μέ τίς άλλες.
- * 2 Νά δικαιολογήσεις τά σημεΐα τής στίξης.
- * 3 Νά ύπογραμμΐσεις τά κλιτά μέρη τοϋ λόγου.
- * 4 Νά γράφεις στίς παρακάτω στήλες τά άκλιτα μέρη τοϋ λόγου :

Έπιρρήματα	Προθέσεις	Σύνδεσμοι	Μόρια	Έπιφωνήματα

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες

1. Λέξεις πού γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη.
2. Λέξεις πού παίρνουν δασεία.
3. Συντομογραφίες.
4. Τά άχώριστα μόρια.
5. Όνόματα πού παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
6. Τά άριθμητικά, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
7. Τά άπόλυτα καί τά τακτικά άριθμητικά.
8. Συγκεντρωτικός πίνακας τών άριθμητικῶν.
9. Τά θέματα.
10. Τό ρήμα στεροῦμαι.
11. Κατάλογος Άνώμαλων Ρημάτων.
12. Άνωμαλίες στό σχηματισμό τών έγκλίσεων του ἄσιγμου ἄορίστου.

Λέξεις πού γράφονται ένωμένες σέ μία λέξη

A	ἀπαρχῆς ἀπεναντίας ἀπευθείας ἀφότου ἀφοῦ	(καθεμιά, καθένα) καθεξῆς καθετί καλημέρα καληνύχτα καλησπέρα
Δ	δεκατρία δεκατέσσερα δεκαπέντε δεκαἕξι δεκαεπτά δεκαοκτώ δεκαεννέα δηλαδή διαμιᾶς	καληώρα καταγῆς κατευθείαν κατιτί κιόλας
E	ειδάλλως ειδεμή ἐνμέρει ἐνόσω ἐντάξει ἐνῶ ἐξαιτίας ἐξάλλον ἐξαρχῆς ἐξίσου ἐπικεφαλῆς ἐπιπλέον ἐπιτέλους ἐφόσον	M μεμιᾶς μολαταῦτα μόλο (πού) μολονότι
K	καθαυτό καθένας	O ὀλημέρα ὀληνύχτα ὀλωσδιόλου ὀπαιοσδήποτε (ὀπιοαδήποτε, ὀπιοοδήποτε) ὀπουδήποτε ὀπωσδήποτε ὀσοσδήποτε (ὀσηδήποτε, ὀσοδήποτε) ὀτιδήποτε
		Π προπάντων
		Υ ὑπόψη
		Ω ὡστόσο

Λέξεις πού παίρνουν δασεία

A	άβρός	Αλιακμονας	ἄλωση	ἄρμη
	ἄγιος	ἀλεία	ἄμα	ἄρμόζω
	ἄγνος	Ἄλικαρνασσός	ἀμάξι	ἄρπάζω
	Ἄδης	ἀλίπαστο	ἀμαρτάνω	ἀφή
	ἄδρός	ἄλμα	ἄμιλλα	ἀψίδα
	αἷμα	Ἄλόννησος	ἀπαλός	ἀψίθυμος
	Αἷμος	ἀλυκή	ἀπλός	ἀψίκωρος
	αἴρεση	ἄλυσίδα	ἄρμα	ἄψυς
	ἄλάτι	ἄλώνι		
E	ἐαυτός	Ἔκτορας	Ἑλλάδα	ἐρπετό
	ἔβδομος	Ἑλένη	ἔλος	ἔρπω
	Ἑβραῖος	ἔλικας	ἐνώνω	ἐσπερινός
	Ἑβρος	Ἑλικόνας	ἐξῆς	ἐστία
	ἐδώλιο	ἔλκος	ἔρμαιο	ἐστιατόριο
	ἔδρα	ἐλκύω	ἐρμηνεύω	ἐταιρεία
	εἴλωτας	Ἑλλη	Ἑρμῆς	ἔτοιμος
	εἶρμός	Ἑλληνας	Ἑρμιόνη	εὐρετήριο
	Ἑκάβη			
H	ἤβη	ἥλιος	ἥπατα	Ἡσίοδος
	ἠγεμόνας	ἡμέρα	Ἡρα	ἠσυχος
	ἠγούμενος	ἡμερος	Ἡρακλῆς	ἠττα
	ἠδονή	ἡμι- (κύκλιο)	Ἡρόδοτος	Ἡφαιστος
	ἠλικία	ἠνίοχος	ἠρωας	
I	ιδρύω	ἱκανός	ἱμάτιο	ἰπότης
	ιδρώτας	ἱκετεύω	ἰπικό	ἱστορία
	ἱερός	ἱλαρός	Ἱπποκράτης	ἱστός
	Ἱερουσαλήμ			
O	ὀδηγός	ὀμάδα	ὀμιλία	ὀμοιος
	ὄλμος	ὀμαλός	ὀμιλος	ὀμως
	ὀλόκληρος	ὀμηρος	ὀμίχλη	ὀπλή
	ὄλος	Ὀμηρος	ὀμο- (ὀμόνοια)	ὀπλο

όποιος	όραση	όρμος	όσος
όποϊος	όρίζω	όρμω	όταν
όποτε	όριο	όρος (ό)	ότι
όπου	όρκος	όσιος	ό,τι
όπως			

Υ υίοθετῶ

Ω ώρα, ώραϊος, ώριμος, ώς, ώς

▲ Προσοχή!

ἄρμα = ὄχημα ἄρματα = ὄπλα
 ὁ ὄρος = συμφωνία τό ὄρος = τό βουνό

▲ Παίρνουν δασεία καί οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό λέξεις μέ δασεία :

• ὀμιλία, ὀμιλῶ, ὀμιλητικός κτλ.

Πίνακας 3

Συντομογραφίες

Κάποτε μερικές λέξεις τίς γράφουμε κομμένες γιά συντομία. Οἱ πιο συνηθισμένες εἶναι :

ἄγ.	ἅγιος	Μ.	᾿Ασία	Μικρά ᾿Ασία
ἄρ.	ἀριθμός	μιλ.	μίλια	
βλ.	βλέπε	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι	
γραμμ.	γραμμάρια	μ.Χ.	μετά Χριστό	
δρχ.	δραχμές	π.μ.	πρίν ἀπό τό μεσημέρι	
έκ.	έκατοστό	π.χ.	παραδείγματος χάρη	
κ.	κύριος, κυρία	π.Χ.	πρό Χριστοῦ	
κ.ἄ.	καί ἄλλα	σ.	σελίδα	
κτλ.	καί τά λοιπά	στρ.	στρέμματα	
κυβ.	κυβικά	τ.μ.	τετραγωνικά μέτρα	
λ.χ.	λόγου χάρη	χιλ.	χιλιάδες	
μ.	μέτρο	χμ.	χιλιόμετρα	
Μ.	Μεγάλος			

Γιά τούς ανέμους :

A	ἀνατολικός	BA	βορειοανατολικός
B	βόρειος	BΔ	βορειοδυτικός
Δ	δυτικός	NA	νοτιοανατολικός
N	νότιος	NΔ	νοτιοδυτικός

Πίνακας 4

Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα σύνθετικά

Μόρια	Παραδείγματα
ἀ-(ἀν-,ἀνα-)	ἀδούλευτος (ἀνήλιος, ἀνάβροχή)
ἀμφι-	ἀμφίκυρτος
ἀρχι-	ἀρχιστράτηγος
δια-(δι-)	διάμετρος, διέξοδος
διχο-	διχόνοια
δυσ-	δυσάρεστος
εἰσ-	εἰσαγωγή
ἐκ- (ἐξ-)	ἐκθέτω, ἐξελληνίζω
ἐν-(ἐγ-, ἐμ-)	ἐναέριος, ἐγγραφή, ἐμπνέω
ἐπι- (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιτρέπω, ἐπεκτείνω, ἔφηβος
εὖ-	εὐλογῶ
ἦμι-	ἦμισφαίριο
ὄμο-	ὄμόγλωσσος
περι-	περιορίζω
συν- (συγ-, συλ-)	συνονόματος, συγκαίρω, συλλυποῦμαι,
συμ-, συρ-, συσ-,	συμμαζεῦω, συμφωνῶ, συρροή, σύσσωμος,
συ-, συνε-)	συχωριανός, συνεπαίρνω
τηλε-	τηλεόραση
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόστεγο, ὑπαξιωματικός, ὑφύπουργός

1. Τά άχώριστα μόρια **δια-**, **έπι-**, **όπο-** χάνουν τό τελικό τους φωνήεν, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν: *διέξοδος*, *έπάγγελμα*, *όπάκουος*.
2. Τό μόριο **έπι-** γίνεται **έφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία : *έπί* + *ίππος* = *έφιπος*.
3. Τό μόριο **όπο-** γίνεται **όφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία : *όπό* + *ήλιος* = *όφήλιος*.
4. Τό μόριο **έκ-** γίνεται **έξ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν : *έκ* + *ήμερώνω* = *έξημερώνω*.
5. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ** : *έμπορος*, *έμμένω*.
6. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο : *έγγραφή*, *έγκρίνω*, *έγχορδο*.
7. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συνμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ** : *συνφωνώ*, *συνμαζεύω*.
8. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συνγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο : *συνκρατώ*, *συνγενής*, *συνχαίρω*.
9. Τό μόριο **συν-** γίνεται :
 - α/ **συνλ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **λ** : *σύν* + *λυποῦμαι* = *συνλυποῦμαι*.
 - β/ **συνρ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **ρ** : *σύν* + *ρίζα* = *σύρριζα*.
 - γ/ **συνσ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **σ** : *σύν* + *σῶμα* = *σύνσωμος*.
10. Τό μόριο **συν-** κάποτε χάνει τό **ν** ή γίνεται **συνε-** : *συστεγάζω*, *συνεπαίρω*.

Πίνακας 5

Όνόματα που παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό όνομα	γίνεται	Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α
γή	γη-	γήπεδο, γήλοφος
γή	γεω-	γεωγραφία, γεωμετρία
γή	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθρακας
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χάρη	χαριτο-	χαριτολογώ
χέρι	χερο-	χεροδύναμος
χέρι	χειρο-	χειροϋργος, χειρόγραφο
καλός	καλο-	καλοκαίρι, καλοβλέπω
καλός	καλλι-	καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	Μεγαλόχαρη
μεγάλος	μεγ(α)-	μεγαθήριο, Μεγαλέξαντρος
ύδωρ	ύδρ-	ύδραγωγείο
ύδωρ	ύδατ-	ύδατάνθρακες
λαός	λεω-	λεωφορείο, λεωφόρος
ναός	νεω-	νεωκόρος
πῦρ	πυρ-	πυρκαγιά
πῦρ	πυρο-	πυροσβέστης

Πίνακας 6

Τά αριθμητικά όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό αριθμητικό	γίνεται	Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α
ένα	μον(ο)-	μονόγραμμα, μονάκριβος
δύο	δι-	διπρόσωπος, δίστιχο
δύο	δισ-	δισεκατομμυριοῦχος
δύο	δυ-	δυαρχία

Τό αριθμητικό	γίνεται	Πα ρα δ ε ί γ μ α τ α
τρία	τρι-	<i>τρίγωνο, τρίτομος</i>
τρία	τρις-	<i>τρισάθλιος</i>
τέσσερα	τετρα-	<i>τετράπλευρος, τετράποδο</i>
πέντε	πεντα-*	<i>πεντάγραμμα, πενταετία</i>
πέντε	πεντο-	<i>πεντόλιρο</i>
έξι	έξα-	<i>έξαδάχτυλος, έξάχρονος</i>
έφτά	έφτα-	<i>έφτάχρονος, Έφτάνησα</i>
όχτώ, όκτώ	όχτα-, όκτα-	<i>(ό)χταπόδι όκτάστηλος,</i>
έννιά	έννια-	<i>έννιάημερα</i>

* Τά αριθμητικά από τό πέντε ως τό ένενήντα έχουν συνδετικό φωνήεν α.

Π ρ ο σ ο χ ή !

- Δέν πρέπει νά συγγέεται τό **δισ-**, πρώτο συνθετικό τοῦ **δύο** (*δισεκατομύριο* = δύο φορές τό έκατομύριο), μέ τό άχώριστο μόριο **δυσ-** πού σημαίνει δύσκολα, άσχημα : *δυσέυρετος* (= αὐτός πού δύσκολα βρίσκεται), *δύστυχος* (= αὐτός πού έχει κακή τύχη).

Πίνακας 7

Τά άπόλυτα και τά τακτικά αριθμητικά

Άραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Άπόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	α'	<i>ένας, μία-μιά, ένα</i>	<i>πρώτος</i>
2	β'	<i>δύο - δυό</i>	<i>δευτερος</i>
3	γ'	<i>τρεις, τρία</i>	<i>τρίτος</i>
4	δ'	<i>τέσσερις, τέσσερα</i>	<i>τέταρτος</i>
5	ε'	<i>πέντε</i>	<i>πέμπτος</i>
6	ς'	<i>έξι</i>	<i>έκτος</i>

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
7	ζ'	ἑπτὰ (ἐπτά)	ἑβδομος
8	η'	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα - ἐννιά	ἕνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ισ'	δεκαἕξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	ϝ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	,ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	,ρ	ἐκατό χιλιάδες	ἐκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἕνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἕνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Πίνακας 8

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Ἀριθμητικά

Ἐπίθετα				Οὐσιαστικά
Ἀπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περίληπτικά
ἕνας, μία, ἕνα	πρῶτος -η-ο	ἁπλός -ή-ό	—	μονάδα —
δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	δύαδα —
τρεις, τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	τριάδα —
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. —
δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκάδα δεκαριά
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. κτλ.
	-(τ)ος	-πλός	-πλάσιος	
	-(τ)η	-πλή	-πλάσια	-άδα -αριά
	-(τ)ο	-πλό	-πλάσιο	

- Στόν πίνακα φαίνεται ἡ ἀντιστοιχία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά εἶδη τῶν ἀριθμητικῶν.
- Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά καί τά ἀναλογικά ἐπίθετα κλίνονται ὅπως τά ὁμοιοκατάληκτα ἐπίθετα: *πρῶτος - πρώτου* κτλ., *διπλάσια - διπλάσιος* κτλ., *δεκαπλό - δεκαπλοῦ* κτλ.
- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά ὁμοιοκατάληκτα οὐσιαστικά: *μονάδα - μονάδας* κτλ.

Πίνακας 9
Τά θέματα

Ρήμα: δένω
 Α.- Ένεστωπικό θέμα
 Δεν-

Θ

		Ένεστώτας	Παρατατικός	Έξακολ. μέλλοντος
Φωνή	Ένεργητική	δέν-ω νά δέν-ω δέν-ε δέν-ονται	ξ-δεν-α	(θα) δέν-ω
	Παθητική	δέν-ομαι νά δέν-ομαι δέν-ου	δεν-όμουν	(θα) δέν-ομαι

B.-2 Αοριστικό Θέμα

Θέμα	Άοριστος	Στιγμιαίος μέλλοντος	Παρακείμενος	Ύπερσυντελικός	Σύντελ. μέλλοντος
α Ενεργητικού	ἄ-δεσ-α. νά δέσ-ω δέσ-ε δέσ-ου (παθ.) δέσ-ει*	(θά) δέσ-ω	(ἔχω) δέσ-ει (νά) ἔχω δέσ-ει	(εἶχα) δέσ-ει	(θά ἔχω) δέσ-ει
β. Παθητικού	δέθ-ηκα νά δεθ-ῶ δεθ-εῖτε δεθ-εῖ**	(θά) δεθ-ῶ	(ἔχω) δεθ-εῖ	(εἶχα) δεθ-εῖ	(θά ἔχω) δεθ-εῖ

* Μὲ τὸ βοθητικὸ ρῆμα ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο δέσει σχηματίζονται οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τοῦ δένω : ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δέσει.

** Μὲ τὸ βοθητικὸ ρῆμα ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο δεθεῖ σχηματίζονται οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** τοῦ δένω: ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δεθεῖ.

Τό ρήμα στεροῦμαι

Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική	Ἑποτακτική (νά, γιά νά, ὅταν)	
<i>στεροῦμαι</i>	<i>στεροῦμαι</i>	<i>στερούμουν</i>
<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερεῖσαι</i>	<i>στερούσουν</i>
<i>στερεῖται</i>	<i>στερεῖται</i>	<i>στεροῦνταν</i>
<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>	<i>στερούμαστε</i>
<i>στερεῖστε</i>	<i>στερεῖστε</i>	<i>στερούσατε</i>
<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνται</i>	<i>στεροῦνταν</i>

Ὅμοια σχηματίζονται καί μερικά ἀκόμη ρήματα : *ἐπικαλοῦμαι*, *προηγούμαι*, *συνεννοοῦμαι* κ.ἄ.

Γιά τά ρήματα αὐτά, καί ἰδίως γιά τόν παρατατικό τους, χρησιμοποιοῦμε συνήθως περιφράσεις :

- *συνεννοοῦμαι* = *βρίσκομαι* (*ἔρχομαι*) *σέ συνεννόηση*.
- *συνεννοοῦμουν* = *βρισκόμουν* (*ἐρχόμουν*) *σέ συνεννόηση*.

Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων*

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	ἀνεβασμένος
ἀρέσω Παρατατικός ἄρεσα & ἄρεζα	ἄρεσα	—	—
ἀρταίνω	ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αἰξάνω	αἰξήσα	αἰξήθηκα	αἰξημένος
ἀφήνω	ἄφησα	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω προ-, προσ- ἀνα- κ.ἄ.	-έβαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα (βλ. πίν. 12)	—	βγαλμένος
βλέπω	εἶδα (βλ. πίν. 12)	εἰδώθηκα Ὑποτακτική ἰδωθῶ	ἰδωμένος

* Στόν Κατάλογο αὐτόν θά βρῖσκεῖς τόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα καί τόν ἀόριστο, τόν παθητικό ἀόριστο καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπό αὐτούς τούς ρηματικούς τύπους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχθηκα	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα (βλ. πίν. 12)	βρέθηκα	—
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα	—	γερμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα	γινωμένος
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα	—	—
διαμαρτύρομαι	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχθηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα	δόθηκα	δο(σ)μένος
ἐγκατασταίνω	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι	ἦρθα (βλ. πίν. 12)	—	—
εὔχομαι	—	εὐχῆθηκα	—
θέλω	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	—	-θεμένος (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι	κάθισα	—	καθισμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
(καθίζω)	κάθισα	—	καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα	—	καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα	—	—
κατεβαίνω	κατέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	κατεβασμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω	εἶπα (βλ. πίν. 12)	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	—	—
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος
μένω	ἔμεινα	—	—
μπαίνω	μπήκα (βλ. πίν. 12)	—	μπασμένος
ντρέπομαι	—	ντράπηκα	—
παθαίνω	ἔπαθα	—	(κακο) παθήμενος
παίρω	πήρα (βλ. πίν. 12)	πάρθηκα	παρμένος

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
παραγγέλλω	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
παραγγέλνω			
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα	—	πετυχημένος
πέφτω	έπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω	πήγα (βλ. πίν. 12)		
πίνω	ήπια (βλ. πίν. 12)	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	έπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέρνω	έσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	έσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι	—	στάθηκα	—
στέκω		<u>Προστακτική</u> στάσου σταθείτε	
στέλνω	έστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	έστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)

Ἐνεστώτας	Ἄοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
σωπαίνω	σόπασα	—	—
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ᾠ)	-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ᾠ.)	—
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρῶ(γ)ω	ἔφαγα (βλ. πίν. 12)	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι	—	φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω <u>Προστακτική</u> φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φταίω	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι <u>Μετοχή</u> χαρούμενος	—	χάρηκα	—
χορταίνω	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλνω (ψάλλω)	ἔψαλα	(ψάλθηκα)	ψαλμένος

**Ἄνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου**

Ἐνεστῶτας	Ἄ ο ρ ι σ τ ο ς			
	Ἵοριστική	Ἵποτακτική	Προστακτική	ἽΑπαρέμφοτο
1. ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἥ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἥ ἀνεβεῖ
2. κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἥ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἥ κατεβεῖ
3. βγαίνω	βγήκα	βγῶ ἥ νά Ἵβγω	βγές (ἔβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4. μπαίνω	μπήκα	μπῶ ἥ νά Ἵμπω	μπές (ἔμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5. βρίσκω	βρήκα	βρῶ ἥ νά Ἵβρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6. βλέπω	εἶδα	(ἱ)δῶ	(ἱ)δέξ δεῖτε, δέ(σ)τε	ἱδεῖ
7. λέ(γ)ω	εἶπα	(εἰ)πῶ	πέξ πεῖτε, πέστε	(εἰ)πεῖ
8. πίνω	ἥπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πié(σ)τε	πιεῖ
9. ἔρχομαι	ἥρθα	ἔρθω ἥ νά Ἵρθῶ ἥ νά Ἵρθω	ἔλα ἐλάτε	ἔρθει
10. πηγαίνω	πήγα	πάω	—	πάει
11. παίρνω	πήρα	πάρω	πάρε πάρ(ε)τε	πάρει
12. τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φάτε	φά(γ)ει

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.
1. Ἡ πρόταση	5
2. Περίοδος, ἡμιπερίοδος	15

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φθόγγοι καὶ γράμματα	17
Λέξεις καὶ συλλαβές	27
Τόνοι καὶ Πνεύματα	32
* Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα - Στίξη	40
Πάθη φθόγγων	48

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων	58
Γενικά	58
Παραγωγή	62
Σύνθεση	74
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	82
Κυριολεξία καὶ μεταφορά	82
Ὁμώνυμα	83
Παράωνυμα	84
Συνώνυμα	84
Ταυτόσημα	84

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

Τά μέρη τοῦ λόγου	87
Γενικά	87
Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου	96
Τό ἄρθρο	96
Τά οὐσιαστικά	99
Οἱ σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν	99
Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	102
Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	105
Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	106
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	109
Κλίση τῶν θηλυκῶν	122
Κλίση τῶν οὐδετέρων	132
Ἐνώμαλα οὐσιαστικά	143
Τά ἐπίθετα	151
Παραθετικά	164
Τά ἀριθμητικά	172
Οἱ ἀντωνυμίες	178
Τά ρήματα	199
Γενικά	199
Διαθέσεις καί φωνές	201
Ἐγκλίσεις καί χρόνοι	206
Ἀριθμοί καί Πρόσωπα	217
Βοηθητικά στοιχεῖα γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων ...	219
Οἱ συζυγίες	220
Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	246
Αὔξηση	246
Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	249
Τό ἐνεστωτικό θέμα	251
Τό ἀοριστικό θέμα	252
Ἡ μετοχή	261
Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἐνώμαλα	264

Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου	268
Ἐπιρρήματα	268
Προθέσεις	271
Σύνδεσμοι	273
Σύνδεση προτάσεων	275
Μόρια	278
Ἐπιφωνήματα	279

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες	282
Λέξεις πού γράφονται ἔνωμένες σέ μία λέξη	283
Λέξεις πού παίρνουν δασεία	284
Συνομογραφίες	285
Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά	286
Ἐνόματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλία ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀριθμητικά ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀπόλυτα καί τά τακτικά ἀριθμητικά	289
Συγκεντρωτικός πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν	291
Τά θέματα	292
Τό ρῆμα στεροῦμαι	294
Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων	295
Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου	300

Σ η μ ε ί ω σ η :

Τά παραδείγματα καί τά κείμενα τῆς Γραμματικῆς εἶναι παρμένα ἀπό τή λογοτεχνία καί ἀπό τόν προφορικό λόγο. Γιά λόγους ὁμως πού ἀφοροῦν τήν ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου δέν κρίθηκε σκόπιμο νά γίνουν ὅλες οἱ παραπομπές.

264	265
266	267
268	269
270	271
272	273
274	275
276	277
278	279
280	281
282	283
284	285
286	287
288	289
290	291
292	293
294	295
296	297
298	299
300	301
302	303
304	305
306	307
308	309
310	311
312	313
314	315
316	317
318	319
320	321
322	323
324	325
326	327
328	329
330	331
332	333
334	335
336	337
338	339
340	341
342	343
344	345
346	347
348	349
350	351
352	353
354	355
356	357
358	359
360	361
362	363
364	365
366	367
368	369
370	371
372	373
374	375
376	377
378	379
380	381
382	383
384	385
386	387
388	389
390	391
392	393
394	395
396	397
398	399
400	401
402	403
404	405
406	407
408	409
410	411
412	413
414	415
416	417
418	419
420	421
422	423
424	425
426	427
428	429
430	431
432	433
434	435
436	437
438	439
440	441
442	443
444	445
446	447
448	449
450	451
452	453
454	455
456	457
458	459
460	461
462	463
464	465
466	467
468	469
470	471
472	473
474	475
476	477
478	479
480	481
482	483
484	485
486	487
488	489
490	491
492	493
494	495
496	497
498	499
500	501
502	503
504	505
506	507
508	509
510	511
512	513
514	515
516	517
518	519
520	521
522	523
524	525
526	527
528	529
530	531
532	533
534	535
536	537
538	539
540	541
542	543
544	545
546	547
548	549
550	551
552	553
554	555
556	557
558	559
560	561
562	563
564	565
566	567
568	569
570	571
572	573
574	575
576	577
578	579
580	581
582	583
584	585
586	587
588	589
590	591
592	593
594	595
596	597
598	599
600	601
602	603
604	605
606	607
608	609
610	611
612	613
614	615
616	617
618	619
620	621
622	623
624	625
626	627
628	629
630	631
632	633
634	635
636	637
638	639
640	641
642	643
644	645
646	647
648	649
650	651
652	653
654	655
656	657
658	659
660	661
662	663
664	665
666	667
668	669
670	671
672	673
674	675
676	677
678	679
680	681
682	683
684	685
686	687
688	689
690	691
692	693
694	695
696	697
698	699
700	701
702	703
704	705
706	707
708	709
710	711
712	713
714	715
716	717
718	719
720	721
722	723
724	725
726	727
728	729
730	731
732	733
734	735
736	737
738	739
740	741
742	743
744	745
746	747
748	749
750	751
752	753
754	755
756	757
758	759
760	761
762	763
764	765
766	767
768	769
770	771
772	773
774	775
776	777
778	779
780	781
782	783
784	785
786	787
788	789
790	791
792	793
794	795
796	797
798	799
800	801
802	803
804	805
806	807
808	809
810	811
812	813
814	815
816	817
818	819
820	821
822	823
824	825
826	827
828	829
830	831
832	833
834	835
836	837
838	839
840	841
842	843
844	845
846	847
848	849
850	851
852	853
854	855
856	857
858	859
860	861
862	863
864	865
866	867
868	869
870	871
872	873
874	875
876	877
878	879
880	881
882	883
884	885
886	887
888	889
890	891
892	893
894	895
896	897
898	899
900	901
902	903
904	905
906	907
908	909
910	911
912	913
914	915
916	917
918	919
920	921
922	923
924	925
926	927
928	929
930	931
932	933
934	935
936	937
938	939
940	941
942	943
944	945
946	947
948	949
950	951
952	953
954	955
956	957
958	959
960	961
962	963
964	965
966	967
968	969
970	971
972	973
974	975
976	977
978	979
980	981
982	983
984	985
986	987
988	989
990	991
992	993
994	995
996	997
998	999
1000	1001

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1980 (I) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 170.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3325/14-12-79

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΣΚΟΡΔΑΣ - ΓΡΥΛΛΗΣ Ο.Ε.

